

Helen Keller
és
Anne Sullivan

Prugg Verlag
Eisenstadt 1976

Helen Keller
és
Anne Sullivan

PRUGG VERLAG
EISENSTADT 1976

Az „Életem története” és Miss Sullivan levelei a „The Story of My Life by Helen Keller” c. kiadványból valók. Dell Publishing Co., New York, 1972.

A Függelék eredetije: Optimism, an essay by Helen Keller, T.Y.Crowell and Co., New York 1903.

Fordította Sántha Máté.

Druck und Verlag: Prugg Verlag Eisenstädter Graphische Gesellschaft mbH., 7000 Eisenstadt, Jos. Haydngasse 10.

BEVEZETŐ

Azt szokás mondani: negyven éves kora előtt ne fogjon valaki önéletrajzba. Hellen Keller önéletrajza (The Story of My Life 1902) főiskolás korából való. De akkor már túl van élete legdöntőbb eseményein: a süket-néma és vak leány a „Tanító”, Anne Sullivan irányításával elindult a szellemi és lelki fejlődés, kibontakozás diadalmas útján.

A páratlan dokumentum önmagáért beszél. Itt csak arra az önként adódó kérdésre kívánunk röviden megfelelni: hogyan alakult írójának későbbi élete. Hiszen 88 évig élt, és alig néhány esztendeje, 1968. jún. 1-én halt meg.

Ezt a hosszú életet fáradhatatlan tevékenység jellemezte, főképpen sorstársai, a fogyatékosok — elsősorban a vakok — érdekében. „Élni roppant izgalmas, különösen ha másokért élünk” — volt a jelszava. Tizenkét éves korában már egész akciót indított egy kis vak fiú, Tommy Stringer érdekében: leveleket írt, játékos célú összejöveteleket rendezett. Miután 1904-ben „cum laude” elvégezte a Radcliffe egyetemet, többféleképpen próbálkozott, hogy megélhetését biztosítsa és a rászorulókat segíthesse. De tevékenysége akkor bontakozott ki igazán, amikor 1921-ben megalakult a Vakok Amerikai Alapítványa, amellyel szoros összeköttetésben működött. 1924-ig 300 felolvasást tartott az Egyesült Államokban. Élete során hatszor utazta körül a világot. Bejárta az USA minden államát. Hét elnök fogadta. 1937-ben külön elment Japánba — a „Tanító” utolsó kívánsága volt ez —, hogy megváltoztassa a kormányzat nemtörődöm magatartását a vakok iránt. 40 millió yent gyűjtött össze napi 18 órás munkával az ország vakjainak és süketjeinek. Egy három éves körútján 123 helyen, 249 gyűlésen több mint 250 000 embernek beszélt, és egymillió dollárt gyűjtött alapítványa részére. Az adományok egy washingtoni milliomos százezer dollárjától egy tizenöt éves nyomorék fiú 500 dollárjáig terjedtek, aki egy rózsacsokor kíséretében küldte el neki megtakarított pénzét. Mikor kérdezték, nem fárasztja-e a sok beszéd, jó humorával azt szokta felelni: „Látta-e valaha, hogy egy nőt fáraszt a beszéd?” A tréfa mögötti kemény valóság naplója szerint úgy festett, hogy addig írta és fogalmazta újra beszédeit, míg „szellemileg bele nem feketedett és bele nem

kékült". „A lehető legrövidebbeknek kell lenniök, ha nem akarom túlfeszíteni hallgatóim figyelmét akadozó előadásommal; pedig hát nagyon szeretnék annyi értékes gondolatot átadni, amennyit csak tudok.” „Gyakorolni csak másfél órát tudok naponta anélkül, hogy be-rekednék, ez pedig csak négy-öt beszédre elég. A többi közben kiródlizik az eszemből, és csendes átkozódással újra kell tanulnom.” — Hogy pedig az utazás milyen nehézségeket jelentett neki, arról így vall: „Amikor egyik helyről a másikra megyek, hirtelen elhagyom tapintás és napi képzetársítás révén meghitté vált környezetemet, és nem tudok egyhamar tájékozódni idegen helyen. A magány ugyanolyan nemét érzem, mint aki nyílt tengeren van, messze a szárazföld minden jelétől. Első körútaimon ez az érzés igen nyomasztó volt.” Mégis: hetven éves koráig kb. két millió dollárt szedett össze utazásokkal, beszédekkel, cikkekkel akciója érdekében. Még filmben is fellépett.

Amikor nem volt úton, munkás, egyszerű, kiegyensúlyozott életet élt. Hajnalban kelt, napi 6-7 órát ült írógépe mellett. Cikkeken kívül több könyvet is írt: *Midstream* (ebben mondja el életének egyetlen szerelmi regényét), *My Later Life* (1929), *Helen Keller's Journal* (1938, önéletrajzi írások), *Out of the Dark* (közösségi érzékének alakulásáról), *My Religion* (világnézetéről), *Teacher* (tanítójáról, 1955). A fárasztó szellemi munkát sétával, sporttal, kerti munkával ellensúlyozta.

Ezerszámba írta pénzt és pártfogást kérő leveleit mindenfelé, de ugyanolyan fáradhatatlanul levelezett magukkal a fogyatékosokkal is, reményt, bizalmat öntve beléjük. A két világháború alatt és után állandóan látogatta a katonakórházakat. „Gyakran nem szavakkal kellett bátorítanom — mondta —, hanem egy csókkal, vagy azzal, hogy a kezemet egy fáradt kézre fektettem. Ilyenkor mindig úgy éreztem magam, mintha valami szentségben részesednék.” Egy vak katona egyszer felsőhajtott: „Uramisten, ilyen csókot évek óta nem kaptam. Az édesanyám szokott megcsókolni így.” Még táncolt is vak katonákkal és matrózokkal, hogy megmutassa: az élet mindennapi gyönyörűségei nem elérhetetlenek számukra. „Vaknak hívják — írta róla valaki —, pedig ezer lelki beteg embert tud vezetni.”

A „Tanító” halála után (1936) Polly Thompson lett az utódja, egy skót leány, aki 1914-ben ment át Amerikába,

és már azóta velük volt segítőként. Jó gyakorlati érzékének sok hasznát vették. Polly viszont nagyra becsülte Helén műveltségét, emelkedett gondolkodását. „Negyvenegy év óta — mondta egyszer róla — egyetlen nap sem telt el anélkül, hogy csodálatba ne ejtsen.” „Tanítót persze igazából senki sem pótolhatja — írta Helén —, de Polly mély becsületességét látva bízott benne, hogy a rokonszenv finom szálai sohasem szakadnak meg ketőnk törekvései között.” A sors úgy akarta, hogy őt is el kellett temetnie 1959-ben.

Korának jóformán minden nevezetes emberével ismeretségben és levelezésben állt.

Minden iránt érdeklődött, és mindig őszintén nyilvánította véleményét. Legfőbb szenvedélye végig az olvasás maradt; titkárnője gyakran még éjfélén túl is hallotta, amint forgatta a Braille-írás vastag lapjait. Görög, latin, német és francia műveket főiskolás kora óta olvasott eredetiben, németül és franciául beszélt is. Később olaszul kezdett tanulni, hogy Dantét és Petrarcat is eredetiben olvashassa. Amikor valaki egyszer csodálkozott nyelvtudásán, ezt felelte: „Miért? Én belülről ismerem őket.” Legkedvesebb könyvének a Bibliát vallotta. Hogy ez nem pusztán szó, azt mutatja az írásában felmerülő sok-sok bibliai idézet és reminiscencia. Irodalmi jártasága bámulatos. Rengeteget idéz.

Törhetetlen optimizmusának (a Függelék szép bizonyítás erre) alapja egyfelől természetből adott élénk, jó kedélye, másrészt világnézete volt. Egy szereplése után megkérdezték: boldog-e. „Igen — felelte — mert bízom a jó Istenben.”

Fiatalkori naplójában ezt a gyönyörű programot szabta maga elé: „Úgy találom, négy dolgot kell megtanulnom itteni iskolai életemben és egyáltalán az életben: világos gondolkodást sietség vagy zavar nélkül, őszinte szeretetet mindenki iránt, a legmagasabb indítékokból fakadó cselekvést mindenben, és rendületlen bizalmat a jó Istenben.” És öreg fejjel le tudta írni: „Köszönöm Istennek fogyatékoságomat, mert általa találtam meg magamat, munkámat és Istenemet.” Máskor pedig: „Hiszek a lélek halhatatlanságában, mert halhatatlan vágyakat hordozok magamban . . . Hiszem, hogy az életet azért kaptuk, hogy növekedjünk a szeretetben, és hiszem, hogy Isten bennem van, ahogy a nap a fény-

ben és az illat a virágban; ő a Fény az én sötétségemben, a Hang az én csendemben . . .”

+

Helen Keller élete elválaszthatatlan Anne Sullivan Macyétól, akit Washington püspök „minden idők egyik legnagyobb tanítójának” nevezett. Kiadványunk második része azokat a leveleket tartalmazza, amelyeket Anne anyai barátnőjének, Sophia C. Hopkinsnak írt Helén nevelésének első, döntő éveiben, tehát az Önéletrajz idejével párhuzamosan, megtoldva egy-két jelentéssel, amelyet a Vakok Perkins Intézetének készített munkájáról.

Anne Mansfield Sullivan Springfieldben (Massachusetts) született 1866-ban, szegény ír bevándorlók gyermekeként. Részegetes apja sokszor elverte, majd anyjuk halála után kisöccsével együtt egy bostoni szegényházba küldte, nyomorgók és gyengeelméjűek közé. Jimmy rövidesen meghalt ott, ő pedig, félig vakon, 14 éves korában bekerült a Perkins-intézetbe. Ott hamarosan feltűnést keltett szívós akarataival, tehetségével, haladásával. Később részben visszanyerte látását. 1886-ban fejezte be tanulmányait. Ez év augusztusában érkezett Keller kapitény levele, amelyben tanítót kért lánya mellé. Az egyetlen lehetőség Anne volt. Augusztustól a következő év márciusáig megpróbált egy kicsit felkészülni feladatára. Segítségére voltak ebben Laura Bridgman mellett szerzett tapasztalatai: hat évig egy házban lakott a süketnéma vak lánnyal, akit Dr. Howe tanított meg beszélni.

Helén „lelkem születésnapjának” nevezte azt a napot, amikor a huszonegy éves „Tanító” 1887. március 3-án megérkezett hozzájuk. Anne kimerítő beszámolóiból nyomról nyomra követhetjük a merész kísérletet és minden képzeletet felülmúló eredményét. Elsősorban talán az tűnik fel, mennyire ösztönös és ugyanakkor mennyire tudatos a munkája. Egy zseniális nevelő szuverén biztonsága fonódik össze itt egy nyugtalan kísérletező állandó eleimzésével; egy nagy hivatás öntudata egy nagyigényű, önmaga és mások iránt kérlelhetetlenül követelő ember elégtelenségével. Anne, aki maga is még félig gyerek, nehézség nélkül tud alkalmazkodni kis tanítványához, miközben feltétlen tekintéllyel vezeti. Szellemi szomjúságával együtt a magát is kielégítette, hiszen ebben az időben fedezte föl, mennyi minden várja, amitől nyomor-

rúszágos gyermeksege megfosztotta. Nevelői eljárását nem szükséges részleteznünk: megteszi leveleiben ő maga.

Közben megismerkedett John Macyvel. Tanító és író volt, ő adta ki az *Önéletrajzot*, megtoldva Helén és Anne leveleivel és néhány fejezettel nevelésének történetére vonatkozólag. Ez a gyűjteményes kötet csak 1961 és 1972 között 11 kiadást ért meg hazájában. Mintegy ötven nyelvre fordították le. — Anne több mint egy évig vívódott életének két nagy szenvedélye: Helén és a nálánál tizenegy évvel fiatalabb férfi közt. John mindenbe beleegyezett: hárman együtt fognak lakni, és mindig Helén lesz az első, akit gyengéd fivérként szeretett. Végül is maga Helén lépett közbe: „Tanítóm, ha szereti Johnt s mégis elküldi, úgy fogom érezni magam, mint egy utálatos tilalomfa!” Így miután Helén elvégezte a Radcliffe-t, Anne férjhez ment, 1905. május 2-án. A házasság nem volt boldog. Macy később meghalt.

Gyakran fölvetették a kérdést, minek köszönhető Helen Keller bámulatos életpályája: vesezületett tehetségeinek-e vagy Anne nevelői módszerének és egyéniségének? Bizonyára mind a két tényező egyaránt fontos. Nem minden fogyatékosból válik Helen Keller; de hogy azzá válhasson, ahhoz egy másik Anne Sullivan is kellene. Anne színes öntudatos, határozott, eleven személyisége, szerető közeledése kitörölhetetlen benyomást tett Helénre. De ő maga is erős, független, nagyarányú személyiség volt, és mihelyt kiszabadult fogyatékosságai béklyóiból, ez azonnal megmutatkozott. Nyolc éves korából maradt fenn ez az epizód: amikor valaki közeledett hozzá, egy darabig némán ült, s mikor kérdezték, mi baj, ezt felelte: „Készülök, hogy megóvjam a függetlenségemet.” Kettejük viszonya csodálatos barátsággá vált, annak teljes kölcsönös kibontakoztató hatásával. Helén szédületes fejlődése állandó kíméletlen követelmény volt Anne felé. Ugyanakkor a „Tanító” minden törekvése az volt, hogy önállóvá nevelje tanítványát. „Szíved és elméd anyja vagyok — mondta neki —, de nem vagy a tulajdonom.” „Nem számít, mi történik: az igazi függetlenség, amelyet elérhetsz, lelki és gondolkodásbeli.” Amikor egyszer egy értetlen ember megjegyezte: Helén semmi lenne tanítója nélkül, Anne szomorúan felelt: „Ez azt jelentené, hogy kudarcot vallottam.”

De nem vallott kudarcot. Ha azt kérdezték Heléntől, mit fog csinálni tanítója nélkül, így válaszolt: „Isten küldte őt; ha elveszi, az Ő szeretete majd kitölti az űrt.”

Erzékeny, nagylelkű, szenvedélyes, minden szépért és jóért lelkesedő, minden közhelyet és butaságot türelmetlen undorral elufasító egyéniség volt. Szívós energiával, állandóan kutató, fáradhatatlan leleményességgel. Nagylelkűségét jól mutatja, hogy Keller kapitány 1888-tól már nem tudta fizetni járandóságát: soha nem szólt róla Helénnek. Szerette a szépet; egyszer egész kis havi fizetését egy szörmeszegélyes bársonygallérra költötte.

Nagy lélek volt. Olyasvalaki, aki teljes odaadással fel tudott olvadni egy feladatban. És a legcsodálatosabb feladatot kapta: egy ember bontakozott emberré — és milyen emberré! — a keze alatt. De igaza volt annak a New York-i újságírónak, aki az *Önéletrajz* ismertetésekor ezt írta: „Érdemes talán emlékeztetni az olvasókat: Helen Kellert csak úgy lehetett kiragadni reménytelen sötétségéből, hogy ez a csodálatos cselekedet egy másik nő teljes életének feláldozásába került; és ha hasonló esetben valaha is kísérletet tesznek, annak szükségképpen ugyanaz az ára.” Anne munkájának drága ára is volt: megviselte amúgyis gyenge fizikumát, idegeit, szemét. Napi 5-6 órát olvasott Helénnek főiskolás korában, olyan közel tartva rossz szeméhez a könyvet, hogy majdnem hozzáért. „A maga egészsége fontosabb, mint Helén iskolázása” — intette az orvos. „Meg tudtam volna ölelni érte” — teszi hozzá Helén, és megjegyzi: ezentúl gyakran háritotta el a felolvasást azzal, hogy emlékszik a dolgokra, csakhogy ne súlyosbítsa a Tanító állapotát. A szeretetnek ez a versengése megindítóan húzódik végig Anne életének utolsó szakaszán. Egész sor operációval kísérleteznek látásának megmentésére, ami rengeteg kínt és páni félelmet okoz neki. „Annyira igyekszem élni érte!” — vallja be egyszer zokogva Helénnek.

„Amikor megállt a lélegzete, — írja naplójában Helén —, az a hit, amelyről azt kívánta: bár megoszthatná velem, valahogy jobban megszilárdult bennem, mint valaha. Előrehajolva azt mondtam: Ugye tudod, drágaságom, hogy az élet újra kezdődik, dicsőséges fényben és békében.”

A test csak a lélek árnyéka.”

Anne életrajzának megírására a legilletékesebb személy természetesen maga Helén volt. Hősies küzdelem

szülötte ez a könyv. Miközben 1946-ban körúton járt vakjai javára, westporti (Connecticut) háza földig égett, benne minden földi vagyonával s főleg a több mint kétharmadában kész kézirattal. Volt ereje előlről kezdeni. Végre 1955-ben megjelent, ezzel a megindító címmel: „A Tanító. Anne Sullivan Macy. A hála adójául lelke gyermekétől, Helen Kellertől.”

Hadd illusztrálja néhány verssor lelkük összeforrottságát:

Tanító, s megint csak ő.
Tanító — mindig csak ő.
Ez lesz a válaszom
a sötétben,
mikor a halál eljön értem.

+

Végezetül néhány szót a dokumentumok stílusáról. Mert nemcsak két rendkívüli egyéniséggel állunk itt szemben, hanem egyben olyanokkal, akiknek kifejező készsége is figyelemreméltó. Helen Keller tehetséges és egészen egyéni stílusú író. Angol tanára egyenesen azt mondta róla: jobban ír, mint bármelyik addigi tanítványa.

Jellemzői: gazdag és változatos szókincs, meleg és diszkrét érzelmi hangszerelés, a szaglás és tapintás érzékétől szolgáltatott rengeteg friss, számunkra sokszor meglepő benyomás, és mindamellett valami sajátos, lebegő elvontság, kifejezetten „irodalmi” jelleg, amely szükségszerűen folyik az élet konkrét valóságának hiányos átéléséből, de sohasem válik csinálttá vagy dilettánszá.

Megfigyelő készségére hadd hozunk fel két későbbi példát. Egyszer megkérdezte egy erdei sétáról hazatérő barátját, mi szépet látott. Nagyon megdöbbenette a válasz: „Semmi különös!” „Én — állapította meg —, aki nem látok, százféle érdekes dolgot találok pusztá tapintással. Érzem egy levél finom szimmetriáját. Szeretettel csúsztatom végig a kezem egy ezüstös nyírfa sima bőrén vagy egy fenyő durva kérgén. Tavasszal reménykedve érintem meg a fák ágait, bimbót keresve, a téli álomból ébredő természet első jelét. Néha, amikor nagyon szerencsés vagyok, gyengéden ráteszem a kezem egy kis fára, és érzem, hogyan borzong boldogan a teljes erejéből csattogó madártól. Csendes, figyelő testemmel hangok miriádját hallom és fogom fel: a levelek

hangját, a fű hangját, gallyak halk ropogását, mikor a madarak odaszállnak, a fű ingását, amikor rovarok szárnyai horzsolják, a bogáncs ezüstös susogását. Hal-lom ezeket a hangokat, bár a csendben élek.” — Nem állíthatta-e jogos öntudattal: „Vak vagyok — de látok, süket vagyok — de hallok!” És egy másik jellemző részlet: „Szeretek minden közlekedésmódot — földalattit, magasvasutat, buszt —, amely közelebbi kapcsolatba hoz az emberekkel. Polly leírja arcukat vagy beszédüket. A szaglóérzékemen át kapott benyomások sokat mondanak: por, parfóm, dohány, cipőpaszta. Érzem a frissességet és jó ízlést is a szappan, tiszta ruha, selymek, kesztyű illatában. Gyakran fölismerem a kipárolgásból, hol dolgoznak a munkások, mert a fa, acél, festék vagy hivatal szaga a ruhájukba ivódik. Ha autóban utazom, hiányzik nekem embertársaim életének ez a közvetlen megismerése.”

Fel-felszíkrazik önéletrajzában humora is. Ráismerünk arra a Helénre, aki később ilyen spontán feleletekkel derítette fel kapásból a kérdezőtő közönséget: „Becsukja-e a szemét, amikor elalszik?” — „Még soha nem maradtam ébren, hogy megfigyeljem.” — „Mit tart a legnehezebb dolognak a világon?” — „Rábírni a kongresszust, hogy csináljon valamit.”

Milyen egészen más Anne ideges élettől duzzadó, szenvedélyes és közvetlen, apró tárgyi részletekkel megtűzdelt, kicsit pongyola stílusa! Különösen kitűnne ez, ha az olvasó ugyanabban a műfajban, levelekben hasonlíthatná össze. Összevetheti viszont azokat a részleteket, amelyek az önéletrajzban és a levelekben is szerepelnek. (Ha a helygazdálkodás megengedné, legszívesebben párhuzamosan nyomtattuk volna az oldalakat.) Két összeforrott élet közös élményeiről van szó, sokszor még a kifejezések is ugyanazok — és mégis mennyire más a kettő!

A fordító azzal a kívánsággal indítja útnak ezt a kettős tanúságtételt, hogy minél többen ismerjék meg belőle az akarat és a szeretet csodáit. A szeretetét, amelyet Helén egyszer egy kérdésre így határozott meg: „Szeretet? Hát ez csak igazán könnyű: az, amit mindenki érez mindenki iránt.”

Első pillanatra naívnak érezzük. És mégis: neki van igaza.

Helen Keller

ÉLETEM TÖRTÉNETE

ALEXANDER GRAHAM BELLnek
ajánlom életem történetét,
aki megtanította a süketet beszélni
és a figyelő fület szót hallani
az Óceántól a Sziklás Hegységig.

I. FEJEZET

Bizonyos félelemmel kezdek hozzá életem történetéhez. Mintha valami babonás habozással emelném föl a fátylat, amely aranyos ködként lebeg gyermekkorom fölött. Nehéz feladat önéletrajzot írni. Mikor osztályozni próbálom legkorábbi benyomásaimat, úgy találom: az éveknek a multat a jelennel összekapcsoló hídján megtörtént és elképzelt dolgok egyformák. A nő saját elképzelése szerint festi meg a gyermek tapasztalatait. Életem első éveiből élénken kiemelkedik néhány benyomás, de „a többit a börtön árnya vonja be”. Azután meg a gyermekkor sok öröme és bánata már elveszítette hevesességét, és nevelésem kezdetének sok életbevágóan fontos mozzanata feledésbe ment nagy felfedezések izgalmaiban. Hogy tehát ne legyek unalmas, csak azokat az epizódokat szeretném vázlatos egymásutánban bemutatni, amelyeket a legérdekesebbeknek és legjelentősebbeknek tartok.

1880 június 27-én születtem Tuscumbiában, Észak-Alabama egy kis városkájában.

Családunk atyai részről Caspar Kellertől ered, aki svájci születésű volt, és Marylandban telepedett le. Egyik svájci ősöm volt a süketek első tanítója Zürichben, s könyvet írt nevelésükről. Mindenesetre sajátos találkozása a dolgoknak, — bár az is igaz, hogy nincs király, akinek ősei közt ne akadna rabszolga, sem rabszolga, akinek ősei közt ne lenne király.

Nagyapám, Caspar Keller fia nagy földterületeket vett tulajdonába Alabamában, és végül megtelepedett ott. Mesélték nekem, hogy évenként egyszer lóháton ment Tuscumbiából Philadelphiába, elvégezni az évi beszerzést az ültetvényhez. Nagynéném birtokában sok családjához írt levél van, ahol nagyon kedvesen és élénken beszél el ezeket a kirándulásokat.

Keller nagyanyám Lafayette egyik szárnysegédjének, Alexander Moorenak volt a lánya és Alexander Spotswoodnak, Virginia egyik első gyarmati kormányzójának az unokája, egyben Robert E. Lee* másodunokatestvére.

* Robert E. Lee tábornok: a déliek fővezére, az egész polgárháború legjobb katonája.

Apám, Arthur H. Keller a Szövetségi Hadsereg kapitánya volt. Édesanyám, Kate Adams a második felesége volt, sok évvel fiatalabb. Anyám nagyapja, Benjamin Adams feleségül vette Susanna E. Goodhue-t, és sok éven át Newburyben, Massachusetts államban élt. Fia, Charles Adams Newburyportban (Massachusetts) született, majd elköltözött Helenába (Arkansas). A polgárháború kitörésekor a déliek oldalán küzdött, és dandárparancsnok lett. Feleségül vette Lucy Helen Everettet, abból a családból, amelyhez Edward Everett és Dr. Edward Everett Hale is tartozott.* A háború befejezése után a család Memphisbe (Tennessee) költözött.

Annak a betegségnek az idejéig, amely megfosztott látásomtól és hallásomtól, egy aprócska házban éltem. Két helyiségből állt: egy nagy négyszögű teremből és egy kis szobából, ahol a szolgáló aludt. Szokás délen, hog a lakóház mellé még egy kis házat építenek mintegy függelékként, alkalmi használatra. Ilyen házat épített apám is a polgárháború után, és amikor elvette édesanyámat, oda mentek lakni. Az épületet teljesen befödte a szőlő, futórózsa és lonc. A kertből nézve olyan volt, mint egy fa. A kis verandát sárga rózsák és déli aszparágusz függőnye rejtette el a szem elől: kolibrik és méhek kedvelt tanyája.

Néhány lépésre a mi kis rózsalugasunktól volt a Kellerék családi háza, ahol a család élt. „Borostyánlak”-nak hívták, mert a ház, a körülötte álló fák és a kerítés testile volt gyönyörű angol repkényvel. Régimódi kertje gyermekkorom paradicsoma volt.

Már a tanítóm érkezése előtti időben is gyakran eltapogatóztam a négyszögűre nyírt, kemény bukszussóvény mentén, és szaglásomtól vezetve ráakadtam az első ibolyákra és liliomokra. Egy-egy dühkitörés után is oda menekültem, hogy vigaszt találjak, és elrejtsem forró arcom a hús levelek és fű közé. Micsoda öröm volt el-

* Edward Everett: kitűnő szónok. Ő mondta Gettysburgben 1861. nov. 19-én a majd két órás nagy beszédet, és utána Lincoln a pár perceset, amely „megmarad, míg angolul beszélnek”. E.E. Hale-ről lásd a 23. fejezetben. — Dandárparancsnok: olyan katonai rang, mint nálunk kb. az ezredes.

bolyongani ebben a virágoskertben, boldogan vándorolni egyik helyről a másikra, míg egyszerre egy gyönyörű szőlőtőre bukkantam. Megismertem a leveleiről és bimbóiról, és tudtam, hogy ugyanaz, mint ami a roskadozó nyárilakot fedi a kert másik végén! Volt itt még kúszó iszalag, lehajló jácmin, és néhány szépséges, ritka virág: pillangóliliom a neve, mert törékeny szirmai pillangószárnyakhoz hasonlítanak. De legbájosabbak a rózsák voltak. Észak melegházaiban soha nem találtam olyan szívgyönyörködtető rózsákat, mint déli otthonom futórózsái. Hosszú füzérekben lógtak le verandánkról, betöltöték az egész levegőt illatukkal, amelyet semmi földi szag nem szennyezett; s kora reggel, harmatban megmosdva, olyan lágy, olyan tiszta volt az érintésük, hogy önkéntelenül is arra gondoltam: nem Isten kertjének aszfodoloszaira* hasonlítanak-e.

Életem kezdete egyszerű volt, nagyjából olyan, mint minden más kis életé. Jöttem, láttam, győztem, mint általában a család első gyermeke. A nevem a szokásos vitákra adott alkalmat. Mindenki hangoztatta, hogy a család első sarját nem szabad könnyelműen elnevezni. Apám a Mildred Campbell nevet ajánlotta — egyik ösünekét, akit ő nagyrabecsült —, és nem volt hajlandó tovább részt venni a vitában. Anyám úgy oldotta meg a kérdést, hogy azt kívánta: az ő anyja után nevezzenek el, akinek lányneve Helen Everett volt. De templomba vitelem izgalmai között apám elfelejtette a nevet, — nem csoda, hiszen nem osztozott a kitalálásában. Mikor a lelkész kérdezte, csak arra emlékezett, hogy nagyanyám nevén kell hívni, és a Helen Adams nevet adta meg.

Elmondták nekem, hogy még pólyában sok jelét adtam élénk, magabiztos természetemnek. Amit csak láttam mástól, makacsul utánoztam. Hat hónapos koromban már el tudtam pityegni: „Hod vad”, és egy szép napon mindenkinek a figyelmét magamra vontam azzal, hogy egész tisztán kimondtam: „tea, tea, tea”. Még betegségem után is emlékeztem egy szóra, amelyet ezekben az első hónapokban tanultam. A „víz” szó volt ez. Mikor már beszélőképességem egészen elveszett, még akkor is va-

* A monda szerint az elíziumi virágok.

lami hangot hallattam, amely ezt a szót jelölte. Csak akkor hagytam abba, amikor megtanultam betűzni a szót.

Azt mondják, egyéves születésnapomon kezdtem járni. Anyám éppen kivett a fürdőből és az ölében tartott. Egyszerre feltűnt nekem a levelek reszkető árnyékának tánca a napfényben a sima padlón. Lecsúsztam anyám öléből, és szinte futottam feléjük. Mikor felbuzdulásom elmúlt, persze letottyantam, és sírtam, hogy vegyen föl a karjába.

Ezek a boldog napok nem tartottak sokáig. Csak egy rövid tavasz múlt el a sárgarigó és feketerigó énekének dallamával, egy dús gyümölcsű, rózsával teli nyár, egy aranyló és bíbor ősz, ott hagyva ajándékait az élénk, gyönyörködő gyerek lábánál. Azután, február álmos hónapjában, jött a betegség, amely bezárta szememet és fületem, és egy újszülött öntudatlanságába taszított. A gyomor és az agy heveny vértolulásának mondták. Az orvos úgy gondolta, nem maradok életben. De egy hajnalban a láz éppen olyan hirtelen és titokzatosan elhagyott, mint ahogy jött. Nagy volt az öröm a családban aznap reggel. Azt senki sem tudta, még az orvos sem, hogy soha többet nem hallok és nem látok.

Ugy rémlik, még mindig vannak zavaros emlékeim erről a betegségről. Különösen arra a gyöngédségre emlékszem, amellyel édesanyám próbált csillapítani a fájdalmom és kín éber óráiban, aztán a gyötrelemre és rémületre, ahogyan hánykolódó félálomból felébredtem, és a fal felé fordítottam száraz, forró szememet, el az addig annyira szeretett világosságtól, amely mindennap homályosabban, egyre homályosabban ért el hozzám. De ezeket a futó emlékeket leszámítva — ha egyáltalán emlékeknek mondhatók — minden egészen valószerűtlennek tűnik, akár egy lidérces álom. Fokozatosan hozzászoktam a körülvevő csendhez és sötétséghez, s elfelejtettem, hogy valaha is másképp volt, amíg csak nem jött el ő, a tanítóm, hogy kiszabadítsa szellememet. De életem első tizenkilenc hónapja alatt mégis elcsíptem a tágas zöld mezők, a ragyogó ég, fák és virágok egy-egy villanását, és a rákövetkező sötétség nem tudta ezt teljesen kitörölni. Ha egyszer láttunk, akkor „mienk a nap, és amit megmutatott”.

II. FEJEZET

Nem tudok visszaemlékezni, mi történt a betegségemet követő első hónapokban. Csak azt tudom, hogy anyám ölében ültem, vagy a ruhájába kapaszkodtam, amint házi munkáját végezte. Kezemmel kitapogattam minden tárgyat, megfigyeltem minden mozgást, és így sok dolog ismeretére szert tettem. Hamarosan szükségét éreztem, hogy valamiképpen érintkezzem másokkal, és kezdtem kezdetleges jeleket adni. A fejrázás azt jelentette: „Nem”, a bólintás: „Igen”, ha megráncigáltam valakit: „Gyere”, ha meglöktem: „Menj.” Kenyeret akartam? Utánoztam a szeletelést és megvajazást. Ha azt szerettem volna, hogy anyám fagylaltot készítsen ebédre, mutattam a fagylaltgép mozgását, és összerázkódtam a hideg jelzésére. Édesanyám is sok mindent meg tudott érteni velem. Mindig megértettem, mikor azt akarta, hogy hozzak oda neki valamit, és szaladtam érte föl a lépcsőn, vagy máshová, ahová mutatta. Valóban az ő szerető bölcsességének köszönhetem mindazt, ami fényes és jó volt hosszú éjszákamban.

Sokat megértettem abból, ami körülöttem történt. Ötéves koromban megtanultam, hogyan hajtogassam össze és rakjam el a tiszta ruhát, ha megjött a mosásból, és megismertem a többi közt a magamét. Anyám és nagynéném öltözködésének módjából tudtam, mikor mennek el hazulról, és állandóan rimánkodtam, hogy velük mehessek. Ha társaság volt, mindig értem küldtek, s amikor a vendégek elbúcsúztak, integettem utánuk, — azt hiszem, halványan rémlett, mit jelent ez a mozdulat. Egy napon néhány úriember érkezett látogatóba anyámhoz. Éreztem a főbejárat becsapódását és más hangokat, amelyek jövetelüket jelezték. Hirtelen ötlettel felrohantam a lépcsőn, mielőtt valaki feltartóztathatott volna, hogy elképzelesem szerint gálába vágjam magam. A tükör előtt állva — ahogy másoktól láttam — bekentem a fejemet olajjal, arcomat vastagon bemázoltam púderral. Azután fátylat tűztem a fejemre úgy, hogy befödte az arcomat, és redőkben esett a vállamra, vékony derekam köré pedig egy óriási szalagot kötöttem, amely hátul lelógott majdnem a szoknyám aljáig. Így felcicomázva lementem, hogy segítsek szórakoztatni a társaságot.

Nem emlékszem, mikor jöttem rá először, hogy más vagyok, mint a többi ember; de tudtam, még mielőtt ta-

nítóm megérkezett. Észrevettem, hogy anyám és barátaim nem jeleket használnak, ha valamit akarnak, mint én, hanem a szájukkal beszélnek. Néha odaálltam két beszélgető közé, és megérintettem az ajkukat. Nem tudtam megérteni, mit mondanak, és ez kínzott. Mozgattam az ajkamat, és vadul gesztikuláltam — eredménytelenül. Ez néha úgy kihozott a sodromból, hogy addig rugdalóztam és visítoztam, míg teljesen ki nem merültem.

Azt hiszem, tudtam, mikor vagyok utálatos, mert tudtam, hogy Ellának, a dajkámnak fáj, ha megrúgom, és ha dühkitörésem elmúlt, valami sajnálkozásfélélt éreztem. De egyetlen alkalomra sem tudok visszaemlékezni, amikor ez az érzés megakadályozta volna, hogy megint utálatos ne legyek, ha nem kaptam meg, amit akartam.

Ezekben a napokban két állandó társam volt: Martha Washington, egy színesbőrű kislány, szakácsunk gyermeke, és Belle, az öreg vizsla, nagy vadász a maga idejében. Martha Washington megértette a jeleimet, és ritkán került nehézségembe, hogy megtegye, amit akarok. Tettszett, hogy uraskodom rajta, ő pedig általában inkább alávetette magát zsarnokságomnak, mint hogy tetteles összetűzést kockáztasson. Erős és aktív voltam, nem törődve a következményekkel. Nagyon jól tudtam, mit akarok, és mindig a magam útját jártam, még ha körömszakadtig kellett is küzdenem érte. Időnk nagyrészt a konyhában töltöttük, tésztagolyókat gyúrva, fagylaltkészítésben segédkezve, kávét örölve, veszekedve a süteményestálon, és etetve a konyhalépcsőn nyüzsgő tyúkokat és pulykákat. Sok olyan kezes volt, hogy a markomból evett, és engedte, hogy megtapogassam. Egy nagy pulykakakas egyszer kikapott a kezemből egy paradicsomot, és elszaladt vele. Talán Pulykakakas Úrfi sikerétől ihletve, kivittünk a farakáshoz egy tortát, amelyet a szakács éppen bevont öntettel, és az utolsó faláig megettük. Utána egész beteg lettem. Vajon a pulykát is utolérte a nemezis?

A gyöngytyúk szereti félreeső helyeken eldugni a fészket. Egyik legnagyobb gyönyörűségem volt a magas fűben tojására vadászni. Nem tudtam megmondani Martha Washingtonnak, mikor tojásvadászatra volt kedvem, de összekulcsoltam a kezemet és a földre tettem, ezzel jelezve a kerek tojást a fűben, és Martha mindig megértette. Ha olyan szerencsések voltunk, hogy egy fészket

találtunk, soha nem engedtem meg, hogy ő vigye haza a tojásokat. Nyomatékos jelekkel magyaráztam, hogy eleshet és összetörheti.

A gabonás csűrök, a lóistállók, a reggeli és esti tehén-fejés számunkra az érdeklődés kiapadhatatlan forrása volt. A fejők megengedték, hogy munkájuk közben kezeimet a tehenekre tegyem, s kíváncsiságom miatt az állat gyakran alaposan megcsapott a farkával.

A karácsonyi készülődés mindig gyönyörűségem volt. Persze nem tudtam, miért van az egész, de élveztem a házat betöltő kellemes illatokat és a kóstolókat, amit Martha Washingtonnal együtt kaptunk, hogy nyugton maradjunk. Alaposan láb alatt voltunk, de ez cseppet sem gátolta élvezetünket. Megengedték, hogy fűszert őröljünk, mazsolát válogassunk, és lenyaljuk a keverőkanalakat. Kiakasztottam a harisnyámat, mert a többiek is azt csinálták; de nem emlékszem, hogy ez a szertartás különösképpen érdekelt volna, vagy a kíváncsiság fölvert volna virradat előtt, hogy az ajándékok után nézzek.

Martha Washington ugyanolyan szenvedélyes csínytevő volt, mint én. Két kisgyerek ült a veranda lépcsőjén egy forró júliusi délután. Egyikük fekete, mint az elefántcsont, pelyhes haja cipőzsinórral kis csomókba kötve, mint megannyi dugóhúzó a fején. A másik fehér, hosszú, aranyos fürtökkel. Az egyik hat éves, a másik két-három évvel idősebb. A fiatalabb gyerek vak volt — ez voltam én, a másik pedig Martha Washington. Papírbabák kivágásával foglalkoztunk. De hamarosan beleuntunk ebbe a szórakozásba, s miután elvagdostuk a cipőfűzőnket és lecsipkedtük a lonc minden elérhető levelét, én Márta dugóhúzóira fordítottam a figyelmemet. Először ellenkezett, de végül megadta magát. „Mindenki sorjában”, gondolta erre ő jogosan, fogta az ollót, és levágott egy fűrtöt a hajamból. Akár mind levágta volna, ha anyám idejében be nem avatkozik.

Másik társam, Belle, a kutyánk, öreg és lusta volt, szívesebben szunyókált a nyílt tűznél, mint hogy velem hancúrozzék. Nagyon igyekeztem megtanítani a jelbeszédemre, de ő közömbös volt és figyelmetlen. Néha felugrott és remegett az izgatottságtól, azután teljesen megmerevedett, mint a kutyák, ha madarat állnak. Akkor nem tudtam, miért csinál így, de azt igen, hogy nem azt teszi,

amit én akarok. Ez bosszantott, és a lecke mindig egyoldalú boxmérkőzéssel végződött. Belle fölkel, lustán kinyújtózott, kétszer-háromszor megvetően körülszaglálódott, átsétált a tűzhely másik oldalára, és megint lefeküdt; én meg fáradtan és csalódottan Márta után néztem.

Ezeknek a korai éveknek sok eseménye emlékezetembe vésődött, elszigetelten, de világosan és pontosan, még erősebbé téve ennek a csendes, céltalan, fénytelen életnek az érzését.

Egyszer vizet fröccsentettem a kötényemre, és száradni terítettem az ebédlő kandallójában pislákoló tűz mellé. A kötény nem száradt kedvem szerinti gyorsasággal, hát közelebb mentem, és ráraktam a forró parázsra. A tűz fellobbant, a lángok körülvettek, úgyhogy a ruhám egy pillanat alatt merő láng lett. Rémült hangot adtam, és ez mentésemre szólította öreg dadámat, Vineyt. Egy pokrócot hajított rám. Majdnem megfullasztott, de eloltotta a tüzet. Nem égtem meg nagyon, csak a kezem meg a hajam.

Ezidőtájt jöttem rá a kulcs használatára. Egy reggel bezártam anyámat a kamrába. Három óra hosszat ott kellett maradnia, mert a szolgálok a ház egy távoli részében voltak. Egyre dörömbölt az ajtón, én meg kinn ültem a verandalepcsőn, és vidáman nevettem, érezve a dörömbölés rázkódását. Ez az igazán utálatos csínyem meggyőzte szüleimet, hogy legfőbb ideje volna a taníttatásomnak. Miután tanítóm, Miss Sullivan hozzánk jött, hamarosan alkalmat találtam, hogy bezárjam a szobájába. Fölmentem valamivel, amit anyám megbízásából oda kellett neki adnom. De mihelyt odaadtam, becsaptam az ajtót, bezártam, és a kulcsot a hallban a ruhásszekrény alá dugtam. Nem tudták kiszedni belőlem, hol van. Apám kénytelen volt létrát keríteni, és az ablakon át kihozni Miss Sullivant — nagy gyönyörűségemre. Hónapok múlva adtam elő a kulcsot.

Mikor ötéves-forma voltam, átköltöztünk a kis szőlőfuttatta házból egy tágas újba. A családtagok voltak: apám és anyám, két öregebb féltestvérem, és később a kishúgom, Mildred. Apámról ez a legelső tiszta emlékem: egy csomó újságpapír csapásán melléje értem, és egyedül találtam, arca előtt egy ív papírt tartva. Roppant kíváncsi voltam, mit csinál. Utánoztam a mozdulatot, még a szem-

üvegét is fölvéve, hátha segít megoldani a talányt. De nem találtam ki a titkot sok évig. Akkor aztán megtanultam, mik voltak azok a papirosok, és hogy apám is kiadott egyet.

Apám nagyon szerető szívű és engedelkeny volt. Ott-honának szentelte életét, ritkán hagyott minket egyedül, kivéve a vadászidényt. Nagy vadász volt — így mondták nekem — és ünnepelt lövész. Családja után legjobban a kutyáit és a puskáját szerette. Nagyon, szinte túlságig vendégszerető volt, ritkán jött haza úgy, hogy vendéget ne hozott volna magával. Különös büszkesége volt a nagy kert, ahol a közvélemény szerint a vidék legfinomabb görögdiannyéjét és földieprét termelte. Nekem hozta el az első érett szőlőfürtöket és a legszebb epret. Emlékszem, hogyan vezetett becézgetve fától fáig, szőlőtől szőlőtőig, és hogy örült, ha valami tetszett nekem.

Híres adomázó volt. Miután megtanultam a nyelv használatát, ügyetlenül a kezembe betűzgette legjobb anekdotáit, és semmi sem szerzett neki nagyobb örömet, mint ha alkalomadtán elismételtem őket.

Eszakon élveztem 1896 nyarának utolsó szépséges napjait, amikor utolért halálának híre. Rövid ideig volt beteg, kegyetlen szenvedések közt, azután vége lett mindennek. Ez volt az első nagy bánatom — első személyes tapasztalatom a halálról.

Hogyan írjak édesanyámról? Olyan közel áll hozzám, hogy szinte tapintatlanság beszélnem róla.

Sokáig betolakodónak tekintettem a kishúgomat. Tudtam, hogy már nem én vagyok édesanyám egyetlen kedves lánya, és ez a gondolat féltékenységgel töltött el. A kicsi állandóan ott ült anyám ölében, ahol azelőtt én, és úgy látszott, igénybe veszi minden gondját és idejét. Egy napon aztán történt valami, ami betetőzte a méltatlanságot.

Akkoriban volt egy agyonbecézett, agyonnyúzott babám, amelyet később Nancynek neveztem el. Sajnos, tehetetlen áldozata volt indulatom és szeretetem kitorései-nek, úgyhogy ugyancsak megviselt állapotban volt. Voltak babáim, amelyek beszéltek, sírtak, kinyitották és becsukták a szemüket: de egyiket sem szerettem úgy soha, mint szegény Nancyt. Volt egy bölcsője, és gyakran egy

óra hosszat, vagy tovább is ringattam. Babát és bölcsőt a legféltekenyebb gonddal őriztem. Egyszer azonban fölfedeztem, hogy húgocskám békésen alszik a bölcsőben. Földühödtem ezen a merészségen olyasvalakitől, akihez még a szeretet semmi köteléke nem fűzött. Rárontottam a bölcsőre, és felfordítottam. A kisbaba belehalhatott volna, ha édesanyám el nem kapja estében. Így van ez, ha a kettős magány völgyében vándorolunk: keveset tudunk azokról a gyöngéd érzelmekről, amelyek kedveskedő szavakból és tettekből és a társas kapcsolatból sarjadnak. De később, amikor visszajuttattak emberi örökségembe, Mildred és én kölcsönösen egymás szívéhez nőttünk, s örömmel csavarogtunk kézenfogva kedvünk szerint, bár ő nem értette az én jelbeszédemet, sem én az ő gyerekes csacsogását.

III. FEJEZET

Időközben önkifejezési vágyam egyre nőtt. Az a pár jel, amelyet használtam, mind kevésbé elégített ki, és ha nem sikerült megértetnem magam, azt mindig szenvedélyes kitörés követte. Úgy éreztem, mintha láthatatlan kezek tartanának hatalmukban, és őriöngő erőfeszítéseket tettem, hogy kiszabaduljak. Küzdöttem — nem mintha a küzdelem segített volna, hanem mert az ellenállás szelleme erős volt bennem. A vége rendszerint könnyáradat és fizikai kimerülés volt. Ha édesanyám történetesen a közelben volt, az ő karjába kúsztam, olyan nyomorúságos állapotban, hogy már a vihar okára sem emlékeztem. Egy idő múlva már olyan sürgető szükségét éreztem, hogy valami módon érintkezni tudjak másokkal, hogy ezek a kitörések naponta, néha óránként előfordultak.

Szüleimet mindez mélyen elszomorította és megzavarta. Messze laktunk minden vakoknak vagy süketeknek szóló iskolától, és valószínűtlen volt, hogy valaki eljőjön egy olyan istenhátamögötti helyre, mint Tuscumbia, egy olyan gyereket tanítani, aki süket is, vak is. Barátaim és rokonaim tulajdonképpen néha kételkedtek, lehet-e tanítani egyáltalán. Anyám egyetlen reménysugara Dickens „Amerikai jegyzetei”-ből eredt. Olvasta Laura Bridgmanról szóló elbeszélését, és halványan emlékezett, hogy ez

a kislány süket és vak volt, mégis iskolázták. De azt is tudta reménytelen fájdalommal, hogy Dr. Howe, aki fölfedezte a süketek és vakok tanításának módját, már rég halott. Módszere talán vele pusztult; és ha nem, akkor is hogyan részesülhetne jótéteményében egy kislány a messze Alabama városában?

Amikor körülbelül hat éves voltam, apám hallott egy kiváló baltimorei szemésztől, aki sok reménytelennek látszó esettel boldogult. Szüleim azonnal elhatározták, hogy elvisznek Baltimoréba, hátha lehet csinálni valamit a szememmel.

Jól emlékszem az utazásra. Nagyon kellemes volt. Sok emberrel összebarátkoztam a vonaton. Egy hölgy egy doboz kagylóval ajándékozott meg. Apám lyukakat vágott beléjük, úgyhogy fölfűzhettem őket, és így hosszú ideig boldogan szórakoztam. A kalauz is kedves volt. Mikor végigjárta a kocsikat, gyakran vele mentem, a kabátja szárnyába kapaszkodva, miközben elkérte és kilyukasztotta a jegyeket. Engedte, hogy eljátsszam a lyukasztójával, és ez remek játék volt. Az ülés sarkában összekuporodva órák hosszat elszórakoztam azzal, hogy fura kis lyukakat vágtam kartonpapír-darabkákbba.

Nagynéném csinált nekem egy nagy bábu törülközőkből. Ez a rögtönzött bábu az elgondolható legkomikusabb, alakatlan dolog volt, se orra, se szája, se füle, se szeme, — semmi sem volt rajta, amit akár a gyermeki képzelet is arccá változtathatott volna. Érdekes módon a szemek hiánya jobban izgatott, mint az összes többi hiány együttvéve. Mindenkinek kihívó állhatatossággal mutogattam ezt, de senki sem látszott alkalmasnak arra a feladatra, hogy szemekkel lássa el a babát. Egyszerre csak ragyogó ötletem támadt. A probléma meg volt oldva. Lecsúsztam az ülésről, és addig keresgéltem alatta, míg megtaláltam nagynéném köpenyét, amely nagy gyöngyszemekkel volt megtűzdelve. Két szemet leszakítottam, és jelekkel értésére adtam, hogy azt akarom: varrja fel a babámra. Kezemet kérdőleg a szeméhez emelte; én energikusan bólintottam. A gyöngyök fölkerültek a megfelelő helyre, és én oda voltam az örömtől; de egyszerre el is veszítettem minden érdeklődésemet a bábu iránt. Egész úton egyetlen indulatkitörésem sem volt, annyi minden tartotta lefoglalva az eszemet meg az ujjaimat.

Amikor megérkeztünk Baltimoréba, Dr. Chisholm kedvesen fogadott bennünket, de tenni nem tudott semmit. Azonban azt mondta, hogy lehetne taníttatni, és azt ajánlotta apámnak, kérjen tanácsot Dr. Alexander Graham Belltől Washingtonban, az fel tudja világosítani, milyen iskolái és tanítói vannak a süket és vak gyermekeknek. A doktor tanácsát követve, egyenesen Washingtonba mentünk Dr. Bellhez; apám szomorú szívvel és rossz előérzetekkel, én mit sem tudva aggodalmáról, az utazgatás kellemes izgalmaival. Gyermeek létemre is nyomban megéreztem azt a gyengédséget és rokonszenvet, amely Dr. Bellt annyi ember szívének épp olyan kedvessé tette, mint amennyire csodálatos vívmányai a bámulatukat váltották ki. A térdén lovagoltatott, miközben az óráját vizsgáltam, üttette is a kedvemért. Megértette a jeleimet, én tudtam ezt, és egy csapásra megszerettem. De nem álmodtam, hogy ez a találkozás lesz az ajtó, amelyen keresztül kijutok a sötétségből a világosságba, az elszigeteltségből a barátsághoz, a társasághoz, az ismerethez, a szeretethez.

Dr. Bell azt tanácsolta apámnak: írjon Mr. Anagnosnak, a bostoni Perkins-intézet igazgatójának — ez volt a színhelye Dr. Howe nagy munkásságának a vakok érdekében —, és kérdezze meg, van-e alkalmas tanítója, hogy nevelni kezdjen. Apám nyomban megtette. Pár hét múlva kedves levél érkezett Mr. Anagnostól, benne a vigasztaló kijelentés, hogy talált egy tanítót. Ez 1886 nyarán történt. De Miss Sullivan csak a következő márciusban jött meg.

Igy hát kikerültem Egyiptomból, és a Sínai hegy előtt álltam. Isteni hatalom érintette meg lelkemet, látóvá tette, és sok csodának részesévé. És a szent hegyről hangot hallottam: „A tudás: szeretet, fény és látomás.”

IV. FEJEZET

Egész életem legfontosabb napja, amelyre vissza tudok emlékezni, az, amikor tanítóm, Anne Mansfield Sullivan hozzám jött. Ámulat tölt el, ha a mérhetetlen ellentétet szemlélem a két élet között, amelyet ez a nap ösz-

szekapcsol. 1887.március 3-a volt, három hónappal hetedik életévem betöltése előtt.

Ennek a nagyfontosságú napnak a délutánján ott álltam a verandán, tompa várakozással. Anyám jeleiből és a fel-alá futkosásból a házban homályosan sejtettem, hogy valami szokatlan dolog fog történni, hát az ajtóhoz mentem, és a lépcsőn vártam. A délutáni nap átsütött a verandát befedő dús loncon, ráesett fölfelé fordított arcomra. Ujjaim szinte öntudatlanul játszottak a jólismert levelekkel és virágokkal, amelyek éppen akkor bújtak elő, hogy üdvözöljék a szelíd déli tavaszt. Nem tudtam, milyen csodálatos meglepetést tartogat nekem a jövő. Heteken át állandóan düh és keserűség zsákmánya voltam, és ezt a szenvedélyes küzdelmet mély levertség követte.

Voltál-e valaha a tengeren sűrű ködben? Mintha tapintható fehér sötétség zárna magába, és a nagy hajó feszült aggodalommal tapogatja útját, mélységmérő fonnallal és ólomnehezékekkel, a part felé, te pedig dobogó szívvel vársz a történendőkre. Mielőtt nevelésem megkezdődött, olyan voltam, mint ez a hajó, csakhogy nekem sem iránytűm, sem mérőónom nem volt, és semmiről sem tudtam felismerni, milyen közel a kikötő. „Világosságot! adjatok világosságot!” — ez volt lelkem szótlán kiáltása; és a szeretet világossága még abban az órában rám sütt.

Közeledő lépéseket éreztem. Kinyújtottam a kezemet, úgy gondoltam, anyám felé. Valaki megfogta, fölvelt, és szorosan a karjában tartott. Az, aki azért jött, hogy mindent kinyilatkoztasson nekem a világon, de mindennél inkább azért, hogy szeressen.

Erkezése utáni reggelen tanítóm bevitt a szobájába, és egy babát adott. A Perkins-intézet kis vak gyermekei küldték, és Laura Bridgman öltöztette föl, de ezt csak később tudtam meg. Amikor egy kicsit játszottam vele, Miss Sullivan lassan a kezembe betűzte ezt a szót: „b-a-b-a”. Rögtön lekötötte a figyelmemet az ujjaknak ez a játéka, és próbáltam utánozni. Amikor végre sikerült rendszeren megcsinálnom a betűket, majd fölvetett a gyerekes öröm és büszkeség. Lerohantam a lépcsőn anyámhoz,

föltartottam a kezem, és mutogattam: „b-a-b-a”. Nem tudtam, hogy egy szót betűzők, vagy hogy egyáltalán vannak szavak; egyszerűen majommódra utánoztam az ujjaimmal, amit velem csináltak. A rákövetkező napokban ezen az értetlen módon egy egész csomó szót tanultam meg betűzni, például: t ű , k a l a p , c s é s z e — és egy pár igét, mint: ü l , á l l , j á r . De tanítóm már jó néhány hete velem volt, mire megértettem, hogy mindennek megvan a neve.

Mikor egy nap az új babámmal játszottam, Miss Sullivan ölembe tette a nagy rongybabámat, kezembe betűzte: „b-a-b-a”, és próbálta megértetni velem, hogy ez a szó mind a kettőre ráillik. Előtte aznap sok bajunk volt a „k-o-r-s-ó” és „v-í-z” szóval. Miss Sullivan próbálta a fejembe verni, hogy a „k-o-r-s-ó”, az k o r s ó , a „v-í-z” pedig v í z , de én folyvást összezevartam a kettőt. Reményét veszítve abbahagyta egy időre, de az első adandó alkalommal újrakezdte. Ismételt kísérletei türelmetlenné tettek; fogtam az új babát, és földhöz vágtam. Káján gyönyörűség töltött el, amikor az eltört bábu cserepeit éreztem a lábamnál. Szenvedélyes kitörésemet sem bánat, sem sajnálat nem követte. Nem szerettem a babát. Abban a néma, sötét világban, ahol éltem, nem létezett átélt gyöngédség. Éreztem, hogy tanítóm a tűzhely egyik oldalára söpri a cserepeket, és megelégedés fogott el, hogy kellemetlenségem oka eltűnt. Tanítóm odahozta a kalapomat, ebből tudtam, hogy kimegyünk a meleg napra. Ez a gondolat — ha annak lehet nevezni egy szavak nélküli benyomást — ugrálni és szökdécselni készített örömben.

Lesétáltunk az ösvényen a födeles kúthoz: odacsalogatott a lonc illata, amely befödte. Valaki vizet húzott, és tanítóm a vízszugár alá tette a kezemet. Amint a hideg áram egyik kezemre ömlött, a másikba először lassan, azután sebesen belebetűzte: v í z . Csendesen álltam, egész figyelmen ujjai mozgására összpontosult. Egyszerre mintha ködösen eszembe jutott volna valami, amit már elfelejtettem, — a visszatérő gondolat villanyáramként futott át rajtam, és valamiképpen feltárult előttem a nyelv titka. Megértettem, hogy „v-í-z” azt a csodálatos hűvös valamit jelenti, ami a kezemre folyik. Ez az eleven szó fölébresztette a lelkemet, fényt, reményt, örömet öntött

bele, szabaddá tette! Igaz, voltak még korlátok, de ezeket idővel le lehetett dönteni.*

Mikor eljöttünk a kúttól, csak úgy égtem a tudásvágytól. Mindennek neve volt, és minden név új gondolatot szült. A ház felé menet minden tárgy, amelyet megérintettem, csak úgy vibrált az élettől. Azért volt ez, mert mindent ezzel a most kapott különös új látással láttam. Belépve az ajtón, eszembe jutott a baba, amelyet eltörtem. A kandallóhoz tapogatóztam, és fölszedtem a darabokat. Hiába próbáltam összeilleszteni őket. Ekkor szemem megtelt könnyel, mert megértettem, hogy mit tettem, és első ízben éreztem megbánást és bánatot.

Egész sor új szót tanultam meg aznap. Nem emlékszem mindre, de tudom, hogy köztük volt: a n y a, a p a, n ő - v é r, t a n í t ó — olyan szavak, amelyekről körülöttem a világ „virágba borult, mint Áron vesszeje”. Nehéz lett volna nálamnál boldogabb gyermeket találni, amikor ott feküdtem gyerekágyamban ennek a mozgalmas napnak a végén, újra átéltem örömeit, és először éreztem vágyakozást az eljövendő új nap után.

V. FEJEZET

Sok eseményt tudok felidézni 1887 nyaráról, lelkem hirtelen felébredését követően. Mást sem csináltam, mint kutattam a kezemmel, és megtanultam mindennek a nevét, amit csak megérintettem. És minél közelebb férkőztem a dolgokhoz, minél inkább megtanultam nevüket és használatukat, annál nagyobb öröm és bizalom töltött el, hogy a világ többi részével is rokonságban vagyok.

* Mikor később Franciaországban keze alá került Rodin híres „Gondolkodó” c. szobra, így írt: „Minden tagjában éreztem a felmerülő gondolat vajúdását. Fölismertem azt az erőt, amely megrázkódtatott, amikor Tanítóm a kezembe betűzte: „víz”, és én fölfedeztem, hogy mindennek neve van, és az ujjak mozgása az út, amely eljuttat mindenhez, amit kívánok. Már azelőtt is gyakran csodáltam szabadulásomat, de csak ekkor értettem meg tisztán, hogyan véste ki a Tanító életemet darabról darabra az alakatlan, néma sötétből, úgy, ahogy Rodin véste ki a gondolatnak ezt a geneziséét a sziklából.”

Amikor eljött a százszorszépek és boglárkák ideje, Miss Sullivan kézenfogva kivitt a földekre, ahol az emberek vetésre készítették elő a talajt, meg a Tennessee folyó partjára, és ott, a meleg fűben ülve, kaptam meg első leckéimet a természet áldásairól. Megtanultam, hogyan növeszt nap és eső fákat a talajból, gyönyörűsége a szemnek és jó eledelül, hogyan építik meg a madarak fészkeket, hogyan élnek, hogyan vándorolnak országról országra, hogyan találja meg élelmét és szállását a mókus, az őz, az oroszlán és minden más teremtmény. Amint növekedett a dolgokról való tudásom, mindinkább átéreztem, milyen gyönyörű a világ, amelyben élek. Még messze voltam attól, hogy megtanultam volna egy összeadást vagy a föld alakjának leírását, amikor Miss Sullivan már megtanított, hogyan találjam meg a szepet az illatozó fákban, minden fűszálban, s kistestvérkém kezének vonalaiban és gödröcskéiben. Összekapcsolta legkorábbi gondolataimat a természettel, és megéreztettem velem, hogy „madarak, virágok és én egymás boldog párja vagyunk”.

De ezidőtájt ért egy olyan tapasztalat is, amely megtanított, hogy a természet nem mindig kedves. Egy nap tanítóm és én hosszú csavargásból tértünk haza. A délelőtt nagyon szép volt, de mire végül visszafordultunk, tikasztó meleg lett. Kétszer-háromszor megálltunk pihenni egy-egy útszéli fa alatt. Utolsó pihenőnk egy vadcseresznyefa árnyékában volt, nem messze a háztól. Az árnyék jól esett, és a fára olyan könnyű volt felmászni, hogy tanítóm segítségével feljutottam, és letelepedtem az ágak között. Olyan hűvös volt a lombok árnyán, hogy Miss Sullivan azt indítványozta, együk meg ott az uzsonnánkat. Megígértem, hogy nyugton maradok, míg ő bemegy a házba érte.

Hirtelen megváltozott valami a fa fölött. Minden napmeleg eltűnt a levegőből. Tudtam, hogy elfeketedett az ég, mert minden meleg — számomra ez jelentette a világosságot — kihalt a légkörből. A földből furcsa szag áradt. Ismertem: ez a szag előzte meg mindig a zivatart. Névtelen félelem szorongatta a szívemet. Tökéletesen egyedül éreztem magam, elvágva barátaimtól és a szilárd földtől. Az ismeretlen végtelenség zárt magába. Csendben vártam tovább; jeges rémület vett erőt rajtam. Alig vártam

tanítóm visszatérését, de mindenekfölött szabadulni szerettem volna a fáról.

Egy pillanatig baljós csend volt, azután a levelek tömege zizegni és hajladozni kezdett. A fa megborzongott, és a szél olyan erővel rontott rá, hogy lesodort volna, ha teljes erőmmel az ágba nem kapaszkodom. A fa meghajolt, majd megint kiegyenesedett. Az apró gallyak pattogtak, és zuhanyként hulltak rám. Vadul vágytam leugrani, de a rémület lenyűgözve tartott. Lekuporodtam a fa villás elágazásában. Az ágak csak úgy csapkodtak fölöttem. Éreztem időről időre a lökéseket, mintha valami súlyos dolog hullott volna le, és a lökeshullám fölfelé terjedne, míg eléri a törzset, amelyen ülök. Ez a végsőkéig fokozta ideges feszültségemet. Éppen mikor azt gondoltam, hogy a fa és én együtt zuhanunk le, tanítóm megragadta a kezemet, és lesegített. Belekapaszkodtam, örömtől remegve, hogy ismét földet érzek a lábam alatt. Új leckében volt részem: hogy a természet „nyílt háborút” folytat gyermekei ellen, és a leggyengédebb érintés alatt csalfa karmokat rejt.”

Ez után az élmény után sokáig nem másztam fára. A puszta gondolat is rémülettel töltött el. A teljes virágában álló mimózafa szelíd varázsa győzte le végül félelmemet. Egy gyönyörű tavaszi reggelen, amikor egyedül voltam a nyárilakban és olvasgattam, csodálatos finom illatot éreztem meg a levegőben. Fölkeltem, és ösztönösen kinyújtottam a kezemet. Mintha a tavasz szelleme suhant volna végig a nyárilakon. „Mi ez?” — kérdeztem. A következő percben felismertem a mimóza illatát. A kert végébe tapogatóztam, mert tudtam, hogy a mimózafa a kerítés közelében, az ösvény kanyarulatánál van. Igen, ott volt, rezegve a meleg napfényben, virágokkal megrakott ágai szinte leérték a magas fűbe. Volt-e eddig ilyen csodálatosan gyönyörű a világon! Érzékeny virágai öszszecsukódtak a legkisebb földi érintéstől is. Mintha a paradicsom egy fáját ültették volna át a földre. Virágszirmok zuhatagában értem a vastag törzshöz, és egy pillanatig határozatlanul álltam; azután lábamat a villás ágak közti széles helyre téve, felhúzózkodtam a fára. Kicsit nehezen tartottam fenn magam, mert az ágak nagyon vastagok voltak, és a kéreg sértette a kezemet. De az a gyönyörűséges érzésem volt, hogy valami szokatlan és csodálatos dolgot csinálok, úgyhogy mindig ma-

gasabbra kapaszkodtam, mígnem elértem egy kis ülőkét, amelyet valaki olyan régen tett oda, hogy már belenőtt magába a fába. Hosszú, hosszú ideig üldögéltem ott, s úgy éreztem magam, mint tündér egy rózsaszínű felhőn. Ezután sok boldog órát töltöttem az én paradicsomi fámon, szép gondolatokba és derűs álmodozásba merülve.

VI. FEJEZET

Most már megvolt a kulcsom a nyelvhez, és buzgón tanultam a használatát. Halló gyermekek minden különös erőfeszítés nélkül tanulnak meg beszélni: röptében kapják el a szavakat mások ajkáról, és az tiszta élvezet. A kis süket gyermeknek viszont lassú és gyakran kínos folyamattal kell csapdába ejtenie őket. De akármilyen is a folyamat, eredménye csodálatos. Attól kezdve, hogy először neveztünk meg egy tárgyat, fokozatosan haladunk előre, míg bejártuk a roppant távolságot első eladogott szótagunk és Shakespeare egy sorának gondolat-sodra közt.

Először, mikor tanítóm valami újról beszélt, még csak igen kevés kérdést tettem föl. Fogalmain bizonytalanok voltak, szókincsem elégtelen. De amint nőtt a dolgokról való ismeretem, mind több és több szót tanultam meg, tudakozódásom területe szélesedett. Újra meg újra vizsgáztattam ugyanarra a tárgyra, további tájékoztatást óhajtván. Olykor egy-egy új szó föllevenített egy képet, amelyet valami régebbi élmény véselt az agyamba.

Emlékszem arra a reggelre, amikor először kérdeztem a „szeretet” szó jelentését. Akkor még nem ismertem sok szót. Pár szál korai ibolyát találtam a kertben, és elhoztam tanítómnak. Meg akart csókolni; de akkoriban nem szerettem, ha valaki édesanyámon kívül megcsókol. Miss Sullivan kedvesen átölelt, és a kezembe befűzte: „Szerettem Helént.”

„Mi a szeretet?” — kérdeztem én.

Közelebb húzott magához, és azt mondta: „Itt van.” A szívemre mutatott, amelynek a verését akkor vettem észre először. Szavai nagy zavarba ejtettek, mert csak azt tudtam megérteni, amit megérintek.

Megszagoltam az ibolyákat a kezemben, és félig szavakkal, félig jelekkel azt kérdeztem: „A szeretet talán a virágok illata?”

„Nem” — mondta tanítóm.

Ismét gondolatokba merültem. A meleg nap ránk sütött.

„Nem ez a szeretet?” — kérdeztem, fölfelé mutatva a meleg irányába. „Nem ez a szeretet?”

Úgy tetszett nekem: semmi sem lehet gyönyörösebb a napnál, amelynek melegétől minden nő. De Miss Sullivan a fejét rázta, és én nagyon zavarodott és csalódott voltam. Furcsának gondoltam, hogy tanítóm nem tudja megmutatni nekem a szeretetet.

Egy vagy két nap múlva különböző nagyságú gyöngyöket fűztem föl szimmetrikus csoportokban: két nagy szemet, három kicsit, és így tovább. Sok hibát csináltam, és Miss Sullivan mindig újból, kedves türelemmel hívta fel rájuk a figyelmemet. Végül én magam is észrevettem egy nagyon nyilvánvaló sorrendi hibát, egy pillanatra feladatoma összpontosítottam a figyelmemet, s gondolkodni próbáltam, hogyan rendezzem el a gyöngyöket. Miss Sullivan megérintette a homlokomat, és igen nyomatékosan a kezembe betűzte: „Gondolkodj.”

Villanásszerűen fölismertem, hogy a szó annak a folyamatnak a neve, amely a fejemben megy végbe. Ekkor értettem meg először tudatosan egy elvont fogalmat.

Sokáig csendben maradtam. Nem az ölemben lévő gyöngyökről gondolkodtam, hanem az új eszme világánál próbáltam megtalálni a „szeretet” jelentését. A nap egész nap felhők mögé bújt, és rövid záporok voltak; de most hirtelen előtört, teljes déli ragyogásában.

Megint azt kérdeztem tanítómtól: „Nem ez a szeretet?”

„A szeretet valami olyan, mint a felhők ott az égen, mielőtt kisütött a nap” — felelte. Azután, persze egyszerűbb szavakkal, mint itt áll, mert ezt abban az időben még nem tudtam volna megérteni, megmagyarázta: „Tudod, az ember nem képes megérinteni a felhőket; de érzi az esőt, és tudja, milyen boldogok a virágok és a szomszjas föld, ha részesülnek benne egy forró nap után.

A szeretetet sem érintheted meg; de érzed édességét, amelyet mindenbe áraszt. Szeretet nélkül nem lennél boldog, még játszani sem lenne kedved.”

És elmém átfogta a gyönyörű igazságot: éreztem, hogy láthatatlan kötélekek kötik össze szellememet a többiekével.

Nevelésem kezdetétől fogva Miss Sullivan úgy beszélt hozzám, mint akármelyik halló gyermekhez beszélt volna, azzal az egyedüli különbséggel, hogy a mondatokat nem elmondta, hanem a kezembe betűzte. Ha nem tudtam azokat a szavakat és szólásokat, amelyek segítségével kifejezhettem gondolataimat, kiegészítette őket, és így még akkor is a társalgás benyomását keltette, ha én nem tudtam kivenni a párbeszédből a magam részét.

Ez a folyamat éveken át folytatódott. Mert a süket gyermek egy hónap, sőt két-három év alatt sem tanulja meg még azt a számtalan szólást és kifejezést sem, amely a legegyszerűbb napi társalgásban használatos. A kis halló gyermek állandó ismétléssel és utánzással tanulja meg ezeket. Az otthon hallott társalgás ösztönző hatással van elméjére, beszéd tárgyakat sugall, és kiváltja saját gondolatainak spontán kifejeződését. A süket gyermeknek nincs része ebben a természetes gondolatcserében. Tanítóm tisztában volt ezzel, és elhatározta, hogy pótolja a hiányzó ösztököket. Ezt azzal tette meg, hogy amennyire csak lehetett, szószerint elismételte nekem, amit hallott, és megmutatta, hogyan vehetek részt a társalgásban. De hosszú idő telt el, míg kezdeményezni mertem, és még hosszabb, mire megtaláltam a megfelelő mondanivalót a maga idejében.

Süketek és vakok nagyon nehéznek találják a társalgás gyönyörűségeinek elsajátítását. Mennyire növeli a nehézséget, ha valaki süket is és vak is! Az ilyen nem tudja megkülönböztetni a hangszínezetet, nem tudja segítség nélkül megjárni a hangskálát fölfelé vagy lefelé, hogy megadja a szavak jelentőségét, és a beszélő arcának kifejezését sem kísérheti figyelemmel, pedig gyakran a tekintet a lelke annak, amit valaki mond.

VII. FEJEZET

Nevelésem következő fontos lépése az volt, hogy megtanultam olvasni.

Mihelyt le tudtam betűzni néhány szót, tanítóm kartonpapír-szeleteket adott, amelyeken domború betűkkel nyomott szavak álltak. Hamar megtanultam, hogy minden szó egy-egy tárgyat, cselekvést vagy tulajdonságot képvisel. Volt egy rámám, amelyben kis mondatokba tudtam rendezni a szavakat. De mielőtt mondatokat alkottam a keretben, tárgyakon csináltam meg őket. Például azok a papírszeletek akadtak a kezembe, amelyeken ez állt: „baba”, „van”, „ágy”, „-on”,* és mindegyiket rátűztem a tárgyra, amelyet képviselt; aztán odatettem a babámat az ágyra, melléje raktam a „van”, „ágy”, „-on” szavakat, és így mondatot alkottam belőlük, ugyanakkor pedig magukkal a dolgokkal megcsináltam, amit a mondat kifejezett.

Miss Sullivan azt mondja, egy napon a kötényemre tűztem a l á n y szót, és beleálltam a ruhásszekrénybe. Az állványra odaraktam a „van”, „szekrény”, „-ben” szavakat. Ez a játék volt a legnagyobb gyönyörűségem. Tanítómmal sokszor órák hosszat játszottuk. Gyakran minden a szobában ilyen mondatokba volt rendezve.

A nyomtatott papírszelettől csak egy lépés volt a nyomtatott könyvig. Vettem a „Kezdők Olvasókönyvét”, és ismert szavak után vadásztam benne. Mikor ilyeneket találtam, örömöm hasonlított a bújócskajátékéhoz. Így kezdtem olvasni. Arról az időről, amikor összefüggő történetekhez fogtam, majd később beszélek.

Sokáig nem kaptam rendszeres leckéket. Még amikor a legkomolyabban tanultam, az is inkább játéknak tűnt, mint munkának. Miss Sullivan minden tanítását valami gyönyörű történettel vagy verssel illusztrálta. Mindazt, ami szórakoztatott vagy érdekelt, úgy beszélte meg velem, mintha ő maga is kislány volna. Amire sok gyermek iszonyattal gondol, mint a nyelvtan, nehéz összeadások és még nehezebb meghatározások kásahegyére, ame-

* Nyugati nyelvekben a magyar ragoknak tudvalevőleg önálló előjárók (prepozíciók) felelnek meg.

lyen keservesen kell magát átrágnia, az nekem ma legdrágább emlékeim egyike.

Megmagyarázhatatlan, miért volt Miss Sullivan olyan különleges összhangban örömeimmel és vágyaimmal. Talán annak eredményeképpen, hogy ő maga is annyira beleélte magát a vakok világába. Ráadásul csodálatos leíró képessége volt. Gyorsan átsiklott az érdektelen részleteken, és soha nem nyaggatott kérdésekkel, hogy lássa, emlékszem-e a tegnapelőtti leckére. A száraz tudományos-technikai részleteket lassanként lopta be, és minden tárgyat olyan valóságossá tett, hogy nem lehetett nem emlékezni arra, amit tanított.

Szabadban olvastunk és tanultunk, inkább a napsütötte fák alatt, mint a házban. Minden korai leckeórámba beleivódott a fák lehelete — a fenyőtűk finom, kátrányos illata, a vadszőlőével vegyülve. Egy vadtulipánfa kecses árnyékában ülve tanultam meg, hogy mindenben tanulság és indítás rejlik. „A dolgok kedvessége tanított meg használatukra.” Csakugyan: mindennek, ami csak zümmögött, dongott, énekelt, virágzott, része volt a nevelésben: hangostorkú békáknak, szöcskéknek és tücsköknek, amelyeket addig tartottam a kezemben, míg magukhoz tértek zavarodottságukból és eldalolták cérnavékony éneküket, pelyhes kiscsibének és vadvirágoknak, a som virágának, a réti ibolyáknak és a bimbózó gyümölcsfáknak. Megtapogattam a gyapotszerje kipattanó magházait, és ujjaimmal éreztem puha, rostos-bolyhos magvait; éreztem, amint a szél susog a gabonaszárak között, a hosszú levelek selymesen zizegnek, és pónilovam méltatlankodva felhorkan, amikor legelés közben megfogtuk, és szájába tettük a zablát, — ó, de jól emlékszem leheletének fűszeres lóhereszagára!

Néha hajnalban keltem, és kilopóztam a kertbe. Fűvön és virágon súlyos harmatcseppek ültek. Kevesen tudják, micsoda öröm, amikor a rózsák lágyan simulnak az ember kezébe, vagy érzi a liliomok kecses mozgását, amint a reggeli szellőben inganak. Néha egy rovar volt a le-tépett virágban; éreztem a finom neszt, amelyet szárnyainak összesurlódása okozott, mikor a kis teremtes rémülten vette észre a külső beavatkozást.

Másik kedves tanyám volt a gyümölcsös, ahol július elején már érett a gyümölcs. A nagy, bársonyos őszi-

barackok belesimultak a kezembe, és amint játékos szelők borzolták a fákat, lábamhoz hullottak az almák. Micsoda élvezettel gyűjtöttem kötényembe a gyümölcsöt, szorítottam arcomat a még naptól meleg almák sima arcához, és szökdeltem vissza a házba!

Kedves sétahelyünk volt a „Keller kikötő”, roskatag vén farakodóhely a Tennessee folyó partján, ahol a polgárháború alatt katonák kötöttek ki. Sok boldog órát töltöttünk ott, játszottunk és földrajzot tanultunk. Kavicsgátakat építettem, szigeteket és tavakat csináltam, folyamagyat ástam, mindent csupa mulatságból, és nem is álmodtam, hogy tanulok. Növekvő csodálkozással hallgattam Miss Sullivan leírásait a nagy kerek világról, égő hegyeivel, eltemetett városaival, mozgó jégfolyóival és más hasonlóan különös dolgokkal. Domború agyagtérképeket csinált, úgyhogy kitapinthattam a hegygerinceket és a völgyeket, és ujjammal követhettem a folyók kanyargós útját. Ezt is szerettem. De a földnek zónákra és sarkokra való beosztása megzavarta és kínoztá elmémet. Az egyenlítői köröket ábrázoló zsinegek és a sarkokat képviselő narancsszínű pálca olyan valóságos volt, hogy a mérsékelt égöv pusztá említése mindmáig zsinégkörök sorát juttatja eszembe; és azt hiszem, ha valaki akarná, meg tudna győzni, hogy a jegesmedvék csakugyan megmásszák az északi sarkot.

A számtan volt az egyetlen tárgy, amit nem szerettem. Kezdetől fogva nem érdekelt a számok tudománya. Miss Sullivan úgy próbált megtanítani számolni, hogy gyöngyöket fűzött csoportokba. Óvodai szalmaszálak rendezésével tanultam összeadni és kivonni. Soha nem volt türelmem, hogy öt vagy hat csoportnál többet adjak össze egyszerre. Ha ezt megcsináltam, nyugodt volt a lelkiismeretem aznapra, és gyorsan kimentem, hogy fölkutassam játszótársaimat.

Ugyanilyen kényelmesen tanultam állattant és növénytant.

Egy úr, akinek a nevét már elfelejtettem, egyszer egy kövületgyűjteményt küldött nekem, — pici puhányok gyönyörű rajzú kagylóit, homokkődarabkákat madárkarmok nyomaival és egy páfrány kedves lenyomatát. Ezek a kulcsok tárták fel előttem a vízözön előtti világ kincseit. Remegő ujjakkal hallgattam Miss Sullivan leírásait a rettenetes,

otromba és kimondhatatlan nevű vadállatokról, amelyek valaha keresztülcsőrtettek az őskori erdőkön, gigászi fák ágait tépve le eddelül, míg végül elpusztultak egy ismeretlen korszak sötét mocsaraiban. Ezek a különös teremtmények sokáig üldöztek álmaimban, és ez a borús korszak sötét hátteret alkotott az örvendetes Mához, amely napfénnel és rózsákkal volt tele, és visszhangzott pónilovam patkójának kedves csattogásától.

Máskor egy gyönyörű kagylót adtak a kezembe. Gyermeki meglepetéssel és élvezettel tanultam meg, hogyan építette az apró puhány lakóhelyéül ezt a csillogó spirált, és csendes éjszakákon, amikor szellő sem borzolja a hullámokat, hogyan vitorlázik „gyöngyhajójában” a nautilus az Indiai-óceán kék vizein. Miután sok-sok érdekes dolgot megtanultam a tenger gyermekeinek életéről és szokásairól — hogyan építik meg a kis polipok a hullámok árában a Csendes-óceán szépséges korallszigeteit, és a szivacsok hogyan hozták létre sok ország mészkődombjait —, tanítóm elolvasta nekem „Az üreges nautilus” c. verset, és megmutatta, hogy a puhányok kagylóalkotó folyamata az elme fejlődésének szimbóluma. Mint ahogy a kagyló csodatevő köpenye átalakítja a vízből kiszívott anyagot, és önmaga részévé teszi, éppen úgy mennek át hasonló változáson összegyűjtött ismeretdarabkánk, és alakulnak a gondolat gyöngyeivé.

Máskor egy növény növekedése volt a lecke tárgya. Fogtunk egy liliumot, és a napos ablakba raktuk. A hegyes zöld bimbók rövidesen kezdtek kinyílni. A külső karcsú, ujjszerű levelek csak lassan: arra gondoltam, vonakodnak feltárni a mögöttük rejlő szépséget. De azért ha egyszer a kinyílás folyamata megindult, gyorsan végbe is ment, annak rendje és módja szerint. Valamelyik bimbó mindig nagyobb és szebb volt a többinél, pompásabban bújik ki külső burkából, mintha csak a puha, selymes ruhájú szépség tudná, hogy isteni jogon ő a liliumkirályné, miközben félénkebb húgai szégyenlősen vetették le zöld hüvelyüket, míg végül az egész növény egyetlen bájos, illatos, bólogató virágcsokor lett.

Egyszer egy üveggömbben tizenegy ebihalat tettünk egy növényekkel teli ablakba. Emlékszem, milyen buzgó felfedezőnek bizonyultam köztük. Remek mulatság volt belemeríteni a kezemet az edénybe, érezve, hogyan tic-

kándoznak, hogyan surrannak és siklanak át ujjaim között. Egy napon az egyik becsvágyóbb legény kiugrott az edényből, és a padlóra esett. Ott találtam, minden jel szerint inkább holtan, mint elevenen. Az egyetlen életjel farkának gyöngé vonaglása volt. De mihelyt visszatért elemébe, nekirugaszkodott az edény fenekének, és vidám lendülettel úszott körbe-körbe. Megtette az ugrást, látta a nagyvilágot, és most örömet húzódott meg csinos üvegházában a nagy fuksziafa alatt, mígnem majd eléri a béka-méltóságot. Azután pedig a kert végén levő lombos medence lakója lett, különös szerelmi énekével szereződve be a nyáréjszakákat.

Igy magától az élettől tanultam. Kezdetben csupán egy kis lehetőségcsomó voltam. Tanítóm bontakoztatta és fejlesztette ki ezeket. Mihelyt megjött, minden szeretetet és örömet lehelt körülöttem, és tele volt jelentéssel. Azóta soha egyetlen alkalmat el nem mulasztott, hogy meg ne mutassa a szépséget mindenben, soha nem szűnt meg igyekezni, hogy gondolataival, tetteivel, példájával édes-sé és hasznossá tegye életemet.

Tanítóm zseniális szelleme, azonnali rokonszenve, szerető tapintata tette nevelésem első éveit olyan csodaszéppé. Mindig a helyes pillanatot ragadta meg az ismeretközlésre, ezért vált számomra olyan kellemessé és szívesen látottá. Tisztában volt vele, hogy a gyermek elméje olyan, mint a keskeny ér, amely vidáman táncolva és locsogva járja végig nevelése köves útját, itt egy virágot, ott egy bokrot, amott egy fodros felhőt tükrözve; és próbálta vezérelni útján, mert tudta: hegyi patakok és rejtett források fogják táplálni, akár az eret, mígnem maga is mély folyóvá szélesül, és szelíd felszíne vissza tudja tükrözni a hullámzó dombokat, a fák sugárzó árnyékát és a kék égboltot éppúgy, mint egy kis virág kedves arcát.

Minden tanító bevihet az osztályba egy gyereket, de nem minden tanító tudja meg is tanítani valamire. A gyermek csak akkor fog örömmel dolgozni, ha érzi: szabadságában áll, hogy dolgozik-e vagy sem. Meg kell éreznie a győzelem büszke örömét és a csalódás csüggedését, mielőtt készséggel elvállalná a kellemetlen feladatokat is, és elhatározná, hogy vidáman táncolva járja végig a tankönyvek unalmas rendszerét.

Tanítóm olyan közel áll hozzám, hogy alig gondolok magamra nélküle. Sohasem tudnám megmondani, mennyi született velem a dolgok szépséges világában lelt gyönyörűségemből, és mennyi tulajdonítható az ő befolyásának. Érzem, lénye elválaszthatatlan az enyémtől, és életem léptei az ő életének terébe tartoznak. Ami bennem a legjobb, az mind az övé, — nincs bennem tehetség, vágy, öröm, amit ne az ő szerető érintése ébresztett volna fel.

VIII. FEJEZET

A Miss Sullivan érkezését követő első karácsony nagy esemény volt. A családban mindenki meglepetéseket készített nekem, de legjobban az tetszett, hogy Miss Sullivan és én is meglepetéseket készítettünk mindenkinek. Az ajándékokat körülvevő titokzatosság roppant élvezetes és szórakoztató volt. Barátaim megtettek minden tőlük telhetőt, hogy célzásokkal, a kellő pillanatban félbeszakított, félig lebetűzött mondatokkal felkorbácsolják kíváncsiságomat. Miss Sullivan meg én találgatósdit játszottunk, és ez jobban megtanította velem a nyelv használatát, mint bármilyen megszabott lecke. Az izzó fahasábok köré telepedve minden este játszottuk a találgatósdit, amely karácsony közeledtével mind izgalmasabbá vált.

Karácsony estéjén a tuscumbiai iskolásgyerekeknek karácsonyfaünnepélyük volt. Engem is meghívtak. A tanterem közepén egy gyönyörű, fényárban úszó, csillogó fa állt, ágai megrakva különös, csodálatos gyümölcscsel. Végtelenül boldog pillanat volt. Elragadtatva táncoltunk és szökdeltünk a fa körül. Nagy örömmel vettem tudomásul, hogy minden gyermek kap valami ajándékot. A karácsonyfa kedves készítői megengedték, hogy én adjam át őket. Ez olyan örömet szerzett, hogy ügyet sem vettem közben a magam ajándékaira. De mikor elkészültem velük, lázas türelmetlenség fogott el az igazi karácsony miatt. Tudtam, hogy a kapott ajándékok még nem azok, amelyekre barátaim olyan tantaluszi célzásokat tettek. Tanítóm azt mondta, még szebbeket fogok kapni. De rávettek, hogy elégedjem meg a fáról kapottakkal, és a többit hagyjam reggelre.

Aznap éjjel, miután kiakasztottam a harisnyámat, sokáig feküdtem ébren. Úgy tettem, mintha aludnék, de igyekeztem fennmaradni, hogy lássam, mit csinál a Mikulás, ha megjön.* Végül azonban elaludtam, karomban az új babával és egy fehér medvével. Másnap reggel én keltettem föl az egész családot, először kívánva „boldog ünnepeket”. Nemcsak a harisnyában találtam meglepetéseket, de az asztalon, minden széken, az ajtón, még az ablakpárkányon is. Igazán egy lépést is alig tehettem úgy, hogy valami selyempapírba burkolt karácsonyi ajándékba ne botoljak. Mikor pedig tanítóm egy kanárral ajándékozott meg, boldogságom kelyhe túlcserült.

Kis Tim olyan kezes volt, hogy az ujjamon ugrált, és a kezemből ette a cukrozott cseresznyét. Miss Sullivan megtanított, hogyan viseljem mindenben gondját új kedvencemnek. Minden reggel a reggeli után elkészítettem a fürdőjét, kitisztítottam, felfrissítettem kalitkáját, megtöltöttem tálkáit friss maggal és kútvízzel, és egy tyúkhúr-ágcskát tűztem a hintájába.

Egy reggelen az ablakpárkányon hagytam a kalitkát, míg vízért mentem a madárka fürdőjéhez. Mikor visszajövet ajtót nyitottam, éreztem, hogy egy nagy macska surran ki hozzám surlódva. Először nem értettem meg, mi történt. De amikor a kalitkába nyújtottam kezemet, és nem érintettem meg Tim csinos szárnyacskáit, sem hegyes kis karmai nem fogták át az ujjamat, akkor már tudtam: többé sohasem látom az én édes kis énekesemet.

IX. FEJEZET

Életemben a következő jelentős esemény bostoni látogatásom volt 1888 májusában. Mintha tegnap történt volna, úgy emlékszem a készülődésre, az elutazásra tanítómmal és édesanyámmal, az útra, és végül a megérkezésre Bostonba. Milyen más volt ez az utazás, mint a két évvel azelőtti baltimorei! Nem voltam már az a nyughatatlan, könnyen izgalomba jövő kis teremtes, aki mindenkinek

* Angol nyelvterületen „Santa Claus” és karácsony együtt jár.

a figyelmét igénybe vette a vonaton, hogy szórakoztatni tudják. Nyugodtan ültem Miss Sullivan mellett, nagy érdeklődéssel nyelve magamba mindazt, amit elmesélt nekem a vonat ablakából nyíló kilátásról: a gyönyörű Tennessee folyamról, a nagy gyapotmezőkről, a dombokról és erdőkről, az állomásokon a nevető négerrek tömegéről, akik integettek a vonaton ülőknek, és finom cukorkát meg pattogatott kukoricát hordtak végig a kocsikon. A velem szemben levő ülésen ott ült nagy rongybabám, Nancy, új tarka ruhában és fodros főkötővel, rajtam tartva két gyöngyszemét. Néha, amikor nem merültem el teljesen Miss Sullivan leírásaiba, eszembe jutott ő is, és fölvettem a karomba, de általában azzal nyugtattam meg lelkiismeretemet, hogy elhitettem magammal: alszik.

Minthogy nem lesz még egyszer alkalmam Nancyról beszélni, itt mondom el, milyen szomorú sorsa lett rövidesen Bostonba érkezünk után. Nagyon bepiszkolódott egy homoktorta maradványaitól, amelyet belekényszerítettem, bár sohasem mutatott különös kedvet az ilyesmi iránt. A Perkins-intézet mosónője titokban elvitte, hogy megfürdesse. Ez túl sok volt szegény Nancynek. Mikor legközelebb láttam, alaktalan gyapothalmaz volt, föl sem ismertem volna másról, mint két gyöngyszeméről, amelyek szemrehányóan tekintettek rám.

Mikor a vonat végre berobogott Boston állomásra, mint ha egy gyönyörű tündérmese vált volna valóra. Az „egyszer volt, hol nem volt” a mai nappá lett; az „Óperenciás tengeren is túl” itt volt.

Alighogy megérkeztünk a Vakok Perkins Intézetébe, máris barátkozni kezdtem a kis vak gyermekekkel. Kifejezhetetlen örömet szerzett, hogy tudják a kézi ábécét. Micsoda boldogság: a magam nyelvén beszélhettem más gyerekekkel! Addig olyan voltam, mint az idegen, aki tolmács útján beszél. Abban az iskolában, ahol Laura Bridgman tanult, a saját birodalmamban voltam. Időbe tellett, míg felfogtam, hogy új barátaim vakok. Azt tudtam, hogy én nem látok; de lehetetlennek tűnt, hogy az a sok fürge, kedves gyermek, aki körém gyűlt és szívből részt vett dévajkodásomban, mind vak. Emlékszem, milyen meglepetést és fájdalmat éreztem, amikor észrevettem, hogy a kezemet az enyémre tették, mikor beszéltem hozzájuk, és a könyveket ujjukkal olvasták. Igaz, előtte már

megmondták ezt nekem, az is igaz, hogy a saját fogyatékosságaimat megértettem, de valahogy úgy gondoltam: ha egyszer ők hallanak, akkor kell, hogy legyen valami „második látásuk”, és nem voltam felkészülve arra, hogy annyi gyermeket találjak, aki mind meg van fosztva ettől az értékes adománytól. De olyan boldogok és elégedettek voltak, hogy társaságuk örömeiben elmúlt minden fájdalom.

Egyetlenegy velük töltött nap alatt teljesen otthon éreztem magam új környezetemben. A napok gyorsan teltek, és én mohón vettem bele magam az egymást követő kellemes élményekbe. Úgy gondoltam, ezen kívül nem is igen létezik más a világon, mert Boston volt számomra a teremtés eleje és vége.

Bostoni tartózkodásunk alatt meglátogattuk Bunker Hillt. Ott kaptam első történelmi leckémet. Mélyen felizgatott a derék férfiak története, akik azon a helyen küzdöttek, ahol álltunk. Felkapaszkodtam az emlékműhöz, számolva a lépéseket, és amint mind magasabbra és magasabbra hágtam, azon töprengtem: vajon a katonák is végigjárták-e ezt a nagy lépcsőházat, és úgy lőttek a domb alján lévő ellenségre?

Másnap vizen Plymouthba mentünk. Ez volt első kirándulásom az óceánon, és első utazásom gőzhajón. Hogy tele volt élettél és mozgással! De a gépezet robaja miatt azt gondoltam, mennydörög, és sírni kezdtem, mert féltem, hogy ha esik, nem tudunk a szabadban uzsonnázni. A nagy szikla, amelyen a Zarándok Atyák* kikötöttek, azt hiszem jobban érdekelt, mint bármilyen más Plymouthban. Megérinthessem ezt a sziklát, és ettől a Zarándokok megérkezése, verejtékes munkájuk és nagy tetteik talán valószínűsőbbnek tünnek előttem. Gyakran tartottam kezemben a plymouthi szikla egy kis makettjét, amelyet Pilgrim Hallban egy kedves úr adott, ujjaimmal követtem hajlatait, a hasadékokat a közepén, és a belevésétt „1620”-as évszámot, s elmémben meghánytam-vettem mindazt, amit a Zarándokok csodálatos történetéről tudtam.

* Az Új Angliát Amerikában 1620-ban megalapító angol puritánok.

Hogy föltüzelte gyermeki képzeletem ragyogó vállalkozásuk! A legderekabb, legnemeslelkűbb emberekké eszményítettem őket, akik valaha is hazát kerestek idegen országban. Úgy gondoltam, éppen úgy kívánták felebarátaik szabadságát, mint a magukét. Évekkel később keserves meglepetést és csalódást okozott, amikor megtanultam, hogyan üldöztek másokat. Ez szegénypírra készítet, akkor is, ha más részről dicsőségünk az a bátorság és erő, amelynek „szépséges országunkat” köszönhetjük.

Sok barátot szereztem Bostonban, köztük Mr. William Endicottot és lányát. Irántam tanúsított kedvességük magából azóta sok kedves emlék hajtott ki. Egy nap meglátogattuk gyönyörű otthonukat Beverly Farmson. Elvezetettel emlékezem vissza, hogyan sétáltam végig rózsás-kertjükön, hogyan jöttek üdvözlésemre kutyáik, a nagy Leó és a kicsi, göndörszőrű Fritz, hogyan dugta Nimród, leggyorsabb lovuk a markomba az orrát, hogy megcirógassam és egy darab cukrot adjak neki. Emlékszem a tengerpartra is, ahol először játszottam a homokban. Kemény, sima homok volt, nagyon különböző a brewsteri laza, éles, moszatokkal és kagylókkal kevert homoktól. Mr. Endicott beszélt nekem a nagy hajókról, amelyek Európa felé tartó útjukban Bostonból erre vitorláznak. Utána még sokszor találkoztunk, és mindig jó barátom maradt. Valójában őrá gondoltam, amikor Bostont „a kedves szívek városának” neveztem el.

X. FEJEZET

Közvetlenül a Perkins-intézet nyári szünideje előtt elintéződött, hogy tanítóm és én Brewsterben, a Cape Codnál töltsük vakációnkat kedves barátnőnkkel, Mrs. Hopkins-szal. Nagyon örültem, mert a fejem tele volt a rám váró örömmel és a tengerről hallott csodálatos történetekkel.

Legélénkebb emlékem erről a nyárról az óceán. Mindig mélyen bent a szárazföldön éltem, és a sós levegőnek még a szaga sem csapta meg az orromat. De „A mi világunk” című nagy könyvben olvastam az óceán leírását, s ez csodálkozással és nagy vágygal töltött el, hogy meg-

érinthessem a hatalmas tengert, érezzem moráját. Így hát kis szívem csak úgy dagadt a mohó izgalomtól, amikor meghudtam, hogy kívánságom végre teljesülőben van.

Alighogy rám segítettek fürdőruhámat, máris leugrottam a meleg homokról, és minden félelem nélkül a hús vízbe merültem. Éreztem a hatalmas hullámok ringását és süllyedését. A víz úszásra segítő mozgása heves, bizsergő örömmel töltött el. De elragadtatásom hirtelen rémületté vált, mert lábam egy sziklába ütközött, és a következő pillanatban a víz összecsapott fejem fölött. Kinyújtottam a kezem valami támasz után, megmarkoltam a vizet és a tengeri növényeket, amelyeket a hullámok arcomba csaptak. De minden görcsös erőlködésem kárba veszett. A hullámok játékként kezeltek, egymásnak adogattak vad pajzánkodásukban. Félelmetes volt! A jó, szilárd föld kicsúszott a lábam alól, és ez a különös, mindent beburkoló elem mintha minden mást kizárt volna magából: életet, levegőt, meleget és szeretetet. Végül azonban a tenger mintegy megunt a játékát, és visszadobott a partra. A következő pillanatban tanítóm karja zárt magába. Milyen vigasztaló volt hosszú, gyengéd ölelése! Mihelyt annyira magamhoz tértem rémületemből, hogy mondani tudtam valamit, azt kérdeztem: „Ki tett sőt a vízbe?”

Miután kihevertem első vízi tapasztalatomat, nagyszűrnek találtam, hogy elüldögéljek egy nagy sziklán fürdőruhában, és érezzem, amint hullám hullám után csapódik hozzá, permetfelhőjének zuhanyával egészen beborítva engem. Éreztem, hogy zörögnek a kavicsok, amint a hullámok súlyosan a parthoz csapódtak; csak úgy rázkódott az egész part félelmetes ostromuktól, és a levegő nagy szívként lüktetett tőlük. A bukóhullámok visszahömpölyögtek, hogy még hatalmasabb ugrásra gyűjtsenek erőt, én pedig belekapaszkodtam a sziklába, feszült izgalomban, elbűvölve, amint éreztem az áradó tenger csapkodását és harsogását!

Sohasem volt elég hosszú a parton töltött idő. Az érintetlen, friss és szabad tengeri levegő illata olyan volt, mint egy hűvös, megnyugtató gondolat, a kagylók, a kavicsok és a tengeri növényzet a hozzá tapadó parányi élőlényekkel mindig újból elbűvöltek. Egy napon Miss Sullivan egy különös lényre hívta fel figyelmemet, amelyet a sekély vízben napozva fogott. Egy nagy kardfarkú ta-

risznyarák volt, — az első, amelyet életemben láttam. Megtapogattam, és nagyon furcsának gondoltam, hogy a hátán hordja a házáát. Hirtelen eszembe ötlött, hogy nagyszerű háziállat lehet belőle, hát megragadtam a farkát mind a két kezemmel, és hazahurcoltam. Ez a hőstett nagy gyönyörűségemre volt, mert a teste igen nehéznek bizonyult, és teljes erőmet igénybe vette, hogy egy fél mérföldre elvonszoljam. Nem hagytam békén Miss Sullivant, amíg csak bele nem rakta a rákot egy vályúba a kút közelében, s így megnyugodtam, hogy biztonságban van. Másnap reggel siettem a kúthoz — és nézd csak, eltűnt! Senki sem tudta, hová ment, vagy hogyan szökött meg. Csalódásom akkor keserű volt; de lassacskán megértettem, hogy nem volt jóindulatú vagy bölcs dolog ezt a szegény buta állatot kikényszeríteni az eleméből, és egy idő múltán boldogan gondoltam arra, hogy talán visszatért a tengerbe.

XI. FEJEZET

Örvendetes emlékekkel eltelve tértem vissza ősszel déli hazámba. Ahogyan visszaemlékezem erre az északi látogatásra, nem győzök csodálkozni a benne sűrűsödő élmények gazdagságán és sokféleségén. Mintha ez lett volna mindennek a kezdete. Egy új, szépséges világ kincsei heverték a lábamnál, s bárhová fordultam, gyönyörűségek és ismeretek vártak rám. Beleéltem magam a dolgokba. Egy pillanatig sem maradtam nyugton; életem csupa mozgalmasság volt, mint azoké a kis rovaroké, amelyek egyetlen rövid napba sűrítenek egy teljes életet. Sok emberrel találkoztam, aki kézbe betűzéssel beszélt velem, örvendező rokonszenvvel fakadt föl bennem a gondolat, hogy találkozzék az ő gondolatukkal — és íme. csoda történt! A kopár térség elmém és a többiek elméje között virágba borult, mint a rózsa.

Az őszi hónapokat családommal töltöttem nyaralónkban egy hegyen, tizennégy mérföldre Tuscumbiától. Fern Quarry-nak hívták, mert közelében egy régóta elhagyott mészkőbánya volt. A sziklák forrásaiból fakadó dévaj kis hegyipatakok át-meg átszelték, itt egyet szökellve, amott kacagó vízesésekben omolva le, ha a sziklák el

akarták zárni útjukat. A bányá nyílását páfrány* borította, teljesen elfödte a mészkörétegeket, és helyenként a patakokat is elrejtette. A hegy többé részét sűrűn benőtte az erdő. Voltak benne nagy tölgyek és pompás örökzöld fenyők, törzsük mint egy-egy mohos pillér, ágaikról borostyán- és fagyalfüzérek csüngtek; persimmonfák, amelyeknek illata az erdő minden zegét-zugát átjárta, és bűvöletével felvidította a szívet. Helyenként a vad muskotályszőlő különféle fajtái benőttek a fák között, egész fává izmosodva, állandóan tele pillangókkal és zümmögő rovarokkal. Gyönyörűség volt késő délutánonként bevenni magunkat ennek az erdei útvesztőnek zöld mélyébe, és beszívni az élvezetes, hűvös illatot, amely a földből szállt fel a nap végén.

Nyaralónk kezdetleges építmény volt, csodaszép helyen a hegy tetején, tölgyek és fenyők között. A kicsiny helyiségek egy hosszú, nyitott középső folyosó két felén nyíltak. A ház körül tágas térség, amelyet szabadon jártak az erdő édes illataitól terhes hegyi szelek. Az idő nagyrészt ezen a térségen töltöttük, ott dolgoztunk, ettünk és játszottunk. A hátsó ajtónál egy nagy vajdiófa volt, mellett épültek a lépcsők, a homlokzathoz pedig olyan közel álltak a fák, hogy megérinthessem őket, és éreztem, hogyan rázza ágaikat a szél, vagy hogyan peregnék lefelé leveleik az őszi szélrohamokra.

Sok látogató jött a tanyára. Este, tábortűznél a férfiak kártyáztak, beszélgetéssel és sporttal ütötték agyon az órákat. Történeteket meséltek csodálatos hőstetteikről vadak, halak és négy lábúak körül, — hány vadkacsát és pulykát lőttek, milyen „vad pisztrángot” fogtak, hogyan terítették le a legravaszabb rókákat, jártak túl a legokosabb oposszumok eszén és csípték el a legfürgébb szarvast, úgyhogy a végén azt kellett gondolnom: bizonyára az oroszlan, a tigris, a medve és a többi vadállat sem állhatna ellent ezeknek az agyafúrt vadászoknak. „A holnapi hajtásig!” — kiáltották „jóéjszakát” helyett, amikor a vidám baráti kör feloszlott éjszakai nyugovóra. A férfiak a folyosón aludtak ajtónk előtt, s amint rögtönzött ágyukon feküdtek, éreztem a kutyák és a vadászok mély lélegzetét.

* Fern páfrányt, quarry kőbányát jelent.

Pirkadatkor kávéillat, puskacsörgés és az emberek ne-
héz léptei ébresztettek föl: akkor kaptak lóra, az idény
legnagyobb fogásának reményében. Éreztem lovaik to-
porzékolását is: azokon jöttek ki a városból, és a fák
alatt kötötték ki őket, ott álltak egész éjjel, hangosan
nyerítve, türelmetlenül, mikor szabadulnak. Végül is a
férfiak nyeregbe hágtak, és — mint a régi nóták mondják
— elnyargaltak a paripák, kantárcsengéssel, ostorpat-
togással, előttük száguldó kutyákkal, s elrobogott a va-
dászcsapat „halihóval, hujjogatóssal és vad kiáltozással!”

Később reggel előkészületeket tettünk a nyárson sütés-
re. Tüzet gyújtottak egy földbe vájt mély lyuk fenekén, a
tetejére nagy karókat fektettek keresztbe, húst aggattak
rá, és nyárson forgatták. A tűz körül négyek guggoltak,
hosszú gallyakkal hajtva el a legyeket. A hús ízes illa-
tától már jóval asztalterítés előtt megéheztem.

Mire a készülődés sürgés-forgása és izgalma tetőfokra
hágott, a vadászcsapat is megjelent. Kettesével-hármasá-
val kerültek elő nagynehezen, az emberek kihevülve, fá-
radtan, a lovak tajtékkal földve, az agyonhajszolt kutyák
lihegve, lógó orral — és zsákmány sehol! Mindenki ki-
jelentette, hogy legalábbis egy szarvast látott, és az állat
egészen a közelébe jött; de bármilyen hevesen üldözték
is a kutyák, bármilyen jól céloztak a pusák, mikor le-
nyomták a ravaszt, — nem került elő szarvas. Akkora
szerencsájük volt, mint a kisfiúnak, aki azt mondta, igen
közel volt ahhoz, hogy lásson egy nyulat, — mert látta a
nyomait. De a társaság hamar megfeledkezett csalódásá-
ról, és leültünk — nem ugyan szarvashúshoz, hanem borjú
és disznósült szelíd lakomájához.

Egyik nyáron a pónim is ott volt a tanyán. Black
Beauty-nak* neveztem el, minthogy éppen akkor olvastam
el ezt a könyvet, és ő mindenben hasonlított a druszájá-
hoz, csillogó fekete hátától a homlokán levő fehér csilla-
gig. Legboldogabb óráim közé tartoztak azok, amelyeket
a hátán töltöttem. Időnként, ha teljes volt a biztonság,
tanítóm elengedte a vezetőféket, és a póni nekiiramodott
vagy megállt kedve szerint, hogy füvet egyék, vagy a
keskeny ösvény mentén növő fák leveleit harapdálja.

* Fekete Szépség

Ha reggel nem volt kedvem lovagolni, tanítóm és én reggeli után csavarogni indultunk az erdőbe, bevettük magunkat a fák és szőlőtövek közé, ahol nem volt más út, csak a tehének és lovak csapásai. Gyakran bukkantunk olyan áthatolhatatlan sűrűségekre, hogy kénytelen-kelletlen meg kellett kerülnünk. Mindig egész nyaláb virággal térünk haza: babérral, aranyvesszővel, páfránnyal és pazar mocsári virágokkal, amelyenek csak délen nőnek.

Néha elmentem Mildreddel és kis unokatestvéreimmal a persimmonfa termését gyűjteni. Nem ettem meg, de szerettem az illatát, és élveztem, hogyan vadásztunk utána a levelek és a fű között. Diószedni is jártunk, segítettem felnyitni a vadgesztenye burkát és feltörni a hikorimakk meg a dió héját. Ó, az a nagyszemű, édes dió!

A hegy lábánál vasúti pálya volt. A gyerekek figyelték az elsívítő vonatokat. Néha egy-egy félelmetes fütty kicsalt bennünket a lépcsőre, és Mildred nagy izgalommal mondta el, hogy egy tehén vagy egy ló tévedt a sínre. Körülbelül egy mérföldnyire volt a pályán egy fahíd, amely mély szakadék fölött ívelt át. Igen nehéz volt átjutni rajta, a talpfák nagy távolságban voltak lefektetve, és olyan keskenyek, hogy az ember úgy érezte, mintha kés-élen járna. Sohasem keltem át rajta. Csakhogy egy napon Mildred, Miss Sullivan és én eltévedtünk az erdőben, és órák hosszat vándoroltunk anélkül, hogy valami útra akadtunk volna.

Mildred egyszerre előremutatott kis kezével, és felkiáltott: „Ott a fahíd!” Mindenfelé szívesebben mentünk volna, mint arra, de már késő volt, sötétedett, és a híd megrövidítette az utat hazafelé. Lábujjammal tapogattam ki a síneket, de nem féltem, és igen jól haladtam, mikor egyszerre a távolból gyenge „puff, puff” hallatszott.

„Látom a vonatot!” — kiabált Mildred, és a következő pillanatban már alája is kerültünk volna, ha nem mászunk le a keresztrudakon, miközben elrobogott a fejünk felett. Éreztem arcomon a mozdony forró lehelletét, a füst és korom kis híja megfojtott bennünket. Amint a vonat elszakatolt, a híd rázkódott és ingadozott, úgyhogy azt gondoltam, belesöpör bennünket a szakadékba. Alig tudtunk visszakerülni a sínre. Jóval a sötétség beállta után értünk haza, de a kunyhót üresen találtuk: az egész család utánunk vadászott köröskörül.

XII. FEJEZET

Első bostoni látogatásom után szinte minden telet északon töltöttem. Egyszer meglátogattam egy újangliai falut, befagyott tavaival és hatalmas hómezőivel. Ekkor nyílt eddig nem ismert alkalmam a hó kincseinek megtapasztalására.

Emlékszem, milyen meglepetéssel fedeztem föl, hogy egy titokzatos kéz lekopasztotta a fákat és bokrokat, itt-ott hagyva csak egy-egy összezsugorodott levelet. A madarak elrepültek; üres fészkeik a csupasz fákon tele voltak hóval. Hegyen-völgyön tél uralkodott. A földet mintha megdermesztette volna jeges lehellete, még a fák szellemei is visszahúzódtak gyökérükbe, és ott a sötétben összegömbölyödve, mélyen aludtak. Mintha elapadt volna minden élet. Még ha sütött is a nap, a nappal — mint a vers mondja — „összezsugorodott és hideg volt, mintha erei kiaszottak és vénék lennének, s roskatagon kelt fel, hogy egy utolsó homályos pillantást vessen földre és tengerre”. Az elszáradt fű és a bokrok jégcsaperdővé változtak.

Azután jött egy nap, amikor a fagyos levegő hóvihart jelzett. Kiszaladtunk a házból, hogy érezzük, hogyan száll le az első néhány apró hópehely. Órákig hullottak csendesen, puhán a pelyhek a magas égből a földre, és a vidék egyre simább lett. Havas éjszaka borult a világra, s reggelre alig lehetett felismerni a tájék körvonalaait. Minden út elbújt, egyetlen útjelző sem látszott, csupán a havas pusztaság a belőle kiálló fákkal.

Este északkeleti szél támadt, és a hópelyhek dühös zűrzavarban kavarogtak ide-oda. Mi a lobogó tűz mellett ültünk, vidám meséket mondtunk, tréfáltunk, és egészen elfelejtettük, hogy a magányos pusztában vagyunk, elzárva minden közlekedéstől a külvilággal. De éjjel a szél dűhe úgy megnőtt, hogy bizonytalan félelemmel töltött el bennünket. A szarufák csikorogtak és feszültek, a házat körülvevő fák ágai ropogtak és az ablakhoz verődtek, amint a szél végesvégig tombolt a környéken.

Harmadnapra a vihar kitörése után a hóesés elállt. A nap keresztültört a felhőkön, és egy hatalmas, hullámozó fehér síkságra sütött. Magas hóbuckák, piramisok meredeztek minden képzeletet meghaladó méretekből, és áthatolhatatlan hófuvatok tornyosultak minden irányban.

Lapáttal keskeny ösvényeket törtek rajtuk keresztül. Fölvettem a kabátomat és a kámzsámat, és kimentem. A levegő tűzként csípte az arcomat. Félig az ösvényeken járva, félig átgázolva a kisebb hóhalmokon, sikerült elérnünk egy fenyőligetet egy széles legelő mentén. A fák mozdulatlanul álltak és fehéren, mint egy márványfríz alakjai. Nem volt fenyőtűillat. A nap sugarai rátűztek a fákra, úgyhogy ágacskáik gyémántként szikráztak, és zuhanyokat zúdítottak ránk, mikor megérintettük őket. Olyan kápráztató volt a világosság, hogy még az én szememet fátyolozó sötétségen is áthatott.

Ahogy a napok múltak, a hőmérséklet fokozatosan zsugorodott, de mielőtt egészen elolvadt volna, másik vihar jött, úgyhogy egész télen alig éreztem földet a lábam alatt. A fák időnként megszabadultak jégruhájuktól, és a káka és bozót csupaszon állt; de a tó fagyottan és keményen nyúlt el a nap sugarai alatt.

Legkedvesebb szórakozásunk ezen a télen a szánkózás volt. Egyes helyeken a tó partja meredeken emelkedik a víztükör fölé. Ezekon a meredek lejtőkön siklottunk le. Felszálltunk a szánkókra, egy fiú meglökött, és rajta! Hóhalmokon átgázolva, üregeket átugorva, lesiklottunk a tóra, és annak villogó felszínén egészen a túlsó partig! Micsoda öröm! Micsoda pezsdítő bolondozás! Egy vidám, vad pillanatra eltéptük a földhöz bilincselő láncot, és kezet szorítva a széllal, isteni lényeknek éreztük magunkat!

XIII. FEJEZET

1890 tavaszán tanultam meg beszélni. Mindig erős ösztönzést éreztem, hogy hallható hangokat adjak. Egyik kezemet a torkomra téve artikulátlan hangokat hallattam, míg a másikkal ajkam mozgását követtem. Örömem telt mindenben, ami hangot adott, szerettem érezni, amint a macska dorombol és a kutya ugat. Szívesen tartottam a kezem egy éneklő ember torkán is, vagy a zongorán, mikor játszottak rajta. Mielőtt elvesztettem látásomat és hallásomat, már majdnem megtanultam beszélni, de betegségem után nem beszéltem tovább, mert nem hallottam. Egész nap el tudtam ülni anyám ölében, kezemet az

arcán tartva, mert szórakoztatott, hogy ajkának mozgását éreztem, és magam is mozgattam az enyémet, bár már elfelejtettem, mi a beszéd. Barátaim azt mondják, hogy természetes módon nevettem és sírtam, s egyideig még sok hangot hallattam és szóelemeket mondtam, nem az érintkezés eszközeként, csak mert parancsoló szükségét éreztem, hogy gyakoroljam hangképző szerveimet. De volt egy szó, amelynek még mindig emlékeztem a jelentésére, a „víz” (water). „Ua-ua” — így ejtettem ki. Még ez is mindig érthetlenebb lett arra az időre, amikor Miss Sullivan elkezdett tanítani. De csak akkor hagytam abba a mondását, amikor már megtanultam betűzni a szót az ujjaimmal.

Már hosszú ideje tudtam, hogy a körülöttem levők más érintkezési eszközt használnak, mint én. És még nem is volt tudomásom arról, hogy süket gyereket meg lehet tanítani beszélni, amikor már nem elégített ki a közlés rendelkezésemre álló módja. Ha valaki teljesen csak a kézi ábécére van utalva, mindig korlátozottnak, szűknek fogja érezni ezt. Ez az érzés kezdett izgatni, egy betöltendő hiány gyötrő érzése fogott el és lökött előre. Gondolataim gyakran feltámadtak és egymást hajszolták, mint madarak a szél ellenében, és én makacsul ragaszkodtam hozzá, hogy a számat és a hangomat akarom használni. Barátaim próbáltak lebeszélni igyekezetemről, félve, hogy csalódás ér. De én kitartottam. És hamarosan történt valami, ami végül is a nagy akadály legyőzésére vezetett: értesültem Ragnhild Kaata történetéről.

1890-ben egy norvégiai és svédországi látogatásról visszatérőben meglátogatott Mrs. Lamson, Laura Bridgman egyik volt tanítója. Ő beszélt nekem Ragnhild Kaatáról, egy süket és vak norvég lányról, akit csakugyan megtanítottak beszélni. Alighogy Mrs. Lamson elmondta ennek a lánynak a sikerét, teljesen tüzet fogtam. Elhatároztam, hogy én is megtanulok beszélni. Nem nyughattam, míg tanítóm el nem vitt tanácsért és támogatásért Miss Sarah Fullerhez, a Horace Mann iskola vezetőjéhez. Ez a kedves, szelíd természetű hölgy felajánlotta, hogy ő maga tanít. 1890.március 26-án kezdtek.

Miss Fuller módszere a következő volt: Kezemet könyvedén az arcára tette, és kitapintatta velem nyelvének és ajkainak állását, amikor egy hangot képzett. Buzgón

utánoztam minden mozdulatot, és egy óra alatt hat beszédhangot tanultam meg: m, p, a, sz, t, i. Miss Fuller tizenegy leckét adott összesen. Soha el nem felejttem, milyen meglepetést és gyönyörűséget éreztem, amikor kiejtettem első összefüggő mondatomat: „Meleg van.” („It is warm.”) Igaz, töredezett, dadogó szótagolás volt, — de emberi beszéd. Lelkem új erőre kapva kilépett bilincсібől, és a beszédnek e tört jelképein át a tudomány és a hit teljessége felé nyúlt.

A süket gyermek, aki komolyan próbálkozott kiejteni a soha nem hallott szavakat, hogy kikerüljön a csend börtönéből, ahol a hallgatást soha meg nem törí a szeretet szava, a madár éneke, a zene édes hangjai — az ilyen gyermek nem tudja elfelejteni a mámoros meglepetést, a fölfedezés örömét, amikor kimondta az első szót. Csak ilyesvalaki méltányolhatja azt a lelkesedést, amellyel a játékaimhoz, kövekhez, fákhoz, madarakhoz és értelmetlen állatokhoz beszéltem, vagy gyönyörűségemet, amikor hívásomra Mildred hozzám futott, vagy a kutyák engedelmeskedtek parancsaimnak. Kimondhatatlan jóélmény számomra, hogy értelmezésre nem szoruló, szárnyas szavakkal tudok beszélni. Beszéd közben boldog gondolatok csaptak ki szavaimból, amelyek az ujjaimon át talán soha nem lettek volna képesek utat törni.

De ne gondolják, hogy ez alatt a rövid idő alatt már igazán tudtam beszélni. Csak a beszéd elemeit tanultam meg. Miss Fuller és Miss Sullivan megértett, de a legtöbben száz közül ha egy szavamat értették volna. Az sem igaz, hogy az elemek elsajátítása után a munka többi részét magam végeztem. Ha nem lett volna Miss Sullivan zseniális szelleme, fáradhatatlan kitartása és odaadása, nem haladhattam volna annyit a természetes beszéd irányában, mint ahogy történt. Először is éjjel-nappal fáradtságosan kínlódtam, mielőtt még legbensőbb barátaim is megértettek volna; másodszor pedig állandóan szükségem volt Miss Sullivan segítségére, hogy minden hangot világosan képezzek, és ezerféleképpen kombináljam őket. Még most is mindennap felhívja figyelmemet helytelenül kiejtett szavakra.

A süketek minden tanítója tudja, mit jelent ez, és csak ők képesek méltányolni a sajátos nehézségeket, amelyekkel meg kellett birkóznom. Tanítóm ajkáról olvasva teljesen az ujjaimra voltam utalva: tapintóérezkémekkel kellett

elcsípnem a torok rezgéseit, a száj mozdulatait és az arc kifejezését, s ez az érzékem gyakran csődöt mondott. Ilyen esetekben néha órákig kellett ismételnem a szavakat vagy mondatokat, míg saját hangomon meg nem éreztem a helyes csengést. Gyakorlás, gyakorlás és gyakorlás — ez volt a munkám. A csüggedés és fáradtság gyakran levert, de a következő pillanatban megint sarkallni kezdett a gondolat, hogy hamarosan hazamegyek és megmutatom szeretteimnek, mire jutottam, s alig vártam, milyen örömük telik majd teljesítményemben.

„A kishúgom most meg fog érteni” — ez a gondolat erősebb volt minden akadálynál. Elragadtatva ismételgettem: „Most már nem vagyok néma”. Hogy is veszthettem volna kedvemet, mikor előre elképzeltem az édesanyámmal való beszélgetés örömét, olvasva feleleteit az ajkáról. Megdöbbsentett az a tapasztalat, mennyivel könnyebb beszélni, mint ujjaimmal betűzni, és a magam részéről kikapcsoltam a kézi ábécét az érintkezési eszközök közül. De Miss Sullivan és néhány barátom még ma is így beszél hozzám, mert ez kellemesebb és gyorsabb, mint ajakról olvasni.

Talán jól tenném itt, ha megmagyaráznám a kézi ábécé használatát, mert ez zavarba ejt olyanokat, akik nem ismernek bennünket. Abban áll, hogy amikor valaki olvas nekem vagy beszél hozzám, a kezével betűz, a süketeknél általánosan használt egykezes kézi ábécét alkalmazva. Én a kezemet a beszélőre helyezem, könnyedén, hogy ne akadályozzam a mozgásban. A kéz helyzetét kitapintani éppen olyan egyszerű, mint látni. Éppen úgy nem érzem elszigetelten az egyes betűket, amint olvasóm nem egyes betűket lát olvasás közben. Az állandó gyakorlat nagyon hajlékonyá teszi az ujjakat, és vannak barátaim, akik igen gyorsan betűznek — körülbelül olyan gyorsan, mint ahogyan a gyakorlott gépiró ír. Maga a betűzés természetesen nem tudatosabb, mint az írás.

Amikor már magam is tudtam beszélni, alig vártam, hogy hazamenjünk. Végül elérkezett ez a mindennél boldogabb pillanat. Útban hazafelé állandóan beszéltem Miss Sullivannal, nem a beszéd kedvéért, hanem hogy javítsam az utolsó percig. Szinte még föl sem eszméltem, a vonat máris megállt Tuscumbia állomáson, és a perрон ott állt az egész család. Most is könny szökik a szemembe, amikor arra gondolok, hogyan szorított magához

édesanyám, szóhoz sem jutva és reszketve örömében, csak úgy nyelve minden szótagot, amit kiejtettem, míg a kis Mildred megragadta szabad kezemet, megcsókolta és táncra perdült, apám pedig nagy hallgatással fejezte ki büszkeségét és szeretetét. Mint hogyha Izaíás jövődölése teljesedett volna bennem: „A hegyek és a dombok énekre gyújtanak majd előtted, és a mező minden fája tapsol kezével!”

XIV. FEJEZET

1892 telén felhő sötétítette el gyermekkorom ragyogó egét. Az öröm elhagyta szívemet, és hosszú, hosszú ideig éltem kétségek, aggodalom és félelem között. A könyvek elveszítették varázsukat számomra. Ezeknek a félelmetes napoknak az emléke még ma is megfagyasztja szívemet. A baj gyökere egy kis történet volt, „A Fagykirály”, amelyet megírtam és elküldtem Mr. Anagnosnak, a vakok Perkins-intézetébe. Hogy ezt világossá tegyem, elő kell adnom az epizóddal összefüggő tényeket, mindazt, aminek elmondására a tanítóm és önmagam iránti igazságosság kényszerít.

Otthon írtam meg a történetet, a beszéd elsajátítása utáni őszön. A szokásosnál tovább maradtunk fönt Fern Quarryn. Ottlétünk alatt Miss Sullivan leírta nekem a kései falevelek szépségét. Úgy látszik, az ő leírása fölevenítette bennem egy történet emlékét, amelyet valaha valaki elolvasott nekem, én pedig tudat alatt megőriztem. Akkor azt gondoltam, hogy „egy történetet költök”, mint a gyerekek mondják, és buzgón leültem, hogy leírjam, mielőtt a gondolatok elillannak a fejemből. Gondolataim könnyedén folytak; örömmel töltött el a fogalmazás. A szavak és képek csak úgy tódultak az ujjaim hegyére, és amint mondatot mondatra gondoltam ki, le is írtam brailletáblámra. Most, ha a szavak és képek erőltetés nélkül jutnak eszembe, az nagyon is biztos jele, hogy nem a saját elmém szülöttei, hanem lelencek, amelyeket sajnálkozva mellőzök. Akkoriban mohón elnyeltem mindent, amit olvastam, anélkül, hogy a szerzőség gondolata foglalkoztatott volna. Még ma sem vagyok egészen bizonyos, hol húzódik a határvonal saját ötleteim és a köny-

vekben találtak között. Azt hiszem, azért van ez, mert annyi benyomásom származik mások szemének és fülének közvetítésével.

Amikor befejeztem a történetet, elolvastam tanítóm-nak. Élénken emlékszem ma is, milyen gyönyörűségem telt a szebb részletekben, és hogy bosszantott, mikor tanítóm itt-ott félbeszakított, hogy kijavítsa egy szó kiejtését. Ebédnél a történetet felolvastam az összegyűlt családnak. Meg voltak lepve, hogy ilyen jól tudok írni. Valaki megkérdezte: könyvből olvastam-e.

Ez a kérdés nagyon meglepett, mert egyáltalán nem emlékeztem, hogy ilyesmit olvastak volna nekem. Kijelenttem: „Ő nem, ez az én történetem, Mr. Anagnosnak írtam.”

Igy hát lemásoltam a történetet, és elküldtem a születésnapjára. Azt ajánlották, hogy változtassam címét „Őszi levelek”-ről „A Fagykirály”-ra. Úgy is tettem. Magam vittem a kis történetet a postára, olyan érzéssel, mintha felhőkön járnék. Nem is álmodtam, milyen kegyetlen árat fizetek ezért a születésnapjára ajándékért.

Mr. Anagnosnak nagyon tetszett „A Fagykirály”, és közzétette a Perkins-intézet egyik jelentésében. Ez volt boldogságom csúcspontja. De hamarosan a földre kellett zuhannom róla. Még csak rövid ideje voltam Bostonban, amikor fölfedezték, hogy születésem előtt, a „Birdie és barátai” című könyvben megjelent egy történet Miss Margaret T. Canby tollából: „A fagytündérek”, amely nagyon hasonlít „A Fagykirály”-hoz. A két történet gondolatai és nyelvezete annyi hasonlóságot mutatott, hogy teljesen világos volt: Miss Canby történetét valaki elolvasta nekem, és az enyém — plágium. Nehéz volt ezt megértetni velem, de amikor megértettem, megdöbbenett és elszomorított. Gyermekek még nem ivott mélyebben a keserűség kelyhéből, mint én. Kiestem Mr. Anagnos kegyeiből, gyanút hoztam azokra, akiket legjobban szerettem. De hogy is történhetett az egész? Kifáradásig törtem a fejemet, hogy fölidézzem, mit olvastam a fagyról, mielőtt „A Fagykirály”-t megírtam volna; de semmi másra nem emlékeztem, mint a „Jack Frost”-ra (Télapó) való általános hivatkozásra, és egy gyerekversre: „A fagy szeszélyei”, azt pedig tudtam, hogy ezt nem használtam föl fogalmazásomban.

Először úgy látszott, hogy Mr. Anagnos — bár nagyon bánkódott — hisz nekem. Szokatlanul gyöngéd és kedves volt hozzám, és az árnyak egy kis időre eloszlottak. Hogy örömet szerezzek neki, próbáltam nem szomorodni, és úgy kicsíptem magam Washington születésnapjának ünnepére, ahogy csak lehetett. Ez röviddel a szomorú újság tudomásul vétele után folyt le.

Én Ceresnek * öltöztem, a vak kislányoktól kapott maszkkal. Milyen jól emlékszem leomló kecses lepleimre, a fejemet övező színes őszi levelekre, lábamnál és kezemben a gyümölcsre és gabonára, — és a maszk minden vidámsága mögött az eljövendő rossz nyomasztó előérzetére nehezülő szívemben!

Az ünnepet megelőző este az intézet egyik tanítója valamit kérdezett tőlem a Fagykirállyal kapcsolatban. Én elmondtam neki, hogy Miss Sullivan beszélt nekem Télapóról és csodálatos műveiről. Valamiből azt gondolta, hogy szavaimmal bevallottam: emlékszem Miss Canbynek a fagytündérekéről szóló történetére, és ezt a következtetését Mr. Anagnos elé terjesztette, bár én nagyon nyomatékosan megmondtam neki, hogy téved.

Mr. Anagnos, aki gyöngéden szeretett, azt gondolta, hogy megcsaltam, és a szeretet és ártatlanság minden érvelése süket fülre talált nála. Azt hitte, vagy legalábbis azzal gyanúsított, hogy Miss Sullivan és én szándékosan elloptuk mások szép gondolatait, és rátukmáltuk, hogy megnyerjük a csodálatát. Egy vizsgálóbizottság elé vittek, amely az Intézet tanítóiból és tisztviselőiből állt, és Miss Sullivant megkérték, hagyjon egyedül. Azután bírám kérdések és keresztkérdések özönét tették föl — úgy tűnt nekem, azzal az elhatározott szándékkal, hogy kikényszerítsék belőlem a beismerést: emlékszem, hogy „A fagytündérek”-et elolvasták nekem. Minden kérdésben ott éreztem a kételyt és gyanút, s azt is éreztem, hogy szeretett barátom szemrehányóan néz rám, bár mindezt nem tudtam volna szavakba foglalni. A vér lüktető szívembe tödült, és alig tudtam beszélni, legfőljebb egytagú szavakban. Még az a tudat sem csökkentette szenvedésemet, hogy az egész csak szörnyű tévedés. Amikor végre el-

* Ceres: a rómaiaknál a föld, az abból fakadó termékenység, különösen a gabonatermelés istennője.

hagyhattam a termet, egészen oda voltam, és tudomásul sem vettem tanítóm becézgetését vagy barátaim gyöngéd szavait, akik azt mondták, hogy derék kislány vagyok, és büszkéek rám.

Aznap éjjel az ágyamban fekvé úgy sírtam, ahogyan remélem kevés gyermek sírt még. Dideregtem, azt képzeltem, hogy reggelre meghalok, és ez a gondolat megvigasztalt. Úgy gondolom, ha ez a bánat idősebb korban ér, helyrehozhatatlanul megtörte volna szellememet. De a feledés anyala összegyűjtötte és magával vitte e szomorú napok nyomorúságának egy részét és minden keserűségét.*

Miss Sullivan soha nem hallott „A megfagyott tündérek”-ről vagy a könyvről, amelyben megjelent. Dr. Alexander Graham Bell segítségével gondosan utána nézett a dolognak, és a végén kiderült, hogy 1888-ban, abban az évben, amikor Mrs. Sophia C. Hopkinsnál töltöttük a nyarat Brewsterben, neki megvolt a „Birdie és barátai” egy példánya. Nem találta ugyan meg, de azt mondta nekem, hogy azalatt, míg Miss Sullivan nyaralt, különféle könyvek olvasásával akart szórakoztatni. Igaz, sem ő, sem én nem tudtunk visszaemlékezni, hogy „A fagyótündérek”-et elolvasta, de biztosra vette, hogy „Birdie és barátai” is az olvasmányok közt szerepelt. A könyv eltűnését azzal magyarázta, hogy kevéssel azelőtt eladta a házát, és értékesítette sok ifjúkori könyvét, pl. régi iskoláskönyveket és tündérmeséket. „Birdie és barátai” talán ezek között volt.

Ezeket a történeteket akkor kevéssé vagy egyáltalán nem értettem meg; de a furcsa szavak pusztá lebetűzése is elég volt, hogy szórakoztassa a kisgyereket, aki saját maga szórakoztatására szinte semmit sem tudott tenni. Igaz, hogy egyetlen körülmény sem jut eszembe a történetek olvasásával kapcsolatban, de nem gondolhatom másképp, mint hogy nagy erőfeszítéssel próbáltam meg-

* Helén tartózkodó leírása mellé hadd tegyük oda Mark Twain cseppet sem tartózkodó kijelentését: „Ha elgondolom, hogyan törik össze ezek az ünnepélyes szamarak egy kislány szívét ezzel a plágiumról szóló átkozott hülyeségükkel! Úgy káromkodtam miatta az éjszaka, hogy aludni se tudtam.”

jegyezni a szavakat, azzal a szándékkal, hogy ha tanítóm visszatér, majd elmondom neki. Annyi bizonyos, hogy a kifejezések kitörölhetetlenül belevésődtek agyamba, bár hosszú időn át senki sem tudott róla, legkevésbé saját magam.

Amikor Miss Sullivan visszajött, nem beszéltem neki „A fagyűndérek”-ről. Talán azért, mert azonnal elkezdte olvasni „A kis Fauntleroy lord”-ot, és ez úgy betöltötte gondolkodásomat, hogy minden más kiszorult belőle. Tény azonban, hogy egyszer elolvasták nekem Miss Canby elbeszélését, és ez hosszú idővel feledésbe merülése után olyan természetesen merült fel bennem ismét, hogy nem is gyanítottam, hogy mástól származik.

Bajomban a szeretet és rokonszenv sok megnyilvánulását kaptam. Egy kivételével minden legkedvesebb barátom az maradt mindmáig.

Maga Miss Canby kedvesen írta: „Valamikor majd a saját fejedből írsz egy hosszú történetet sokak vigaszára és segítségére.” De ez a jóvondulás sohasem teljesedett be. Soha többé nem játszottam pusztá gyönyörűségből a szavakkal. Sőt azóta folyvást kínozt a félelem, hogy amit írok, nem a magam gondolata. Sokáig előfordult, hogy mikor levelet írtam, akár édesanyámnak is, hirtelen rémület vett rajtam erőt, s újra meg újra végigbetűztem a mondatokat, hogy megbizonyosodjam: nem valami könyvben olvastam őket. Ha nem lett volna Miss Sullivan kitartó bátorítása, azt hiszem, teljesen abbahagytam volna az ígyekezetet, hogy írjak.

Azóta elolvastam „A fagyűndérek”-et, azokat a leveleimet is, amelyekben Miss Canby más gondolatait használtam fel. Egyikükben, a Mr. Anagnosnak 1891. szept. 29-én írt levélben teljesen olyan szavakat és érzéseket találok, mint a könyvben. Ebben az időben írtam a Fagykirályt, és ez a levél, sok mással együtt, olyan fordulatokat tartalmaz, amelyek mutatják, hogy az agyam tele volt ezzel a történettel. Azt írom, hogy tanítóm ezt mondja nekem az aranyszínű őszi levelekről: „Igen, olyan gyönyörűek, hogy megvigasztalnak a nyár elmúlásáért”. Ez a gondolat közvetlenül Miss Canby történetéből való.

Korai levelezésemben és első írásos próbálkozásaimban sokszor észrevehető ez a szokás: ami megnyerte a tetszésemet, elsajátítottam, és azután sajátomként éltem

vele. Egy fogalmazásban, amelyet Görögország és Itália régi városairól írtam, izzó leírásaimat bizonyos változtatásokkal olyan forrásokból kölcsönöztem, amelyekről rég megfedkeztem. Tudtam, mennyire szereti Mr. Anagnos az antik kort, milyen lelkesen becsül minden rajongó érzést Itáliát és Görögországot illetőleg. Ezért az olvasott könyvekből összegyűjtöttem minden verssort, minden történelmi mozzanatot, amiről úgy gondoltam, tetszeni fog neki. Mr. Anagnos a városokról írt fogalmazásomról beszélve ezt mondta: „Ezek a gondolatok lényegük szerint költőiek.” De nem értem, hogy is gondolhatta, hogy egy tizenéves vak és süket gyermek kitalálhatott ilyesmit. Mégsem hihetem, hogy kis művem teljesen érdektelen, csak azért, mert nem éntőlem származnak a gondolatok. Számomra azt mutatja, hogy értékeltem a szép és költői gondolatokat, és ezt világosan és lelkesen tudtam kifejezni.

Ezek a korai fogalmazások az elme tornagyakorlatai voltak. Mint minden fiatal és tapasztalatlan valaki, asszimiláció és utánzás útján tanultam meg szavakba önteni gondolataimat. Mindazt, amit a tetszésemet megnyerő könyvekben találtam, tudatosan vagy öntudatlanul megtartottam emlékemben, és alkalmaztam. Ahogy Stevenson mondta: a fiatal író ösztönösen próbálja utánozni, amit a legcsodálatosabbnak tart, és megdöbbenő mozgékony-sággal változtatja csodálata tárgyát. Csak évekre terjedő ilyen gyakorlat után tanulták meg még nagy emberek is a légiónyi szó parancsnokságát, amely elménk minden mellékösvényéről előtűdul.

Attól tartok, én még nem jutottam e folyamat végére. Bizonyos, hogy nem tudom mindig megkülönböztetni saját gondolataimat az olvasottaktól, mert az, amit olvasok, mindenestül beleszövődik gondolkodásomba. Következésképpen majdnem minden, amit írok, roppantul hasonlít első varrási kísérleteim bolondos „folt hátán folt” összeállításaira. Ezek mindenféle dirib-darabból álltak: csinos selyem- és bársonydarabkák is akadtak benne, de túlnyomórészt durva, a tapintásnak nem kellemes rongyok voltak. Hasonlóképpen fogalmazványaim a saját nyers ismereteimből állnak, átszöve az olvasott szerzők világosabb gondolataival, érettebb véleményeivel. Úgy találom, az írás nagy nehézsége a következő: a kiművelt elme nyelvén kell kifejezni zavaros eszméinket, amelyek

félíg érzések, félíg gondolatok, mikor még alig vagyunk többek ösztönös törekvések kötegénél. Írni próbálni nagyon hasonlít egy összerakós fejtörő játék összeállításához. Elménkben ott a minta, amit szavakba szeretnénk foglalni; de a szavak nem illenek a megadott helyre, vagy ha igen, nem felelnek meg a tervnek. Mégis tovább próbálkozunk, mert tudjuk, hogy mások sikert arattak, és nem akarjuk beismerni vereségünket.

„Nincs mód eredetivé válni, csak születni lehet annak” — mondja Stevenson. Lehet, hogy nem vagyok eredeti, de néha azt remélem, kinövöm mesterkélt, vendég-hajjas kompozícióimat. Akkor talán majd felszínre kerülnek saját gondolataim és élményeim. Addig bízom, remélek és kitartok, és nem akarom engedni, hogy „A Fagykirály” keserű emléke megbénítsa erőfeszítéseimet.

Így ez a szomorú élmény talán jót is tett nekem, és elgondolkodtatott a fogalmazás egyes problémáiról. Csak azt sajnálom, hogy egyik legdrágább barátom, Mr. Anagnos elvesztésére vezetett.

Azután, hogy „Életem története” megjelent a „Hölgyek Lapja”-ban, Mr. Anagnos egy Mr. Macyhoz intézett levélben azt állította, hogy a „Fagykirály” ügyében ártatlannak tartott. Szerinte a nyomozószék, amely elé állítottak, nyolc emberből állt: négy vak, négy látó. Négyen úgy gondolták: én tudtam, hogy Miss Canby történetét elolvasták nekem, a többi nem osztotta ezt a nézetet. Mr. Anagnos kijelenti, hogy ő a kedvező szavazatokkal tartott.

De bárhog is történt, akármelyik oldalra is szavazott: amikor bementem abba a szobába, ahol Mr. Anagnos annyiszor tartott a térdén, és sok gondjáról megfélelkezve osztozott gyermeki pajkosságomban, most pedig olyan személyekkel volt tele, akik úgy látszik kételkedtek bennem — úgy éreztem, magában a légkörben van valami ellenséges és fenyegető. És a rákövetkező események megerősítették ezt a benyomást. Két esztendeig Mr. Anagnos mintha hitte volna, hogy Miss Sullivan és én ártatlank vagyunk. Azután nyilvánvalóan visszavonta kedvező ítéletét, hogy miért, nem tudom. A nyomozás részleteit sem ismerem. Még csak a nevét sem tudom a „törvényszék” olyan tagjainak, akik nem szóltak hozzám. Túl nagy izgalomban voltam ahhoz, hogy valamit megjegyezsek,

túlságosan ijedt, hogy kérdezzek. Hisz alig tudtam fel-fogni, mit is mondok, vagy mit mondanak nekem.

Azért beszéltem el ezt a „Fagykirály”-ügyet, mert fontos volt életemben és nevelésemben. Félreértés elkerülésére úgy adtam elő mindent, ahogyan az emlékemben él. De nem volt szándékomban védeni magamat, vagy bárkit is vádolni.

XV. FEJEZET

A „Fagykirály” incidensére következő nyarat és telet családommal töltöttem Alabamában. Örömet emlékszem vissza erre a hazamenetelre. Minden bimbózott és virágzott. Boldog voltam. „A Fagykirály” feledésbe ment.

Mikor a földet beterítették a bíbor és arany őszi levelek, és a kert végében álló fán a pézsmailatú fürtök aranybarnára váltak a napsütésben, elkezdtem egy vázlatot életemről. Egy év telt el „A Fagykirály” megírása óta.

Még mindig roppant aggályos voltam mindenben, amit írtam. Kínzott a gondolat, hogy amit leírok, talán nem egészen az enyém. Tanítómon kívül senki sem tudott ezekről az aggályokról. Valami furcsa érzékenység megakadályozta, hogy „A Fagykirály”-ról beszéljek. Gyakran, ha a társalgás során valami ötlet lobbant ki belőlem, csendesen odabetűztem neki: „Nem vagyok biztos benne, hogy az enyém.” Máskor írás közben, egy bekezdés kelles közepén azt mondtam magamban: „Hátha rájönnek, hogy mindezt valaki már rég megírta!” Kaján félelem markolta meg a kezemet, úgyhogy aznap nem tudtam többet írni. Még ma is elfog néha a rossz és nyugtalanító érzés. Miss Sullivan vigasztalt és minden elgondolható módon segített; de a rettenetes élmény, amelyen átmentem, tartós nyomot hagyott bennem, amelynek jelentőségét csak most kezdem megérteni. Attól a reménytől vezelve, hogy helyreállítja önbizalmamat, rábeszél: írjam meg a „Pajtásújság”-ba életem rövid történetét. Tizenkét éves voltam akkor. Ahogy visszatekintek rá, milyen küzdelmembe került ennek a kis történetnek a megírása, úgy tűnik, valami prófétai látomás élt bennem, hogy micsoda jó fog származni ebből a vállalkozásból, különben biztosan kudarcot vallottam volna.

Félénken, aggályokkal tele, de elszántan írtam. Tanítóm sürgetett: tudta, hogy ha kitartok, újra megtalálom szellemi talajomat, és markomba kerítem képességeimet. A „Fagykirály” epizódig a kisgyermek öntudatlan életét éltem. Most gondolataim befelé fordultak, és láthatatlan dolgokat vettem észre. Fokozatosan kiemelkedtem ennek az élménynek az árnyékából, a viszontagságtól megtisztult gondolkodással és az élet igazabb ismeretével.

Az 1893-as év fő eseményei voltak: washingtoni kirándulásom Cleveland elnök beiktatása idején, a Niagara és a világkiállítás meglátogatása. Mindez állandóan félbeszakította tanulmányaimat, gyakran hetekre félretettük őket, úgyhogy nem tudok összefüggően beszámolni róluk.

1893 márciusában mentünk a Niagarához. Nehéz leírni megindultságomat, amikor ott álltam Amerika vízése fölé, s éreztem a levegő vibrálását és a föld remegését.

Sokan furcsának gondolják, hogy a Niagara csodás szépsége olyan hatást tehet rám. Mindig azt kérdeik: „Mit jelent önnek ez a szépség vagy ez a zene? Hiszen nem láthatja a partot csapkodó hullámokat, nem hallhatja zúgásukat. Mit jelent ez önnek?” A legközvetlenebb értelemben: mindent. Megmondani vagy meghatározni a jelentőségüket éppen olyan kevésbé tudom, mint ahogy nem tudom megmondani vagy meghatározni, mi a szeretet vagy a vallásosság vagy a jóság.

1893 nyarán Miss Sullivan és én Dr. Alexander Graham Bellet meglátogattuk a világkiállítást. Zavartalan gyönyörűséggel emlékezem vissza azokra a napokra, amikor ezer gyermeki ábrándom szépséges valósággá vált. Képzetben mindennap körüljártam a világot, és a föld sok-sok részéről származó megannyi csodát láttam: feltalálók bámulatos ötletei, az ipar és emberi ügyesség kincsei és az emberélet minden tevékenysége elvonult ujjaim hegye alatt.

Szerettem végigjárni a középső útvonal látványosságait. Olyan volt, mint az Ezeregyéjszaka, zsúfolva érdekes újságokkal. Itt volt könyveim Indiája a Shiva-istennőkkel és elefántistenekkel ékeskedő furcsa bazárban; amott a piramisok országa Kairó makettjébe sűrítve, mecseteivel és hosszú tevekaravánjaival; azon túl Velence

lagúnái, minden este vitorláztunk bennük, mikor a város és a szökőkutak ki voltak világítva. Fölmentem egy vikinghajó fedélzetére is, nem messze a kis bárkától. Előtte Bostonban egy hadihajón jártam, és ezen a vikinghajón nagyon érdekesnek találtam, hogy a tengerész egyszerre minden volt rajta: hogyan vitorlázott, hogyan vett egyforma rettenthetetlen szívvel vihart és csendes időt, hogyan kergetett meg mindenkit, aki visszhangozta kiáltását: „A tenger fiai vagyunk!”, és küzdött agyával és izmaival, magabiztosan, önmagára hagyatkozva, ahelyett, hogy egy értelem nélküli gépezet szorítaná háttérbe, mint a mai matrózt. Így van ez mindig, — „az embernek csak az ember érdekes”.

Nem messze ettől a hajótól volt a „Santa Maria” modellje. Ezt is megvizsgáltam. A kapitány megmutatta Columbus kabinját és íróasztalát, rajta egy homokórával. Ez a kis eszköz tette rám a legnagyobb benyomást, mert arra kellett gondolnom: milyen fáradtságnak kellett elfognia a hős hajóst, amint látta, hogyan pereg le egyik homokszem a másik után, miközben kétségbeesett emberei összeesküvést szőttek élete ellen.

Mr. Higinbotham, a világkiállítás elnöke kedvesen megengedte, hogy megérintsem a kiállított tárgyakat. És én olyan kielégíthetetlen mohósággal szedtem magamba ujjaimmal a kiállítás nagyszerűségeit, mint ahogy Pizarro nyúlt Peru kincsei után. Amolyan tapintható kaleidoszkóp volt a Nyugatnak ez a fehér városa. Minden elbűvölt, de különösen a francia bronz domborművek. Olyan életszerűek voltak, hogy angyali látomásoknak gondoltam őket, amelyeket a művész elkapott és földi formákba nyűgözött.

A Jóreménységfok kiállításon sokat tanultam a gyémántbányászat folyamatáról. Amikor lehetett, megérintettem a mozgó gépezetet, hogy világosabb fogalmat kapjak arról, hogyan méri meg, hasítják és csiszolják a köveket. Kutattam a mosástermékek közt gyémánt után, és találtam is — azt mondták, ez volt az egyetlen igazi gyémánt, amelyet valaha is találtak az Egyesült Államokban.

Dr. Bell mindenhová velünk jött, és a maga élvezetes módján írta le nekem a legérdekesebb tárgyakat. Az elektromos tárgyak épületében megvizsgáltuk a telefonokat, zenegépeket, gramfonokat és más találmányokat.

Megértette velem, hogy lehet dróton üzenetet küldeni, megcsúfolva és túlszárnyalva teret és időt, hogy lehet Prométeusz módján lehozni a tüzet az égből. Az antropológiai részleget is meglátogattuk. Nagyon érdekelték a régi Mexikó maradványai, azok a durva kőszerszámok, amelyek olyan gyakran egy korszak egyedüli emlékei, — a természet tanulatlan gyermekeinek egyszerű maradványai (így gondolkodtam, miközben végigtapogattam őket) mintha maradandóságra lennének szánva, míg királyok és bölcsek emlékjelei elporladnak. Fölkeltették figyelmemet az egyiptomi múmiák is, de érintésüktől visszaborzadtam. Ezekből a maradványokból többet tanultam az ember haladásáról, mint amennyit azóta is hallottam vagy olvastam.

Mindez a tapasztalat egész csomó új kifejezéssel bővítette szókincsemet. A kiállításon töltött három hét alatt nagy ugrást tettem a tündérmesék és játékok gyerekes érdekkörétől a hétköznapi világ valóságos és komoly dolgainak megbecsülése felé.

XVI. FEJEZET

1893 októbere előtt magánúton tanultam különböző tárgyakat, többé-kevésbé ötletszerűen. Olvastam Görögország, Róma és az Egyesült Államok történetét. Volt egy domború nyomású francia nyelvtanom, és mikor már tudtam egy kicsit franciául, gyakran szórakoztam azzal, hogy fejben rövid fogalmazványokat állítottam össze, alkalmazva a menet közben fölfedezett új szavakat, és a lehetőségig elhanyagolva a szabályokat és más technikai részleteket. Minthogy a könyv leírta az összes betűket és hangokat, még azt is megkíséreltem, hogy segítség nélkül elsajátítsam a francia kiejtést. Ez persze elégtelen képességek bevetését jelentette nagy célok érdekében; de legalább volt mivel foglalkoznom egy-egy esős napon, és elértem odáig a francia nyelvben, hogy élvezettel tudtam olvasni La Fontaine meséit, a „Le Médecin Malgré Lui”-t és az „Athalie” részleteit.

Tekintélyes időt fordítottam beszédem javítására is. Fennhangan olvastam Miss Sullivannek, vagy könyv nélkül megtanult részeket mondtam föl kedves költőimből, ő pe-

dig javította kiejtésemet, segített a tagolásban és hangsúlyozásban. De csak 1893 októberétől kezdve — miután kipihentem a világkiállításon tett látogatásom fáradalmait és izgalmát — kaptam leckeórákat meghatározott időben külön-külön tárgyakból.

Miss Sullivan és én ebben az időben Hultonban, Pennsylvániában tartózkodtunk látogatóban Mr. William Wade családjánál. Egyik szomszédjuk, Mr. Irons, jól tudott latinul. Megegyeztek, hogy tőle tanuljak. Úgy él emlékemben, mint ritka szelíd természetű és széles tapasztalatú ember. Főleg latin nyelvtanra tanított, de gyakran segített aritmetikában is, amit én éppen olyan terhesnek, mint érdektelennek találtam. Mr. Irons elolvasta velem Tennyson „In Memoriam”-ját is. Azelőtt sok könyvet olvastam, de sohasem kritikus szemmel. Most először tanultam meg felismerni egy szerzőt a stílusáról, mint ahogyan felismerem egy barátom kézszorítását.

Először nem valami nagy kedvem volt a latin nyelvtanhoz. Ostobaságnak látszott arra pazarolni az időt, hogy elemezsek minden szót, amellyel találkozom: főnév, birtokos eset, egyesszám, nőnemű, — mikor a jelentése egészen világos volt. Arra gondoltam, hogy éppen így leírhatnám házi kedvencemet: rend: gerincesek, csoport: négylábúak, osztály: emlősök, nem: macskafélék, faj: macska, egyed: Tabby. De amint mélyebben hatoltam a tárgyba, jobban fölkelte érdeklődésemet, és a nyelv szépsége gyönyörűséget okozott. Gyakran szórakoztam azzal, hogy latin szakaszokat olvastam, kihalászva azokat a szavakat, amelyeket értettem, és próbálva megérteni az összefüggést. Soha nem untam bele ebbe az időtöltésbe.

Azt hiszem, nincs gyönyörűbb, mint egy olyan nyelv tűnékeny, futó képei és érzelmei, amellyel az ember éppen kezd megbarátkozni. A gondolatok átcikáznak elémek egén, fölvéve szeszélyes képzeletünk formáit és színeit. Miss Sullivan mellettem ült leckéim alatt, kezembe betűzve, amit Mr. Irons mondott, és kikeresve az új szavakat. Éppen Caesar Gall háborúját kezdtem olvasni, amikor hazamentem Alabamába.

XVII. FEJEZET

1894 nyarán részt vettem Chautaquában a süketek beszédtanítását elősegítő amerikai társulat gyűlésén.* Ott elintézték, hogy New Yorkba menjek, a süketek Wright-Humason iskolájába. 1894 októberében utaztam oda, kíséretemben Miss Sullivannal. Főleg azért választottuk ezt az iskolát, hogy a legmagasabb fokon megtanuljam a beszédkultúrát, és kiképezzenek az ajakról olvasásban. Ezen kívül az iskolában töltött két év alatt tanultam még számtant, fizikai földrajzot, franciát és németet.

Miss Reamy, a német tanítóm értett a kézi ábécé használatához. Miután szert tettem egy kis szókinszre, amikor csak lehetett, németül beszélgettünk, és egy pár hónap alatt majdnem mindent megértettem, amit mondott. Az első év vége felé már „Wilhelm Tell”-t olvastam a legnagyobb élvezettel. Jobban haladtam a némettel, mint bármelyik más tantárgyban. A franciát sokkal nehezebbnek találtam. Madame Olivier, egy francia hölgy tanított rá, aki nem ismerte a kézi ábécét, tehát szóval kellett tanítania. Nem könnyen tudtam olvasni az ajkáról, így haladásom sokkal lassabb volt, mint németben. Mégis el tudtam olvasni a „Le Médecin Malgré Lui”-t újból. Nagyon szórakoztató volt, de közel sem szerettem úgy, mint Wilhelm Tellt.

Nem haladtam úgy az ajakról olvasásban és a beszédben, mint ahogy tanítóim és én reméltük és vártuk. A becsvágyam az volt, hogy úgy beszéljek, mint mások, és tanítóim azt hitték, hogy ez teljesülhet. De bár keményen és hűségesen dolgoztunk, nem értük el célunkat egészen. Azt hiszem, túlságosan magasra tettük a célt, ezért a csalódás elkerülhetetlen volt. A számtant folyvást kelepcerendszernek tartottam. A „találgatás” veszedelmes határán csavarogtam, elkerülve — magam és mások sok bajára — az értelem széles völgyét. Mikor nem találgattam, egyszerűen levontam a következtetéseket, és ez az amúgyis nehéz felfogásomhoz járuló hiba a kelletténél jobban súlyosbította nehézségeimet.

Ezek a csalódások időnként mély depressziót okoztak. De azért lankadatlan érdeklődéssel folytattam többi tanul-

* Vö. két évvel későbbi felszólalását egy hasonló alkalommal, amelynek szövegét könyvünkben közöljük.

mányomat, különösen a fizikai földrajzot. Öröm volt megtanulni a természet titkait: hogyan jöttek létre a szelek, hogy fújjanak az ég négy sarkából (az Öszövétség festői nyelvén szólva), hogyan száll fel a pára a föld széléről, hogyan fakadnak folyók a sziklák között, hogy emészti meg a gyökérzet a hegyeket, s milyen módon igaz le az ember önmagánál hatalmasabb erőket. A New Yorkban töltött két év boldog volt, őszinte örömmel gondolok rá vissza.

Különösen azokra a sétákra emlékszem, amelyeket mindannyian együtt tettünk naponta a Central Parkba. A városnak ez az egyetlen része állt közel a szívemhez. Soha egy hajszállal nem csökkent a gyönyörűségem ebben a nagy parkban. Szívesen hallgattam a leírását, valahányszor beléptem, mert minden formájában csodálatosan szép volt, és annyiféle köntösben jelent meg, hogy más és más volt a New Yorkban töltött kilenc hónap minden egyes napján.

Tavasszal különféle érdekes helyekre tettünk kirándulásokat. Vitorláztunk a Hudson folyón, s járkáltunk zöld partjain, amelyekről Bryant szeretett énekelni. Szerettem a bazaltsziklák egyszerű, vad nagyságát. A fölkeresett helyek közt volt West Point, Tarrytown és a Washington Irving otthon, ahol átmentem a „Sleepy Hollow”-n.

A Wright-Humason iskola tanítói mindig azon törek a fejüket, hogyan adhatnák meg tanítványaiknak mindazt az előnyt, amelyet a hallók élveznek, hogyan hozhatnak ki sokat kicsinyeik gyöngé törekvéseiből és passzív emlékeiből, hogyan szabadíthatnák ki őket életük görcsbe szorító körülményei közül.

New Yorkból való távozásom előtt ezeket a ragyogó napokat a legnagyobb bánat sötétítette el, amelyet apám halálán kívül valaha is el kellett viselnem. 1896 februárjában meghalt Bostonban Mr. John P. Spaulding. Csak azok érthetik meg, mit jelentett nekem barátsága, akik a legjobban ismerték és szerették. Ő, aki szépségesen, minden erőszak nélkül tett boldoggá mindenkit, végtelenül kedves és gyöngéd volt Miss Sullivanhez és hozzám. Ameddig éreztük szerető jelenlétét és tudtuk, milyen éberen érdeklődik annyi nehézséggel teli munkánk iránt, nem csüggedhettünk. Távozása olyan űrt hagyott életünkben, amely azóta is betöltetlen.

XVIII. FEJEZET

1896 októberében bekerültem a Cambridge Lányiskolába, hogy előkészítsenek a Radcliffe-kollégiumra.

Kislány koromban meglátogattam Wellesleyt, és barátaimat a következő kijelentéssel leptem meg: „Egyszer majd kollégiumba megyek, — de a Harvardba!” Mikor megkérdezték, miért nem akarok Wellesley-be menni, azt feleltem, hogy ott csak lányok vannak. A kollégiumba menés gondolata gyökeret vert szívemben, és komoly vággyá lett, arra ösztökélve, hogy versenyre keljek látó és halló lányokkal az egyetemi képesítésért, szembeszállva sok hűséges és bölcs barát komoly ellenkezésével. Mikor távoztam New Yorkból, ez a gondolat szilárd céllá vált. Határozatba ment, hogy a Cambridge-be menjek. Ez volt a Harvardnak és gyermekii kijelentésem teljesülésének legnagyobb megközelítése.

A terv az volt, hogy a Cambridge iskolában Miss Sullivan velem együtt jár az órákra és tolmácsolja a tanítást.

Persze tanítóimnak csak normális tanítványok terén volt gyakorlatuk, és csupán ajakról olvasva tudtam velük társalogni. Első évi tanulmányaim voltak: angol történelem, angol irodalom, német, latin, számtan, latin fogalmazás és alkalmi témák. Addig sohasem azzal a gondolattal tanultam, hogy kollégiumba készülök; de Miss Sullivan jól begyakorolt az angolba, és tanítóim csakhamar látták, hogy ebben a tárgyban nincs szükségem külön órákra, elég, ha a kollégiumban előírt könyveket áttanulmányozom. Ezenfelül jó alapom volt franciából, és hat hónapig kaptam latin órákat is. De legotthonosabb a németben voltam.

Mindezeknek az előnyöknek ellenére haladásom komoly akadályokba ütközött. Miss Sullivan nem tudta kezembe betűzni az összes megkívánt könyvet, és nagyon nehéz volt a megfelelő időre domborúan nyomott könyveket szerezni, bár londoni és filadelfiai barátaim készségesen sietteték a dolgot. Egyideig braille-ba kellett átírnom a latin szövegeimet, hogy a többi lánnyal együtt mondhassam. Tanítóim hamarosan megszokták annyira tökéletlen beszédemet, hogy szívesen megfeleltek kérdéseimre, és kijavították a hibákat. Az órákon nem tud-

tam jegyezni vagy dolgozatokat írni, de minden fogalmazást és fordítást megírtam otthon az írógépemen.

Miss Sullivan mindennap velem jött az órákra, és végtelen türelemmel betűzte kezembe mindazt, amit a tanítók mondtak. A tanulás óráiban kikereste nekem az új szavakat, és újra meg újra elolvasta azokat a jegyzeteket és könyveket, amelyek nem voltak meg domború betűkkel. Az iskola tanítói közül csak Frau Gröte, a német tanár és Mr. Gilman, az igazgató tanulta meg a kézi ábécét, hogy taníthasson. A kedves Frau Gröte maga tudta legjobban, milyen lassú és tökéletlen a betűzése. De azért szíve jóságában kétszer hetenként különórákon így tanított, hogy Miss Sullivan egy kicsit pihenhessen. Csakhogy bár mindenki kedves és segítőkész volt irántam, csupán egyetlen kéz tudta a favágást gyönyörűséggé változtatni számomra.

Ebben az évben befejeztem a számtant, átismételtem a latin nyelvtant, és elolvastam három fejezetet Caesar „Gall háború”-jából. Németből, részben ujjaimmal, részben Miss Sullivan segítségével olvastam Schiller „Lied von der Glocke” és „Taucher” c. verseit, Heine „Harzreise”-jét, Freytagtól: „Aus dem Staat Friedrichs des Grossen”, Riehl-től: „Fluch der Schönheit”, Lessing „Minna von Barnhelm”-jét és Goethe művét: „Aus meinem Leben”. Roppant gyönyörűségem telt ezekben a német könyvekben, különösen Schiller csodálatos lírájában, Nagy Frigyes nagyszerű teljesítményeinek történetében és Goethe életének elbeszélésében. Sajnáltam, mikor végére értem a „Harzreise”-nek, annyira tele volt szerencsés szellemességgel és bájos leírásokkal szőlőtakarta dombokról, a napfényben éneklő és fodrozódó patakokról meg vad vidékekről, amelyeket megszenvelt a hagyomány és legenda, egy rég letűnt, képzeletbeli kor sápadt nővérei. Csak az nyújthat ilyen leírásokat, akinek a természet „érzés, szeretet és vonzás”.

Mr. Gilman az év egy részében angol irodalomra tanított. Együtt olvastuk: „As You Like It”, Burke: „Speech on Conciliation with America” és Macaulay: „Life of Samuel Johnson” c. műveit. Mr. Gilman széleskörű történelmi és irodalmi tájékozottsága és világos magyarázatai könnyebbé és kellemesebbé tették munkámat, mint ha csak gépiesen átolvastam volna a jegyzeteket, az órákon megadott szükséges rövid magyarázatokkal.

Burke beszéde tanulságosabb volt, mint bármelyik valaha is olvasott politikai tárgyú könyv. Elmém együtt kavargott a kavargó időikkel, és mintha közvetlenül előttem mozogtak volna azok a jellegzetes alakok, amelyek köré két vetélkedő nemzet élete összpontosult. Amint Burke mesteri beszéde az ékesszólás hatalmas hullámaival tovább folyt, mind jobban csodálkoztam, hogyan vehették György király és miniszterei süket fülre ezt az intő jövőndölést a mi győzelmünkről és saját megaláztatásukról. Aztán megtudtam annak a viszonyoknak szomorú részleteit, amelyben a nagy államférfi pártjával és népének képviselőivel állott. Arra gondoltam: milyen furcsa, hogy az igazság és bölcsesség ilyen értékes magvai a tudatlanság és korrupció konkolya közé estek.

Másképpen volt érdekes Macaulay könyve: „Samuel Johnson élete”. Megegett a szívem a magányos emberen, aki a Grub Streeten a bánat kenyerét ette, s a küszködés, kegyetlen testi-lelki szenvedés kellős közepén mégis mindig volt egy kedves szava a szegényekhez és megvetettekhez, és segítő kézzel nyúlt feléjük. Örültem minden sikerének, szemet hunytam hibái fölött, és csodáltam — nem azt, hogy voltak ilyenek, hanem hogy nem törték meg, nem törpítették el lelkét. De akármilyen briliáns volt Macaulay stílusa, akármilyen csodálatos képességgel tudta is felfrissíteni, festőivé tenni a közhelyeket, biztonsága időnként fárasztott, s az a tulajdonsága, hogy gyakran feláldozta az igazságot a hatás kedvéért, megkérdőjelezte velem, amit olvastam. Ez a magatartás nagyon eltért attól a tisztelettől, ahogyan Nagybritannia Demoszthénészére hallgattam.

A Cambridge-iskolában életemben először örvendtem magamkorú látó és halló lányok társaságának. Velük együtt az iskolához tartozó egyik szép házban laktam, abban, ahol azelőtt Mr. Howells is lakott, és az otthon minden előnyét élveztük. Sok játékban velük tartottam, még szembekötősdit is játszottunk és hancúroztunk a hóban; hosszú sétákat tettem velük; megvitattuk tanulmányainkat, és hangosan olvastuk azokat a dolgokat, amelyek érdekelték. Egyes lányok megtanultak beszélni velem, úgyhogy Miss Sullivannek nem kellett elismételnie, amit mondtak.

Karácsonykor édesanyám és kishúgom velem töltötte a vakációt. Mr. Gilman kedvesen felajánlotta, hogy Mildred

az iskolájában tanulhat. Így velem maradt Cambridge-ben, és hat boldog hónapban át szinte el sem váltunk egymástól. Nagyon boldogan emlékszem azokra az órákra, amelyeket azzal töltöttünk, hogy segítettünk egymásnak a tanulásban, és együtt üdültünk.

1897. június 29. — július 3. között tettem le előkészítő vizsgáimat a Radcliffe-re. Tárgyaim voltak: kezdő és haladó német, francia, latin, angol, valamint görög és római történelem, összesen 9 óra hosszút. Mindenből átmentem, németből és angoltól kitüntetéssel.

Itt talán ki kell térnem annak a módszernek a magyarázatára, ahogyan vizsgáimat tettem. A tanulónak 16 óra anyagából kellett átmennie — ebből 12 óra kezdő, 4 haladó. Egyszerre öt óra anyagából kellett sikeresen vizsgáznia, hogy beszámítsák. A vizsgaszövegeket kilenc órákor adták ki a Harvardon, külön küldött hozta a Radcliffe-re. A jelölteket nem névről, hanem számról ismerték. Én a 233.szám voltam, de minthogy írógépet kellett használnom, kilétemet nem lehetett eltitkolni.

Tanácsosnak gondolták, hogy egyedül vizsgázzam egy teremben, mert az írógép zaja zavarhatja a többi lányt. Mr. Gilman minden szöveget elolvasott nekem a kézi ábécé segítségével. Egy ember őrizte az ajtót, hogy ne zavarjanak.

Első nap német volt. Mr. Gilman mellettem ült, és először végig elolvasta a szöveget, utána mondatról mondatra, én pedig hangosan ismételtam a szavakat, annak bizonyosságául, hogy teljesen megértettem. A szöveg nehéz volt, és nagyon féltem, amikor megírtam feleleteimet az írógépen. Mr. Gilman lebetűzte, amit írtam, megtettem a szükségesnek gondolt változtatásokat, ő pedig beiktatta őket. Itt meg kívánom jegyezni, hogy azóta egyik vizsgámon sem volt meg ez az előnyöm. A Radcliffe-en senki sem olvassa el dolgozataimat, miután megírtam, és nincs alkalmam kijavítani a hibákat, legfőljebb ha az idő letelte előtt végzek. Ebben az esetben csak olyan hibákat javítok ki, amelyekre vissza tudok emlékezni a rendelkezésemre álló pár percben, és ezeket a javításokat dolgozatom végére jegyzem. Két oka van annak, hogy az előkészítő vizsgákon nagyobb sikerrel jutottam át, mint a befejezőkön. A befejező vizsgákon senki sem olvasta el nekem a dolgozatomat, és az előkészítő vizsgákra

olyan tárgyakból jelentkeztem, amelyekben bizonyos mértékig otthonos voltam a Cambridge-iskola előtt is. Év elején ugyanis vizsgát tettem angolból, történelemből, franciából és németből, és Mr. Gilman előző évekbeli Harvard-dolgozataiból adta a tételeket.

Mr. Gilman elküldte dolgozataimat a vizsgáztatókhoz, igazolva, hogy én, a 233.sz.jelölt írtam őket.

Minden többi előkészítő vizsgám ugyanígy folyt le. Egyik sem volt olyan nehéz, mint az első. Emlékszem, hog aznap, amikor a latin szöveget hozták, Schilling professzor bejött, és megmondta, hogy sikeresen átmentem németből. Ez nagyon felbátorított, s könnyű szívvel és szilárd kézzel lendültem neki a tűzpróba végének.

XIX. FEJEZET

A Gilman-iskolában töltött második évem elején tele voltam reménységgel és eltökéléssel, hogy sikert aratok. De az első pár héten előre nem látott nehézségekkel kerültem szembe. Mr. Gilman beleegyezett, hogy ebben évben főleg matematikát tanuljak. Tantárgyaim voltak: fizika, algebra, mértan, csillagászat, görög és latin. Szerencsétlenségemre sok könyvet, amelyre szükségem volt, nem tudtak domború nyomással időre elkészíteni, hogy együtt haladhassak az órákkal, és hiányoztak egyes, tanulmányaimhoz fontos eszközök. Igen nagy létszámú osztályban voltam, és a tanítók nem voltak képesek külön tanítani. Miss Sullivan kénytelen volt minden könyvet elolvasni nekem, és a tolmács szerepét betölteni a tanítók felé. Tizenegy év óta először látszott úgy, hogy áldott keze nem tud megbirkózni a feladattal.

Algebrai és mértani példákat kellett írnom, fizikai problémákat megoldanom. Ezt mindaddig nem tudtam megtenni, míg nem vettünk egy olyan braille-írógépet, amelynek segítségével lejegyezhettem munkám lépéseit és egész folyamatát. Nem követhettem szememmel a táblára rajzolt mértani alakzatokat; csupán úgy tudtam világos fogalmat szerezni róluk, hogy kiraktam őket egy párnán, hajlított és hegyes végű, egyenes és görbe drótokból. Mint Mr. Keith mondja beszámolójában, fejben kellett tartanom az idomok betűjelzéseit, a feltételt és a következményt,

a szerkezetet és a bizonyítás folyamatát. Egyszerűen minden tanulmánynak megvoltak a maga akadályai. Néha minden bátorságomat elvesztettem, és olyan módon árultam el érzéseimet, hogy szégyellek emlékezni rá, — főleg mert zavarom jeleit később Miss Sullivan ellen használták fel. Pedig ő volt az egyedüli minden ot-tani kedves barátom között, aki a görbét egyenessé tudta tenni és a göröngyöst sima úttá.

De nehézségeim lassacskán oszladozni kezdtek. A domború nyomású könyvek és egyéb eszközök megérkeztek, és én megújult bizalommal láttam munkához. Az algebra és geometria voltak az egyedüli tárgyak, amelyek továbbra is kifogtak megértőképességemen. Mint már mondtam, nem volt matematikai hajlamom, és a különböző pontokat nem magyarázták el olyan részletesen, mint szerettem volna. A mértani diagramok különösen kínosak voltak, mert nem láthattam a különböző részek egymáshoz való viszonyát, még a párnán sem. Csak amikor Mr. Keith kezdett tanítani, akkor kaptam világos fogalmat a matematikáról.

Már kezdtem legyűrni ezeket a nehézségeket, amikor egy esemény mindent megváltoztatott.

Éppen a könyvek megérkezése előtt Mr. Gilman kifogást emelt Miss Sullivannál, hogy túlságosan keményen dolgozom, és komoly tiltakozásom ellenére csökkentette óráimat. Az elején ugyan beleegyeztünk, hogy ha kell, öt évig tartson kollégiumi előkészületem. De az első év végén vizsgáim sikere megmutatta Miss Sullivannek, Miss Harbaugh-nak (Mr. Gilman vezető tanítója) és még egy másiknak, hogy túlzott erőfeszítés nélkül befejezhetem előkészületemet két további év alatt. Mr. Gilman először beleegyezett ebbe, de amikor feladataim egy kicsit összeszevartak, ragaszkodott hozzá, hogy túlságosan kifárasztottam magam, és még három évig maradjak az iskolájában. Ezt a tervet nem fogadtam szívesen, mert az osztályommal együtt akartam a kollégiumba kerülni.

November 17-én nem voltam jól, és nem mentem iskolába. Miss Sullivan ugyan tudta, hogy rosszul lettem nem komoly, de amikor Mr. Gilman hallott róla, kijelentette, hogy ez a letörés jele, és olyan változtatásokat eszközölt tanulmányaimban, amelyek lehetetlenné tették volna, hogy együtt vizsgáljam osztályommal. A Mr. Gilman és Miss

Sullivan közti véleménykülönbség azzal végződött, hogy édesanyám Mildred húgommal együtt kivett a Cambridge-iskolából.*

Némi késedelem után elintézték, hogy egy oktató, a Cambridge-beli Mr. Merton S. Keith segítségével folytassam tanulmányaimat. Miss Sullivan és én a tél hátralevő részét barátainknál, Chamberlinéknél töltöttük Wrenthamben, 25 mérföldre Bostontól.

1898 februárjától júliusáig Mr. Keith kétszer hetenként kijárt Wrenthamba, és algebrára, mértanra, görögre és latinra tanított. Miss Sullivan tolmácsolta tanítását.

1898 októberében visszatértünk Bostonba. Ezután Mr. Keith nyolc hónapig ötször hetenként adott nekem kb. egy órára terjedő leckéket. Minden alkalommal megmagyarázta, amit előző alkalommal nem értettem, új tanulni valót jelölt ki, és magával vitte a hétközben írogépemen készített görög gyakorlatokat, teljesen kijavította, azután visszahozta.

Így egyetemi előkészületem megszakítás nélkül folytatódott. Sokkal könnyebbnek és kellemesebbnek találtam, hogy egyedül tanítanak, mint osztályban. Nem volt szorongás, nem volt zavar. Oktatómnak volt elég ideje megmagyarázni, amit nem értettem meg, így gyorsabban haladtam, és jobb munkát végeztem, mint az iskolában valaha is. Folyvást nehezebbnek találtam a matematikai példák megoldását, mint akármi más tanulmányaim során. Szeretném, ha az algebra és geometria csak fél olyan könnyű lenne, mint a nyelvek és az irodalom. De Mr. Keith még a matematikát is érdekessé tette; sikerült úgy lefagnia a problémákat, hogy belefértek az agyamba. Éberem és lendületben tartotta gondolkodásomat, és világos okoskodásra szoktatott, valamint arra, hogy nyugodtan és logikusan keressem a végeredményt, ahelyett, hogy vadul beleugrom az ürbe, és sehová sem érek. Mindig szelíd és elnéző volt, akármilyen buta is voltam. Pedig

* Helén itt igen tapintatosan és röviden foglal össze egy hosszú és kínos históriát. Mr. Gilman nemcsak azt akarta, hogy iskolája érdekében minél tovább maradjon ott, hanem egész nevelését kézbe akarta venni. Helén és Anne sokat szenvedett, főleg mikor egyidőre szétválasztotta őket.

higgyék el, ostobaságom sokszor Jób türelmét is kimerítette volna.

1899. június 29-30-án letettem végső felvételi vizsgáimat a Radcliffe College-ba. Első nap kezdő görög és haladó latin volt, másnap geometria, algebra és haladó görög.

A kollégium vezetői nem engedték meg, hogy Miss Sullivan olvassa el a vizsgatételeket. Így a vakok Perkins-intézetének egyik tanítója, Mr. Eugene C. Vining írta át amerikai braille-ba. Mr. Vininget nem ismerem, és csak braille-írással tudtunk érintkezni. A felügyelő tanár is idegen volt, és egyáltalán nem is próbált kapcsolatba jutni velem.

A braille bevált a nyelvek terén, de mikor a mértanra és algebrára került a sor, nehézségek támadtak. Késerves zavarba jutottam és elvesztettem a bátorságomat, sok becses időt pazarolva el főleg algebrából. Igaz, hogy mindenfajta braille írásban otthonos voltam, amelyet ezen a vidéken használnak: az angolban, az amerikaiban és a New York-i pont-braille-ban. De a három rendszer különféle mértani jelei és jelzései nagyon mások, és én algebrai tanulmányaim során csak az angol braille-t használtam.

Két nappal a vizsgák előtt Mr. Vining elküldte nekem egy régi Harvard-algebratétel braille másolatát. Szomorúságomra kiderült, hogy amerikai jelzéssel van. Azonnal leültem, és írtam Mr. Viningnek, kérve, magyarázza meg a jeleket. Postafordultával kaptam egy másik vizsgaszöveget, és a jelek táblázatát. Nekiültem, hogy megtanuljam a jelrendszert. De az algebravizsga előtti este, míg néhány igen bonyolult példával küszködtem, nem tudtam megmondani a szögletes és kapcsos zárójel meg a gyökjel kombinációit. Mr. Keith is, én is aggódtunk, és balsejtelmekkel teltünk el a másnapra vonatkozólag. De valamivel a vizsga kezdete előtt mentünk át a kollégiumba, és ott Mr. Vininggel részletesebben elmagyaráztattuk az amerikai jeleket.

Mértanban a fő nehézségem az volt, hogy mindig ahhoz voltam szokva, hogy vonalnyomással olvassam vagy a kezembe betűztessem a tételeket. Így most, bár a tételeket megértettem, megzavart a braille, és nem tudtam világosan az agyamba vésni, amit olvastam. De az algebrával még nehezebb volt a dolgom. Összezavartak a

jelek, amelyeket olyan későn tanultam meg, és amelyekről azt gondoltam, hogy tudom őket. Aztán meg nem láthatam, mit írok az írógépen. Mindig braille-jal vagy fejben dolgoztam. Mr. Keith túlságosan arra a képességre támaszkodott, hogy fejben oldjam meg a példákat, és nem képezett ki vizsgadolgozatok írásában. Ennélfogva munkám kínosan lassú volt. Újra meg újra el kellett olvasnom a példákat, mielőtt valami fogalmat tudtam volna alkotni arról, mit is kell tennem. Ma nem is vagyok bizonyos benne, hogy minden jelet helyesen olvastam el. Nagyon nehezen tudtam észnél maradni.

De senkit sem hibáztatok. A Radcliffe igazgató testülete nem ébredt tudatára, milyen nehézé tették a vizsgámat, nem értették meg különleges nehézségeimet sem. De ha szándékukon kívül akadályokat gördítettek is utamba, megvan a vigaszom, hogy mind legyőztem.

XX. FEJEZET

A kollégiumi felvételért folytatott küzdelem bevégeződött. Beléphettem a Radcliffe-be, amikor tetszett. De kollégiumba vonulásom előtt a legjobbnak gondolták, ha még egy évig tanulok Mr. Keithtől. Ezért kollégiumi álmom csak 1900 őszén teljesedett.

Emlékszem a Radcliffe-ben töltött első napomra. Nagyon érdekes volt számomra. Évek óta vártam. Egy hatalmas erő bennem — erősebb barátaim rábeszélésénél, erősebb még saját szívem panaszánál is — kényszerített, hogy erőmet a látók és hallók mértékével próbáljam ki. Tudtam, hogy akadályok állnak utamban; de mohón vágytam legyőzni őket. Szívemre vettem a bölcs római szavát: „Rómából számúzve lenni csupán annyi, mint Rómán kívül élni.” Minthogy ki voltam rekesztve a tudomány nagy országútjairól, járatlan utakon kellett bejárnom a vidéket, — ez volt minden. És tudtam, hogy a kollégiumban sok mellékösvény nyílik, ahol kezet szoríthatok hozzám hasonlóan gondolkodó, szerető, küszködő lányokkal.

Buzgón fogtam tanulmányaimhoz. Új világot láttam megnyílni magam előtt, tele szépséggel és fénnel, s éreztem magamban a képességet, hogy mindent megis-

merjek. A Gondolkodás csodavilágában éppen olyan szabad leszek, mint bárki más. Emberei, jelenetei, szokásai, örömei, tragédiái a való világ élő, tapintható tolmácsai lesznek. Az előadótermeket mintha a nagy és bölcs emberek szelleme töltötte volna be, és a professzorokat a bölcsesség megtestesítőinek gondoltam. Ha azóta más tapasztalatokat szereztem, arról nem beszélek senkinek.

De hamarosan fölfedeztem, hogy a kollégium nem egészen az a romantikus ismeretterjesztő hely, aminek elképzeltem. Ifjú tapasztalatlanságom sok gyönyörűséges álma ugyancsak összezsugorodott, és „elhalványult a köznap világánál”. Fokozatosan úgy kezdtem találni, hogy a kollégiumba járásnak hátrányai is vannak.

Legjobban éreztem — és érzem most is — az idő hiányát. Azelőtt volt időm gondolkodni, elmélkedni, magamban lenni gondolataimmal. Együtt ültünk (az elmém és én) esténként, és figyeltünk a szellem belső melódiáira. Ezt az ember csak szabad pillanatokban hallja, amikor valamelyik kedves költőnk szavai a léleknek egy mindaddig hallgatag, mély, édes húriját érintik meg. De a kollégiumban nincs idő gondolatainkba merülni. Úgy látszik, tanulni megy oda az ember, nem gondolkodni. Mikor belép a tudomány csarnokaiba, legkedvesebb gyönyörűségeit — a magányt, a könyveket és a képzelet játékát — kívül hagyja a susogó fenyőkkel. Azt hiszem, abban a gondolatban kellene némi vigaszt találnom, hogy jövőd élvezetemre halmozok fel kincseket; de vagyok olyan könnyelmű, hogy jobban szeretem a mostani örömet az esős napokra gyűjtött gazdagságnál.

Első évi tárgyaим voltak: francia, német, történelem, angol fogalmazás és angol irodalom. Franciából olvastam Corneille, Molière, Racine, Alfred de Musset és Sainte-Beuve néhány művét, németből Goethét és Schillert. Gyorsan átismételtem a római birodalom bukásától a 18. századig terjedő egész történelmi korszakot. Angol irodalomból Milton verseinek és az „Aeropagitica”-nak kritikai olvasása volt az anyag.

Gyakran kérdeznak: hogyan birkózom meg kollégiumi munkám sajátos feltételeivel. Az előadóteremben persze gyakorlatilag egyedül vagyok. A professzor olyan mesze van, mintha telefonon át beszélne. Az előadásokat a kezembe betűzik, olyan gyorsan, ahogy csak lehet, és az

előadó egyéniségéből sok megy veszendőbe számomra a verseny erőfeszítésében. A szavak úgy rohannak át a kezemen, mint a nyulat üldöző kutyák, és bizony gyakran elhibázzák a zsákmányt. De nem gondolom, hogy ebben a tekintetben sokkal rosszabb dolgom van a jegyeztető lány nál. Ha az ember feje azzal van elfoglalva, hogy mechanikusan odahallgasson, és galopptempóban szavakat vessen papírra, aligha fordíthat sok figyelmet a szóban forgó tárgyra vagy az előadás módjára. Én nem tudok előadás közben jegyezni, mert kezem el van foglalva a hallgatással. Amire vissza tudok emlékezni, azt rendszeren akkor kaparom le, mikor hazamegyek. Írógépemmel elkészítem a gyakorlatokat, napi fogalmazásokat, bírálatokat és teszteket, az évközi és évvégi vizsgadolgozatokat, úgyhogy professzoraim minden nehézség nélkül látják, milyen keveset tudok. Amikor elkezdtem a latin prozódia tanulását, kitaláltam egy jelrendszert a különböző ütemek és időmértékek jelzésére, és megmagyaráztam a tanáromnak.

Hammond írógépet használok. Sok gépet kipróbáltam, és úgy találom, ez a legmegfelelőbb munkám sajátos igényeinek. Ennél a gépnél mozgatható billentyűkészleteket lehet használni, különféle készleteket, mindegyik más és más jelekkel: görög, francia vagy matematikai, aszerint, hogy mit akar az ember írni a gépen. Nem tudom, tudnék-e enélkül kollégiumba járni.

A különböző tárgyakhoz szükséges könyvek közül igen kevés van meg vakírással, ezért a kezembe kell betűzni őket. Ennélfogva több idő kell feladataim elkészítéséhez, mint más lányoknak. A kivitelezés tovább tart, és olyan bajaim vannak, amelyeket ők nem ismernek. Vannak napok, amikor a részletek megkövetelte feszült figyelem felingerel, és lázadásra készítet a gondolat, hogy órákat kell eltöltenem néhány fejezet elolvasásával, míg a többi lány nevet, énekel és táncol. De csakhamar visszazszerezem lendületemet, és szívből kinevetem elégedetlenségemet. Mert hát hiába: mindenkinek, aki el akarja érni az igazi tudományt, egyedül kell felkapaszkodnia a Nehézségek Dombján, és minthogy nincs autópálya a tetejére, a magam cikcakkos útján kell megjárnom. Sokszor visszacsúszom, elesem, leállok, rejtett akadályokba ütközöm, kijövök a sodromból, megint lehiggadok és jobban uralkodom magamon, tovább kutyaolok, megteszek egy

kis utat, felbátorodom, lendületbe jövök, följebb kapaszkodom, és kezdem látni a táguló látóhatárt. Minden küzdelem egy-egy győzelem. Még egy erőfeszítés, és elérem a fénylő felhőt, az ég kék mélyeit, vágyam fennsíkját. De azért nem mindig vagyok egyedül ezekben a küzdelmekben. Mr. William Wade és Mr. E. E. Allen, a vakokat tanító Pennsylvania Intézet igazgatója, sok szükséges könyvet megszerez domború nyomásban. Gondosságuk nagyobb segítség és bátorítás nekem, mint sejtelmük lehetne róla.

Múlt évben, a Radcliffe-en töltött második évemben, a következőket tanultam: angol fogalmazást, a Bibliát mint angol irodalmat, Amerika és Európa kormányait (politikai földrajz), Horatius ódáit és latin vígjátékokat. A fogalmazás volt a legkellemesebb tantárgy. Igen élénk volt. Az előadások mindig érdekesek, elevenek, szellemesek, mert a tanára, Mr. Charles Townsend Copeland, teljes eredeti frissességében és erejében tárja elénk az irodalmat, inkább, mint bárki más, aki idáig tanított. Egy rövid órán át ihatsz a régi mesterek örök szépségéből, minden szükségtelen taglalás és magyaráztatás nélkül. Élvezed remek gondolataikat. Egész lelkeddel belemerülsz az Őszöetség édes mennydörgésébe, elfelejtve Jahve és Elohím problematikáját. És azzal az érzéssel mégy haza, hogy részed volt „annak a tökéletességnek egy szikrájában, amelyben szellem és forma halhatatlan harmóniát alkot; igazság és szépség újonnan sarjad az idő vén törzsén.”

Ez az év a legboldogabb, mert olyan tárgyakat tanulok, amelyek különösen érdekelnek: közgazdaságtant, az Erzsébet-kor irodalmát, Shakespeare-t George L. Kittredge és filozófiatörténetet Josiah Royce professzor vezetésével. A filozófián át az ember megértő rokonszenvvel hatol be régmúlt idők hagyományaiba és más gondolkodásmódokba, amelyek idáig idegennek, értelmetlennek látszottak.

De a kollégium nem az az egyetemes Athén, aminek gondoltam. Nem találkozunk benne szemtől szembe a nagyokkal és bölcsekkel; még csak eleven lehetőséget sem érezzük. Ott vannak, igaz, de mintegy mumifikálva. Ki kell szabadítanunk őket a tudomány repedezett falából, felboncolnunk és elemeznünk, mielőtt biztosak lehetnénk benne, hogy Milton vagy Izaiás van a kezünk alatt,

nem pedig csak egy ügyes utánzat. Úgy tűnik nekem, sok tudós elfelejti, hogy a nagy irodalmi művek élvezete inkább függ rokonszenvünk mélységétől, mint megértésünktől. A baj az, hogy fáradságos magyarázatainkból csak nagyon kevés ragad meg az emlékezetben. Kihullanak az elméből, akár a túlérett gyümölcs hull le az ágról. Lehet, hogy ismerünk egy virágot, gyökerét, szárát, minden részét, növekedésének egész folyamatát, és mégsem értékeljük az ég harmatában frissen megmosdott kelyhet. Újra meg újra türelmetlenül kérdem: „Miért tördjem ezekkel a magyarázatokkal és hipotézisekkel?” Ide-oda röpködnek gondolatomban, mint vak madarak, eredménytelenül csapkodva szárnyaikkal a levegőt. Nem az van ellenemre, hogy alaposan megismerjük az olvasott híres műveket. Csak a végeérhetetlen kommentárok és vadító kritizálás ellen szólok, ami csak egyet bizonyít: azt, hogy ahány ember, annyi vélemény. De amikor olyan nagy tudós magyarázza, mit mondott a mester, mint Kittredge professzor, az olyan, „mintha a vaknak új látás jutott volna osztályrészül”. Ő visszahozza a költő Shakespeare-t.

Vannak azonban időszakok, amikor szeretném félresöpörni a felét annak, aminek a megtanulását elvárják tőlem; mert a túlerőltetett elme nem tudja élvezni azt a kincset, amelyet olyan nagy áron biztosított. Úgy gondolom, lehetetlen egy nap alatt négy-öt különböző nyelvű és teljesen eltérő tárgyú könyvet olvasni anélkül, hogy szem elől ne tévesztenénk az olvasás tulajdonképpeni célját. Ha valaki sietve, idegesen olvas, a dolgozatokat és a vizsgákat forgatva a fejében, akkor csak egy csomó válogatott és meglehetősen haszontalan kacattal terheli meg az agyát. Az én fejem jelenleg úgy tele van a legkülönbözőbb dolgokkal, hogy jóformán semmi reményem, hogy valaha is rendezhetem. Ha belépek abba a birodalomba, amely elmém királysága volt, úgy érzem magam, mint a közmondás bikája a porcelánboltban. Ezer apró ismeretdarabka zuhog jégesőként a fejemre, és ha próbálok kitérni előlük, mindenféle témakoboldok és kollégiumi sellők üldöznek — mindaddig, míg azt nem kívánom (grácia árva fejemnek ezért az átkozott kívánságért!): bárcsak összezúzhatnám a bálványokat, amelyeket imádni jöttem.

De kollégiumi életem fő mumusai a vizsgák. Bár már sokszor szembeszálltam velük és leigáztam őket, úgy, hogy föbe haraptak, mégis újra feltámadnak, sápadt képükkel fenyegetve, míg Bob Acres módjára úgy érzem, minden bátorságom kifolyik az ujjaim hegyén. Az ilyen istenítéleteket megelőző napok azzal telnek, hogy titokzatos formulákkal és emészthetetlen adatokkal tömőd tele a fejedet — bizony élvezhetetlen diéta, a végén szeretnéd, ha a könyvek meg a tudomány veled együtt a tenger fenekére süllyedne.

Végre elérkezik a rettegett óra. Igazán szerencsés vagy, ha úgy érzed, hogy felkészültél, és a megfelelő időben támaszul hívatsz olyan gondolatokat, amelyek segítségedre lesznek a végső erőfeszítésben. Igen gyakran megtörténik, hogy trombitajeled hatástalan marad. Ropant zavaró és bosszantó, hogy éppen abban a pillanatban, amikor szükséged van az emlékezetedre és megkülönböztető képességedre, ezek a képességek szárnyat bontanak és elrepülnek. A tények, amelyeket akkora ügyel-bajjal gyűjtögettél össze, a döntő pillanatban változatlanul cserben hagynak.

„Beszéljen röviden Huszról és működéséről.” Husz? Ki volt az, és mit csinált? A név valahogy ismerős. Összeturkálod történelmi tényeket tartalmazó zsákokat, mintha egy halom rongy közt vadásznál egy darabka selyem után. Biztos vagy benne: valahol ott van az agyadban, közel a felszínhez, — láttad ott a minap, mikor a reformáció kezdeteivel foglalkoztál. De hová lett most? Előhalászol egy csomó ismeretdarabkát: forradalmakról, skizmákról, öldöklésekről, kormányrendszerekről, — de hol az a fránya Husz? Megdöbbenő, mennyi mindent tudsz, ami mind nincs a vizsgatételben. Kétségbeesetten megragadod a zsákot, kiszórsz mindent, és íme, a sarokban ott az embered, derűsen mereng saját gondolatain, s fogalma sincs, milyen katasztrófát zúdított rád.

A felügyelő tanár éppen ebben a pillanatban jelenti ki, hogy letelt az idő. Utálkozva rugdalod a sarokba a halom szemetet, és hazamész. Fejed tele forradalmi tervekkel, hogyan lehetne eltörölni a professzoroknak azt az isteni jogát, hogy a kérdezett beleegyezése nélkül tegyenek föl kérdéseket.

Az az érzés fog el, hogy ennek a fejezetnek utolsó két-három oldalán olyan szóképeket használtam, amelye-

kért ki fognak nevetni. Igen, itt vannak — a képzavarok, amelyek csúfolódva páváskodnak előttem: a jégeső verte bika a porcelánbolttban meg a halvány arcú mumusok, igazán meghatározhatatlan fajta! Hát csak tessék csúfolódni tovább. Ezek a szavak olyan szabatosan jellemzik az egymás hegyén-hátán tolongó gondolatokat, amelyek között élek, hogy ez egyszer szemet hunyok rájuk, és nagyképűen kijelentem, hogy a kollégiumról való felfogásom megváltozott.

Míg a Radcliffe-ben töltendő napjaim a jövő távolában lebegtek, regényes dicsfény vette körül őket. Ezt elvesztették. De a romantikusból a ténylegesbe való átmenet során sok mindent megtanultam, amit e nélkül a kísérlet nélkül soha nem tudtam volna. Ezek egyike a türelem értékes tudománya, amely megtanít úgy venni nevelésünket, ahogyan egy sétát tennék a környéken, kényelmesen, elménket vendégszeretően kítárva mindenfajta benyomásnak. Az ilyen ismeret láthatatlanul árasztja el a lelket a mélyülő gondolat hangtalan dagályával. „A tudás: hatalom.” Inkább boldogság. Mert ha valakinek tudása — széleskörű, mélyreható tudása — van, akkor meg tudja különböztetni az igazi célokat a hamisaktól, a magasztos dolgokat az alacsonyaktól. Megismerni az ember haladását jelző gondolatokat és tetteket annyi, mint érezni az emberiség nagy szívdobbanásait a századokon át. És aki ebben a lüktetésben nem érzi a törekvést az ég felé, az igazán süket az élet harmóniáira.

XXI. FEJEZET

Idáig felvázoltam életem eseményeit. De nem mutattam meg, mennyire rá voltam utalva a könyvekre. Nemcsak amiatt a gyönyörűség és bölcsesség miatt, amit minden olvasójuknak hoznak, hanem olyan ismeretekkel is, amelyeket mások szemük és fülük útján szereznek. Igazán annyival többet jelentettek nevelkedésemben, mint másokéban, hogy vissza kell mennem addig az időig, amikor elkezdtem olvasni.

Az első összefüggő történetet 1887 májusában, hét éves koromban olvastam. Ettől a naptól minden nyomtatott oldalt elnyeltem, amely éhes ujjhegyeim elé került. Mint

már mondtam, neveltetésem első éveiben nem tanultam rendszeresen, és nem is szabályszerűen olvastam.

Először csak néhány domború nyomású könyvem volt: kezdőknek való „olvasókönyvek”, gyermektörténetek egy gyűjteménye, és egy könyv a földről, „Világunk” címmel. Azt hiszem, ez volt minden. De ezeket újra meg újra elolvastam, míg a szavak olyan megviseltek és összenyomottak nem lettek, hogy alig tudtam kibetűzni őket. Néha Miss Sullivan olvasott nekem, kis történeteket és verseket betűzve a kezembe, amelyekről tudta, hogy megértem. De jobban szerettem magam olvasni, mint ha nekem olvastak, mert ami tetszett, azt szívesen olvastam többször is.

Első bostoni látogatásom idején kezdtem igazán komolyan olvasni. Megengedték, hogy mindennap bizonyos időt az intézet könyvtárában töltssek, állványtól állványig járjak, és levegyem magamnak, amire ujjaimmal bukkatok. És én olvastam. Nem számított, hogy esetleg csak minden tizedik szót, vagy egy oldalon két szót értem meg. Maguk a szavak bővöltek el. De amit olvastam, nem vált tudatossá. Azonban a fejem ebben az időben bizonyára nagyon fogékony volt, mert megőrzött sok szót, egész mondatokat, amelyeknek jelentéséről a leghalványabb foglalmam sem volt. Később, mikor beszélni és írni kezdtem, ezek a szavak és mondatok egész természetesen bukkantak elő, úgyhogy sok barátom csodálkozott gazdag szóincsemen. Ilyen értelmetlenül olvastam el sok könyvrészletet (ezekben a korai időkben azt hiszem soha nem olvastam végig egy könyvet) és egy csomó verset. Végül fölfedeztem „A kis Fauntleroy lord”-ot: ez volt az első fontos könyv, amelyet értelemmel olvastam.

Egy nap tanítóm a könyvtár egyik sarkában „A skarlát betű”^{*} lapjaiba merülve talált. Körülbelül nyolc éves voltam akkor. Emlékszem, megkérdezte, hogy szeretem-e a kis Pearl-t, és megmagyarázott néhány szót, amely kifogott rajtam. Azután azt mondta, van egy szépséges története egy kisfiúról, amit biztosan jobban szeretnék, mint „A skarlát betű”-t. A történet címe: „A kis Fauntleroy

^{*} Hawthorne-nak a maga korában híres regénye egy megesett lányról (1850). Amolyan angol „Madame Bovary.”

lord". Megígérte, hogy a következő nyáron elolvassa. De csak augusztusban fogtunk hozzá: tengerparti tartózkodásom első pár hete annyi fölfedezéssel és izgalommal volt tele, hogy a könyveknek még a létezéséről is megfélemeztem. Azután pedig tanítóm utazott Bostonba néhány barátját meglátogatni, rövid időre otthagya engem.

Mikor visszajött, egyik első dolgunk volt, hogy belefogtunk. „A kis Fauntleroy lord” történetébe. Világosan emlékszem az időre és a helyre, mikor ennek az elbűvölő gyermektörténetnek első fejezeteit olvastuk. Meleg augusztusi délután volt. Együtt ültünk egy függőágyban, amely két szép szál fenyő közt volt kifeszítve, nem messze a háztól. Nagyon siettünk a löncs utáni mosogatással, hogy a délután minél hosszabb legyen az olvasásra. Amint a magas fűvön keresztül a függőágy felé siettünk, a szöcskék csak úgy nyüzsögtek körülöttünk, és a ruhánkra ragadtak. Emlékszem, tanítóm ragaszkodott hozzá, hogy mielőtt leülünk, mind lerázzuk őket, bár ez nekem szüktelen időpazarlásnak látszott. A függőágy tele volt fenyőtűkkel, mert tanítóm távolléte alatt nem használtuk. A meleg nap rásütött a fenyőfákra, és minden illatukat kicsalta. A balzsamos levegőben a tenger lehelete érzett. Mielőtt megkezdtük a történetet, Miss Sullivan megmagyarázott néhány dolgot, amiről tudta, hogy nem érteném meg, olvasás közben is megmondta a nem ismert szavak jelentését. Először sok szót nem ismertem, és az olvasást sokszor félbe kellett szakítani. De mihelyt igazán felfogtam a helyzetet, olyan mohón merültem bele a történetbe, hogy nem voltam kíváncsi egyes szavakra. Attól tartok, türelmetlenül hallgattam azokat a magyarázatokat, amelyeket Miss Sullivan szükségesnek látott. Amikor ujjai már úgy elfáradtak, hogy nem tudott tovább betűzni, először ébredt föl bennem a kínzó érzés: mitől vagyok megfosztva. Kezembe vettem a könyvet, és próbáltam kitapogatni a betűket, olyan vágyakozással, amit soha el nem felejték.

Később Mr. Anagnos az én buzgó kérésemre megcsináltatta dombornyomással a történetet, és én újra meg újra elolvastam, míg szinte már könyv nélkül tudtam. Egész gyermekkoromon át kedves, lovagias kísérőm volt „A kis Fauntleroy lord”. Leírtam ezeket a részleteket, kockáztatva, hogy unalmassá válok, mert olyan élnék ellentétben vannak korábbi olvasmányaim ködös, változékony, zavaros emlékeivel.

„A kis Fauntleroy lord”-tól számítom a könyvek iránti igazi érdeklődésem kezdetét. A következő két évben sok könyvet olvastam, otthon és bostoni látogatásaim alatt. Nem tudok visszaemlékezni mindre, vagy arra, hogy milyen sorrendben olvastam őket. De tudom, hogy köztük voltak a „Görög hősök”, La Fontaine „Meséi”, Hawthorne „Csodakönyv”-e, a „Bibliai történetek”, Lamb: „Shakespeare-mesék”, Dickens: „Anglia története egy gyermek tollából”, „Ezeregyéjszaka meséi”, „A svájci Robinson-család”, „A zarándok útja”, „Robinson Crusoe”, „Kislányok” és „Heidi”, ezt az utóbbi bájos kis történetet később németül olvastam. Ezeket a könyveket a tanulás és játék közti időben olvastam, mindig mélyebb gyönyörűséggel. Nem tanulmányoztam vagy elemeztem őket, nem tudtam, jók-e vagy rosszak, soha nem gondoltam stílusukra vagy szerzőjükre. Lábam elé rakták kincseiket, és én elfogadtam, úgy, ahogy a napfényt és barátaink szeretetét fogadjuk el. Szerettem a „Kislányok”-at, mert pajtáságba hozott a látó és halló lányokkal-fiúkkal. Minthogy életem annyiféleképpen korlátolt volt, a könyvekben kellett felkutatnom az én világomon kívül eső világ újságait.

„A zarándok útja” nem kötött le különösebben, nem is fejeztem be, a „Mesék” sem túlságosan. Először angol fordításban olvastam La Fontaine meséit, és csak félig-meddig élveztem. Később megint elolvastam franciául, és úgy találtam, hogy élénk szóképei és csodálatos nyelv-művészete ellenére sem szeretem jobban. Nem tudom mért, de az olyan történetek, amelyekben állatok ember-módra beszélnek és cselekszenek, soha nem hatottak rám erősen. Az állatok mulatságos karikatúrái annyira elfoglalták gondolataimat, hogy a tanulás már nem fér belém.

Azután meg La Fontaine ritkán vagy egyáltalán nem hivatkozik magasabb erkölcsi érzékünkre. Legmagasabb húrjai az értelem és az önszeretet. Minden mesén átvonul a gondolat, hogy az ember erkölcsisége teljesen önszeretből származik, és ha ezt az önszeretetet az értelem irányítja és szorítja korlátok közé, szükségképpen boldogok leszünk. Már pedig amennyire én meg tudom ítélni, az önszeretet minden gonosz gyökere. Persze tévedhetek, hiszen La Fontaine-nek több alkalma volt megfigyelni az embereket, mint nekem valaha is lehet. Nem is annyira a cinikus és szatirikus mesék ellen van kifogásom, mint azok

ellen, amelyekben nagy horderejű igazságokat majmok és rókák tanítanak.

De szeretem „A dzsungel könyvé”-t és az „Ismerős vad-állataim” címűt. Őszintén érdekelnek az állatok, mert igazi állatok, nem pedig emberek karikatúrái. Rokonszenvet érzünk szeretetük és gyűlöletük iránt, nevetjük komédiáikat és siratjuk tragédiáikat. Ha pedig tanulságot sugallnak, az olyan finom, hogy nem válik tudatossá bennünk.

Természetesen és örvendezve tárultam ki az antik világ felfogásának. Görögország, a régi Göröghon titokzatos varázst gyakorolt rám. Képzetelemben a pogány istenek és istennők még mindig a földön jártak, szemtől-szembe beszéltek az emberekkel, és szívemben titkon szentélyeket építettem azoknak, akiket legjobban szerettem. Ismertem és szerettem a nimfák, héroszok és félistenek egész törzsét — nem, mégsem valamennyit, mert Medea és Jázon kegyetlensége és irigysége megbocsáthatatlanul szörnyűséges volt; csodálkoztam, miért engedték meg nekik az istenek, hogy rosszat tegyenek, azután pedig megbüntették őket gonoszságukért. És a titok még mindig megoldatlan. Gyakran csodálkozom, hogyan „maradhat Isten néma, míg a Bűn vigyorogva kúszik át házá, az Időn.”

Az Iliász tette Görögországot az én paradicsomommá. Már jól ismertem Trója történetét, mire eredetiben olvastam, következésképpen a nyelvtan határterületén áthatolva csekély nehézséggel rá tudtam bírni a görög szavakat, hogy kiszolgáltassak kincseiket. Nagy költészet, akár görög, akár angol nyelvű, nem szorul más tolmácsra, mint együtt-érző szívre. Bár megtanulná ezt az egyszerű igazságot az a tömör ember, aki a költők nagy műveit elemzéseivel, nagyképűségével és fáradságos magyarázataival megutáltatja! Nem szükséges, hogy az ember minden egyes szót meg tudjon határozni, elemezni és megadni nyelvtani helyét a mondatban, anélkül is meg lehet érteni és értékelni egy remek költeményt. Tudom, tudós professzoraim nagyobb kincsekre bukkantak az Iliászban, mint én valaha is; de én nem vagyok szűkmarkú. Nem bánom, ha mások bölcsőbbek nálam. Hanem azért egész széleskörű, értő tudományukkal sem tudják felmérni ennek a ragyogó epikának elragadó voltát, éppen úgy, mint én sem. Az Iliász legszebb helyeinek olvasása közben lelkem fölébe emelkedik életem szűk, görcsbe fogó körülményeinek. Fizikai

korlátaim feledésbe mennek; ott fönn van az én világom, a messze, tágas, határtalan ég az enyém!

Az Aeneis-t nem csodálom ennyire, de azért azt is csodálom. Amennyire csak lehetett, jegyzetek és szótár segítségével nélkül olvastam. Máig szeretem fordítani a különösen tetsző epizódokat. Vergilius szófestése néha csodálatos. Csakhogy istenei és emberei úgy mozognak a szenvedély, viszály, szánalom és szeretet jeleneteiben, mint Erzsébet-korabeli álarcot hordó kecses figurák, míg az Iliászban hármat szökellnek, és énekelni kezdenek. Vergilius derűs és szeretetreméltó, mint egy márvány Apolló a holdvilágon; Homérosz gyönyörű, élénk ifjú teljes napfényben, szélkócolta hajjal.

Milyen könnyű papírszárnyakon repülni! A „Görög hősök”-től az Iliászig nem egy napba tellett az út, nem is volt merő élvezet. Megannyiszor körül lehetett volna utazni a világot azalatt, míg fáradságosan áttapogatóztam a nyelvtanok és szótárak útvesztőin, vagy beleestem a vizsgának nevezett rettenetes csapdába, amelyeket iskolák és egyetemek a tudomány után törekvők összezavarására állítanak. Föltételezem, hogy ezt a „zarándokutat”^{*} célja igazolja; de nekem végtelennek látszott, bár itt-ott egy-egy fordultnál kellemes meglepetésekre bukkantam.

Sokkal előbb kezdtem olvasni a Bibliát, mint megérthettem volna. Most furcsának találom, hogy volt idő, amikor szellemem süket volt csodálatos harmóniáira. De jól emlékszem arra az esős vasárnap délelőttre, amikor semmi más dolgom nem lévén, kértem az unokanővéremet, olvasson valamit a Bibliából. Nem hitte ugyan, hogy megértem, de elkezdte a kezembe betűzni József és testvérei történetét. Valahogy nem érdekelt. A szokatlan nyelv és az ismétlések valószerűtlennek tűntették fel a történetet, valahol a messze Kánaánban. Mielőtt a fivérek a sokszínű köntössel visszaértek Jákob sátrába, és elmondták átkozott hazugságukat, én elaludtam, elvándoroltam Álomországba. Nem értem, miért voltak olyan elbűvölők számomra a görögök történetei, és miért olyan érdektelenek a Biblia-beliek. Talán mert Bostonban több göröggel megismerkedtem, és megihletett országuk történetei iránti lel-

* Az eredetiben tréfás szójáték az imént idézett könyv címével.

kesedésük, viszont egyetlen héberrel vagy egyiptomival sem találkoztam. Így hát arra a következtetésre jutottam, hogy ezek mind sült barbárok, és a róluk szóló történetek valószínűleg csak kitalálások. Ez a hipotézis megmagyarázta az ismétléseket meg a furcsa neveket. Érdekes, hogy a görög nemzetségneveket soha nem jutott eszembe furcsállani.

De hogy mondjam el, mennyi csodálatos szépséget fedeztem fel azóta a Bibliában? Évekig olvastam, mind mélyebb örömmel és ihlettel; és úgy szeretem, ahogy egyetlen más könyvet sem. De azért sok minden van benne, ami ellen lényem minden ösztöne lázad, úgyhogy sajnálom, hogy elejétől végig el kellett olvasnom. Nem gondolom, hogy történetének és forrásainak rendszeres megismerése kárpótol ezekért a rám kényszerített visszatetsző részletekért. Részemről Mr. Howellsszel együtt azt kívánom, tisztítsák meg a múlt irodalmát minden rút és barbár elemtől, bár azt én sem akarom semmiképpen, hogy megöngöngsítsék vagy meghamisítsák ezeket a nagy műveket.

Van valami lebilincselő, áhítatgerjesztő Eszter könyvének egyszerűségében és döbbenetes közvetlenségében. Elképzelhető-e drámaibb jelenet, mint amikor Eszter gonosz ura előtt áll? Tudja, hogy kezében az élete, nincs, aki megvédje dühétől. De lebírvá asszonyi félelmét, közeledik feléje, a legnemesebb hazafiságtól lelkesítve, egyetlenegy gondolattól eltöltve: „Ha végem, hát végem; de ha életben maradok, népem is élni fog.”

Ruth története is milyen igazán keleti! De mennyire más ezeknek az egyszerű falusi embereknek az élete, mint a perzsa fővárosé! Ruth olyan hű és nemesszívű, nem lehet, hogy meg ne szeressük, amint ott áll az aratókkal a hullámzó gabona közt. Szépséges, önzetlen szelleme úgy ragyog át egy sötét és kegyetlen kor éjjelén, mint a fényes csillag. Nem egykönnyen találunk a világban olyan szeretetet, mint az övé, amely fölébe tud emelkedni összeütözött hitvallásoknak és mélyen ülő faji előítéleteknek.

A Biblia azt a mély, vigasztaló érzést adja nekem, hogy „amit látunk, ideigvaló, amit nem látunk, örökkévaló”.

Mióta egyáltalán szeretni tudok könyveket, nem emlékszem olyan időre, hogy ne szerettem volna Shakespeare-t.

Nem tudom megmondani pontosan, mikor kezdtem olvasni Lamb „Shakespeare-meséi”-t, de azt tudom, hogy először gyermeki értelemel és gyermeki csodálattal olvastam. Legjobban „Macbeth” hatott rám. Egy olvasás elég volt, hogy kitörölhetetlenül emlékezetembe vesse a történet minden részletét. A kísértetek és boszorkányok sokáig még Álomországban is üldöztek. Láttam, tisztán láttam a tört és Lady Macbeth kis fehér kezét, — a rémületes folt éppen olyan valóságos volt számomra, mint a bánattól sújtott királyné.

„Lear király”-t nem sokkal Macbeth után olvastam. Soha el nem felejttem a borzadás érzését, amikor Gloucester szeme kitolásának jelenetéhez érkeztem. Düh fogott el, ujjaim gyökeret vertek, mereven ültem egy hosszú percig, halántékomban lüktetett a vér, és szívemben összesűrűsödött minden gyűlölet, amire egy gyermek képes.

Úgy látszik, egyidőben ismerkedtem meg Shylockkal és a Sátánnal, mert a két alak sokáig együtt járt az elmémben. Emlékszem, hogy sajnáltam őket. Zavarosan éreztem, hogy ha akarnának, sem tudnának jók lenni, mert senki sem hajlandó segíteni vagy igazi lehetőséget biztosítani nekik. Szívemben még most sem tudom teljesen elítélni őket. Vannak pillanatok, mikor úgy érzem, hogy a Shylockok, Júdasok, sőt még az ördög is hasadt küllők a jó nagy kerekében, amely a maga idején ismét ép lesz.

Furcsának látszik, hogy Shakespeare első olvasásra ennyi kellemetlen emléket hagyott bennem. Azok a derűs, nemes, fantasztikus színjátékok, amelyeket most legjobban szeretek, először mintha nem hatottak volna rám. Talán azért, mert a gyermeki élet szokásos napfényét és vidámságát tükrözték. De „mi szeszélyesebb a gyermek képzeleténél; ki tudja, mit őriz meg és mit ejt el?”

Azóta sokszor elolvastam Shakespeare színműveit, egyes részleteiket könyv nélkül tudom, de lehetetlen megmondani, melyiket szeretem legjobban. Ez aszerint változik, amilyen kedvemben vagyok. A kis dalok és szonettek ugyanolyan frissek és csodálatosak számomra, mint a drámák. De bármennyire szeretem is Shakespeare-t, gyakran fárasztó mindazt a jelentést beleolvasni soraiba, amelyet bírálók és magyarázók adtak nekik. Próbáltam visszaemlékezni magyarázataikra, de elbátortalanítottak és bosszantottak. Így hát titokban szerződést kötöttem

magammal, hogy többet nem próbálom. Ez a szerződést csak most szegtem meg, Kittredge professzor vezetésével folytatott Shakespeare-tanulmányaim alatt. Tudom, hogy sok minden van Shakespeare-ben és a világon, amit nem értek meg, és örülök, ha látom, hogy fátyol fátyol után lebben föl, feltárva a gondolat és szépség új birodalmait.

A költészet után legjobban szeretem a történelmet. Minden történelmi munkát elolvastam, ami csak a kezem alá került, a száraz tény- és még szárazabb adatlistától Green pártatlan, festői művéig, „Az angol nép történeté”-ig, Freeman „Európai történelmé”-től Emerton „Középkorá”-ig. Az első könyv, amely valóban megéreztettem velem a történelem értékét, Swinton Világtörténelme volt, tizenharmadik születésnapom ajándéka. Bár azt hiszem, ma már nem tekintik helytállónak, én azóta is kincseim között őrzöm. Belőle tanultam meg, hogyan szóródtak szét az emberfajták országról országra, hogyan építettek nagy városokat, hogy igázott néhány nagy vezető ember, földi titán, mindent a lába alá, s egyetlen döntő szavával hogyan nyitotta meg millióknak a boldogság kapuit, hogyan zárta be még több millió előtt; hogyan törtek utat különféle nemzetek a művészet és tudomány terén, előkészítve a talajt jövőendő korok hatalmasabb növekedésének; hogyan esett a civilizáció egy hanyatló kor áldozatául, és hogyan kelt főnixként újból életre észak nemesebb fiai között; s hogyan nyitották meg a nagyok és bölcssek szabadság, türelem és nevelés révén az egész világ megmentésének útját.

Kollégiumi olvasmányaim során meglehetősen otthonos lettem a francia és német irodalomban. A németnek fontosabb az erő a szépségnél és az igazság a konvenciónál, az életben éppúgy, mint az irodalomban. Szenvedélyes, pörölycsapás-szerű életerő van mindenben, amit tesz. Ha beszél, nem azért teszi, hogy hasson másokra, hanem mert megrepedne a szíve, ha nem találna kiutat a lelkében élő gondolatoknak.

Van azután valami finom tartózkodás is a német irodalomban, amit szeretek. De fő dicsősége, hogy elismeri a nő önfeláldozó szeretetének megváltó hatalmát. Ez a gondolat az egész német irodalmat átjárja, és misztikusan fejeződik ki Goethe Faustjában:

Alles Vergängliche
Ist nur ein Gleichnis;
Das Unzulängliche,
Hier wird's Ereignis;
Das Unbeschreibliche,
Hier ist's getan,
Das Ewig-Weibliche
Zieht uns hinan.

Mindazok közül a francia írók közül, akiket olvastam, Molière-t és Racine-t szeretem legjobban. Remek dolgok vannak Balzac műveiben, és Mérimée-nek olyan szakaszai, amelyek a tengeri levegő friss fuvalmaként hatnak. Alfred de Musset lehetetlen alak! Csodálom Victor Hugót; becsülöm zsenijét, briliáns előadását, romantizmusát, bár nem tartozik éppen irodalmi szenvedélyeim közé. De Hugo, Goethe, Schiller és minden nagy nemzet minden nagy poétája örök dolgok tolmácsai, és szellemem tisztelettel követi őket azokra a vidékekre, ahol Szépség, Igazság és Jóság egy.

Attól tartok, túl sokat írtam könyvbarátaimról. Pedig csak azokat a szerzőket említettem, akiket legjobban szeretek. Így könnyen azt hiheti valaki, hogy baráti köröm igen korlátolt és antidemokratikus volt. Pedig ez teljesen helytelen benyomás lenne. Sok író-t szerettem sokféle okból: Carlyle-t darabosságáért és színlelt gúnyjáért; Wordsworth-t, az ember és természet egységének tanítóját; roppant élvezetem telik Hood furcsaságaiban és meglepő fordulataiban, Herrick különösségében és a verssorait átjáró tapintható liliom- és rózsailatban; szeretem Whittiert lelkesedéséért és erkölcsi egyenességéért. Személyesen ismertem, és barátságunk kedves emléke megkétszerezi versei olvasásának gyönyörűségét. Szeretem Mark Twaint — ki ne szeretné? Az istenek is szerették, és a bölcsesség minden fajtáját a szívébe ültették; majd pedig attól tartva, hogy pesszimista lesz, a szeretet és hit szivárványát feszítették gondolkodása fölé. Szeretem Scottot, mert friss, heves és mindenestül becsületes. Szeretem mindazokat az írókat, akiknek gondolkodása — mint Lowellé — az örön és jóakarata forrásaként bugyog fel az optimizmus napfényében, időnként dühös csobbanással, s itt-ott a rokonszenv és szájalom gyógyító áramával.

Egyszóval: az irodalom az én Utópiám. Itt nem vagyok jogfosztott. Az érzékek semmiféle korlátja nem rekeszt ki könyvbarátaim édes, szelíd beszédéből. Zavar vagy aggodalom nélkül szólnak hozzám. Mindaz, amit tanultam és amire tanítottak, nevelésesen csekély jelentőségű, ha összevetem az ő „nagy szeretetükkel és égi jótéteményükkel”.

XXII. FEJEZET

Remélem, olvasóim nem következtették könyvem előző fejezetéből, hogy egyedüli gyönyörűségem az olvasás. Sok és sokféle kedvtelésem és szórakozásom van.

Elbeszélésem során többször is hivatkoztam a természet és a szabadban űzött sportok iránti szeretetemre. Egészen kislány koromban megtanultam evezni meg úszni, és nyáron, ha Wrenthamben (Massachusetts) vagyok, szinte a csónakomban élek. Legnagyobb élvezetem, ha látogatóba jövő barátaimat kiviszem csónakázni. Persze nem tudom valami jól kormányozni a csónakot. Rendszerint valaki ott ül a farában, és kezeli a kormánylapátot, míg én evezek. De néha kormánylapát nélkül megyek evezni. Jó mulatság a vízi fű és liliom meg a parti bokrok illata után igazodni. Bőrhevederes evezőket használok; a hevederek megtartják őket az evezővillában, és a víz ellenállásáról tudom, mikor vannak egyensúlyban. Ugyanígy tudom megmondani, mikor haladok ár ellenében. Szeretek viaskodni széllel és hullámokkal. Mi lehet szívderítőbb, mint alávetni hűséges kis csónakodat akaratomnak és izmaidnak, könnyedén suhanni végig a csillogó, himbálódzó habokon, és érezni a víz egyenletes, méltóságos hullámverését!

A kajakozást is élvezem. Azt hiszem mosolyogni fognak azon, amit most mondok: különösen holdvilágos éjeleken. Igaz, nem láthatom, hogyan kapaszkodik fel a hold az égen a fenyők mögött, s hogyan lopakodik végig lágyan a mennybolton, fénylő ösvényt hagyva számunkra, hogy kövessük; de tudom, hogy ott van, és amint hátradőlök vánkosaimra, és kezemet a vízbe merítem, azt képzelem, érzem ruhája csillámain, amint elhalad fölöttem. Olykor egy-egy merész kis hal surran át ujjaim között, gyakran egy vízililiom hajlik félénken a kezemre. Sokszor,

amikor kiérünk egy kis öböl vagy torkolat védelméből, hirtelen tudatára ébrednek a körülvevő tágas légkörnek. Mintha fénylő melegség burkolna be. Nem tudok rájönni, a naptól áthevített fákból jön-e vagy a vízből. Sőt a város kellős közepén is volt már ugyanez a furcsa benyomásom. Éreztem hideg, viharos napokon, éjjel is. Olyan, mint meleg ajkak csókja az arcomon.

Legkedvesebb szórakozásom a vitorlázás. 1901 nyarán meglátogattam Új Skóciát, és minden eddig élvezetnél több alkalmam volt megismerkedni az óceánnal. Miss Sullivan és én először Evangeline vidékén töltöttünk néhány napot, amely köré Longfellow gyönyörű verse font varázskoszorút. Azután Halifaxba mentünk, és a nyár javarészeben ott maradtunk. A kikötő volt az örömünk, a paradicsomunk. Micsoda remek vitorlatúrákat tettünk a Bedford-öbölbe, McNabb szigetére, a York-erődbe és az északnyugati tengerágba! És esténként milyen megnyugtató, csodálatos órákat töltöttünk a nagy, hallgatag hadihajó árnyékában! Olyan érdekes, olyan gyönyörű szép volt mindez! Emléke múlhatatlan öröm.

Egy nap izgalmas élményünk volt. Vitorlásverseny folyt az északnyugati tengerágban a különféle hadihajók csónakjai közt. Sok mással együtt mi is kivonultunk egy kis vitorláscsónakon, hogy figyeljük a versenyt. Száz meg száz kicsiny vitorlás suhant el közvetlen közelünkben mindenfelé. A tenger nyugodt volt. Mikor vége volt a versenynek és hazafelé indultunk, társaságunk egyik tagja észrevett egy a tengerből felszálló fekete felhőt. Egyre nőtt, terjedt, sűrűsödött, mígnem befödte az egész eget. Szél támadt, és a hullámok mérgesen csapkodták láthatatlan gátjaikat. Kis csónakunk rettenthetetlenül szállt szembe a viharral; kiterjesztett vitorláival és megfeszült köteleivel mintha a szél szárnyán repült volna. Egyszer forgott a habokban, másszor megnyergelt egy óriási hullámot, amely aztán dühös bömböléssel és sziszegéssel megint ledobta. A fővitorla leszakadt. Ferdén haladva, az orrvitorlával manőverezve viaskodtunk az ellenszéllel, amely féktelen dühvel hányt-vetett egyik oldalról a másikra. Szívünk szaporán vert, kezünk remegett az izgalomtól, de nem a félelemtől: mert a vikingek szíve dobogott bennünk, és tudtunk, hogy kapitányunk ura a helyzetnek. Már sok viharon kormányozta át hajóját szilárd kézzel és tengerismerő szemmel. A nagy kikötői szolgálati hajó és a tor-

pedónaszádok üdvözlétet intettek, mikor elhaladtak mellettünk, és a tengerészek torkuk szakadtából fejezték ki tetszésüket az egyetlen kis vitorlácsónak mesterének, amely kimerészkedett a viharba. Végül átfázva, éhesen és fáradtan révbe értünk.

A múlt nyarat Új-Anglia egyik legbájosabb talujának egy elragadó zugában töltöttem. Wrentham (Massachusetts) jóformán minden örömem és bánatom részese. A Vörös Tanya (Red Farm), Mr.J.E.Chamberlinnek és családjának otthona a „Fülöp király” (duzzasztott) tó közelében, sok esztendeig az én otthonom is volt. A legmélyebb hálával emlékszem ezeknek a drága barátainak kedvességére és a velük töltött boldog napokra. Gyermekeik édes társasága sokat jelentett nekem. Velük tartottam minden sportban, erdei kóborlásban, vízi hancúrozásban. Örömemest emlékezem vissza a kicsik csacsogására, és hogy milyen gyönyörűségük telt a történetekben, amelyeket manókról és gnómokról, a hősről és a csalafinta medvéről meséltem nekik. Mr. Chamberlin beavatott a fák és vadvirágok titkaiba, egészen odáig, hogy a szeretet fülecskéjével meghallottam a tölgyfában a nedv csörgedezését, s láttam a napsugarat levélről levélre villanni. Így van ez: „Mint ahogy a sötét földbe zárt gyökerek osztoznak a fa koronájának örömében, természet szerinti rokonérzéssel, felfogják a napfényt, a tág leget és a szárnyas lényeket, — úgy én is” megtapasztaltam láthatatlan dolgokat.

Úgy tetszik nekem, mindegyikünkben megvan a képesség, hogy megértsük azokat a benyomásokat és érzelmi hullámokat, amelyeket az emberiség kezdettől fogva átélt. Minden emberben ott él a zöld föld és a mormoló vizek tudatalatti emléke, és még a vakság és sükettség sem rabolhatja meg múlt nemzedékeknek ettől az ajándékától. Ez az öröklött képesség valamiféle hatodik érzék: a lélek érzéke, amely egyszerre lát, hall, tapint.

Sok fa-barátom van Wrenthamben. Egyikük, egy nagyszerű tölgy, különös büszkesége szívemnek. Minden más barátomat elviszem, hogy lássák ezt a királyi fát. A Fülöp király-tóra néző meredek szirten áll, a fák tudományának ismerői szerint már nyolcszáz vagy ezer év óta. Egy hagyomány szerint Fülöp király, a hős indián törzsfőnök, ez alatt a fa alatt vetette utolsó tekintetét a földre és égre.

Volt egy másik nemes fa-barátom, megközelíthetőbb a nagy tölgnél: egy hárs a Vörös Tanya hátsó udvarában. Egy délután, egy rettenetes zivatar alatt, éreztem, amint valami roppant erővel a ház oldalára zuhan. Mielőtt még mondták volna, tudtam, hogy a hársfa dőlt ki. Kimentünk, hogy lássuk a hőst, amely annyi viharok ellenállt, és szívem összefacsarodott, mikor leterítve láttam. Hatalmasan küzdött, és fenséges volt estében is.

De el ne felejtsem, hogy részletesen le akartam írni a múlt nyarat. Mihelyt túlestem a vizsgákon, siettünk Miss Sullivannal ebbe a zöld zugba. Egy kis kunyhónk van ott annak a három tónak egyikénél, amelyekről Wrentham híres. Itt enyém volt a világ, a hosszú, napfényes napok; a munka, a kollégium, a zajos város minden gondolata háttérbe szorult. Wrenthamben itt-ott fülünkhöz jutott, mi történik a világon: háború, szövetség, társadalmi összeütközések. Hallottunk a kegyetlen, szükségtelen harcról a messze Csendes-óceánon, értesültünk a tőke és a munka közt folyó küzdelmekről. Tudtuk, hogy a mi Édenünk szegélyén túl az emberek arcuk verejtékével történelmet csinálnak, holott jobb lett volna vakációzniok. De keveset törődünk ezekkel a dolgokkal. Mindez majd elmúlik; de ezek a tavak, fák, százsorszápek tarkázta széles mezők, ez az édes lehető pázsit mindörökre megmarad.

Azok, akik azt gondolják, hogy minden benyomás a szemünkön és a fülünkön át ér el hozzánk, meglepetésüket fejezték ki, hogy mikor a városi utcákon, illetőleg a falusi utakon járok, más különbséget is észreveszek, mint hogy nem kövezett az út. Elfelejtik, hogy egész testem élénken reagál a körülvevő körülményekre. A város robaja és lármája csapkodja az arcidegeimet, érzem a láthatatlan sokaság szüntelen menetelését, és a disszonáns nyüzsgés izgatja szellememet. A súlyos teherkocsik csikorgása a kemény kövezeten és a gépek monoton lármája annál jobban kínozza az idegeket, ha az ember figyelmét nem tereli el a zajos utcán a látóknak mindig felkínálkozó sokféle látvány.

Vidéken csak a Természet szépséges műveit látjuk, és lelkünket nem szomorítja az a kegyetlen küzdelem a pusztá létért, amely a zsúfolt városban folyik. Sokszor fölkerestem a szűk, piszkos utcákat, ahol a szegények laknak. Elöntött a forró méltatlankodás annak gondolatára,

hogy jó emberek elégedetten élhetnek kényelmes házakban, erőssé, széppé serdülve, miközben mások arra vannak ítélve, hogy utálatos, naptalan bérkaszányákban lakjanak, és csúf, hervadt, meghunyászkodó emberekké válnak. A félmeztelen, rosszul táplált gyermekek, akik ezekben a szutykos síkátorokban nyüzsögnek, visszariadnak kinyújtott kezektől, mintha ütésre emelt ököl lenne. Drága kis teremtetések! Ott kuporognak a szívemben, és állandó gyötrő fájdalmat okoznak. És ott vannak a görnyedt, elformátlanodott férfiak és asszonyok. Éreztem kemény, durva kezüket, és megértettem, milyen véget nem érő küzdelemből állhat az életük, — semmi más, mint folytonos viaskodás, elgáncsolt kísérletek, hogy valamihez kezdjenek. Életük: tátongó egyenlőtlenség erőfeszítések és lehetőségek között. Azt mondjuk, a nap és a levegő Isten ingyen adománya mindenkinek; de igazán így van? Ott a város sivár síkátoraiban nem süt a nap, a levegő romlott. Ember, hogyan felejtheted el embertestvéredet, hogyan állhatsz útjába, hogy mondhatod: „Mindennapi kenyereidet add meg nekünk ma”, mikor neki nincs kenyere! De szeretném, ha az emberek elhagynák a várost, fényét, nyüzsgését, aranyát, és visszatérnének erdőbe-mezőre, az egyszerű, becsületes élethez! Akkor gyermekeik úgy nőnének, mint a szálfák, és gondolataik kedvesek és tiszták lennének, mint az útszéli virágok. Lehetetlen nem gondolni minderre, amikor visszatérek vidékre egy éves városi munka után.

Micsoda öröm érezni lábam alatt ismét a puha, ruganyos földet, járni a füves utakat, amelyek páfrányos erekhez vezetnek! Ott megfüröszthetem ujjaimat a gyöngyöző habok zuhatagában, vagy átkúszva egy kőfalon zöld mezőkre jutok, ahol zsvajgó vidámsággal nyüzsög, hempereg, kapaszkodik minden!

A komótos séta után legjobban szeretek egy-egy kicuccanást a tandembiciklimen. Pompás érezni az arcomba fúvó szelet és acélparipám ruganyos mozgását. A levegő gyors átszelése az erő és lendület gyönyörűsége érzését adja, és az izomgyakorlat pulzusomat táncra, szívemet énekre készíti.

Kutyám, hacsak lehet, elkísér a sétára, kerékpározásra vagy vitorlázásra. Sok kutyabarátom volt: hatalmas szelindekek, szelíd szemű spánielek, erdőben jártas angol

vizslák és becsületes, igénytelen bull-terrierek. Jelenleg az utóbbiak egyike uralkodik a szívemen. Hosszú pedigréje van, kunkori farka és a legfurább pofija Kutyországban. Kutyabarátaim mintha megértenék korlátozottságomat, mindig szorosan mellettem maradnak, ha egyedül vagyok. Szeretem ragaszkodó magatartásukat és ékesszóló farkcsóválásukat.

Ha egy esős nap a szobában tart, más lányok módjára szórakozom. Szeretek kötni és horgolni; itt-ott elolvasok néhány sort azzal a vidám nemtörődomséggel, ahogy kedvemre van; vagy talán egy-két játszma ostáblát vagy sakkot játszom egy barátommal. Van egy különleges táblám ezekhez a játékokhoz. A négyzetek ki vannak vágva, úgyhogy a figurák szilárdan állnak bennük. A fekete dámák laposak, a fehérek pedig a tetejükön hajlítottak. Mindegyiknek egy lyuk van a közepén, ebbe egy rézfogantyút lehet akasztani, hogy megkülönböztessem a királyt a közönséges figuráktól. A sakkfigurák kétféle méretűek, a fehérek nagyobbak, mint a feketék, úgyhogy ha könnyedén végigfuttatom egy-egy húzás után a kezemet a táblán, nehézség nélkül követhetem ellenfelem manővereit. Az a kis rázkódás, amelyet a figuráknak egyik lyukból a másikba való áthelyezése okoz, tudtomra adja, mikor van rajtam a sor.

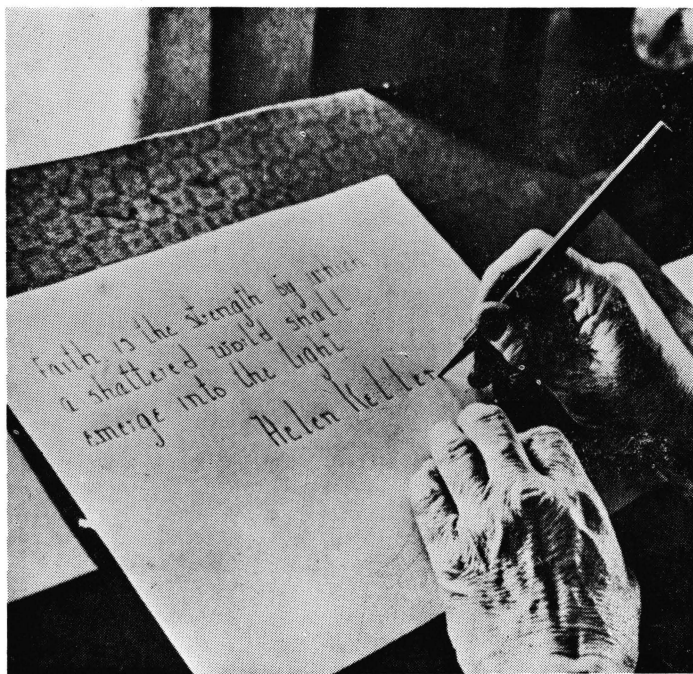
Ha történetesen egyedül vagyok és lusta vagyok, pazziánszot játszom, amit nagyon szeretek. Kártyáim a felső jobbsarokban braille jelekkel vannak ellátva, amelyek mutatják az értéket.

Ha gyerekek vannak körülöttem, semmi sincs nagyobb gyönyörűségemre, mint hancúrozni velük. Még a legkisebb gyermekeket is nagyszerű társaságnak találom, és örömmel állíthatom, hogy ők is rendszerint szeretnek. Mindenfelé elvezetnek, és megmutatják, ami érdekli őket. Persze a kicsik nem tudnak ujjukkal betűzni, de sikerül az ajkukról olvasnom. Ha mégsem, akkor némajátékhoz folyamodnak. Néha hibát követek el, és fordítva csinállok valamit. Gyermeki nevetés kitörése üdvözli baklövésemet, és a pantomim előlről kezdődik. Sokszor mondok nekik meséket, vagy valami játékra tanítom őket. Az órák szárnyakon repülnek, és mi jók és boldogok vagyunk.

Múzeumok és műgyűjtemények szintén a gyönyörűség és ihlet forrásai. Bizonyára sokaknak különös, hogy a lá-

A „Tanító”
Anne Sullivan Macy
és lelkének gyermeke
Helen Keller

„A hit az az erő,
amely
a szilánkokra tört világot
a fénybe emeli.”

tástól nem segített kéz megérezheti a cselekvést, érzést, szépséget a hideg márványban. Mégis igaz, hogy őszinte élvezetem telik nagy műalkotások érintésében. Amint ujjaim hegye végigtapogatja a vonalakat és hajlatokat, fölfedezi a művéstől ábrázolt gondolatot és érzést. Az istennek és hősök arcán éppen úgy megérezem a gyűlöletet, bátorságot és szeretetet, mint ahogy fölfedezem azokon az eleven arcokon, amelyeket megérinthelek. Érzem Diana pózában az erdő kecsességét és szabadságát, s azt a szellemet, amely megszelídíti a hegyi oroszlánt és leigazza a legvadabb szenvedélyeket. Lelkem gyönyörködik Vénusz nyugalmaiban és bájos hajlataiban, s Barré bronzszobrai fölfedik előttem a dzsungel titkait.

Dolgozószobám falán egy Homéroszt ábrázoló kerek dombormű függ, elég alacsonyan, úgyhogy könnyen elérhetem. Szerető tisztelettel érintem meg a szépséges, szomorú arcot. Milyen jól ismerem e fenséges arc minden vonását: az élet nyomait, küzdelem és bánat keserű bizonyosságait; azokat a világtalan szemeket, amelyek még a hideg gipszben is szeretett Hellásznak világosságát és kék égét keresik, de hiába; azt a szilárd, hűséges, gyöngéd, gyönyörű száját. Olyan költő és olyan ember arca, akinek jó ismerőse a bánat. Ó, milyen jól megérttem, mit kell nélkülöznie — mennyire ismerem azt az örökös éjszakát, amelyben élt!

Ó sötétség, sötétség a dél ragyogásában,
Menthetetlen sötétség, teljes napfogyatkozás
A virradat minden reménye nélkül!

Képzeletemben hallom Homérosz énekét, amint bizonytalan, habozó léptekkel tapogatózik táborról táborra — énekelve életről, szeretetről, háborúról, egy nemes fajta ragyogó hódításairól. Csodálatos, dicsőséges ének volt, és a vak költőnek halhatatlan koronát szerzett, minden kor csodálatát.

Néha nem tudom, nem érzékenyebb-e a szobrászat szépségei iránt a kéz, mint a szem. Hajlandó lennék azt gondolni, hogy a vonalak és hajlatok ritmikus áramlását finomabban lehet kitapintani, mint látni. Bárhogy is legyen, tudom, hogy én képes vagyok megérezni márvány istenekben és istennőkben a régi görögök szívverését.

Egy másik gyönyörűség, amiben másoknál ritkábban van részem, a színházlátogatás. Sokkal jobban szeretem,

ha színpadi bemutatás közben írnak le nekem egy darabot, mint ha olvasom, mert akkor mintha ott élnék a zajló események kellős közepén. Abban a kiváltságos helyzetben vagyok, hogy találkoztam néhány nagy színésszel és színésznővel, akik úgy le tudnak nyugózni, hogy elfelejtessz időt és teret, s ismét a romantikus múltban élsz. Szabad volt megérintenem Miss Ellen Terry arcát és jelmezét, amikor eszményi módon személyesített meg egy királynét. Az az isteni légkör vette körül, amely a legfölségesebb bút rejti magába. Mellette állt Sir Henry Irving királyi jelvényeivel. Minden taglejtéséből, egész magatartásából szellemi fönség áradt, fejedelmi méltóság fékezte és igazta le érzékeny arcának minden vonását. Királyi maszkján valami olyan visszavonultság és megközelíthetetlen fájdalom ült, hogy soha el nem felejttem.

Ismerem Mr. Jeffersont is. Büszkén számítom barátaim közé. Ha történetesen ott vagyok, ahol szerepel, elmegyek megnézni. Először New Yorkban, iskolás koromban láttam. „Rip van Winklét” játszotta. Többször olvastam a történetet, de soha nem éreztem annyira Rip nehézkes, furcsa, kedves viselkedésének varázsát, mint a darabban. Mr. Jefferson szépséges, patetikus előadásmódja egészen elragadott. Ujjaimban az öreg Rip olyan képét őröm, amit soha el nem vesztek. A darab végén Miss Sullivan a színpad mögé vitt, hogy találkozzam vele. Megtapogattam különös kosztümjét, leomló haját és szakállát. Megengedte, hogy megérintsem az arcát, úgyhogy el tudtam képzelni, milyen volt, amikor fölébredt húszéves furcsa álmából, és megmutatta nekem, milyen tápolyogva állt talpra a szegény öreg Rip.

Láttam „A vetélytársak”-ban is. Egyszer, mikor Bostonban meglátogattam, eljátszotta nekem a „Vetélytársak” legmegragadóbb részeit. Színpadul a fogadószoba szolgált, ahol ültünk. Ő a fiával odaült a nagy asztalhoz, és Bob Acres megírta kihívását. Kezemmel követtem minden mozdulatát, és úgy felfogtam baklövéseinek és taglejtéseinek bohóckodását, amire betűzéssel soha nem lettem volna képes. Azután fölkeltek párbajozni. Követtem a kardok gyors vágásait és párirozását, és szegény Bob ingadozását, amint bátorsága kiszivárgott az ujjai végén. Aztán a nagy színész egyet rántott a kabátján, egyet rándított a száján, és én egy pillanat alatt Vizesés-faluban voltam, és

Schneider borzas fejét éreztem a térdemen. Mr. Jefferson elszavalta „Rip van Winkle” legjobb dialógusait, amelyekben a könny a mosoly nyomában jár. Arra kért, hogy amennyire tudom, jelezzem a sorokkal járó mozdulatokat és cselekvést. Nekem persze semmi érzékem a drámai játék iránt, és csak találgatni tudok. De ő mesteri művészetel párosította a játékot a szóval. Rip sóhaja, amint mormolja: „Hát ilyen hamar elfeledik az embert, ha távozott?”, a döbbenet, ahogyan a kutyáját meg a puskáját keresi hosszú alvása után, komikus határozatlansága, köszön-e szerződést Derrickkel — mindez mintha egyenesen az életből volna véve. Már mint az eszményi életből, ahol a dolgok úgy történnek, ahogyan véleményünk szerint történniök kellene.

Jól emlékszem arra, amikor először mentem színházba. Tizenkét évvel ezelőtt volt. Elsie Leslie, a kis színésznő Bostonban járt, és Miss Sullivan elvitt, hogy megnézzem a „Koldus és királyfi”-ban. Soha el nem felejttem örömmel és bűnnek azt a váltakozó hullámvázát, amely átjárta ezt a szépséges kis darabot, sem a csodálatos gyermeket, aki játszotta. A darab után szabad volt bemennem a kulisszák mögé, hogy találkozjam vele királyi kosztümjében. Nehéz lett volna kedvesebb vagy szeretetreméltóbb gyermeket találni Elsie-nél, amint ott állt vállára omló aranyhaja özőnében, ragyogó mosollyal, a félenkség vagy fáradtság minden jele nélkül, pedig óriási hallgatóság előtt játszott. Még csak akkor tanultam beszélni, és előtte addig ismételtettem a nevét, míg tökéletesen ki tudtam mondani. Képzeliék el gyönyörűségemet, amikor megértette azt a pár szót, amit mondtam neki, és habozás nélkül kezét nyújtotta üdvözlésemre.*

* Helén itt még nem említi külön zenei élményeit, hiszen erre inkább későbbi élete során volt alkalma. Ujjaival és testével fogta fel a zenei hangok rezgéseit. Amikor rádióban hallgatott zenét, ujjait könnyedén a hangszóróra helyezte. A hangversenyteremben egy kis deszkamelményen foglalt helyet; az és a szék karfája közvetítette a rezgéseket. Meg tudta különböztetni az oboa, zongora és hárfa hangját. Kedves zeneszerzője Beethoven volt, kedves zenedarabja a Kilencedik Szimfónia, „mert szelleme nagyszerű és ihlető diadalát jelképezi számomra a sükettség felett.” Zenei élményeinek leírásai közül érdemes idéznünk azt, amikor a

Nem igaz-e hát, hogy életem minden korlátozottságában is sok ponton megérinti a Gyönyörű Világ életét? Mindennek megvannak a csodái, még a sötétségnek és csendnek is, és én megtanulom, hogy amilyen állapotban vagyok, abban legyenek elégedett.

Igaz, néha az elszigeteltség érzése hideg ködként burkol be, amint egyedül üldögélek és várok az élet csukott kapujában. Túl a kapun világosság van, zene és édes együttlét; de én nem léphetek be. Hallgatag, könyörtelen végzet zárja el az utat. Szeretném kérdőre vonni parancsoló rendelkezéséért, mert a szívem még mindig fegyelmezetlen és szenvedélyes; de nyelvem nem akarja kiejteni az ajkamra toluló keserű, hasztalan szavakat, s azok visszahullanak szívembe, mint el nem sírt könnyek. A csend mérhetetlen súllyal ül rá lelkemre. Azután jön a reménység, és mosolyogva suttogja: „Önmagunk elfeledése örömet ad.” Próbálom hát mások szeme világát tenni napommá, a mások fülébe hangzó zenét szimfóniámmá, a mások ajkán felragyogó mosolyt boldogságommá.

híres hegedűs, Jascha Heifetz, Schumann „Holdvilágos ének”-ét játszotta neki: „Ujjaim könnyedén nyugodtak a hegedűjén. A vonó először lágyan mozdult a húron, mintha mestere kérdezzetné a Muzsika Szellemétől, mit is játszon valakinek, aki nem hall. Aztán a vonó hajladozni kezdett. Az érzékeny hangszerből távoli, remegő morajlás áradt. Madárszárnyak finom nesze? Minden egyes gyöngéd hang rászállt ujjaimra, mint a pihe. Megérintették az arcomat, a hajamat, mint csókok emléke, mint szeretet gyújtotta mosoly. Anyagtalan, múltó hangok, mint az esti szél sóhaja, a hajnal lila lehelete. Tündérkéz szórta rózsaszirmok-e, vagy a szív szóltan vágyai?

Változik a hangulat. A vonó sugárzó repülésig emelkedik. A dallam felszárnyal, úgy kapaszkodik fel a levegőben, mint Shelley pacsirtája, mint a végtelenbe törő hang és szárny. Örvendező a dal — és mégis milyen páratlan magány ez a kismadár a fény roppant kupolájában. Ebben a pillanatban az egyedüli fogható a mindenségben, de milyen picike pont — egy gondolat parázsló visszhangja, szenvedélyes ima, elszánt hit abban, ami láthatatlan.”

XXIII. FEJEZET

Szeretném, ha ezt a vázlatot kiegészíthetném mind-azok nevével, akik hozzájárultak boldogságomhoz! Egyeseké beletartozik irodalmunkba, és sokak szívének kedves, míg másoké legtöbb olvasómnak teljesen ismeretlen lenne. De ha befolyásuk nem is szerzett nekik hírnevet, örökké élni fog azok életében, akikét megédesítették és megneemesítették vele. Életünk pirosbetűs napjai azok, amikor olyan emberekkel találkozunk, akik elragadnak, mint egy remek költemény, akiknek a kézszorítása tele kimondatlan rokonszenvvel, akiknek szelíd, gazdag lelkülete csodálatos, lényege szerint isteni nyugalmat önt mohó, türelmetlen szellemünkbe. A tanácstalanság, izgalom, gondok, amiben elmerültünk, mind eloszlik, mint a rossz álom, és mi fölébredünk, hogy új szemmel lássuk, új füllel halljuk Isten igazi világának szépségét és összhangját. Azok az ünnepélyes semmiségek, amelyek mindennapi életünket kitöltik, hirtelen ragyogó lehetőségek-ké virágoznak ki. Ha ilyen barátok állnak mellettünk a világban, úgy érezzük, rendben van minden. Talán aze-lőtt soha nem láttuk őket, és lehet, hogy soha többé nem kerülnek utunkba; de nyugodt, kiforrott természetük be-folyása jótékony harmatként száll elégedetlenségünk-re, s érezzük gyógyító érintését, mint ahogy az óceán érzi, hogyan frissíti fel sós vizét a hegyi folyam.

Gyakran kérdezték tőlem: „Nem untatják az embe-rek?” Sehogy sem értem, mit jelentsen ez. Persze a buta és kíváncsi emberek, főleg az újságírók látogatása min-dig alkalmatlan. Azokat sem szeretem, akik próbálnak beszédükkel leereszkedni megértő képességemhez. Olya-nok, mint azok az emberek, akik séta közben rövidebbe-ke próbálnak lépni, hogy hozzád alkalmazkodjanak. A képmutatás mind a két esetben egyformán felháborító.

Azoknak a keze, akikkel találkozom, némaságában is ékesszóló. Bizonyos kezek érintése szemtelen. Találko-ztam emberekkel, akikben egy szemernyi öröm sem volt, úgyhogy mikor megszorítottam fagyos ujjhegyüket, úgy tűnt, mintha az északkeleti viharral ráznék kezét. Mások keze napsugarat hord magában, szorításuk megmelegíti szívemet. Lehet az csak egy gyermek kezének ragasz-kodó érintése; de annyi csírájában lévő napfény rejlik

benne számomra, mint mások számára egy szerető pillantásban. Egy szívélyes kérés vagy baráti levél őszinte örömet szerez.

Sok messzi barátom van, akit soha nem láttam. Sőt olyan sok, hogy sokszor nem is tudom megválaszolni leveleiket. De itt szeretném elmondani, hogy mindig hálás vagyok kedves szavaikért, bármilyen elégtelen is a köszönetem.

Eletem legdrágább kiváltságai közé számítom, hogy sok zseniális embert megismerhettem és beszélgethettem velük. Csak akik ismerték Brooks püspököt, azok tudják értékelni, micsoda öröm volt a barátsága. Gyermekkoromban szerettem a térdén ülni, és egyik kezemmel az ő nagy kezét veregetni, miközben Miss Sullivan a másik kezembe betűzte szépséges szavait Istenről és a lélek világáról. Gyermeki csodálkozással és gyönyörűséggel hallgattam. Szellemem nem tudta elérni az övét, de igazi életörömet adott nekem, és soha nem jöttem el tőle anélkül, hogy ne hozzak magammal egy nagyszerű gondolatot, amely velem együtt növekedett szépségben és mélyült jelentőségben.* Egyszer, amikor az furdalt, miért van annyi vallás, ezt mondta: „Helén, van egy egyetemes vallás: a szeretet vallása. Szeresd mennyei Atyádat teljes szívedből és teljes lelkedből, szeresd Isten minden gyermekét úgy, ahogy csak tudod, és tartsd eszedben, hogy a jó lehetőségei nagyobbak, mint a rossz: és tiéd a mennyország kulcsa.” És élete szerencsés illusztrációja volt ennek a nagy igazságnak. Nemes lelkében a belátássá vált hit összeforrasztotta a szeretetet a legszélesebb

* Hogy mivé mélyültek Helén lelkében az Istenről szóló gondolatok, szépen példázza egy epizód, amelyet maga írt le életének egyetlen filmszerepléséből. A szimbolikus játék egyik tömegjelenetében a statiszták, minden rendezői utasítás nélkül, egyszerre csak letérdeltek előtte. „Kinyújtottam a kezemet, és megérintettem a legközelebbiek lehajtott feijét. A kapcsolatot felolvasztotta lelkemet, könnyek gördültek alá az arcomon, odahulltak a két kezemre és az emberek fejére, ahol pihentek. Hangosan felzokogtak, és közelebb húzódtak. Éreztem, hogy megérintik a ruhámat és a lábamat. Mindaz a szeretet és szánalom, amit eddig a pillanatig szerepként próbálgattam, egyszerre szökőárként rontott rám. Azt hittem, megszakad a szívem, úgy tele volt

körü ismerettel. Istent látta „mindenben, ami megszabadít és fölemel — mindenben, ami megaláz, megneimesít és megvigasztal.”

Brooks püspök nem tanított különleges hitvallásra vagy dogmára, de belém vésett két nagy gondolatot: Isten atyaságát és az embertestvériséget, és megéreztettem velem, hogy ezek az igazságok rejtőznek minden hitvallás és imádási forma mögött. Isten szeretet, Isten a mi Atyánk, mi a gyermekei vagyunk: tehát a legsötétebb felhők is felszakadnak egyszer, és bár az igaz alul maradhat, a gonosz nem diadalmaskodik tartósan.

Túlságosan boldog vagyok ezen a világon ahhoz, hogy sokat gondoljak a túlvilágra. De arról nem feledkezem meg, hogy vannak drága barátaim, akik várnak rám Isten szépséges Valaholjában. A szálló évek ellenére olyan közel érzem őket magamhoz, hogy nem tartanám különösnek, ha egyszer csak kezét szorítanának velem, és becéző szavakkal szólának hozzám, mint elköltözősük előtt.

Brooks püspök halála óta elolvastam a Bibliát, továbbá néhány vallásfilozófiai munkát, például Swedenborg „Mennysország és pokol” és Drummond „Az ember föl-emelkedése” c. művét. Úgy találtam, egy hitvallás vagy rendszer sem elégíti ki jobban a lelket, mint Brooks püspök szeretethitvallása. Ismertem Mr. Henry Drummondot; erős, meleg kézszorításának emléke valóságos áldás. Végtelenül rokonszenves társ volt. Annyi mindent tudott és olyan zsenális volt, hogy nem lehetett unatkozni a jelenlétében.

vággyal, hogy elvegyem a nyomorúság súlyos terhét itt a kezem alatt. Alig tudva, mit mondok, imádkozni kezdtem, úgy, ahogy még életemben soha: „Irgalmazz nekünk, Istenem! Szánd meg gyámoltalanságunkat, törd életünket, megalázott testünket! Szánd meg gyermekeinket, akik elszáradnak kezünkben, mint a virág! Irgalmazz minden nyomorék, tönkretett embernek! Könyörgünk Hozzád, add jelét, hogy látod vakságunkat, hallod süketségünket. Válts meg minket a világ útvesztőjéből és sivárságából. Válts meg a szegénység vakságából és a tagadás süketségéből! Feléd nyújtjuk tapogató kezünket, és kérünk: törd le az igát, amely súlyosan nehezedik ránk!”

Jól emlékszem arra, amikor először láttam Dr. Oliver Wendell Holmest. Meghívta Miss Sullivant és engem, hogy látogassuk meg egy vasárnap délután. Kora tavasszal volt, éppen az után, hogy megtanultam beszélni. Azonnal a könyvtárba vezettek. Ott találtuk egy nagy karosszékből, a kandalló izzó és ropogó tűzénél, amint — mondta — elmúlt időkre gondolt.

„És a Charles folyó mormolását hallgatta” — tettem hozzá.

„Igen — felelte —, a Charles sok drága emléket rejt számomra.” Nyomatás és bőr szaga járta át a szobát; ami elárulta, hogy tele van könyvvel. Ösztönszerűen kinyújtottam a kezem, hogy megtaláljam őket. Ujjaim Tennyson egy gyönyörű verses kötetébe akadtak. Mikor Miss Sullivan megmondta, hogy mi az, elkezdtem szavalni:

Törj meg, törj meg, törj meg
Hideg szürke köveiden, ó tenger!

De hirtelen megálltam. Könnyeket éreztem a kezemem. Megrikattam kedves költőmet, és ez nagyon bántott. Ő leültetett a karosszékébe, és különféle érdekes dolgokat hozott a kezem ügyébe. Kérésére elszavaltam „A kagyló házá”-t, amely akkor a kedves versem volt. Azután még sokszor meglátogattam Dr. Holmest, és megtanultam éppúgy szeretni benne az embert, mint a költőt.

Egy gyönyörű nyári napon, nem sokkal Dr. Holmessel való találkozásom után, Miss Sullivannal meglátogattuk Whittier-t merrimaci nyugodt otthonában. Nyájas udvariassága és eredeti beszédmódja megnyerte a szívemet. Volt egy vakírásos verseskötete, amelyből elolvastam az „Iskoláskorban” címűt. Tetszett neki, hogy olyan jól ki tudom ejteni a szavakat, és állította, hogy nehézség nélkül megért. Azután sok kérdést tettem föl neki a versről, és ajkáról olvastam le ujjammal a választ. Azt mondta, a költeményben szereplő kislány ő maga, a lány neve Sally volt, és még mást is mondott, amit már elfelejtettem. Elszavaltam a „Laus Deo” c. versét is. Amint a zárósortokat mondtam, kezembe tett egy rabszolgaszobrocskát; a kuporgó alakról lefelé hulltak a bilincsek, éppen úgy, mint Péter tagjairól, mikor az angyal kivezette a börtönből. Utána a dolgozószobájába mentünk, ott sajátkezű dedikációt írt tanítómna, és ezekkel a szavakkal fejezte ki

nekem csodálatát munkájáért: „Ő a te szellemi szabadítód.” Azután kikísért a kapuig, és gyöngéden homlokon csókolt. Megígértem, hogy a következő nyáron megint meglátogatom; de mielőtt ígéretemet teljesíthettem volna, meghalt.

Dr. Edward Everett Hale egyik legrégebbi barátom. Nyolc éves korom óta ismerem, s iránta érzett szeretetem éveimmel együtt nőtt. Bölcs, gyengéd rokonszenve támaszunk volt Miss Sullivannal a viszontagság és bánat idején, s erős keze sok rögzös helyen átsegített. És amit értünk tett, ugyanazt megtette ezrekért, akik nehéz feladatok előtt álltak. A dogma régi tömlőit a szeretet új borával töltötte meg, és megmutatta az embereknek, mit jelent hinni, élni, szabadnak lenni. Amit tanított, annak gyönyörű kifejeződését láttuk saját életében: hazaszeregetet, nyájasságot legkisebb testvére iránt is, és őszinte vágyat, hogy életében fölfelé és előre fejlődjék. Próféta volt, emberek ihletője, az Ige hatalmas megvalósítója, az egész emberiség barátja. Isten áldja meg érte!

Már írtam Dr. Alexander Graham Bellel való első találkozásomról. Azóta sok boldog napot töltöttem vele Washingtonban és szépséges otthonában, a Cape Breton Island közepén, Baddeck közelében. Ezt a falut Charles Dudley Warner könyve tette híressé. Sok gyönyörűséges órát töltöttem itt Dr. Bell laboratóriumában vagy a nagy Bras d'Or partmenti mezőin, hallgatva, amit kísérleteiről mesélt, és segédkezve a sárkányeregetésben: ennek segítségével reméli a jövődő léghajózás irányító törvényeinek fölfedezését. Dr. Bell a tudomány sok területén tör előre, és megvan benne, hogy érdekessé tud tenni mindent, amit érint, még a legelvontabb elméleteket is. Azt az érzést kelti benned, hogy ha valamivel több időd volna, magad is feltaláló lehetnél. Van humoros és költői oldala is. Uralkodó szenvedélye a gyermekek iránti szeretet. Akkor a legboldogabb, ha karjába vesz egy kis süket gyermeket. A süketek érdekében kifejtett fáradozásai fennmaradnak jövődő gyermeknemzedékek áldására. És mi egyaránt szeretjük azért, amit ő maga tett, és azért, amit másokból csalt elő.

A New Yorkban töltött két év alatt sok alkalmam nyílt beszélgetni olyan kiváló személyekkel, akiknek a nevét gyakran hallottam, de nem is gondoltam volna, hogy

összekerülök velük. Legtöbbjükkel jó barátom, Mr. Laurence Hutton házában találkoztam először. Nagy kiváltság volt, hogy őt és a drága Mrs. Huttont kedves otthonukban kereshettem föl, megnézhettem könyvtárukat, és olvashattam azokat a meleg érzelmi megnyilvánulásokat és ragyogó gondolatokat, amelyekkel tehetséges barátaik megörvendeztették őket. Igazán mondták Mr. Huttonról, hogy mindenből a legjobb gondolatokat és leggyengédebb érzelmeket váltja ki. El se kell olvasnunk „A fiú, akit ismertem” c. művét, hogy megértsük őt — a legnemesebb, legszelídebb természetű fiú, akit valaha is ismertem, jó barát jó és rossz időkben, aki épp úgy fölfedezi a szeretet nyomait a kutyák, mint felebarátai életében.

Mrs. Hutton igazi és próbált barát. Sokat köszönök neki abból, ami a legédesebb, legértékesebb számomra. Igen gyakran adott tanácsot és segített kollégiumi haladásomban. Ha különösen nehéznek és csüggesztőnek találom munkámat, olyan leveleket ír, hogy felvidulok és lendületbe jövök. Mert azok közé tartozik, akiktől megtanuljuk, hogy egy kínos kötelesség teljesítése simábbá és könnyebbé teszi a következőt.

Mrs. Hutton bemutatott sok irodalmár barátjának. A legnagyobbak Mr. William Dean Howells és Mark Twain. Találkoztam Mr. Richard Watson Gilderrel és Mr. Edmund Clarence Stedmannel is. Megismerkedtem Mr. Charles Dudley Warnerrel, ezzel az élvezetes mesélővel és nagyon szeretett baráttal, akinek rokonérzése olyan kiterjedt, hogy igazán el lehet mondani róla: minden élőlényt szeretett, felebarátját pedig úgy, mint önmagát. Mr. Warner egyszer elvitt meglátogatni az erdei vidékek drága költőjét, Mr. John Burroughs-t. Mindnyájan nyájasak és rokonszenvesek voltak, és éppen úgy megéreztem viselkedésük báját, mint esszéik és költeményeik nagyszerűségét. Persze nem tudtam lépést tartani ezekkel a tudós irodalmárokkal, amint tárgyról tárgyra tértek és mély vitába merültek, vagy epigrammákkal és szerencsés elmésségeikkel fűszerezték társalgásukat. Olyan voltam, mint a kis Ascanius, aki messze lemaradt Aeneas hősi léptei mögött nagyszerű végzete felé vezető útján. De sok kedveset mondtak nekem. Mr. Gilder mesélt a piramisok felé vezető holdvilágos útjairól a roppant sivatagon át. Egy hozzám intézett levélben kézjegyét az aláírás

alatt mélyen a papírba véste, úgy, hogy kitapinthatam. Ez eszembe juttatja: Dr. Hale azzal szokott személyes jelleget adni leveleinek, hogy braille-ban írta alá. Mark Twain ajkáról leolvastam egy-két kedves történetét. Neki mindenben megvan a sajátos stílusa: gondolkodásban, beszédben, cselekvésben. Kézszorításában ott érzem a szemhunyorítását. Még akkor is, amikor leírhatatlan komikummal csillogtatja cinikus bölcsességét, megérzed, hogy szíve az emberi rokonszenv gyöngéd Iliásza.

Egy sereg más érdekes emberrel is találkoztam New Yorkban: Mrs. Mary Mapes Dodge-zsal, a „Szent Miklós” kedvelt kiadójával és Mrs. Riggsszel (Kate Douglas Wigginel), a „Patsy” drága szerzőjével. Olyan ajándékokat kaptam tőlük, hogy azt sem tudom, melyiket szeressem jobban: saját gondolataikat tartalmazó könyveket, lelküket ragyogtató leveleket, fényképeket, amelyeket mindig újból szívesen leíratok magamnak. De nincs terem minden barátom megemlézésére. És vannak dolgok velük kapcsolatban, amelyeket kerubszárnyak födnek el, túlságosan szentek, semhogy hideg nyomtatásba foglalhatnám őket. Habozva beszéltem Mrs. Laurence Huttonról is.

Még csak két másik barátomat említem meg. Az egyik Mrs. William Thaw Pittsburghból, akit gyakran látogattam otthonában, Lyndhurstben. Mindig azon van, hogy valakit boldoggá tegyen. Nemességével és bölcs tanácsával sohasem hagyott cserben minket, tanítómat és engem, a hosszú éveken át, mióta ismerjük.

Másik barátomnak is nagyon le vagyok kötelezve. Közismert, milyen erős kézzel irányít nagyarányú vállalkozásokat, és csodálatos képességei megszerezték neki mindenki tiszteletét. Mindenkihez kedves, jót cselekedve jár körül, csendben, észrevétlenül. Ismét olyan köztiszteltben álló nevekhez közeledem, amelyeket nem szabad említenem; de nagyon szeretnék köszönetet mondani neki nagylelkűségéért és szerető érdeklődéséért, amely lehetővé teszi, hogy kollégiumba járjak.

Így alakították barátaim életem történetét. Ezerféle módon változtatták korlátaimat szépséges kiváltságokká, és képessé tettek, hogy derűlten és boldogan járjak fogatékosságaim árnyékában.

Anne Mansfield Sullivan

LEVELEI

Mrs. Sophia C. Hopkinsnak

Fél hétkor értem Tuscumbiába. Mrs. Keller és Mr. James Keller várt rám. Azt mondták, két nap óta minden vonat elé kiment valaki. Elhajtattunk az állomásról egy mérföldnyire levő házhoz. Az út igen kedves és nyugalmas volt. Meglepetésemre Mrs. Keller igen fiatalnak látszó nő, azt hiszem, nem sokkal idősebb nálam. Keller kapitány útközben csatlakozott hozzánk vidám istenhozzattal és szíves kézzorítással. Első kérdésem volt: „Hol van Helén?” Teljes erőmből próbáltam féken tartani türelmetlenségemet, de remegtem, úgyhogy alig bírtam járni. Mikor közeledtünk a házhoz, egy gyermeket láttam állni a kapuban. Keller kapitány azt mondta: „Öt van. Egész nap tudta, hogy várunk valakit, és mióta az anyja az állomásra ment önért, teljesen megvadult.” Alig tettem a lépcsőre a lábam, felém rohant, olyan erővel, hogy hátraestem volna, ha Keller kapitány nem áll mögöttem. Végigtapogatta az arcomat, a ruhámat és a táskámat, ezt kivette a kezemből, és megpróbálta kinyitni. Nem nyílt könnyen. Gondosan megtapogatta, van-e rajta kulcslyuk. Mikor megtalálta, hozzám fordult, kezével a kulcs megfordítását utánozta, és a táskára mutatott. Ekkor az édesanyja beavatkozott, és jelekkel mutogatta, hogy nem szabad a táskához nyúlnia. Helén elpirult, és mikor édesanyja el akarta venni tőle a táskát, nagyon mérges lett. Azzal tereltem el a figyelmét, hogy megmutattam és kezébe adtam az órát. A vihar azonnal lecsillapult, és együtt fölmentünk a lépcsőn. Itt kinyitottam a táskát, és ő mohón végigkutatta, talán abban a reményben, hogy valami ennivalót talál. Lehet, hogy a család barátai cukorkát hoztak neki a táskájukban, és azt gondolta, az enyémben is van. Rámutattam egy bőröndre a hallban, aztán magamra, és bólintottam a fejemmel. Így megértettem vele, hogy van egy bőröndöm is. Aztán megcsináltam azt a jelet, amit ő az evésre használt, és megint bólintottam. Azonnal megértette, és lerohant a lépcsőn, lelkes jelekkel adva anyja tudtára, hogy egy bőröndben cukor van számára. Néhány perc múlva visszatért, és segített elrakni a dolgaimat. Roppanó komikus látvány volt, hogyan rakta a fejére a főkötőt, fejét ide-oda hajtogatta, és a tükörbe nézett, mintha csak látna. Én valahogy egy sápadt, törékeny gyermeket vártam, — gondolom, annak a nyomán, ahogyan Dr.

Howe Laura Bridgman írt le az Intézetbe érkezése idején. De Helén egyáltalán nem sápadt vagy törékeny. Megtermett, erős, pirosposzgás, és a mozdulataiban olyan féktelen, mint valami fiatal csikó. Nincs semmi olyan ideges szokása, mint amelyek olyan feltűnők és leverők vak gyermekekben. Teste jól kifejezett, erőteljes, és Mrs. Keller azt mondja, az óta a betegség óta, amely megfosztotta látásától és hallásától, egy napig sem volt beteg. Formás feje van, kifogástalanul helyezkedik el a vállán. Az arcát nehéz leírni. Intelligens, de hiányzik róla a mozgékonyosság vagy a lélek, vagy nem is tudom mi. Egyik szeme nagyobb, mint a másik, és feltűnően kiáll. Ritkán mosolyog; igazán csak egyszer vagy kétszer láttam mosolyogni, mióta itt vagyok. Nem viszonozza a becézgetést, sőt türelmetlenné teszi bárkitől, anyját kivéve. Nagyon indulatos és akaratos, és James fivéréől eltekintve senki nem próbálta fegyelmezni. A legnagyobb probléma, amit meg kell oldanom: hogyan fegyelmezzem és tartsam kézben anélkül, hogy megtörném a szellemét. Először inkább lassan haladok, és szeretettel próbálom megnyerni. Nem akarom pusztá erőszakkal meghódítani; de kezdettől fogva ragaszkodni fogok az értelmes engedelmességhez. Mindenkire nagy benyomást tesz Helén fáradhatatlan tevékenysége. Soha egy pillanatra sincs nyugton. Itt van, ott van, mindenütt van. Kap mindenben, de semmi sem köti le tartósan a figyelmét. Drága gyermek, nyughatatlan szelleme sötétben tapogatózik. Tanulatlan, elégtelen keze tönkreteszi, amit megérint, mert nem tud mást csinálni a dolgokkal.

Mikor felhozták a bőrdörmöt, segített kirakni, és örült, mikor megtalálta a babát, a kislányok küldeményét. Jó alkalomnak gondoltam ezt, hogy megtanítsam az első szóra. Lassan a kezébe betűztem: „b-a-b-a”, rámutattam a babára és bólintottam, mert úgy látszik, ez jelöli nála a tulajdont. Ha valaki valamit ad neki, rámutat, aztán saját magára, és bólint a fejével. Helén zavartnak látszott, megtapogatta a kezemet, és én megismételtem a betűket. Nagyon jól utánozta őket, és a babára mutatott. Én erre a kezembe vettem, azzal a szándékkal, hogy visszaadom neki, ha megcsinálja a betűket. De ő azt gondolta, el akarom venni tőle, egy pillanat alatt méregbe gurult, és meg akarta markolni a babát. Megráztam a fejemet, és próbáltam az ujjaimal kiformálni a betűket,

de ő mindig mérgesebb lett. Egy székbe nyomtam, és ott tartottam, míg jóformán kimerültem. Akkor arra gondoltam, hogy céltalan folytatni a küzdelmet, — kell valamit csinálnom, hogy más irányba tereljem a gondolatait. Elengedtem, de nem adtam oda a babát. Lementem és hoztam egy kis süteményt. (Nagyon szereti az édességet.) Megmutattam, és a kezébe betűztem: „s-ü-t-e-m-é-n-y”*, feléje nyújtva egy darabot. Persze kellett neki, és el akarta venni; de én újra lebetűztem a szót, és megveregettem a kezét. Gyorsan megcsinálta a betűket, én odaadtam a süteményt, amit nagy sietve megevett, nyilván azt gondolva, hogy esetleg elveszem. Akkor megmutattam neki a babát, és újból lebetűztem a szót, feléje nyújtva a babát, mint az imént a süteményt. Lebetűzte: „b-a-b”, én megcsináltam az utolsó „a”-t, és odaadtam a babát. Lerohant vele a földszintre, és egész nap nem lehetett rávenni, hogy visszajöjjön a szobámba.

Tegnap egy kézimunkakartont adtam neki, hogy csinálja meg. Én magam kivarrtam az első függőleges sort, megtapogattattam vele, és mutattam, hogy több, kis lyukakból álló sor van. Örömmel kezdett dolgozni, néhány perc alatt kivarrta, és igazán csinosan csinálta meg. Úgy gondoltam, kísérletet teszek egy másik szóval, és a kezébe betűztem: „k-a-r-t-o-n”. Utánozta: „k-a”, aztán megállt, gondolkozott, jelezte az evést, lefelé mutatott, és az ajtó felé tölt, hogy menjek le süteményért. Látnod, ez a két betű a pénteki „leckére” emlékeztette. Nem mintha fogalma lett volna arról, hogy „sütemény” valaminek a neve, hanem gondolom egyszerű asszociáció volt. Befejeztem a szót, és engedelmeskedtem neki.** Nagyon örült. Akkor lebetűztem: „b-a-b-a”, és kezdtem keresni. A kezével követi minden mozdulatomat. Tudta, hogy a babát keresem. Lefelé mutatott, hogy lent van a földszinten. Erre azt a jelet csináltam, amit ő, mikor azt akarta, hogy süteményt hozzak, és az ajtó felé töltam. Elindult, aztán habozott egy pillanatig, nyilvánvalóan küszködve magával, menjen-e vagy ne. Úgy döntött, hogy inkább engem küld. Megráztam a fejem, és erélye-

* Angolban a szó csak négy betű: „cake”.

** A szójáték a fordításban nem adható vissza. Angolban a „sütemény” (cake) és „karton” (card) ugyanazokkal a betűkkel kezdődik.

sebben a kezébe betűztem: „b-a-b-a”, aztán kinyitottam neki az ajtót, de ő makacsul megtagadta az engedelmességet. Még nem ette meg egészen a süteményt. Elvettem tőle, jelezve, hogy ha elhozza a babát, visszaadom. Egy hosszú percre mély csendben állt, bíborszínű arccal, aztán a sütemény vágya győzedelmeskedett, lerohant és elhozta a babát. Persze odaadtam a süteményt, de nem tudtam rávenni, hogy még egyszer bejöjjön.

Mikor ma reggel írni kezdtem, nagyon zavart. Folyvást mögém állt, rátette a kezét a papirosra, beledugta a tintatartóba. Ezek a pacák az ő műve. Végre eszembe jutottak az óvodai gyöngyök, és leültettem gyöngyöt fűzni. Először fölfűztem két fa- és egy üveggyöngyöt, megtapogattattam vele a zsinórt és a két fagyöngyöt. Bólintott, és nyomban kezdte megtölteni a zsinórt fagyöngyökkel. Megráztam a fejem, mind leszedtem, és megint megtapintattam vele a két fa- és az üveggyöngyöt. Gondosan megvizsgálta őket, és újra kezdte. Most először az üveggyöngyöt rakta föl, aztán a két fagyöngyöt. Levettem, és megmutattam neki, hogy előbb a fagyöngyöknek kell jönni, aztán az üveggyöngynek. Több baj nem volt, hamar, nagyon is hamar telefűzte a zsinórt. Mikor befejezte, összekötötte a két végét, és a nyakába akasztotta a gyöngyöket. A következő zsinórra nem csináltam elég nagy csomót, és ahogy fűzte rá a gyöngyöket, mind lejött. De saját magától megoldotta a nehézséget úgy, hogy átfűzte a zsinórt egy gyöngyön, és megkötötte. Igen ötletesnek tartottam ezt. Ebédig elszórakozott a gyöngyökkel, néha hozzám hozva helyezésért a zsinórt.

A szemem nagyon gyulladt. Tudom, roppant gondatlanul van írva ez a levél. Rengeteg mondanivalóm volt, és nem tudtam megállni és gondolkozni, hogyan fejezzem ki rendesen. Kérlek, ne mutasd a leveletem senkinek. Ha akarod, elolvashatod a barátaimnak.

Hétfő délután

Óriási harcom volt Helénnel ma reggel. Nagyon próbálom, hogy ne provokáljak veszekedést, de igen nehéz elkerülni.

Helén modora az asztalnál elképesztő. Belenyúl a tányérunkba, és kivesz magának valamit. Mikor továbbadjuk a tálakat, megkaparintja, és kiszedi, ami tetszik.

Ma reggel nem akartam megengedni, hogy a kezét a tányéromba tegye. Ő nem tágitott, és következett az akaratok összecsapása. A család persze nagy zavarba jött. Kimentek. Bezártam az ebédlő ajtaját, és tovább ettem a reggelimet, bár az étel alig ment le a torkomon. Helén a padlón feküdt, rugdalózva, sikoltozva, és próbálta kihúzni alólam a széket. Félóra hosszat folytatta ezt, azután fölkelt, hogy lássa, mit csinálok. Megmutattam, hogy eszem, de nem engedtem, hogy a tányéromba dugja a kezét. Erre csipkedni kezdett, én meg minden alkalommal ráütöttem. Aztán körüljárt az asztalnál, hogy ki van ott. Mikor fölfedezte, hogy csak én, láthatóan megzavarodott. Pár perc múlva visszaült a helyére, és kezdte enni az ujjával a reggelijét. Egy kanalat adtam a kezébe. Földre dobta. Kihúztam a székből, és fölvettem vele. Végre sikerült visszaerőszakolnom a székébe, és tartottam a kanalat a kezében, kényszerítve, hogy azzal vegye föl az ennivalót, és tegye a szájába. Pár percen belül megadta magát, és békében befejezte a reggelijét. Akkor még egy csatánk volt a szalvéta összehajtása körül. Mikor megcsinálta, a földre dobta, és az ajtó felé rohant. Hogy zárva találta, előlről kezdte a rugdalózást és sikítozást. Egy újabb óra telt el, mire sikerült összehajtatni a szalvétáját. Akkor kiengedtem a meleg napfényre, fölmentem a szobámba, és kimerülten az ágyra vetettem magam. Jól kisírtam magam, és utána jobb volt. Azt hiszem, sok ilyen küzdelmem lesz a kisasszonnyal, mielőtt megtanulja azt a mindössze két lényeges dolgot, amire meg tudom tanítani: engedelmességet és szeretetet.

Isten veled, drágám. Ne aggódj; megteszem, ami tőlem telik, a többit pedig ráhagyom arra a hatalomra, amelyik elintézi, amit mi nem tudunk. Nagyon szeretem Mrs. Kellert.

Tuscumbia, Alabama, 1887. március 11.

Utolsó levelem óta Helén és én egészen külön mentünk lakni egy kis kerti házba, kb. negyedmértföldre a házuktól, nem messze a Repkénylaktól, a Kellerek családi házatól. Hamar rájöttem, hogy semmit sem tudok elérni vele a család közepén, mert ők mindig megengedték, hogy pontosan azt tegye, ami neki tetszik. Mindenkit zsarnoksága alatt tartott, anyját, apját, a cselédeket, a kis feketéket, akik játszanak vele, és míg én meg nem

jöttem, senki nem szegült komolyan ellene az akaratának, kivéve néha a fivérét, Jamest. Ő pedig, mint minden zsarnok, makacsul ragaszkodik isteni jogához, hogy azt tegye, ami tetszik. Ha valaha nem kapta meg, amit kívánt, az csak azért volt, mert nem tudta házi vazallusai-val megértetni, mire gondol. Minden meghiúsult kívánság alkalom volt egy szenvedélyes kitörésre, és amint nőtt és erősödött, ezek a viharok mind erőszakosabbak lettek. Amikor tanítani kezdtem, sok nehézségem volt. Egy tapodtat sem engedett a végsőig vitt keserű ellenállás nélkül. Nem kényszeríthettem, nem is alkudhattam meg vele. A legegyszerűbb dologhoz, mondjuk hogy megkefélje a haját, megmossa a kezét, begombolja a cipőjét, erőszakra volt szükség, és természetesen igen kellemetlen jelenet következett. A család persze hajlamos volt beavatkozni, főleg az apja, aki nem tudja elviselni, hogy sírni lássa. Így aztán mindenki inkább engedett a békeség kedvéért. Aztán meg eddigi tapasztalatai és asszociációi mind ellenem szóltak. Világosan láttam, hogy nincs értelme megtanítani szavakra vagy bármi másra, míg nem tanult meg engedelmeskedni nekem. Nagyon sokat gondolkoztam ezen, és minél többet gondolkodom, annál bizonyosabb vagyok benne, hogy az engedelmeség az a kapu, amelyen keresztül az ismeret — igen, és a szeretet is, behatol a gyermek elméjébe. Mint ahogy írtam, először lassan akartam haladni. Azt gondoltam, ugyanazokkal az eszközökkel tudom megnyerni kis tanítványom szeretetét és bizalmát, mint amilyeneket akkor használnék, ha látna és hallana. De hamarosan úgy találtam, el vagyok vágva a gyermeki szív minden szokásos megközelítésétől. Mindazt, amit adtam neki, mint magától értetődőt fogadta, a becézést elutasította, és nem volt mód, amivel hassak a szeretetére, rokonszenvére vagy gyermeki dicséretvágyára. Akarja vagy nem akarja, azzal vége. Így van ez: tanulunk, tervezünk, készülünk egy feladatra, és mikor a cselekvés órája üt, úgy találjuk, hogy a rendszer, amelyet olyan fáradtságosan és büszkén követtünk, nem illik az adott esetre. Akkor pedig semmi más nincs hátra, mint hogy ráhagyatkozunk valamire önmagunkban, valami velünk született megismerő és cselekvő képességre, amiről nem tudtuk, hogy van, míg az égető szükség órája napvilágra nem hozta.

Alaposan, őszintén kibeszéltem magam Mrs. Kellerrel, és elmagyaráztam neki, milyen nehéz bármit is csinálni

Helénnel a jelenlegi körülmények között. Megmondtam neki, hogy véleményem szerint a gyereket legalább egy pár hétre el kell választani a családjától, — meg kell tanulnia, hogy függjön tőlem, engedelmeskedjék nekem, mielőtt valamire mehetnék. Mrs. Keller nagysokára azt mondta, gondolkodik a dolgon, és meglátja, hogyan vélekedik Keller kapitány arról, hogy elküldje Helént velem. Keller kapitány nagy készséggel tette magáévá a tervet, és ajánlotta, hogy rendbehozatja nekünk a kis kerti házat a „régii helyen”. Azt mondta, lehet, hogy Helén megismeri a helyet, hiszen gyakran volt ott, de arról fogalma sem lesz, mi veszi körül. Ők minden nap eljönnek meg nézni, jól megy-e minden, persze azzal a feltétellel, hogy a gyerek semmit sem tud látogatásaikról. Amennyire csak lehetett, siettettem távozásunk előkészületeit, — és most itt vagyunk.

A kis ház igazán egy darab paradicsom. Van egy négyszögletes tágas szoba nagy tűzhellyel, egy széles ablakfülke, és egy kis szoba, ahol szolgálk, egy kis néger fiú alszik. Előtte veranda, olyan dúsan benőve vadszőlővel, hogy szét kell húzni, ha látni akarja az ember a rajta túl fekvő kertet. Ételnket a házból hozzák, és rendesen a verandán eszünk. A kis néger fiú gondolzza a tüzet, ha szükség van rá, így én teljes figyelmemet Helénnek szentelhetem.

Először roppant izgatott volt, majd valamiféle kábulatba rugdalta és sikította magát. De mikor elhozták a vacsorát, jóízűen evett és derültebbnek látszott, bár visszautasította, hogy hozzáérjek. Első este a babáit ajnározta, és mikor eljött a lefekvés ideje, nagyon nyugodtan levetkőzött. De mikor érezte, hogy vele fekszem le, a másik oldalon kiugrott, és semmiképpen nem tudtam rávenni, hogy visszafeküdjék. Félttem, hogy megfázik, és ragaszkodtam hozzá, hogy le kell feküdnie. Mondhatom neked, rettentő viaskodásunk volt. Soha nem láttam gyermekben ilyen erőt és kitartást. De mindkettőnk szerencséjére én mégis csak egy kicsit erősebb vagyok, és éppen olyan csökönyös, ha ráadom a fejem. Végül sikerült az ágyra tennem. Betakartam, és ő összehúzódkodott az ágy szélén, olyan messze, amennyira csak lehetett.

Következő reggel nagyon engedelmes volt, de nyilvánvalóan honvágy kínozza. Egyre az ajtóhoz ment, mintha várna valakit, és időről időre megérintette az arcát, ami-

vel az édesanyját jelzi, aztán szomorúan rázta a fejét. A szokottnál többet játszott a babáival, velem pedig semmi kapcsolatot nem akart. Bájos és patetikus dolog látni, amint Helén a babáival játszik. Nem hiszem, hogy valami különös gyengédség fúzi hozzájuk, soha nem láttam, hogy becézne őket; de naponta sokszor felöltözteti meg levetkőzteti, és éppen úgy bánik velük, mint ahogy látta, hogy az édesanyja meg a dada bánik a kishúgával.

Ma reggel Nancy, a kedvenc babája, úgy látszik, nehezen nyelte a tejet, amit Helén nagy kanalakkal adagolt neki, mert a kislány hirtelen letette a csészét, és kezdte ütögetni a hátát, forgatni a térdén, gyengéden ringatva, és csendesen veregetve egész idő alatt. Ez percekig tartott. Aztán elment tőle a kedve, irgalmatlanul ledobta és félrelökte. Helyében a család egy nagy, rózsaszín arcú, kócos hajú tagja élvezte a kismama osztatlan figyelmét.

Helén most már több szót ismer, de sejtelve sincs, hogy kell használni őket, arról sem, hogy mindennek van neve. De azt hiszem, a jövőben elég gyorsan fog tanulni. Mint már mondtam, csodálatosan élénk és tevékeny, és a mozdulatai olyan gyorsak, mint a villám.

1887. március 13.

Örömmel fogod hallani, hogy a kísérletem kitűnően beválik. Sem tegnap, sem ma a világon semmi bajom nem volt Helénnel. Három új szót tanult, és ha odaadom neki azokat a tárgyakat, amelyeknek megtanulta a nevét, habozás nélkül lebetűzi. De láthatólag örül, ha vége a leckének.

Jót hancúroztunk ma reggel kinn a kertben. Mihelyt Helén megérintette a bukszussövényt, nyilvánvalóan tudta, hol van, és sok jelet csinált, amit nem értettem meg. Semmi kétség, a Repkénylakban a család különböző tagjait különféle jelek mutatták.

Éppen most hallottam valamit, ami nagyon meglepett. Úgy látszik, hogy Mr. Anagnos hallott Helénről, mielőtt még múlt nyáron megkapta volna Keller kapitány levelét. Mr. Wilson firenzei tanító, Kellerék egyik barátja előző nyáron a Harvardon tanult, és elment a Perkins Intézetbe, hogy megtudja, lehet-e tenni valamit barátja gyermeké-

ért. Egy úniemberrel volt dolga, aki véleménye szerint az igazgató volt, és beszélt neki Helénről. Azt mondja, nem keltette föl vele különösebben az érdeklődését, de úgy nyilatkozott: meglátja, lehet-e tenni valamit. Nem furcsa, hogy Mr. Anagnos soha egy szóval sem említette ezt a beszélgetést?

1887. március 20.

Szívem énekel örömeiben ma reggel. Csoda történt! Az értelem fénye felsütött kis tanítványom elméjében, és íme, minden megváltozott!

A két hét előtti vad kis teremtes kedves gyermekké alakult át. Miközben írok, itt ül mellettem, arca derült és boldog, hosszú piros láncot horgol skót gyapjúfonalból. Ezen a héten tanulta meg az öltést, és nagyon büszke erre a teljesítményre. Mikor sikerült olyan hosszú láncot csinálnia, hogy végigért a szobán, megveregette a saját karját, és első kezemunkáját szeretettel a arcához szorította. Most már megengedi, hogy megcsókoljam, és ha különösen kegyes kedvében van, egy-két pillanatig az ölemben ül; de nem viszonozza a becézésemet. Megtörtént a nagy lépés, az a lépés, amely egyedül számít. A kis vadóc megtanulta első leckéjét engedelmességből, és könnyűnek találja az ígát. Most az lesz a kedves feladatom, hogy irányítsam és alakítsam azt a szépséges intelligenciát, amely kezd mocorogni gyermeki lelkében. Az emberek már észreveszik Helénben a változást. Apja benéz hozzánk hivatalba menet és jövet, reggel-este, elégedetten nézi, hogyan fűzőgeti a gyöngyöket vagy varr ki vízszintes vonalakat a varrókartonján, és felkiált: „Milyen nyugodt!” Amikor jöttem, olyan szüntelenül mozgott, hogy az ember mindig érezte: valami természetellenes, szinte kísérteties van benne. Azt is észrevettem, hogy sokkal kevesebbet eszik. Ez annyira bántja az apját, hogy szeretné hazavinni. Azt mondja, honvágya van. Én nem vagyok ezen a véleményen, de azt hiszem, hamarosan itt kell hagynunk kis házikónkat.

Helén a héten több főnevet tanult. A „k-o-r-s-ó” és „t-e-j” szóval több baja volt, mint a többivel. Ha „tejet” betűz, a korsóra mutat, és ha „korsót”, az öntést vagy ivást jelzi, vagyis összezavarja őket. Még sejtelve sincs, hogy mindennek neve van.

Tegnap, mikor Helént tanítottam, behívtam a kis néger fiút is, és őt is megtanítottam a betűkre. Ez nagyon tetszett Helénnek, és tüzelte a becsvágyát, hogy töltegyen Percyn. Élvezte, ha hibát csinált, és többször megismételtette vele a betűket. Amikor sikerült utánoztatni vele, olyan erővel veregette meg gyapjas fejét, hogy arra gondoltam, a fiú néha szándékosan hibázott.

A hét egyik napján Keller kapitány elhozta látogatóba Bellét, a vizslát, amelyre igen büszke. Kíváncsi volt, fölismeri-e Helén régi játszótársát. Helén Nancyt fürdette, és először nem vette észre a kutyát. Rendesen megérzi a leghalkabb lépést is, és kinyújtja a karját, hogy megbizonyosodjék, van-e közelében valaki. Belle nem nagyon volt rajta, hogy magára vonja a figyelmét. Elképzelem, hogy kis úrnője néha meglehetősen durván bánt vele. De a kutya még nem volt egy fél percnél régebben a szobában, mikor Helén kezdett szaglászni, a babát a mosdótálba ejtette, és végigtapogatózott a termen. Belebotlott Bellébe, amely az ablak mellett kuporgott, kívül pedig Keller kapitány állt. Nyilvánvaló volt, hogy megismerte a kutyát, mert a nyaka köré fonta a kezét, és becézgette. Aztán leült melléje, és kezdte igazgatni a mancsait. Egy másodpercig el nem tudtuk képzelni, mit csinál; de mikor láttuk, hogy a saját ujjain betűzi: „b-a-b-a”, megértettük, hogy beszélni próbálja tanítani Bellét.

1897. március 28.

Helén és én tegnap hazajöttünk. Sajnálom, hogy nem hagytak ott még egy hétig; de úgy gondolom, az elmúlt két hét alkalmából a lehető legtöbbet hoztam ki, és nem hiszem, hogy a jövőben bármi komoly bajom lesz Helénnel. A haladás útjában álló legnagyobb akadály gerince megtört. Azt hiszem, az „igen” és „nem”, amit bólintással vagy fejrázással közlök, éppen olyan nyilvánvaló tények lettek számára, mint a meleg és hideg, vagy a kellemetlen és jó érzés különbsége. És semmi szándékom visszacsináltatni azt a leckét, amelyet annyi ügyel-bajjal tanult meg. Ott fogok állni közte és szülei túlságos engedékenysége közt. Megmondtam Keller kapitánynak és Kellernének, hogy semmiféleképpen sem szabad beavatkozniok a dolgomba. Minden örömmel igyekeztem beláttatni velük, milyen rettenes igazságtalan-

ság Helén iránt, ha megengedik, hogy tetszése szerint csináljon mindenben. Rámutattam: egyformán kínos gyerekeknek és tanítónak, míg megtanítjuk rá, hogy nem lehet minden úgy, ahogy ő akarja. Megígérték, hogy szabad kezet adnak nekem, és segítenek, amennyire csak tudnak. Gyermeük állapotának javulása, amit lehetetlen nem látniok, nagyobb bizalmat ad nekik irántam. Persze azért nehéz nekik. Megértem, bántja őket, mikor látják, hogy kislányuk szomorú, megbüntetik, és akarata ellenére csináltatnak vele valamit. Csak egy pár órával Keller kapitánnyal és Mrs. Kellerrel való beszélgetésem után (amikor beleegyeztek mindenbe) Helén a fejébe vette, hogy nem használ szalvétát az asztalnál. Azt hiszem, kíváncsi volt, mi történik. Többször megpróbáltam a nyakába tenni a szalvétát, de minden alkalommal letépte és a földre dobta, és a végén elkezdte rugdalni az asztalt. Elvettem előle a tányért, és kezdtem kifelé vezetni a szobából. Az apja ellenszegült, és azt mondta, nincs, ami miatt a gyermekét éheztetni hagyja.

Helén vacsora után nem jött föl a szobámba, nem láttam másnap reggelig. Mire lejöttem, a helyén ült. A szalvétát az álla alá tette, ahelyett, hogy szokása szerint a hátán tűzte volna meg. Felhívta a figyelmemet az új rendre, és mikor nem kifogásoltam, úgy látszott, hogy örül, és megveregette magát. Mikor kiment az ebédlőből, megfogta a kezemet, és megveregette. Nem tudom, ez „jóvátétel” volt-e. Arra gondoltam, megpróbálom, hogyan hat egy kis utólagos fegyelmezés. Visszamentem az ebédlőbe, és kihoztam egy szalvétát. Mikor Helén feljött a leckére, az asztalon elrendeztem a tárgyakat, úgy, mint rendesen, de nem volt ott a sütemény, amit mindig darabonként adogatok neki jutalmul, ha gyorsan és helyesen lebetűz egy szót. Azonnal észrevette, és megcsinálta a sütemény jelét. Erre megmutattam neki a szalvétát, a nyaka köré tűztem, aztán letéptem, a földre dobtam, és ráztam a fejem. Ezt az előadást többször megismételtem. Azt hiszem, tökéletesen megértette, mert kétszer-háromszor ráütött a kezére, és megrázta a fejét. Aztán a szokott módon megkezdtük a leckét. Odaadtam egy tárgyat, ő meg lebetűzte a nevét (most tizenkettőt tud). Mikor a fele szót lebetűzte, hirtelen megállt, mintha valami az eszébe villant volna, és a szalvéta után tapogatózott. A nyaka köré tűzte, és megcsinálta a sütemény

jelét (látod, az nem jutott eszébe, hogy lebetűzze a szót). Ezt úgy vettem, mint ígéretet, hogy ha kap egy kis süteményt, jó kislány lesz. Nagyobb darabot adtam neki a szokottnál, ő pedig kuncogott, és megveregette magát.

1897. április 3.

Szinte kinn élünk a kertben, ahol minden nő, virágzik, ragyog. Reggeli után kimegyünk, és figyeljük a dolgozó embereket. Helén szeret ásni és játszani a sárban, mint minden más gyerek. Ma reggel elültette a babáját, és mutatta nekem: azt várja, hogy olyan nagyra nő, mint én. Látnod kell, hogy nagyon világos fejű, de fogalmad sincs, milyen ravasz.

Tízkor bejövünk, és egy pár percre gyöngyöt fűzünk. Most már igen sok változatot tud, és gyakran ő maga is újakat talál ki. Azután szabad döntenie, varrni akar-e, kötni vagy horgolni. Nagyon gyorsan megtanult kötni, és egy mosdókesztyűt csinál az anyjának. Múlt héten a babájának kötött egy kötényt; olyan jól sikerült, ahogy bármelyik hasonló korú gyerek csinálná. De én mindig örülök, ha ez a munka befejeződik aznapra. Úgy gondolom, a varrás és horgolás az ördög találmánya. Inkább követ törnék országúton, mint hogy beszegjek egy zsebkendőt. Tizenegykor tornázunk. Helén tud minden szabadgyakorlatot, és az „Üllőkórust” a néma harangokkal. Az apja azt mondja, tornatermet csinál neki a szivattyúházban, de mi mind a ketten jobban szeretünk egy alapos hancúrozást, mint megállapított gyakorlatokat. Tizenkettőtől egyig új szavakat tanulunk. De ne gondold, hogy csak ilyenkor betűzők Helénnek, mert egész nap mindent a kezébe betűzők, amit csinálunk, bár egyelőre fogalma sincs, mit jelent a betűzés. Ebéd után én pihenek egy órát, Helén pedig játszik a babáival, vagy hancúrozik az úton a kis feketékkal, azok voltak állandó játszótársai az én jövetelem előtt. Később csatlakozom hozzájuk, és sorba járjuk a külső épületeket. Meglátogatjuk a lovakat és öszvéreket az istállóban, tojásokat keresünk, etetjük a pulykákat. Ha jó idő van, négytől hatig gyakran kikocsizunk, vagy elmegyünk meglátogatni a nagynénjét a Repkénylakban vagy az unokatestvéreit a városban. Helénben határozottan társas ösztönök élnek; szereti, ha emberek vannak körülötte, és szeret látogatóba menni a barátaihoz, részben — gondolom — azért is, mert ná-

luk mindig akad olyan ennivaló, amit szeret. Vacsora után az én szobámba megyünk, és mindenfélét csinálunk egészen nyolcig, amikor levetköztetem a kis kisasszonyt, és ágyba dugom. Most velem alszik. Mrs. Keller egy gyermeklányt akart venni melléje, de én arra az eredményre jutottam, hogy inkább én leszek a dajkája, mint hogy egy oktondi, lusta néger lány körmére nézzek. Azonkívül szeretem, ha Helén tőlem függ mindenben, és sokkal könnyebbnek tartom, ha alkalmanként tanítom meg dolgokra, mint megszabott időben.

Március 31-én Helén tizennyolc főnevet és három igét ismert. Íme a szavak listája. A kereszttel jelölteket ő maga kérdezte: *Baba, korsó, tű, kulcs, kutya, kalap, csésze, doboz, víz, tej, cukor, szem (x), ujj (x), lábujj (x), tej (x), sütemény, bébi, anya, ül, áll, sétál*. Április 1-én megtanulta a *kés, villa, kanál, csészealj, tea, papa, ágy* főneveket, és a *szalad* igét.

1887. április 5.

Írnom kell egy sort ma reggel, mert valami nagyon fontos történt. Helén megtette nevelkedésében a második nagy lépést. Megtanulta, hogy mindennek van neve, és hogy a kézi ábécé a kulcsa mindannak, amit meg akar tudni.

Azt hiszem, írtam valamelyik levelemben, hogy több baja volt a „korsóval” és „tejjel”, mint az összes többivel. Összezavarta a főneveket az „inni” igével. Nem ismerte ugyan az „inni” szót, de valahányszor lebetűzte: „korsó” vagy „tej”, mutatta az ivást. Ma reggel mosakodás közben a „víz” nevét akarta tudni. Ha valaminek a nevét szeretné tudni, rámutat, és megveregeti a kezemet. Lebetűztem: „v-i-z”, és nem gondoltam ezzel többet reggeli utánig. Akkor eszembe jutott, hogy ennek az új szónak a segítségével talán sikerült elhárítanom a „korsó — tej” nehézséget. Kimentünk a szivattyús kút házába, és a csap alá tartattam Helénnel a korsót, miközben húztam a szivattyút. Amint a hideg víz folyt és megtöltötte a korsót, a szabad kezébe betűztem: „v-i-z”. Úgy látszott, nagyon meglepi ez a szó, közvetlenül a kezére ömlő hideg víz érzése mellett. Elejtette a korsót, és úgy állt, mintha gyökeret vert volna a lába. Arcán új fény gyulladt ki. Többször egymásután betűzte: „v-i-z”. Aztán a földre dobbantott, és kérdezte a nevét, a szivattyúra

mutatott és a farácsra, majd hirtelen megfordult, és az én nevemet kérdezte. Lebetűztem: „Tanító”. Éppen akkor a dada odahozta Helén kishúgát. Helén lebetűzte: „bé-bi”, és a dadára mutatott. Egész úton hazafelé roppant izgatott volt, és megtanulta minden tárgynak a nevét, amihez hozzáért, úgyhogy néhány óra alatt harminc új szót adott a szótárához. Itt egy pár példa: *Ajtó, kinyit, becsuk, ad, megy, jön, és még egy sereg.*

P. S. Nem fejeztem be tegnap este idejében a leveletem, hogy postára adhassam, hát írok hozzá egy sort. Helén ma reggel úgy ébredt, mint egy sugárzó tündér. Egyik tárgytól a másikig repült, mindennek a nevét kérdezve, és örömeiben csókolgatva engem. Tegnap este, mikor lefeküdtem, magától a karomba simult, és legelőször csókolt meg. Úgy tele volt a szívem örömmel, hogy azt gondoltam, megreped.

1887. április 10.

Napról napra, szinte óráról órára látom Helén javulását. Most már mindennek meg kell hogy legyen a neve. Bárhová megyünk, buzgón kérdegeti mindannak a nevét, amit nem tanult meg otthon. Ég a vágytól, hogy a barátai is betűzzenek, és buzgón tanít a betűkre mindenkit, akivel csak találkozik. Felhagy az azelőtt használt jelekkel és némajátékkal, mihelyt szavai vannak a helyükbe, és egy új szó elsajátítása a legélénkebb gyönyörűséggel tölti el. És észrevesszük, hogy az arca mindennap kifejezőbb lesz.

Elhatároztam, hogy egyelőre nem törekszem rendszeres leckékre. Pontosan úgy fogok bánni Helénnel, mint egy kétéves gyermekkel. A minap eszembe jutott: képtelen dolog azt követelni egy gyerektől, hogy megadott időben egy adott helyre jöjjön és felmondja az adott leckét, mikor még nincs szókinccse a munkához. Elküldtem Helént, és nekiültem gondolkodni. Azt kérdeztem magamtól: „Hogyan tanul nyelvet egy normális gyermek?” A felelet egyszerű volt: „Utánzással.” A gyermek azzal a képességgel jön világra, hogy tanulni tud, és magától tanul, ha elégséges külső ösztönzés éri. Látja, mit csinálnak mások, és ő is megpróbálkozik ugyanazzal. Hallja, hogy mások beszélnek, és ő is beszélni próbál. De hosszú idővel azelőtt, hogy az első szót kiejti, megér-

ti, amit mondanak neki. Megfigyeltem mostanában Helén kis unokahúgát. Úgy tizenöt hónapos, és már nagyon sokat megért. Kérdésekre felelve szépen megmutatja az orrát, száját, szemét, állát, arcát, fülét. Ha kérdezem: „Hol a bébi másik füle?” — pontosan megmutatja. Ha egy szál virágot adok neki, és azt mondom: „Add a mamának”, odaviszi az anyjához. Ha azt kérdem: „Hol a kis kópé?”, akkor elbújik az édesanyja széke mögé, vagy eltakarja a kezével az arcát, és a tökéletes kópéság kifejezésével kandikál ki rám. Engedelmeskedik sok felszólításnak, mondjuk: „Gyere ide”, „Csókolj meg”, „Menj oda papához”, „Csukd be az ajtót”, „Add ide a piskótát”. De még nem hallottam, hogy próbált volna kifejteni egyet is ezek közül a szavak közül, bár százszor meg százszor ismételték őket a füle hallatára, és egészen nyilvánvaló, hogy megérti. Ezek a megfigyelések adták meg a módszer kulcsát, amit Helén tanításában használnom kell. Úgy akarok beszélni a kezébe, mint ahogy a kisbaba fülébe beszélünk. Föltételezem, hogy megvan benne a normális gyermek asszimiláló és utánzó képessége. Teljes mondatokban fogok beszélni hozzá, és ha a szükség úgy kívánja, kiegészítem a szavak jelentését taglejtésekkel és az ő leíró jeleivel; de nem fogom mindenáron egy tárgyra kötni le a figyelmét. Mindent megteszek, amit csak tudok, hogy fölkeltssem az érdeklődését és ösztönözzem — és várom az eredményt.

1887. április 24.

Az új rendszer remekül beválik. Helén most több mint száz szó jelentését ismeri, és naponta újakat tanul, de a leghalványabban sem gyanítja, hogy igen nehéz teljesítményt visz végbe. Tanul, mert nem tehet másképp, éppen úgy, ahogyan a madarak megtanulnak repülni. De ne gondold, hogy „folyékonyan beszél”. Mint a csepp unokahúga, ő is egész mondatokat egyetlen szóval fejez ki. „Tej” egy taglejtés kíséretében ezt jelenti: „Adj még tejet.” „Anya”, kérdő tekintettel, ezt akarja mondani: „Hol van édesanyja?” „Megy”: „Ki szeretné menni”. De mikor a kezébe betűzőm: „Adj egy kis kenyeret”, odanyújtja a kenyeret. Vagy ha azt mondom: „Vedd a kalapodat, sétálni megyünk”, azonnal engedelmeskedik. A „kalap” és „séta” szónak ugyanúgy meglenne a hatása; de ha a nap folyamán sokszor ismétlem ugyanazokat a tel-

jes mondatokat, idővel föltétlenül az agyába vésődik, és lassacskán magától alkalmazni fogja.

Egy kis játékot játszunk, amit hasznosnak találok az értelem fejlesztésére, és mellesleg megfelel egy nyelvlecke céljainak. A „Hol a gyűszű?” játék alkalmazása. Eldugok valamit, egy labdát vagy egy orsó cérnát, azután keressük. Mikor két-három napja először játszottuk ezt, semmi ötletességet nem mutatott, hogy megtalálja az illető tárgyat. Olyan helyeken kereste, ahová képtelenség lett volna eldugni. Például mikor a labdát dugtam el, az íróasztala alatt kereste. Mikor meg a cérnát, egy hüvelyknyi kis dobozban. És nagyon hamar abbahagyta a keresést. Most egy óráig vagy tovább is ébren tudom tartani az érdeklődését a játék iránt, és sokkal több intelligenciát, gyakran nagy ötletességet tanúsít a keresésben. Ma reggel egy perecet dugtam el. Kereste mindenütt, amire csak gondolhatott, de hiába. Nyilvánvalóan nem tudott már mihez fogni, mikor hirtelen az eszébe jutott valami, odaszaladt hozzám, nagyra nyitotta a száját, és alaposan kikutatta. Minthogy nem találta benne a perec nyomát, a gyomromra mutatott, és lebetűzte: „enni”, vagyis: „Megetted?”

Pénteken lementünk a városba. Találkoztunk egy úriemberrel, aki cukrot adott Helénnek. Megette, kivéve egy kis darabot, amit a kötényzsebébe rakott. Mikor hazaértünk, az édesanyjával találkozott, és saját jószántából azt mondta: „Adni bébi cukor.” Mrs. Keller odabetűzte: „Nem — bébi — nem enni.” Helén a bölcsőhöz ment, megtapogatta Mildred száját, és a saját fogaira mutatott. Mrs. Keller lebetűzte: „fog”. Helén megrázta a fejét, és ezt betűzte: „Bébi fog nem, bébi enni — nem”, ami természetesen ezt jelentette: „A bébi nem tud enni, mert nincs foga.”

1887. május 8.

Nem, nem kérek több óvodai anyagot. Először azért használtam a gyöngyöt, kartont és szalmát, mert nem tudtam mást csinálni. De most már nincs szükség rájuk, legalábbis egyelőre.

Kezdek gyanúsnak tartani minden kidolgozott és sajátos nevelési rendszert. Azt tartom, arra a föltételezésre épülnek, hogy minden gyermek egy kis hülye, akit meg kell tanítani gondolkodni. Ha viszont a gyermekeket a

maga erejére hagyjuk, többet és jobban fog gondolkodni, ha kevésbé mutatósan is. Hadd jöjjön-menjen szabadon, hadd érintse a valóságos dolgokat és állítsa össze magának a benyomásait, ahelyett, hogy a szobában ül egy kis kerek asztalnál, miközben a tanító édes hangon azt beszéli be neki, hogy a fakockáival egy kőfalat épít, vagy színes papírcsíkokból szívárványt, vagy gyöngyből való virágcserépekbe szalmafaakat ültet. Az ilyen tanítás mesterkéltséggel asszociációkkal tölti meg a fejet, amelyektől meg kell szabadulni, mielőtt a gyermek független gondolatokat vagy tényleges tapasztalatokat sajátíthat el.

Helén most jelzőket és határozókat tanul, éppen olyan könnyen, mint ahogy a főneveket tanulta. A gondolat mindig megelőzi a szót. Sokkal azelőtt, hogy idejöttem, megvoltak a jelei a „kicsiny” és „nagy” jelzésére. Ha valami kicsi dolgot kért és nagyot adtak neki, megrázta a fejét, és egyik keze mutató- és hüvelykujja közé csípte a másik bőrének egy kis darabját. Ha valami nagyot akart megmutatni, szélesre terjesztette mind a két keze ujjait, és összerakta őket, mintha egy nagy labdát szorongatna. A minap ezeket a jeleket a „kicsi” és „nagy” szóval helyettesítettem, és ő azonnal alkalmazta a szavakat, és abbahagyta a jeleket. Meg tudom mondani neki, hogy hozzon egy nagy könyvet vagy egy kistányért, hogy lassan menjen föl a lépcsőn, hogy gyorsan szaladjon és sebesen lépkedjen. Ma reggel először használta az „és” kötőszót. Azt mondtam neki, hogy csukja be az ajtót, ő pedig hozzátette: „és zárni”.

Pár perce nyargalva jött fel a lépcsőn, nagy izgalomban. Először ki nem tudtam találni, mi történt. Egyre betűzte: „kutya — bébi”, egymás után az öt ujjára mutatott, és beszopta őket. Első gondolatom az volt, hogy valamelyik kutya bántotta Mildredet; de Helén sugárzó arca lecsillapította félelmemet. Nem volt mit tenni, el kellett mennem vele, hogy lássak valamit. A szivattyúházba vezetett, és ott egy sarokban ott volt az egyik vizsla, öt drága kis kölyökkel! Megtanítottam a „kölyök” szóra, végighúztam a kezét mindegyiken, miközben szoptak, és lebetűztem: „kölykök”. Nagyon érdekelte a táplálás folyamata, és többször betűzte: „anyakutya” és „bébi”. Észrevette, hogy a kölykök szeme csukva van, és azt mondta: „Szemek — csukva. Aludni — nem”, vagyis: „A szemük csukva van, de a kölykök nem alszanak.” Sikí-

tott örömeiben, mikor a csöppségek vinnyogtak és fészkelődtek, hogy visszajussanak az anyjukhoz, és azt betűzte: „Bébi — enni nagy.” Gondolom, ezt akarta mondani: „A bébi sokat eszik.” Rámutatott mindegyik kölyökre, egyikre a másik után, és az öt ujjára, és én megtanítottam az „öt” szóra. Azután feltartotta egy ujját, és azt mondta: „bébi”. Tudtam, hogy Mildredre gondol, és azt betűztem: „Egy bébi és öt kölyök.” Miután egyideig játszott velük, eszébe jutott, hogy a kölyköknek biztosan megvan a nevük, mint az embereknek, és kérdezte, hogy hívják mindegyiket. Azt mondtam neki, kérdezze meg az édesapját, de ő azt mondta: „Nem — anya”. Nyilvánvalóan azt gondolta, hogy a mamák valószínűleg többet tudnak mindenféle bébiről. Észrevette, hogy az egyik kölyök sokkal kisebb a többinél, és azt betűzte: „kicsi”, egyúttal a jelet is megcsinálva. Én azt mondtam: „nagyon kicsi”. Nyilvánvalóan megértette, hogy a n a g y o n annak az új dolognak a neve, ami eszébe jutott, mert egész úton visszafelé a házba helyesen használta a „nagyon” szót. Az egyik kö „kicsi” volt, a másik „nagyon kicsi”. Amikor megérintette a kishúgát, azt mondta: „Bébi — kicsi. Kölyök — n a g y o n kicsi.” Mindjárt utána kezdte váltogatni a lépését nagyról kicsire, és az apró tipegő lépések „nagyon kicsik” voltak. Most bejárja a házat, mindenféle tárgyra alkalmazva az új szavakat.

Úgy találom, Helén sokkal gyorsabban tanul, mióta elhagytam a rendszeres leckék gondolatát. Meg vagyok győződve: eltékozolt idő, amit a tanító azzal tölt, hogy kibányássza a gyermekből, amit beletömött, hadd lássa saját kielégülésére, hogy csakugyan gyökeret vert benne. Azt gondolom, sokkal jobb föltételezni, hogy a gyerekek megteszi a magáét, és hogy a mag, amit az ember elvetett, gyümölcsöt hoz a maga idejében. A gyerek megérdemli, hogy így bánjanak vele, és az embert magát sok fölösleges bajtól megkíméli.

1887. május 16.

Kezdünk nagy sétákat tenni minden reggel, közvetlenül reggeli előtt. Az idő remek, a levegő tele a számaca illatával. Célpontunk a Keller-kikötő a Tennessee, vagy két mérföldre. Soha nem tudjuk, hogyan jutunk oda, vagy hol vagyunk egy adott pillanatban; de így csak annál élvezetesebb, főleg ha minden új és különös.

Igazán úgy érzem, mostanáig nem láttam meg semmit, annyi kérdezni valót talál Helén útközben. Lepkékre vadászunk, néha el is fogunk egyet. Akkor leülünk egy fa alá vagy egy bokor árnyékába, és megbeszéljük. Utána, ha túlélte a leckét, elengedjük; de rendszerint élete és szépsége áldozatul esik a tanulmányok oltárán. Igaz, más értelemben örökké él: hiszen nem alakult-e át élő gondolatokká? Csodálatos, hogyan szülnek a szavak gondolatokat! Minden új szó, amit Helén megtanul, mintha húzná maga után, hogy még annál többre van szükség. Gondolkodása szüntelen tevékenysége által állandóan fejlődik.

A Keller-kikötőben a háború alatt csapatok szálltak partra, de azóta rég tönkrement, benőtte a moha és a gyom. A hely magányossága álmodozni késztet. A kikötő közelében van egy gyönyörű kis forrás, amelyet Helén „mókuscshézé”-nek hív, mert azt mondtam neki, a mókusok odajárnak inni. Megtapogatózott halott mókusokat és nyulakat meg más vadakat, és alig várja, hogy lásson egy „sétamókust” — ez, gondolom, élő mókust jelent. Rendszen ebéd körül megyünk haza, és Helén buzgón sorolja édesanyjának, mi mindent látott. Ez a vágy, hogy elismételje, amit mondtak neki, határozott haladást mutat értelmi fejlődésében, és felbecsülhetetlen ösztönző a nyelv elsajátítására. Minden barátját kérem, bátorítsák, hogy meséljen el nekik mindent, amit csinál, és mutassák a lehető legnagyobb kíváncsiságot és tetszést kis kalandjai iránt. Ez kielégíti a gyermek dicséretvágyát, és ébren tartja érdeklődését a dolgok iránt. Ez az igazi kapcsolat alapja. Persze sok hibát követ el, kiteker szavakat és mondatokat, a kocsit a ló elé fogja, és főnevek meg igék reménytelen dzsungelébe bonyolódik; no de a halló gyermek ugyanígy csinál. Biztos vagyok benne, ezek a nehézségek majd segítenek magukon. A fontos a közlés ösztöne. Itt-ott pótlók egy szót, néha egy mondatot, és figyelmeztetem valamire, amit elhagyott vagy elfelejtett. Így a szókincse lépésről lépésre nő, és az új szavak új gondolatokat szülnek és hoznak magukkal. Már pedig ez az az anyag, amiből ég és föld készült.

1887. május 22.

Munkám mindennap jobban leköt és érdekesebb. Helén csodálatos gyermek, annyira önként és buzgón tanul.

Már kb. 300 szót ismer és egy csomó mindennapi szólást, holott nincs három hónapja, hogy az első szót megtanulta. Ritka kiváltság figyelni egy élő elme születését, növekvését és első gyenge erőfeszítéseit. Ez a kiváltság az enyém; és ráadásul nekem adatott meg, hogy fölébreszsem és vezéreljem ezt a ragyogó intelligenciát.

Bárcsak alkalmasabb lennék a nagy feladatra! Mindennap alkalmatlanabbnak érzem magam. Az agyam tele ötletekkel, de nem tudom hatásos alakba önteni őket. Tudod, fegyelmetlenül a gondolkodásom, csupa szökevény és ugrás, és egy csomó mindenféle lapul felhalmozva egy-egy sötét sarokban. Hogy szeretném rendberakni! Ó, csak segítené valaki! Nekem éppen olyan szükségem van tanítóra, mint Helénnek. Tudom: ennek a gyereknek a nevelése életem fő eseménye lesz, ha van elég sütnivalóm és kitarásom a véghezvitelére. Valamit eltökéltem: Helénnek meg kell tanulnia a könyvek használatát — jobban mondva mind a kettőnknek meg kell tanulnunk. Erről jut eszembe: megkérnéd Mr. Anagnost, szerezze meg nekem Perez és Sully Pszichológiáját? Azt hiszem, hasznos lesz.

Mindennap tanulunk olvasni. Rendesen elvisszük magunkkal valamelyik kis Olvasókönyvet egy nagy fához a ház közelében, és egy-két órát azzal töltünk, hogy megtaláljuk a szavakat, amelyeket Helén már ismer. Úgy csináljuk, mint valami játékot: ki találja meg hamarabb, ő az ujjával vagy én a szememmel. Közben annyi új szót tanul, amennyit meg tudok magyarázni a már ismertek segítségével. Ha az ujjai olyan szóra akadnak, amit ismer, sikítozik örömeiben, megszorongat és megcsókol, különösen ha úgy gondolja, hogy megvert. Megdöbennél, ha látnád, hány szót tanul meg egy óra alatt ilyen kellemes módon. Azután az új szavakat rövid mondatokba foglalva keretbe rakom, és néha kiadnak egy kis történetet egy méhről vagy macskáról vagy kisfiúról. Már meg tudom mondani neki, hogy menjen föl a lépcsőn vagy le a földszintre, ki a szabadba vagy be a házba, zárja be vagy nyissa ki az ajtót, vigyen el vagy hozzon oda valamit, üljön le, álljon fel, menjen, fusson, feküdjék le, másszon, vessen bukfencet vagy kapaszkodjék. Nagy örömet leli a cselekvést kifejező szavakban; semmi baj nincs az igék tanításával. Mindig kész a tanulásra, és csupa öröm, micsoda mohósággal nyeli a fogal-

makat. Olyan diadalittas, ha meghódított egy mondatot, mint egy tábornok, aki elfoglalta az ellenség várát.

Helén egyik régi szokása az a hajlam, hogy törjön. Ez nagyon erős, és roppant nehéz kijavítani. Ha valamit útjában talál, a padlóra hajítja, nem számít, mi az: egy pohár, egy kancsó, vagy éppen a lámpa. Igen sok babája van, de mindegyiket eltörte indulatában vagy unalmában. A minap egy barátja új babát hozott neki Memphiszből. Arra gondoltam, meglátjuk, meg tudom-e értetni vele, hogy nem szabad eltörnie. Odakocogtattam vele a baba fejét az asztalhoz, és lebetűztem: „Nem, nem. Helén csúnya. Tanító szomorú” — és kitapintattam vele a bánatos kifejezést az arcomon. Aztán becéztettem vele a babát, megcsókoltattam a megütött helyet, és ahogy gyengéden a karjában tartotta, odabetűztem: „Jó Helén, tanító örül” — és kitapintattam vele, hogyan mosolygok. Többször elismételte ezeket a mozdulatokat, utánózva mindegyiket, aztán egy percig nagy csendben volt, zavart arccal. Hirtelen felderült, azt betűzte: „Jó Helén”, és széles, mesterkélt mosolyra húzta az arcát. Aztán fölvitte a babát az emeletre, fölvette a ruhás szekrény legfelső polcára, és azóta hozzá sem nyúlt.

Add át kérlek tiszteletemet Mr. Anagnosnak, és ha jönak látod, mutasd meg neki a leveletem. Hallom, hogy a Baltimore Intézetben nevelnek egy süket és vak gyereket.

1887. június 2.

Perzselő meleg van. Borzasztóan kellene az eső. Mindnyájan aggódunk Helénért. Nagyon ideges, rögtön izgalomba jön. Éjjel nyugtalan, és nincs étvágya. Nem tudjuk, mit csináljunk vele. Az orvos azt mondja, túlságosan aktív az elméje; de hogy akadályozzuk meg, hogy gondolkodjék? Abban a pillanatban, hogy reggel fölébred, betűzni kezd, és egész nap ezt csinálja. Ha nem vagyok hajlandó beszélni vele, a saját kezébe betűz, és szemmeláthatóan a legélénkebb társalgást folytatja önmagával.

Odaadtam neki a braille-lemezemet, hogy játsszék vele. Azt gondoltam, a lyukak gépies szurkálása a papírbra majd elszórakoztatja, és pihenteti az agyát. De mekkora volt a megdöbbenésem, mikor azt láttam, hogy a kis boszorkány leveleket ír! Sejtelmem sincs, honnét tud-

ja, mi a levél. Sokszor eljött velem a postára levelet földadni, és azt hiszem, elismételtem neki egyes dolgokat, amiket neked írtam. Azt is tudta, hogy néha „levelet írok vak lányoknak” a lemezen. De nem gondoltam, hogy világos fogalma van róla, mi a levél. Egyik nap odahozott nekem egy ívet, amit teleszurkált lyukakkal, és azt akarta, tegyük borítékba és vigyük a postára. „Frank — levél” — mondta. Megkérdeztem, mit írt Franknek. Ezt felelte: „Sok szó. Kölyök anyakutya — őt. Bébi — sírni. Meleg. Helén séta — nem. Napfény — rossz. Frank — jönni. Helén — csókolni Frank. Eper — nagyon jó.”

Helén majdnem ugyanolyan buzgón olvas, mint ahogy beszél. Úgy veszem észre, egész mondatok értelmét kitalálja, az összefüggésből értve meg az ismeretlen szavakat. És mohó kérdései tanúsítják, hogyan nyújtózik kifelé az elméje, és milyen nem mindennapi tehetséges.

A minap, mikor este lefeküdtem, Helént mélyen alva találtam, a karjában szorongatva egy nagy könyvet. Nyilvánvalóan olvasás közben aludt el. Mikor reggel megkérdeztem, azt mondta: „Könyv — sírni”, kiegészítve rázkódással és a félelem más jeleivel. Megtanítottam a „fél” szóra, mire azt mondta: „Helén nem fél. Könyv fél. Könyv akar aludni lánnyal.” Megmondtam neki, hogy a könyv nem fél, annak a tokjában kell aludni, és a „lány” ne olvasson az ágyban. Igen huncutul nézett, és láthatólag megértette, hogy keresztülláttam a fortélyán.

Örülök, hogy Mr. Anagnos olyan nagyra becsül mint tanítót. De „zseni” és „eredetiség” — ilyen szavakat ne használjunk egykönnyen. Ha pedig csak távolról is rám illenek, akkor miért érdemelnék ezért dicséretet?

Eppen ezzel kapcsolatban szeretnék valamit bizalmasan elmondani, csak neked. Valami azt súgja bennem, hogy nagyobb lesz a sikerem, mint álmodnám. Ha bizonyos körülmények nem tennék ezt a gondolatot roppant valószínűtlenné, sőt képtelenné, azt gondolnám: Helén nevelése Dr. Howe kísérleténél is érdekesebb és csodálatosabb lesz. Tudom, hogy figyelemreméltó tehetségei vannak, és hiszem, hogy képes leszek kifejleszteni és alakítani őket. Nem tudom megmondani, honnan tudom mindezt. Rövid ideje még fogalmam sem volt, hogy fogjak munkához; sötétben tapogattam; de most valahogy tudom, és tudom, hogy tudom. Nem vagyok képes megmagyarázni, — de mikor nehézségek támadnak, nem jö-

vők zavarba és nincs kétségem. Tudom, hogyan szálljak szembe velük. Mintha kitalálnám Helén sajátos szükségleteit. Ez csodálatos.

Az emberek máris nagyon érdeklődnek Helén iránt. Mindenkire mély benyomást tesz, aki csak látja. Nem mindennapi gyermek, és az emberek érdeklődése nevelése iránt nem mindennapi érdeklődés lesz. Ezért legyünk mérhetetlenül óvatosak, hogy mit mondunk és mit írunk róla. Neked őszintén fogok írni, és elmondok mindent, — egy föltétellel, és az a következő: meg kell ígéred, hogy soha senkinek nem mutatod meg a leveleimet. Az én gyönyörűséges Helénemet ne tegyék mutatóvényszámmá, hacsak rajtam áll.

1887. június 5.

A hőség bágyadttá és nyugodttá teszi Helént. Különben a pokolmeleg idő mindannyiunkat félig folyékony állapotba hozott. Tegnap Helén levetette a ruháit, és egész délután meztelenül ült. Amikor a nap besütött az ablakon, ahol a könyvével kuporgott, türelmetlenül fölkelt, és becsukta. Persze a nap ugyanúgy átsütött. Akkor bánatos arccal odajött hozzám, és nyomatékosan a kezembe betűzte: „Nap rossz fiú. Nap kell menni ágyba.”

A legkedvesebb, legédesebb kis jószág most, és annyi szeretet van benne! Egyszer, mikor kértem, hogy hozzon nekem vizet, azt mondta: „Lábak nagyon fáradt. Lábak nagyon sírni.”

Roppantul érdekli néhány kiscsibe, amelyek ma reggel törtek utat a világba. Kezébe adtam egy tojáshéjat, és megtapogattattam a csipogó csibét. Nem lehet leírni a megdöbbenését, mikor érezte bent az apró teremtest. A kótló nagyon szelíden viselkedett, nem volt kifogása kutatásunk ellen. A csibék mellett különféle más családi szaporulat is van: két borjú, egy csikó és egy kupacnyi fura kismalac. Nevetnél, ha látnál, amint a karomban tartok egy vinnyogó malacot, miközben Helén végéig tapogatja, és számtalan kérdést tesz föl, amire ugyancsak nem könnyű felelni. Miután látta, hogy jönnek ki a csibék a tojásból, azt kérdezte: „Malacbébi tojásban nőtt? Hol van sok tojáshéj?”

Helén feje húsz és fél hüvelyk kerületű, az enyém huszonegy és fél. Látod, csak egy hüvelyk előnyöm van!

1887. június 12.

Az idő továbbra is forró. Helén nagyjából ugyanolyan, sápadt és sovány; de ne gondold, hogy valóban beteg. Biztos vagyok benne, hogy a hőség a hibás az állapotában, nem pedig természetes, remek értelmi tevékenysége. Persze nem fogom kelleténél többre becsülni az agyát. Sokat bosszantanak olyan emberek, akik magukra veszik a felelősséget a világért, ha a jó Isten hanyagul kezel. Azt mondják, hogy Helén „túlerőlteti magát”, hogy az agya túlságosan tevékeny (ugyanazek gondolták néhány hónappal ezelőtt, hogy nincs is mivel gondolkozzék!), és sok képtelen és lehetetlen orvosságot ajánlanak. De idáig senkinek sem jutott eszébe, hogy kloroformot adjon neki, pedig úgy gondolom, csak ezzel lehetne megállítani képességeinek természetes gyakorlását. Furcsa, milyen készen áll az embereknél a tanács minden valóságos vagy képzeletbeli szükség esetén, és nem számít, hányszor mutatta meg a tapasztalat nekik, hogy tévednek, továbbra is fenntartják a véleményüket, mintha csak egyenesen a Mindenhatótól kapták volna!

Most a szögletes betűket tanítom Helénnek szórakozásképpen. Ad neki valami tennivalót és nyugton tartja, ami szerintem kíváncsú, míg ez a kimerítő idő tart. Tökéletes rögeszméje a számolás. Mindent megszámlolt a házában, és most szorgalmasan számolja az ábécés-könyvében a betűket. Remélem, nem jut eszébe megszámlolni a hajszálakat a fején. Ha látna és hallana, akkor gondolom olyan módon tudna megszabadulni fölös energiájától, ami talán nem venné ennyire igénybe az agyát; bár azt hiszem, a normális gyermek nagyon komolyan veszi a játékát. Az apró legényke, aki körbezúgatja „New York Expressz”-ét a gyerekszobában, olyan kanyarokat írva le, amiről kisebb képzeletű mozdonyvezetők nem is álmodnak, egész lelkét játékmozdonyára összpontosítja.

Helén éppen most jött jelenteni, zavart kifejezéssel: „Lány nem számolni nagyon nagy (sok) szó.” Azt mondtam: „Nem, menj és játsszál Nancyvel.” Ez az ajánlat nem tetszett neki, mert ezt felelte: „Nem. Nancy nagyon beteg.” Kérdeztem, mi baja, erre azt mondta: „Sok fog csinál Nancy beteg.” (Mildrednek a foga jön.)

Minap történetesen azt mondtam neki, hogy a vad-szőlő a rácson „kúszó” növény.* Remekül szórakozott rajta, és azonnal analógiákat kezdett találni a saját és a növények mozgása közt: szaladnak, kúsznak, ugrálnak, szökellnek, hajolnak, esnek, kapaszkodnak és hintáznak; de huncutul azt mondja, hogy ő „sétanövény”.

Múlt este gyapjúfonalat tartott nekem, míg felgombolyítottam. Utána körbe-karikába kezdett forogni, közben folyton mondogatva: „Gyorsan gombolyítani, lassan gombolyítani”, és láthatólag roppantul élvezve az ötletét.

1887. június 15.

Pompás zivatarunk volt múlt éjszaka, és ma sokkal hűvösebb van. Mindnyájan úgy felfrissültünk, mintha lezuhanyoztunk volna. Helén olyan élénk, mint a tücsök. Mikor érezte a mennydörgést, azt akarta tudni, lövöldöznek-e a férfiak az égben, meg hogy a fák és virágok megisszák-e mind az esőt.

1887. június 19.

Kis tanítványom továbbra is ugyanolyan buzgón tanul, mint kezdetben. Minden ébren töltött pillanatát arra fordítja, hogy igyekezzék eleget tenni veleszületett ismeretvágyának, és elméje olyan szünet nélkül dolgozik, hogy féltjük az egészségét. De az étvágya, amelyet néhány hete elvesztett, most visszatért, és az álma nyugodtabbnak és természetesebbnek tűnik. E hónap 27-én lesz hét éves. A magassága négy láb egy hüvelyk, fejének kerülete húsz és fél hüvelyk, a vonalat a koponyafal- és homlokcsont kidudorodásán keresztül húzva. E fölött a vonal fölött még egy és egynegyed hüvelyknyire emelkedik.

Sétáink alatt állandóan betűz, és szereti ezt cselekvéssel kísérni: ugrál, szökdel, ugrik, szalad, gyorsan vagy lassan jár stb. Ha leejti a szemet, azt mondja: „Helén hibázik, tanító sírni fog.” Ha vizet akar, ezt mondja: „Adni Helénnek ivóvizet.” Négyszáz szót ismer és számos tulajdonnevet. Egy leckében ezekre a szavakra tanítottam meg: *sodrony, matrac, lepedő, takaró, paplan,*

* „Creep” angolul egyaránt jelent mászást és kúszást.

leterít, párna. Másnap mindegyikre emlékezett, csak a „leterít”-re nem. Ugyanaznap különböző időkben a következő szavakat tanulta meg: *ház, gyom, por, hintázik, melasz, gyors, lassú, juharcukor és számológép,* s egyet sem felejtett el belőlük. Ez némi fogalmat ad, micsoda emlékezete van. Nagyon gyorsan el tud számolni harmincig, hetet le tud írni a szögletes betűkből, valamint a belőlük alkotható szavakat. Úgy látszik, érti, mit jelent levelet írni, és türelmetlen, mikor tud „írni Franknek levelet”. Elvezetett szurkál lyukakat a papirosba az árral, én azt gondoltam, azért, mert kitapogathatja munkája eredményét; de egyik nap megfigyeltük, és nagy meglepetésemre rájöttem: azt képzei, levelet ír. Félkezével lebetűzte: „Éva” (egy unokatestvére, akit nagyon szeret), aztán úgy tett, mintha leírta volna; utána betűzte: „beteg ágyban”, és leírta. Majdnem egy óráig folytatta ezt. Olyan dolgokat vetett papírra (vagy képzelte), amelyek érdekelték. Mikor befejezte a levelet, odavitte az anyjának, és lebetűzte: „Frank levél”, aztán odaadta a fivérének, hogy vigye a postára. Volt már velem a postán levéllel.

Azonnal fölismeri, akivel már egyszer találkozott, és betűzi a nevét. Nem hasonlít Laura Bridgmanhez abban, hogy szereti a férfiakat, és úgy vesszük észre, hamarabb megbarátkozik egy férfival, mint egy nővel.

Mindig kész megosztani mindenét a körülötte lévőkkel, és sokszor nagyon keveset tart meg magának. Nagyon szereti a ruhákat és mindenféle cicomát, és egész boldogtalan, ha lyukat talál valamin, amit visel. Olyan álmos, hogy már alig áll a lábán, mégis ragaszkodik hozzá, hogy hajcsavaró papírba rakják a haját. Valamelyik reggel egy lyukat fedezett föl a csizmáján. Reggeli után odament az apjához, és odabetűzte: „Helén új csizma, Simpson (a fivére) fogat boltos.” A jelentés világos.

1887. július 3.

Nagy zrí volt odalenn ma reggel. Hallottam, hogy Helén sikoltozik, és lerohantam, mi baj. Szörnyen fölgerjedve találtam. Azt reméltem, ez már nem történik többet. Az elmúlt két hónapban olyan kedves és engedelmes volt, hogy azt hittem, a szeretet leigázta az oroszánt: de úgy látszik, csak szunnyadt. Mindenesetre ott találtam,

amint vadállat módjára tépkedi, karmolja és harapdálja Vineyt. Úgy látszik, Viney megpróbált elvenni egy poharat, amit Helén kövel töltött meg, félve, hogy eltöri. Helén ellenállt, Viney ki akarta csavarni a kezéből, és az a gyanúm, hogy ráütött a gyerekekre, vagy valamit csinált, ami ezt a szokatlan indulatkitörést kiváltotta. Mikor megfogtam a kezét, minden tagjában reszketett, és elkezdett sírni. Kérdeztem, mi baj, és ő odabetűzte: „Viney — rossz”, aztán újult erővel kezdte ütni és rugdalni. Erősen lefogtam a kezét, míg egy kicsit megnyugodott.

Később bejött a szobámba. Igen szomorúnak látszott, és meg akart csókolni. „Nem csókolhatom meg ezt a csúnya lányt” — mondtam. Azt betűzte: „Helén jó, Viney rossz.” Mire én: „Te megverted Vineyt, megrúgtad, bántottad. Nagyon csúnyán viselkedtél, és én nem csókolhatom meg ezt a csúnya lányt.” Egy percre nagyon csendesen állt; kipirult és zavart arca elárulta, hogy küszködik magában. Azután azt mondta: „Helén nem szereti tanítót. Helén szereti anyát. Anya meg fogja korbácsolni Vineyt.” Azt mondtam neki, jobb, ha nem beszél erről többet, hanem gondolkodik. Tudta, hogy nagyon bánt a dolog, és szeretett volna a közelemben maradni; de úgy gondoltam, jobb, ha magában ül. Ebédnél nagyon oda volt, mert nem ettem, és azt ajánlotta: „Szakács teát csinál tanítónak.” De én azt mondtam neki, hogy szomorú a szívem, és nincs kedvem enni. Erre elkezdett zokogva sírni, és belém kapaszkodott.

Mikor fölmentünk, nagyon izgatott volt. Próbáltam lekötni a figyelmét egy furcsa kis rovarral, aminek pálcikabogár a neve. A legfurább dolog, amit életemben láttam: egy kis pálcikaköteg, középen egymáshoz erősítve. Nem hittem el, hogy él, míg mozogni nem láttam. Még akkor is jobban hasonlított egy mechanikus játékra, mint élő lényre. De a szegény kislány nem tudott oda figyelni. Tele volt a szíve gyötrellemmel, és beszélni akart róla. Ezt kérdezte: „Bogár tud csúnya lányról? Bogár nagyon boldog?” Azután átölelte a nyakamat: „Én jó vagyok (leszek) holnap. Helén jó minden nap.” Azt kérdeztem: „Akarod megmondani Vineynek, hogy nagyon sajnálod, hogy megkarmoltad és megrúgtad?” Mosolyogva felelte: „Viney nem (tud) szavakat betűzni.” „Én megmondom neki, hogy nagyon sajnálod — mondtam. —

Akarsz velem jönni és megkeresni Vineyt?" Nagyon készségesen velem jött, és hagyta, hogy Viney megcsókolja, bár ő nem viszonzta becézését. Azóta szokatlanul szeretetteljes, és úgy tűnik nekem, valami szelíd-ség, lelki szépség van az arcán, amit azelőtt nem láttam.

1887. július 31.

Helén remekül ír ceruzával, amint a mellékelt levélből látod. Ezt a maga szórakozására írta. Tanítom a braille-ábécére, és gyönyörűsége telik abban, hogy olyan szavakat ír, melyeket kitapinthat.

Most érte el fejlődésének kérdő szakaszát. Egész nap ez megy: „mi?” „miért?” „mikor?”, főleg „miért?” És amint az értelme gyarapszik, a kérdezősködése mindig kitartóbb. Emlékszem, milyen elviselhetetlennek tartottam barátaim gyermekeinek kérdezősködését; de most már tudom, ezek a kérdések azt jelzik, hogy a gyermek mindjobban érdeklődik a dolgok oka iránt. A „miért?” az az ajtó, amelyen át belép az értelem és megfontolás világába. „Hogy tudja az ács, hogy házat épít?” „Ki tett csibéket a tojásba?” „Miért fekete Viney?” „Legyek csípnék — miért?” „Tudnak legyek nem csípni?” „Miért ölte meg apa juhót?” Persze sok kérdése nem ilyen intelligens. Nem logikusabb az agya, mint a közönséges gyerekek gondolkodása. Általában véve a kérdései hasonlítanak egy hároméves okos gyerekéihez; de az ismeretvágya olyan komoly, hogy a kérdések sohasem unalmasak, bár súlyosan megterhelik sovány ismerettáramat, és a végsőkig feszítik ötletességemet.

Laura Bridgman írt múlt vasárnap. Kérlek, add át szerető üdvözlétemet, és mondd meg neki, Helén csókolja. Vacsoránál olvastam el a levelet, és Mrs. Keller felkiáltott: „Hát Miss Annie, Helén most már majdnem ugyanilyen jól ír!” Igaza van.

1887. augusztus 21.

Gyönyörűséges volt huntsville-i tartózkodásunk. Mindenki el volt ragadtatva Heléntől, elhalmozták ajándékokkal és csókokkal. Első este megtanulta mindenkinek a nevét a hotelben, gondolom vagy húszan voltak. Másnap reggel megdöbbenve láttuk, hogy mindre emlékezik, és mindenkit megismer, akivel előző este találkozott. Meg-

tanította a fiatalokat a kézi ábécére, és többen meg is tanultak beszélni vele. Egyik lány megtanította polkát táncolni, egy kisfiú megmutatta a nyulait, és kezébe betűzte a nevüket. Helén nagyon örült, és azzal mutatta ki az örömét, hogy megölelte és megcsókolta a legénykét, mire az roppant zavarba jött.

Fényképet csináltattunk Helénről egy kócos, vörös-szemű kis pudlival, amely olyan trükkökkel és ravasz eszközökkel jutott be kis hölgyem kegyeibe, hogy olyat csak a kutyák tudnak. Azok ösztönszerűen elérik, amit akarnak.

Mióta hazaért, szünet nélkül beszéli, mit csinált Huntsville-ben, és igen határozott javulást veszünk észre nyelvhasználatában. Érdekes, hogy egy kocscikirándulás a Monte Sano tetejére (gyönyörű hegy nem messze Huntsville-től) úgy látszik mélyebb benyomást tett rá, mint bármi más, kivéve a csodálatos pudlit. Mindenre emlékszik, amit mondtam neki róla, és mikor elmondta édesanyjának, ugyanazokat a szavakat és mondatokat ismételte, amellyekkel én leírtam. Végül megkérdezte anyjától, szeretne-e látni „nagyon magas hegyet és gyönyörű felhősapkákat.” Én nem használtam ezt a kifejezést. Én azt mondtam: „A felhők lágyan érintik a hegyet, mint gyönyörű virágok.” Tudod, olyan szavakat és képeket kellett használnom, amelyeket tapintásérzékével jól ismer. De aligha lehetséges, hogy pusztá szavakkal a leg-halványabb fogalmat is közvetíthessünk egy hegy nagyszerűségéről valakinek, aki ilyet sose látott. Nem tudom, valaha is megtudjuk-e, milyen benyomást kapott, vagy miért tetszett neki annyira, amit mondtam róla. Amit biztosan tudunk, csak az, hogy jó emlékezőtehetsége és képzelete van, és tud asszociálni.

1887. augusztus 28.

Szeretném, ha nem születne többet semmi! „Új kölykök”, „új borjak” és „új bábik” fehérizzásban tartják Helén „miért” és „honnan” érdeklődését. Egy új bébi érkezése a minap a Repkénylakba új kérdések tömegére adott alkalmat a bábik és általában az élőlények eredetére nézve. „Hol kapta Leila új bábít? Hogy tudta doktor, hol találja bábít? Leila mondta doktornak, hogy kap nagyon kicsi új bábít? Hol találta doktor Guyt és Princet?” (kutyakölykök) „Hol van Erzsébet, Evelyn nővére?”

stb. stb. Néha olyan körülmények között vetette fel a kérdéseket, hogy zavarba ejtette az embereket. Elhatároztam, hogy tenni kell valamit. Ha Helénnek természetes, hogy ilyen kérdéseket vessen fel, akkor nekem kötelességem megválaszolni. Úgy gondolom, nagy hiba a gyerekeket valótlanságokkal és ostobaságokkal lerázni, ha növekvő megfigyelőképességük és megkülönböztetésük fölébreszti bennük a vágyat, hogy tudjanak a dolgokról. Kezdetől fogva gyakorlattá tettem, hogy Helén minden kérdésére legjobb képességem szerint feleljek, úgy, hogy megértse, és ugyanakkor az igazsághoz híven. „Miért kezeljem másképpen ezeket a kérdéseket?” — kérdeztem magamtól. Eldöntöttem, hogy erre semmi ok, kivéve az én sajnálatos tudatlanságomat a fizikai létünk mögött rejlő nagy tények terén. Semmi kétség, ez a tudatlanság az oka, hogy egyből berontottam oda, ahová tapasztaltabb angyalok félnek belépni. A világnak ebben a felében egy élő lélek sincs, akihez tanácsért fordulhatnék ebben vagy bármi más nevelési nehézségben. Ha zavarba jövök, csak egyet tehetek: megyek tovább, és a hibáimból okulok. De ebben az esetben nem hiszem, hogy hibáztam. Fogtam Helént és a botanikámat: „Hogyan nőnek a növények”, kivittem a fára, ahol gyakran olvasunk és tanulunk, és egyszerű szavakkal elmondtam neki a növényi élet történetét. Emlékeztettem a kukoricára, babra és görögdinnyemagra, amit tavasszal elültetett, és elmondtam, hogy a magas kukorica a kertben, a bab- és görögdinnyetövek ezekből a magokból nőttek. Elmagyaráztam, hogyan tartja a föld melegen és nedvesen a magvakat, míg a kis levelek elég erősek lesznek, hogy kibújjanak a világosságra és levegőre, ahol lélegzetet vehetnek, megnőhetnek, kivirágozhatnak, és ők is magot hozhatnak, amiből majd más növénybébik hajtanak ki. Párhuzamot vontam a növényi és állati élet között, és azt mondtam neki: a magvak éppen úgy tojások, mint a tyúk meg a madár tojásai, — a kotlóstyúk melegen és szárazon tartja tojásait, míg a kiscsibék kibújnak. Megértettem vele, hogy minden élet tojásból való. Az anyamadar fészekbe rakja a tojását, és melegen tartja, míg kikölti a kismadarakat. Az anyahal oda rakja le a tojásait, ahol tudja, hogy nedvesen és biztonságban maradnak, míg eljön a kis hal előbújásának az ideje. Szóval a tojást hívhatjuk az élet bölcsőjének. Aztán elmondtam neki, hogy más állatok, mondjuk a kutya, a tehén, meg az

emberek nem raknak tojásokat, hanem a saját testükben táplálják kicsinyeiket. Minden nehézség nélkül világossá tudtam tenni előtte, hogy ha a növények és állatok nem hoznának utódokat fajtájuk szerint, akkor megszűnnének létezni, és minden a világon hamarosan kipusztulna. De a nemek szerepén a lehető legkevesebb szóval siklottam át. Mindamellett próbáltam beléje ültetni azt a gondolatot, hogy a szeretet az élet nagy folytatója. A téma nehéz volt, és az én ismeretem elégtelen, de örülök, hogy nem húztam ki magam felelősségem alól. Mert akármi is akadozó, habozó és hiányos volt is a magyarázatom, mélyen rezonáló húrokat érintett meg kis tanítványom lelkében. A készség, amellyel megértette a fizikai élet nagy tényeit, megerősített véleményemben, hogy a gyermekben világra jöttekor ott szunnyad a faj minden tapasztalata. Ezek a tapasztalatok olyanok, mint a fotónegatívok, míg azután a nyelv előhívja őket, és kihozza az emlékképeket.

Helén ma délelőtti levelet kapott a nagybátyjától, Keller doktortól. Meghívta magához a Melegforrásokhoz. A „Melegforrások” név érdekelte Helént, és sok kérdést tett föl róla. A hideg forrásokat ismeri. Sok van Tuscumbia közelében; az egyik nagyról kapta a város a nevét. „Tuscumbia” indián nyelven annyit jelent, mint „Nagy Forrás”. De meglepte, hogy meleg víz fakadhat a talajból. Tudni akarta, ki csinált tüzet a föld alatt, olyan-e az, mint ami a tűzhelyben ég, és megégeti-e a növények meg a fák gyökereit.

Nagyon örült a levélnek, és miután elkérdezte mindazt, amit csak kigondolhatott, elvitte az édesanyjának, aki a hallban varrt, és elolvasta neki. Kedves volt látni, amint a szeme elé tartotta, az ujjain pedig betűzte a mondatokat, éppen úgy, mint én csináltam. Aztán megpróbálta elolvasni Bellének (a kutyának) és Mildrednek. Mrs. Keller meg én az ajtóból figyeltük a gyermekszobakomédiát. Belle álmos volt, Mildred pedig figyelmetlen. Helén nagyon komoly arcot öltött, és mikor Mildred egyszer-kétszer megpróbálta elvenni a levelet, türelmetlenül ellökte a kezét. Végül Belle felállt, megrázta magát, és ki akart menni, csak hogy Helén nyakon csípte, és megint lenyomta a földre. Közben Mildred megkaparintotta a levelet, és elmászott vele. Helén kereste a földön, de mikor nem találta, nyilvánvalóan Mildredre gyanakodott,

mert azt a kis hangot hallatta, ami a „bébihívogatója”. Aztán fölkel, és nagy csendben állt, mintha a lábával Mildred mászkálásának a zaját hallgatná. Mikor megérezte, honnan jön a hang, gyorsan a kis bűnös felé ment, és azt tapasztalta, hogy javában rágja a becses levelet! Ez túl sok volt Helénnek. Elkapta a levelet, és csattanósat húzott a kicsi kezekre. Mrs. Keller karjába vette a bébit, és mikor sikerült megbékítenünk, megkérdeztem Helént: „Mit csináltál a bébivel?” Zavartnak látszott, és habozott egy pillanatig a felelet előtt. Azután azt mondta: „Csúnya lány megette levelet. Helén megverte nagyon csúnya lányt.” Megmondtam neki, hogy Mildred nagyon kicsi, és nem tudta, hogy nem szabad a szájába venni a levelet.

„Mondtam bébinek: nem, nem, sokszor” volt Helén válasza.

„Mildred — mondtam — nem érti meg az ujjaidat, és nagyon kedvesnek kell lennünk vele.”

Helén megrázta a fejét.

„Bébi — nem gondolkodik. Helén fog adni bébinek csinos levelet.” Ezzel felrohant a lépcsőn, és lehozott egy szépen összehajtogatott braille-ívet, amelyre ráírt néhány szót. Ezt odaadta Mildrednek: „Bébi megehet minden szót.”

1887. szeptember 18.

Nem csodálom, hogy meglepett, hogy írok valamit a jelentésbe.* Magam sem tudom, hogy történt, csak éppen beleuntam, hogy folyvást nemet mondjak, és Keller kapitány sürgetett rá. Egyetértett Mr. Anagnossal, hogy kötelességem megosztani másokkal tapasztalataim hasznát. Aztán meg azt mondták, Helén csodálatos szabadulása áldás lehet más nyomorék gyerekek számára.

Mikor leülök írni, a gondolataim megfagynak, és ha papírra vetem őket, olyanok, mint az egy sorba állított ólomkatonák, ha pedig akad egy élő, azt kényszerzubbonyba dugom. De azért könnyű állítani, hogy Helén csodálatos, mert csakugyan az. Följegyeztem mindent, amit múlt héten mondott, és úgy találtam, hogy hat-száz szót ismer. Ez azonban nem jelenti, hogy mindig

* A Perkins-intézet évi jelentéséről van szó.

helyesen használja őket. Néha olyanok a mondatai, mint a találós mese; de más gyereknél is így megy, mikor próbálja önkényes nyelven kifejezni félig kialakult gondolatait. Igazi nyelvi ösztön van benne, és igen termékeny találékonysággal töri be a szavakat abba, amit közölni akar.

Mostanában nagyon érdekelték a színek. Ábécés könyvében találta a „barna” szót, és tudni akarta, mit jelent. Mondtam neki, hogy az ő haja barna, erre azt kérdezte: „Barna nagyon szép?” Miután végigmentünk az egész házon, és megmondtam neki mindennek a színét, amihez hozzáért, azt ajánlotta, menjünk ki a tyúkólakhoz és csűrökhöz; de azt mondtam, várjon másnapig, mert nagyon fáradt vagyok. A függőágyban ültünk, de nyugalomról szó sem volt. Helén mohón akart tudni „több színt”. Szeretném tudni, van-e valami ködös fogalma a színről, maradt-e valami benyomása fényről és hangról. Úgy látszik, az olyan gyerek, aki tizenkilencedik hónapjáig látott és hallott, meg kell, hogy őrizzen valamennyit első benyomásaiból, bármilyen gyengén is. Helén sokat beszél olyan dolgokról, amelyeket nem ismerhet tapintó-érzéken keresztül. Sok mindent kérdez az égről, a napról és éjszakáról, az óceánról és hegyekről. Szereti, ha elmondom neki, mit látok képeken.

De elvesztettem beszédem fonalát. „Milyen színű a gondolat?” — volt nyughatatlan kérdéseinek egyike, miközben ide-oda hintáztunk a függőágyban. Azt mondtam neki, hogy ha boldogok vagyunk, akkor a gondolataink világosak, ha pedig rosszak, akkor sötétek. Villámgyorsan azt mondta: „Az én gondolatom fehér, Viney gondolata fekete.” Látod, azt gondolta, hogy gondolataink színe egyezik a bőrünkével. Muszáj volt nevetnem, mert ugyanakkor Viney torka szakadtából üvöltött egy spirituálét: „Szeretnék a jáspisfalon ülni — És látni a bűnösöket, amint megbotlanak és elesnek!”

1887. október 3.

Kész a beszámoló a jelentésbe, be is küldtem. Van két másolatom, az egyiket majd elküldöm neked; de nem szabad megmutatnod senkinek. Mr. Anagnos tulajdona mindaddig, míg közzé nem tette.

Gondolom, a kislányok élvezték Helén levelét.* A maga fejéből írta, mint ahogy a gyerekek mondják.

Sokat beszél arról, mit csinál majd, ha Bostonba megy. A minap ezt kérdezte: „Ki csinált mindent Bostonban?” Azt mondja, Mildred nem megy oda, mert „Bébi egész nap sír.”

1887. október 25.

Helén tegnap még egy levelet írt a kislányoknak, és édesapja elküldte Mr. Anagnosnak. Kérd meg, hogy mutassa meg. A kislány saját jószántából elkezdte használni a névmásokat. Ma reggel történetesen ezt mondtam: „Helén fölmegy.” Nevetett és ezt mondta: „Tanító rossz(ul mondja). Te fölmegy.”** Ez megint nagy lépés előre. Így van ez mindig. A tegnapi kalamajkák mára sajátosságosan egyszerűek, és a mai nehézségek holnapra szórakozássá válnak.

Helén elméjének gyors fejlődését gyönyörűség figyelni. Nem hiszem, hogy tanítónak valaha is volt ilyen hihetetlenül érdekes munkája. Szerencsés csillagzat alatt kellett születnem, és kezdem érezni jótékony befolyását.

Két levelet kaptam múlt héten Mr. Anagnostól. Hálásabb a jelentésemért, mint szóval ki tudná fejezni. Most egy fényképet óhajt „a drága Helénről és kiváló tanítójáról, hogy ékesítse a megjelenő évi jelentés lapjait.”

1887. november 13.

Elvittük Helént a cirkuszba. Kolosszálisan mulattunk! A cirkusz személyzete nagyon érdeklődött iránta, és mindent megtettek, amit csak tudtak, hogy első cirkuszi délutánját emlékezetes eseménnyé tegyék. Megtapogatták vele az állatokat, ha nem volt veszélyes. Etette az elefántokat, megengedték, hogy felkapaszkodjék a legnagyobbak a hátára, és beleüljön a „Keleti Hercegnő” ölébe, míg az elefánt méltóságosan körbe masírozott a porondon. Megtapogattott néhány oroszlánkölkyöt. Olyan szelídek voltak, mint a kiscicák; de mondtam neki, hogy ha megnőnek, vadak és szilajak lesznek. Azt mondta az őrnek: „Haza fogom vinni az oroszlánbíbiket, és megtanítom szelídek lenni.” A medvék öre felállított

* Vakirással írt a Perkins-intézet tanítványainak.

** Angolban a „will go” nem igényel ragozást, tehát a kifejezés egyszerűbb.

egy nagy fekete legényt a hátsó lábaira, és kinyújtotta felénk nagy mancsát, amelyet Helén udvariasan megrázott. Nagy gyönyörűsége telt a májmokban, odatette a kezét a sztárjukra, mikor bemutatta a trükkjeit, és szívből nevetett, mikor levette a kalapját a hallgatóság előtt. Egy édes kis hímmajom ellopta Helén hajszalagját, egy másik megpróbálta kiszakítani a kalapjából a virágokat. Nem tudom, ki mulatott jobban, a majmok, Helén vagy a nézők. Az egyik leopárd megnyalta a kezét, és a zsírfok gondozója fölemelte a karjában, hogy megtapogathassa a fülüket, és láthassa, milyen magasak. Egy kétkerekű görög versenyszekeret is megtapogatott, és a kocsis szerette volna körbe vinni a porondon, de ő félt a „sok gyors ló”-tól. A lovasok, bohócok és kötéltráncosok mind örömmel engedték, hogy a kis vak lány végigtapogassa a jelmezüket, és amikor lehetett, kövesse a mozgásukat, ő pedig hálája jeléül mindnyájukat megcsókolta. Egyesek sírtak, és a borneói vadember rémülten hőkölt vissza Helén édes kis arcától. Azóta másról sem beszél, mint a cirkuszról. Hogy felelni tudjak a kérdéseire, egy csomót össze kellett olvasnom az állatokról. Pillanatnyilag úgy érzem magam, mint egy kerekeken járó dzsungel!

1887. december 12.

Alig tudom elhinni, hogy mindjárt itt a karácsony, bár Helén folyvást arról beszél. Emlékszel, milyen boldog volt a múlt karácsony?

Helén végre megtanulta, hogyan kell megmondani, hány óra, és édesapja órát fog adni neki karácsonyra.

Olyan mohón kívánja a meséket, mint minden halló gyermek, akit ismertem. Annyiszor ismételtette el velem a kis lovagló vörös Hood történetét, hogy talán már visszafelé is el tudnám mondani. Szereti az olyan történeteket, amelyek megríkatják, — azt hiszem, mindannyian így vagyunk, olyan jó szomorúnak érezni magunkat, ha nincs semmi különös okunk rá. Rövid rigmusokat és verseket is tanítok neki. Ezek szép gondolatokat vének az emlékezetébe. Azt is gondolom, hogy serényebbé tesz minden képességét, mert ösztönzik a képzeletet. Persze nem magyarázok meg mindent. Ha ezt tennem, nem lenne alkalom a fantázia játékára. Túl sok magyarázat a szavakra és mondatokra irányítja a gyermek

figyelmét, úgyhogy nem tudja megragadni a gondolat egészét. Ezért nem hiszem, hogy valaki tud olvasni vagy beszélni mindaddig, amíg nem felejtí el a gépies értelemben vett szavakat és mondatokat.

1888. január 1.

Nagy dolog érezni, hogy valami hasznod van a világon, hogy szükséges vagy valakinek. Erőssé és vidámmá tesz, hogy Helén szinte mindenben tőlem függ.

Karácsony hete nagyon zsúfolt volt itt is. Helént meghívták a gyerekek minden összejövetelére, és lehetőleg minél többre el is viszem. Azt akarom, hogy ismerjen meg gyerekeket, és annyit legyen velük, amennyit csak lehet. Több kislány megtanult az ujjával betűzni, és nagyon büszkéek a teljesítményükre. Egy hétéves-forma kislány is megtanulta a betűket, és lebetűzte Helénnek a nevét. Helén élvezte, és öleléssel meg csókkal mutatta meg az örömét, a fiúcska nagy zavarára.

Csütörtökön volt az iskolások karácsonyfaünnepélye. Elvittem Helént. Ez volt az első karácsonyfa, amellyel életében találkozott. Zavarba ejtette, és sok mindent kérdezett: „Ki növesztett fát a házban? Miért? Ki tett sok mindent a fára?” Nem tetszett neki a sokféle gyümölcs rajta, és kezdte leszedni őket, nyilvánvalóan azt gondolva, hogy mind neki szánták. De nem volt nehéz megértetni vele, hogy minden gyermeknek van valami ajándék, és nagy öröme megengedték, hogy ő adja az ajándékokat a gyerekeknek. Különféle ajándékok vártak őrá is. Odarakta egy székre, ellenállva minden kísértésnek, hogy megnézzze, míg minden gyerek meg nem kapta a magáét. Egy kislány kevesebbet kapott, mint a többi, és Helén mindenáron meg akarta vele osztani a sajátját. Édes volt látni, mennyire érdeklődtek a gyerekek Helén iránt, és milyen készséggel akart ő örömet szerezni nekik. Az előadás kilenckor kezdődött, és egy óra volt, mire hazafelé indulhattunk. A fejem meg az ujjaim fájtak; de Helén olyan friss és jókedvű volt, mint amikor eljöttünk hazulról.

Ebéd után havazni kezdett, jót hancúroztunk a hóban, és érdekeseket tanultunk róla. Vasárnap reggel a föld tele volt hóval; Helén, a szakácsgyerekek meg én hólabáztunk. Délre mind elolvadt. Ez volt az első hó, amit itt láttam, és egy kis honvágygal töltött el. A karácsonyi

időszak sok leckére adott alkalmat, és egész sereg új szót tett hozzá Helén szótárához.

Hetekig mást sem csináltunk, mint a karácsonyról beszéltünk, olvastunk és mondtunk egymásnak történeteket. Természetesen nem próbálok minden új szót megmagyarázni. Helén nem is érti meg teljesen a kis történeteket, amiket elmondok; de az állandó ismétlés bevési a fejébe a szavakat és kifejezéseket, a jelentés azután majd lassacskán földereng előtte. Semmi értelmét nem látom a „koholt” társalgásnak a nyelvtanítás érdekében. Hülye dolog, ernyeszti a tanítványt és a tanítót is. A beszéd legyen természetes, és a tárgy legyen gondolatok csereje. Ha a gyermek agyában nincs semmi közölni való, igazán nem érdemes azt kívánni tőle, hogy írjon a táblára vagy betűzzön az ujjain kiagyalt, száraz mondatokat a macskáról, a madárról, egy kutyáról. Én kezdettől fogva természetesen törekedtem beszélni Helénnel, és arra tanítottam, hogy csak olyasmit mondjon el, ami érdekli, és csak azért kérdezzen, hogy rájöjjön arra, amit tudni akar. Ha látom, hogy szeretne elmondani valamit, de nem képes, mert nem ismeri a szavakat, akkor kiegészítem a szavakat és a szükséges szólásokat, és így remekül haladunk. A gyereket mohó érdeklődése sok akadályon átsegíti, de mindent elrontanánk, ha megállnánk, hogy minden egyes dolgot meghatározzunk és megmagyarázzunk. Mit gondolsz, mi történnék, ha valaki azzal akarná mérni az intelligenciánkat, mennyire tudjuk meghatározni a legközönségesebb szavakat, amelyeket használunk? Félek, hogyha ilyen teszt elé állítanának, elküldenének a gyengeelméjűek iskolájának első osztályába.

Megindító és gyönyörű látvány volt Helén öröme első karácsonyában. Persze kiakasztotta a harisnyáját, sőt kettőt, arra az esetre, ha Santa Claus megfeledkeznék az egyikről. Sokáig feküdt ébren, és kétszer vagy háromszor is fölkelt, hogy lássa, történt-e valami. Mikor mondtam neki, hogy Santa Claus csak akkor jön, ha elaludt, becsukta a szemét, és ezt mondta: „Azt fogja gondolni, lány alszik.” Reggel ő ébredt elsőnek, és rohant a tűzhelyhez a harisnyájáért. Mikor úgy találta, hogy Santa Claus mind a kettőt megtöltötte, egy percre táncra perdült, azután nagyon elcsendesedett, és odajött kérdezni: nem gondolom-e, hogy Santa Claus tévedett, azt hitte,

két kislány van itt, és visszajön az ajándékokért, ha fölfedezi a hibát? A gyűrű, amit küldtél, a harisnya fejében volt, és mikor mondtam neki, hogy azt te adtad Santa Clausnak az ő részére, azt mondta: „Szeretem Mrs. Hopkinst.” Kapott egy táskát és ruhákat Nancynek, erre azt mondta: „Most Nancy fog menni zsúrra.” Mikor fölfedezte a braille-lemezt és papirost, azt mondta: „Fogok írni sok levelet, és nagyon meg fogom köszönni Santa Clausnak.” Világos volt, hogy mindenki, főleg Keller kapitány és Mrs. Keller mély megindulással gondol arra, micsoda különbség van e ragyogó karácsony és a múlt évi között, amikor kislányuk nem vett tudatosan részt a karácsonyi ünnepegekben. Mikor lejöttünk a földszintre, Mrs. Keller könnyekkel a szemében hozzám fordult: „Miss Annie, életem minden napján megköszönöm Istennek, hogy hozzánk küldte önt; de ma reggelig nem jöttem rá igazán, milyen áldás nekünk.” Keller kapitány megfogta a kezemet, de szólni nem tudott. Azonban hallgatása ékeesszólóbb volt a szavaknál. Az én szívem is tele volt hálával és ünnepi örömmel.

A minap Helén a „nagyapa” szóra bukkant egy kis történetben, és megkérdezte édesanyját: „Hol van nagyapa?” — a saját nagyapját értve. Mrs. Keller azt felelte: „Halott.” „Apa meglőtte?” — kérdezte Helén, és hozzátette: „Meg fogom enni nagyapát ebédre.” Idáig egyedüli ismerete a halálról ennivalókkal kapcsolatban van. Tudja, hogy az apja foglyot, szarvast és más vadakat lő.

Ma reggel az „ács” szó jelentését kérdezte tőlem, és kérdése szolgáltatta a napi lecke szövegét. Miután megbeszéltük, mi mindent csinál az ács, azt kérdezte: „Ács csinált engem?” — és mielőtt felelhettem volna, gyorsan lebetűzte: „Nem, nem, fényképész csinált engem Sheffieldben.”

Sheffieldben üzembe helyezték a legnagyobb acéolvasztó kemencék egyikét. Valamelyik este átmertünk, hogy lássuk munka közben. Helén érezte a hőséget, és azt kérdezte: „Leesett a nap?”

1888. január 9.

A jelentés megjött tegnap este. Értékelem azt a sok kedveset, amit Mr. Anagnos Helénről és rólam mondott; de bosszant, hogy olyan túlzottan mondja. Az egyszerű tények annyival meggyőzőbben hatnának! Például miért

tulajdonít nekem mindenáron olyan indítékokat, amelyekre álmomban sem gondoltam? Te tudod, ő is tudja, én is tudom, hogy idejövetelem indítéka semmiféle értelemben nem volt emberbaráti. Milyen nevetséges azt állítani: olyan bőven merítettem Dr. Howe nemes szelleméből, hogy csak úgy égtem a vágytól, hogy kiszabadítsam a kis alabamai lányt a sötétségből és tudatlanságból! Egyszerűen azért jöttem ide, mert a körülményeim szükségessé tették, hogy fenntartsam magam, és megragadtam az első kínálkozó alkalmat, bár nem gondoltam — és ő sem —, hogy különösebben alkalmas vagyok erre a munkára.

1888. január 26.

Gondolom, megkaptad Helén levelét. A kis betyár a fejébe vette, hogy nem ír ceruzával. Ma reggel azt akartam, hogy írjon Frank nagybácsinak, de ellenkezett. Azt mondta: „Ceruza nagyon fáradt fejében. Braille levelet fogok írni Frank nagybácsinak.” Erre én: „De Frank nagybácsi nem tud braille-t olvasni.” „Megtanítom” — felelte. Megmagyaráztam, hogy Frank nagybácsi öreg, nem tudná könnyen megtanulni a braille-t. Azonnal rávágta: „Azt gondolom, Frank nagybácsi nagyon (túl) ságosan) öreg olvasni nagyon kicsi leveleket.” Végül is rábeszéltem, hogy írjon egy pár sort; de hatszor törte ki a ceruzája hegyét, mire befejezte. Azt mondtam neki: „Csúnya lány vagy.” „Nem — felelte —, ceruza nagyon gyöngye.” Azt hiszem, a ceruzairástól való vonakodása könnyen megmagyarázható azzal, hogy barátai és idegenek annyit írtak vele. Tudod, hogy szidják ezt a gyereket az Intézetben. Terhes feladat, mert igen lassan megy, és nem tudják elolvasni, amit írtak, sem kijavítani hibáikat.

Helént egyre jobban érdeklik a színek. Mikor mondtam neki, hogy Mildred szeme kék, azt kérdezte: „Olyanok, mint az egecske?” Mondtam, hogy a szekfű, amit kapott, piros. Kis idő múlva összecsucsorította a száját, és azt mondta: „Ajkak olyanok, mint a szekfű.” Azt mondtam rá, hogy tulipánok; de természetesen nem értette meg a szójátékot.* Nem hiszem, hogy teljesen veszendőbe mentek azok a színbenyomások, amelyeket

* Angolul „lips” ill. „tulips”.

másfél évig kapott, mikor még látott és hallott. Mindaz, amit láttunk és hallottunk, ott rejtőzik az elménkben valahol. Talán túl ködös és zavaros ahhoz, hogy felismerhetnénk, de mégis csak ott van, mint a tájék, amely belemosódik a mélyülő alkonyba.

1888. február 10.

Tegnap este hazaértünk. Pompásan töltöttük az időt Memphisben, de nyugalom nem sok volt. Az első pillanattól az utolsóig csupa izgalom — kocszások, löncsök, fogadások, és mindaz, amivel ez együtt jár, ha olyan sóvár, fáradhatatlan gyermek van a kezéd alatt, mint Helén. Szünet nélkül beszélt. Nem tudom, mit csináltam volna, ha a gyerekek közül nem tanul meg néhány beszélni vele. Ők aztán, amennyire lehetett, könnyítették rajtam. De még akkor sincs egy nyugodt félórám magamnak. Folyvást ez megy: „Miss Sullivan, legyen szíves jöjjön és mondja meg, amit akar Helén”, vagy: „Miss Sullivan, megmagyarázná ezt Helénnek? Mi nem tudjuk megértetni vele.” Azt hiszem, Memphis fehér lakosságának a fele meglátogatott bennünket. Annyit kényeztettek és becézték Helént, hogy egy angyalt is elrontott volna; de nem hiszem, hogy őt el lehet rontani, ahhoz túl keveset törődik magával és túlságosan szerető szívű.

A memphisi üzletek igen jók, sikerült elköltenem minden pénzemet. Egyik nap Helén azt mondta: „Kell vennem Nancynek egy nagyon csinos kalapot.” Én: „Rendben van, ma délután vásárolni megyünk.” Volt egy ezüst dollárja és egy tízcentese. Mikor az üzletbe értünk, megkérdeztem, mennyit akar fizetni Nancy kalapjáért. Nyomban megfelelt: „Tíz centet fogok fizetni.” „Mit csinálsz a dollárral?” „Veszek valami jó cukrot, elvinni Tuscumbiába” — volt a válasza.

Meglátogattuk a tőzsdét és egy gőzhajót. Helént nagyon érdekelte a hajó, és ragaszkodott hozzá, hogy mindent mutassanak meg neki, a motortól a zászlóig a zászlórúdon. Hálásan olvastam, mit írt „A nemzet” c. újság Helénről a múlt héten.

Keller kapitány két érdekes levelet kapott a jelentés közzététele óta, egyiket Dr. Alexander Graham Belltől, a másikat Dr. Edward Everett Hale-től. Dr. Hale Helén rokonának mondja magát, és láthatóan nagyon büszke kis unokahúgára. Dr. Bell azt írja, Helén haladása pél-

dátlan a süketek nevelésében, vagy valami hasonlót, és sok szépet mond a tanítójáról.

1888. március 5.

Nem voltam képes befejezni a leveletem tegnap. Miss Ev. fölött, hogy segítsék összeállítani egy listát a szavakból, amelyeket Helén megtanult. A P betűig jutotunk, és 900 szónál tartunk. Rávettem Helént, hogy március elsejével naplót kezdjen.* Nem tudom, meddig csinálja. Azt hiszem, elég buta dolog. De most még nagy élvezetet talál benne. Úgy látszik, szereti elmondani mindazt, amit tud. Vasárnap ezt írta:

„Fölkeltem, megmostam az arcomat és kezemet, megfésültem a hajamat, téptem három harmat(os) ibolyát Tanítónak és megettem a reggelimet. Reggeli után rövidet játszottam babákkal. Nancy haragos volt. Haragos annyi mint sírni és rúgni. Olvastam a könyvemben nagy, vad állatokról. Vad, az nagyon haragos és erős és nagyon éhes. En nem szeretem vad állatokat. Írtam levelet James nagybácsinak. Ő Hotspringsben él. Ő doktor. Doktor gyógyít beteg lányt. En nem szeretek beteg (lenni). Azután megettem az ebédem. Sok fagyaltot szeretem igen nagyon. Ebéd után apa elment Birminghambe vonaton messze. Levelem jött Róberttől. Ő szeret engem. Azt mondta Kedves Helén, Róbert örült, hogy levelet kapott édes, kedves kis Heléntől. Majd eljövök meglátogatni téged, ha a nap süt. Mrs. Newsum Róbert felesége. Róbert az ő férje. Róbert és én fogunk szaladni és ugrani és ugrálni és táncolni és hintázni és beszélni madarokról és virágokról és fákról és fűről és Jumbo és Pearl velünk jön. Tanító fogja mondani, Bolondok vagyunk. Ő tréfás. Tréfás megnevettet minket. Natália jó lány és nem sír. Mildred sír. Sok nap múlva szép lány lesz és szalad és játszik velem. Mrs. Graves rövid ruhákat csinál Natáliának. Mr. Mayo elment Duckhillbe és sok édes virágot hozott haza. Mr. Mayo és Mr. Farris és Mr. Graves szeret engem és Tanítót. Nemsokára elmegyek Memphisbe, meglátogatni őket, és ők megölelnek és megcsókolnak. Thornton iskolába jár és bepiskítja az arcát. Fiúnak nagyon kell vigyázni. Vacsora után tombolást játszott-

* Ennek nagyrésze elveszett.

tam Tanítóval ágyban. Eltemetett a párnák alá, és azután kinőttem igen lassan, mint a fa a földből. Most lefekszem.

Helen Keller."

1888. április 16.

Eppen hogy hazaértünk a templomból. Keller kapitány ma reggelinél azt mondta, magával akarja vinni Helént. A presbitérium testületileg ott lesz, és azt akarja, hogy a lelkészek lássák. Eppen folyt a vasárnapi iskola, mikor megérkeztünk. Szeretném, ha láttad volna, micsoda szenzációt keltett Helén belépése. A gyerekek úgy örültek, hogy ott látják a vasárnapi iskolán, hogy nem figyeltek a tanítóikra, hanem kiszaladtak a helyükről, és körülvettek bennünket. Helén mind megcsókolta őket, fiúkat-lányokat, akár akarták, akár nem. Úgy látszik, először azt gondolta, hogy mind a látogató lelkészek gyerekei; de hamarosan megismerte köztük néhány kis barátját, és megmondtam neki, hogy a lelkészek nem hozták magukkal a gyermekeiket. Csalódottnak látszott, és azt mondta: „Sok csókot fogok küldeni nekik.” Az egyik lelkész megkérdezte velem Heléntől: „Mit csinálnak a lelkészek?” Azt felelte: „Olvasnak és hangosan beszélnek az embereknek, hogy legyenek jók.” A lelkész följegyezte a feleletet a noteszába. Mikor eljött az istentisztelet megkezdésének ideje, Helén olyan izgatott volt, hogy legjobbnak gondoltam, ha kivisszük; de Keller kapitány azt mondta: „Nem, nem lesz semmi baj.” Így hát nem volt más hátra, mint maradni. Képtelenség volt Helént nyugton tartani. Megölelt és megcsókolt előbb engem, aztán a nyugodt külsejű lelkészt, aki a másik oldalán ült. Az odaadta neki az óráját játszani; de ez sem csendesítette le. Meg akarta mutatni a mögöttünk ülő kisfiúnak. Mikor az úrvacsora kiszolgáltatása kezdődött, megérezte a bor szagát, és olyan hangosan szaglászott, hogy mindenki meghallhatta a templomban. Mikor a bor a szomszédunkhoz került, kénytelen volt felállni, és így akadályozni meg, hogy Helén elvegye tőle. Soha úgy nem örültem, hogy kikerültem valahonnan, mint most ebből a templomból! Próbáltam siettetni Helént, hogy menjünk ki az ajtón, de ő széttárta a karját, és akinek csak a kabátia szárnyát megérintette, annak okvetlenül meg kellett fordulni és beszámolni, hány gyermeket hagyott otthon, és annyi

csókot kapott, ahányan voltak. Mindenki nevetett a furcsaságain, az ember azt hitte volna, szórakozóhelyről jönnek, nem templomból. Keller kapitány meghívott ebédre néhány lelkészt. Helénnel nem lehetett bírni. A legélénkebb némajátékkal írta le, betűzéssel kiegészítve, mit fog csinálni Brewsterben. A végén felkelt az asztaltól, mozdulataival utánozta a tengeri növények és kagylók szedését és a vízben való pacskolást, miközben a kellelénél magasabbra tűrte fel a szoknyáját. Aztán a padlóra vetette magát, és olyan energikusan kezdett úszni, hogy néhányan azt gondoltuk, kiröpít a székükből! A mozdulatai sokszor kifejezőbbek minden szónál, és olyan kecses, mint egy nimfa.

Szeretném tudni, neked is olyan végeérhetetlenül telnek-e a napok, mint nekem. Másról sem beszélünk, tervezgetünk, álmodunk, csak Bostonról, Bostonról, Bostonról. Úgy gondolom, Mrs. Keller végképp elhatározta, hogy velünk jön, de nem marad ott egész nyáron.

1888. május 15.

Tisztában vagy vele, hogy hosszú, hosszú ideig ez az utolsó levél, amit írok neked? A következő híradás, amit kapsz tőlem, sárga borítékban lesz, és arról tudósít, mikor érünk Bostonba. Túlságosan boldog vagyok ahhoz, hogy levelet írjak; de mondanom kell valamit Cincinnati-ban tett látogatásunkról.

Elvezetes hetet töltöttünk a „doktorokkal”. Dr. Keller Memphisben találkozott velünk. A vonaton majd mindenki orvos volt, és dr. Keller, úgy látszik, mind ismerte őket. Mikor Cincinnati-ba értünk, tele volt doktorokkal. Köztük több kiváló bostoni orvos. Mi a Burnet-házban laktunk. Mindenki gyönyörködött Helénben. A sok tudós férfi csodálkozott okosságán és vidámságában. Van benne valami, ami vonzza az embereket. Azt hiszem, az örvendező érdeklődése minden és mindenki iránt.

Ahová csak ment, ő volt az érdeklődés központja. Nagy gyönyörűsége telt a hotel zenekarában, és mikor a zene elkezdődött, körültáncolt a teremben, megölelve és megcsókolva mindenkit, aki az útjába akadt. Boldogsága mindenkire mély benyomást tett; láthatólag senki sem sajnálta. Egy úriember azt mondta dr. Kellernek: „Sokáig éltem és sok boldog arcot láttam; de ma estig soha nem láttam ilyen sugárzó arcot, mint ezé a gye-

reké.” Egy másik így szólt: „Terringettét! a világon mindenemet odaadnám, hogy ez a kislány mindig mellettem legyen.” De nincs időm megírni mindazt a szépet, amit az emberek mondtak — megtöltene egy vastag könyvet, az a sok kedvesség pedig, amivel elhalmoztak, egy másik kötetet. Dr. Keller kivonatokat osztogatott a Mr. Anagnos-féle jelentésből; ezret is szét tudott volna osztani. Emlékszel dr. Garcelonra, aki évekkal ezelőtt Maine kormányzója volt? Egyik délután kikocsizott velünk, és egy babát akart adni Helénnek, de ő azt mondta: „Nem szeretek túl sok gyereket. Nancy beteg és Adeline haragos és Ida nagyon rossz.” Olyan komolyan mondta, hogy a könnyünk is kicsordult neveltünkben. „Hát akkor mit szeretnél?” — kérdezte a doktor. „Szép kesztyűt, beszélni vele” — volt a felelet. A doktor zavarba jött. Soha nem hallott „beszélő kesztyűről”. De én megmagyaráztam, hogy Helén látott egy kesztyűt, amelyre rá volt nyomva az ábécé, és nyilván azt gondolja, hogy ilyet venni lehet. Azt mondtam neki, ha akar, vegyen egy pár kesztyűt, és én majd rányomatom az ábécét.

Mr. Thayerrel (volt lelkeseddel) és feleségével löncsöltünk. Megkérdezte, hogyan tanítottam meg Helént jelzőkre és elvont fogalmak nevére, mint pl. jószág, boldogság. Ugyanezt százszor elkérdezték tudós doktorok. Furcsa, miért csodálkoznak az emberek azon, ami igazán olyan egyszerű. Ha a gyermekben világosan kialakult egy fogalom, akkor olyan könnyű megtanítani a nevére, akár egy tárgyéra. Akkor lenne csakugyan herkulési feladat, ha elméjében nem lennének meg az eszmék. Ha tapasztalatai és megfigyelései nem vezették el a kicsi, nagy, jó, rossz, édes, savanyú fogalmához, akkor semmihez sem tudná kapcsolni a henye szavakat.

És én, szegény tudatlan, belecsöppentem, hogy keletről és nyugatról jött bölcs embereknek ehhez hasonló egyszerű dolgokat magyarázzak: Ha valami édeset adunk egy gyereknek, és az csettint a nyelvével, megnyalogatja az ajkát és elégedetten néz, akkor valami nagyon határozottat érzékelt. Ha minden ilyen élménye alkalmával az „édes” szót hallja, illetőleg azt betűzik a kezébe, hamarosan ezt az önkényes jelet fogja alkalmazni érzéklésére. Ugyanígy ha egy darabka citromot teszünk a nyelvére, félrehúzza a száját és próbálja kiköpní. Miután

néhányszor tapasztalta ezt, becsukja a száját és grimaszt vág, ha citromot nyújtunk feléje, világos jelül annak, hogy emlékszik a kellemetlen érzéklésre. Erre ráhúzzuk a „savanyú” szót, és a gyerek elfogadja jelképünket. Ha „feketének” és „fehérnek” hívtuk volna ezeket az érzékléseket, ugyanolyan készségesen használná ezeket a szavakat; de ugyanazt értené „feketén” és „fehéren”, mint „édesen” és „savanyún”. Ugyanígy tanulja a gyermek sok élmény alapján megkülönböztetni az érzéseit, és mi nevet adunk nekik: jó, rossz, kedves, durva, boldog, szomorú. Nem a szó számít a nevelésben, hanem az érzéki benyomás megtapasztalásának képessége.

Miss Sullivan második beszámolója. 1888. október 1.

Helén a múlt évben kitűnő egészségnek örvendett. Szemét és fülét szakorvosok vizsgálták meg, és véleményük szerint a legkisebb mértékben sem tud érzékelni sem fényt, sem hangot.

Lehetetlen pontosan megmondani, milyen mértékben segíti a szaglás és a tapintás érzéke fizikai tulajdonságok tudomásul vételében; de egy kiemelkedő tekintély szerint ezek az érzékek nagy befolyást gyakorolnak az észbeli és erkölcsi fejlődésre. Dugald Stewart ezt mondja: „Az emberi elmére vonatkozó legjelentősebb szavak egynéhányát a szaglás érzékétől kölcsönöztük; és az a feltűnő hely, amelyet ennek az érzéknek benyomásai minden nemzet költői nyelvében elfoglalnak, mutatja, milyen könnyen és természetesen összefonódnak a képzelet kifinomult műveleteivel és a szív erkölcsi indulataival.” Helén mindenesetre nagy élvezetet merít ezeknek az érzékeknek használatából. Ha belépünk egy melegházba, sugározni kezd az arca, és megmondja a virágok nevét, amelyeket ismer, csupán szaglására támaszkodva. Szaglási emlékképei nagyon elevenek. Előre élvezi a róza vagy ibolya illatát, és ha valaki ilyen csokrot ígér neki, sajátosan boldog kifejezés világítja be az arcát, mutatva, hogy képzeletben érzi az illatot, és ez tetszik neki. Gyakran megtörténik, hogy egy virág illata vagy egy gyümölcs íze emlékébe idéz valami boldog otthoni eseményt vagy egy élvezetes születésnapi zsúrt.

Tapintásérzéke érezhetően növekedett az év alatt, élesebb és finomabb lett. Sőt egész teste olyan finom szerkezetű, hogy úgy látszik, eszközül használja, hogy szorosabb kapcsolatba kerüljön embertársaival. Nemcsak igen pontosan meg tudja különböztetni a különböző hangoktól és mozgásoktól előidézett eltérő levegő- és talajrezgéseket, nemcsak abban a pillanatban megismeri barátait és ismerőseit, mikor megérinti kezüket vagy ruhájukat, hanem a körülvevők lelkiállapotát is tudomásul veszi. Ha beszélget valakivel, és az illető különösen boldog vagy szomorú, nem tudja eltitkolni előle.

Beszélgetés közben észreveszi, ha egy-egy szón a legcsekélyebb hangsúly is van, jelentést fedez fel minden helyzetváltoztatásban és a kéz izmainak változatos játékában. Azonnal reagál a szeretet gyengéd szorítására, az elismerő veregetésre, a türelmetlen rándulásra, a parancs szilárd mozdulatára, és az érzelmek szinte végtelen nyelvének sok más változatára. És olyan jártas lett az indulatok e tudatalatti nyelvének értelmezésében, hogy gyakran még a gondolatainkat is kitalálja.

Múlt évi beszámolómban több példát említettem meg, ahol mintha valami megmagyarázhatatlan elmebeli képesség használata mutatkozott volna. De miután gondosan megfontoltam a dolgot, most úgy látom, ezt meg lehet magyarázni azzal, hogy tökéletesen ismeri a vele kapcsolatba kerülők izomreakcióit, amit indulataik váltanak ki. Kénytelen volt főleg ezt az izomérzékét használni ki, hogy megbizonyosodjék a körülötte lévők lelkiállapotáról. Megtanulta, hogy bizonyos testmozgásokat a dühvel kapcsoljon össze, másokat az örömmel, megint másokat a szomorúsággal. Egy nap, amikor kint sétált édesanyjával és Mr. Anagnossal, egy fiú elsütött egy petárdát, és az megijesztette Mrs. Kellert. Helén azonnal megérezte a változást édesanyja mozgásában, és azt kérdezte: „Mitől félünk?” Egyszer a főtéren sétáltunk vele, és láttam, amint egy rendőr az őrszobára visz valakit. Felindulásom nyilvánvalóan érezhető fizikai változást hozott létre, mert Helén izgatottan kérdezte: „Mit lát?”

Ennek a különös tehetségnek meglepő példája mutatkozott meg a minap, amikor Cincinnatiben fülészek vizsgálták a fülét. Különféle kísérleteket folytattak, hogy kétségtelenül meghatározzák, tudomásul vesz-e valami hangot vagy sem. Minden jelenlevő megdöbben, amikor úgy

látszott, hogy nemcsak füttyöt, hanem természetes beszédhangot is meghall. Odafordította a fejét, mosolygott és úgy csinált, mintha hallotta volna, amit mondtak. Ekkor mellette álltam és a kezét fogtam. Arra gondoltam, hogy tölem kap benyomásokat. Ezért az asztalra fektettem a kezét, és visszavonultam a terem ellenkező oldalára. Ekkor a fülészek egészen más eredménnyel kísérleteztek tovább. Helén végig mozdulatlan maradt, egyszer sem mutatta a legkisebb jelét sem, hogy tudomást vesz róla, mi történik. Ajánlatomra az egyik úriember megfogta a kezét, és megismételték a teszteket. Ez alkalommal arckifejezése megváltozott, ha szóltak hozzá, de nem olyan határozottan derültek fel vonásai, mint mikor én fogtam a kezét.

Múlt évi beszámolómban azt állítottam, hogy semmit sem tud a halálról vagy a test eltemetéséről. Mégis mikor életében először lépett be egy temetőbe, a megindulás jeleit mutatta, sőt szeme könnyel telt meg.

Éppen ilyen figyelemreméltó dolog történt múlt nyáron. De mielőtt beszámolok róla, megemlítem, mit tud most a halálról. Még mielőtt megismertem, kezébe került egy-egy döglött csirke, madár vagy más kis állat. Bizonyos idővel az említett temetői látogatás után érdeklődni kezdett egy ló iránt, amelyet baleset ért, és egyik lábát súlyosan megsértette. Naponta elment velem meglátogatni. A sebes láb állapota csakhamar annyira rosszabbodott, hogy a lovat egy gerendáról lógatták le. Az állat nyögött kínjában, és Helént ennek érzékelésekor szánalom töltötte el. Végül meg kellett ölni. Mikor Helén legközelebb kérte, hogy menjünk hozzá, mondtam neki, hogy halott. Ekkor hallotta első alkalommal ezt a szót. Megmagyaráztam, hogy agyonlőtték, hogy ne szenvedjen tovább, és eltemették, vagyis a földbe tették. Azt hiszem, az a gondolat, hogy szándékosan lelőtték, nem tett rá mélyebb benyomást, de úgy gondolom, azzal tisztában volt, hogy a lóban kialudt az élet, éppen úgy, mint a halott madarakban, amelyeket megérintett, és azzal is, hogy a földbe tették. Ezóta, amikor az alkalom megkívánta, használtam a halott szót, de nem magyaráztam bővebben a jelentését.

Amikor Brewsterben (Massachusetts) voltunk látogatóban, egy nap elkísérte barátomat és engem a temetőbe. Megvizsgálta egyik követ a másik után, és látszott, hogy

tetszik neki, ha ki tud betűzni egy-egy nevet. Megszagolta a virágokat, de nem mutatott hajlandóságot, hogy leszakítsa, és mikor én szedtem neki egy párat, nem akarta, hogy a ruhájára tüsszem. Egyszer fölfigyelt egy márványkőre, amelyen domború betűkkel „Florence” állt. Dobbantott a lábával, mintha keresne valamit, azután nagyon szomorú arccal hozzám fordult, és azt kérdezte: „Hol van szegény kis Florence?” Kitértem a kérdés elől, de ő nem tágitott. Barátomhoz fordulva megkérdezte: „Hangosan sírtál szegény kis Florence-ért?” Majd hozzátette: „Azt gondolom, ő nagyon halott. Ki tette nagy lyukba?” Minthogy folytatta ezeket a kellemetlen kérdéseket, elhagytuk a temetőt. Florence barátom lánya volt, fiatal korában halt meg; de Helénnek erről semmit sem mondtunk, még azt sem tudta, hogy barátomnak volt egy lánya. Helénnek adtak egy babaágyat és babakocsit, amit megkapott és használt, mint minden más ajándékot.

Mikor visszajött a temetőből, a fürkhéhez szaladt, ahol ezeket a játékokat tartotta, és ezzel vitte a barátomhoz: „Ez szegény kis Florence-é.” Ez igaz volt, bár sehogy sem tudtuk megérteni, hogy találta ki. A következő héten egy édesanyjához írt levélben saját szavaival számolt be benyomásáról:

„Kisbabáimat Florence kis ágyába teszem aludni, és az ő kocsijában viszem kocsizni. Szegény kis Florence halott. Nagyon beteg volt és meghalt. Mrs. H. hangosan sírt az ő drága kis gyermekéért. A földre jutott, és nagyon piszkos, és fázik. Florence nagyon kedves volt, olyan mint Sadie, és Mrs. H. sokat megcsókolta és megölelte. Florence nagyon szomorú a nagy lyukban. Doktor orvosságot adott neki, hogy jól legyen, de szegény Florence nem lett jól. Mikor nagyon beteg volt, köhögött és nyögött az ágyban. Mrs. H. hamarosan meggy meglátogatni.”

Helén, elméjének lázas tevékenysége ellenére, nagyon természetes gyermek. Érti a tréfát és huncutságot, és nagyon szeret más gyerekekkel lenni. Sohasem nyűgös vagy ingerlékeny, és soha nem láttam türelmetlennek játszótársai iránt, mert nem értették meg. Órákig játszik olyan gyerekekkel, akik egyetlen szót sem értenek a betűzéséből, s megindító figyelni buzgó gesztikulálását és izgatót némajátékát, amivel kifejezést ad eszméinek és indulatainak. Időnként egy-egy kisfiú vagy kislány meg

akarja tanulni a kézi ábécét. Ilyenkor gyönyörűség figyelni, milyen türelmesen, szelíden és kitartóan igyekszik Helén kis barátja engedetlen ujjait megfelelő helyzetbe hozni.

Egyszer egy kiskabátot viselt, amelyre nagyon büszke volt. Édesanyja így szólt: „Itt van egy szegény kislány, nincs kabátja, hogy melegítse. Odaadod a tied?” Helén nyomban kezdte levenni a kabátot, kijelentve: „Oda kell adnom egy szegény kis idegen lánynak.”

Nagyon vonzódik a nálánál fiatalabb gyerekekhez, és egy csecsemő mindig kiváltja minden anyai ösztönét. Olyan gyöngéden bánik vele, ahogy csak a leggondosabb dajka kívánná. Azt is kedves megfigyelni, milyen gondos a kisgyerekek iránt, és milyen készségesen enged szeszélyeiknek.

Nagyon társas beállítású, és gyönyörűségét leli olyanok társaságában, akik tudják követni ujjai gyors mozdulatait; de ha egyedül hagyják, órák hosszat elszórákozik kötésével vagy varrásával.

Rengeteget olvas. Az intenzív érdeklődés kifejezésével hajol könyve fölé, és míg balkeze mutatoujjával végigszalad a soron, másik kezével betűzi a szavakat. De mozdulatai gyakran olyan gyorsak, hogy még annak is érthetetlen, aki hozzászokott ujjainak fürge és változatos mozgásához.

Minden érzelemárnyalat kifejeződik mozgékony vonásaiban. Viselkedése könnyed és kedves, nyíltságában és nyilvánvaló őszinteségében elbűvölő. Szíve annyira tele van önzetlenséggel és szeretettel, hogy árnyéka sem férhet hozzá a félelemnek vagy barátságtalanságnak. Nem tudja felfogni, hogyan lehet valaki más, mint jószívű és gyengéd. Nem tudja, miért kellene feszélyeznie magát, ennél fogva mozdulatai önkéntelenek és kecsesek.

Nagyon szeret minden élőlényt otthon, és nem akarja, hogy rosszul bánjanak velük. Mikor kocsiban ül, nem engedi, hogy a kocsis használja az ostort, mert, mint mondja, „szegény lovak sírni fognak”. Egyik reggel nagyon rosszul esett neki, hogy az egyik kutya nyakörvéhez egy követ erősítettek. Megmagyaráztuk: ez azért van, hogy Pearl ne szaladjon világgá. Helén nagy rokonzását fejezte ki, napközben minden lehető alkalommal megkereste Pearl-t, és vitte terhét egyik helyről a másikra.

Édesapja nyáron azt írta, hogy a madarak és méhek minden szőlőjét megeszik. Először nagyon méltatlankodott, hogy ezek a kis teremtesek „nagyon rosszak”, de mikor megmagyaráztam neki: a madarak és méhek éhesek, és nem tudják, hogy önző dolog megenni az egész gyümölcsöt, akkor örült. Röviddel ezután írt levelében ezt mondja:

„Nagyon sajnálom, hogy dongók és lódarazsak és madarak és nagy legyek és férgek megeszik édesapám minden finom szőlőjét. Ezek szeretik enni zamatos gyümölcsöt, úgy, mint az emberek, és éhesek. Nem nagyon rosszak, hogy túl sok szőlőt esznek, mert nem sokat tudnak.”

Amint tapasztalatai gyarapodnak, továbbra is gyorsan halad a nyelv elsajátításában. Amíg csak kevés és elemi tapasztalattal rendelkezett, szókincse szükségképpen korlátozott volt; de amint többet megért a körülvevő világból, ítélete szabatosabbá válik, okoskodó képessége erősebbé, aktívabbá és finomabbá, a nyelvezet pedig, amellyel értelmi tevékenységét kifejezi, mind folyékonyabb és logikusabb.

Utazás közben csak úgy issza a gondolatokat és a nyelvet. A kocsiban mellette ülve leírom, mit látok az ablakból — dombokat, völgyeket, folyókat; gyapotmezőket és kerteket, ahol eper, őszibarack, körte, dinnye meg főzelék nő; tehéncsordákat és lovakat, amint a dús pázsiton legelnek, juhnyájukat a domboldalon; városokat templomaikkal és iskoláikkal, hoteljeikkel és áruházakkal, és a sürgő-forgó emberek foglalatosságait. Miközben elmondom neki ezeket a dolgokat, erős érdeklődést tanúsít, és szavak hiányában taglejtésekkel és némajátékkal jelzi vágyát, hogy még többet megtudjon környezetéről és azokról a nagy erőkről, amelyek mindenütt működnek. Így számtalan új kifejezést tanul meg látszólag minden erőlködés nélkül.

Attól a naptól kezdve, amikor Helén először értette meg, hogy mindennek neve van, és ezt bizonyos ujjmozdulatokkal közölni lehet, pontosan úgy beszéltem vele, mintha hallott volna, azzal az egy eltéréssel, hogy szavaimat az ujjaihoz, nem pedig a füléhez intéztem. Először természetesen igen hajlamos volt arra, hogy csak a fontos szavakat használja a mondatban. Azt mondta: „Helén tej”. Elhoztam a tejet, hogy megmutassam neki,

hogyan a helyes szót használta; de nem engedtem inni, míg támogatásommal nem alkotott teljes mondatot: „Adjon Helénnek egy kis tejet inni.” Ezekben a korai leckékben ösztönöztem, hogy különféle kifejezési formákat használjon ugyanannak a gondolatnak a közlésére. Ha cukrot evett, azt mondtam: „Lenne szíves Helén tanítónak egy kis cukrot adni?” vagy: „Tanító szeretne enni egy kicsit Helén cukrából”, hangsúlyozva a változatokat. Nagyon hamar megértette, hogy ugyanazt a gondolatot igen sokféleképpen lehet kifejezni. Két-három hónappal azután, hogy elkezdtem tanítani, azt mondta: „Helén le akar feküdni” vagy: „Helén álmos, és Helén le fog feküdni.”

Állandóan fölteszik nekem a kérdést: „Hogyan tanította meg az értelmi és erkölcsi tulajdonságokat kifejező szavakra?” Azt hiszem, inkább asszociációval és ismétléssel, mint a magyarázatommal. Ez különösen régebbi leckéire áll, amikor nyelvismerete olyan sovány volt, hogy lehetetlenné tette a magyarázatot.

Gyakorlatom mindig az volt, hogy az indulatokat, értelmi vagy erkölcsi tulajdonságokat és cselekvéseket jelölő szavakat olyan körülményekkel kapcsolatban használtam, amelyek megkívánták ezeket a szavakat. Röviddel azután, hogy Helén tanítója lettem, eltörte új babáját, amelyet nagyon szeretett. Elkezdett sírni. Azt mondtam neki: „Tanító szomorú.” Néhány ismétlés után eljuttott oda, hogy a szót társítsa az érzellemmel.

Ugyanígy tanulta meg a *boldog* szót, továbbá a *jó*, *rossz*, *helyes*, *helytelen* és más jelzőket. A *szeretet* szót úgy, mint más gyermekek — becézéssel társítva.

Egy nap valami egyszerű kérdést tettem föl neki számokkal kapcsolatban, amiről biztos voltam, hogy tudja. Találomra felelt. Megdorgáltam. Ő megállt, arckifejezése világosan mutatta, hogy próbál gondolkodni. Megérintettem a homlokát, és odabetűztem neki: „g-o-n-d-o-l-k-o-d-i”. A szó, így összekötve a cselekedettel, éppen olyan hatást gyakorolt rá, mintha odatettem volna a kezét egy tárgyra és lebetűztem volna a nevét. Azóta mindig használta a „gondolkodni” szót.

Később kezdtem használni ilyen szavakat: *talán*, *azt hiszem*, *remélem*, *elfelejt*, *emlékszik*. Ha azt kérdezte: „Hol van most anya?” — így feleltem: „Nem tudom. *Talán* Leilával van.”

Helén mindig mindenáron meg akarja tudni az emberek nevét, akikkel az omnibuszon vagy másutt találkozik, azt is, hogy hová mennek és mit fognak csinálni. Gyakoriak az ilyenforma beszélgetések:

Helén: Mi a kisfiú neve?

Tanító: Nem tudom, mert ez egy kis idegen, de t a l á n Jack a neve.

Helén: Hová megy?

Tanító: L e h e t , hogy a t érre, hogy játsszék a többi fiúval.

Helén: Mit fog játszani?

Tanító: A z t h i s z e m , labdázik.

Helén? Mit csinálnak most a fiúk?

Tanító: T a l á n várják Jacket.

Miután megszokta a szavakat, fogalmazásban használja.

Nyelvi tanításában nem szorítkoztam sajátos elméletre vagy rendszerre. Megfigyeltem tanítványom elméjének önkéntelen impulzusait, és próbáltam követni az így kapott ösztönzéseket.

Minthogy temperamentuma ideges, nagyon óvatosan kerültek már úgylis roppant tevékeny agyának szükségtelen izgatását. Az év nagyrészét utazással és különböző helyeken tett látogatásokkal töltöttük, és leckéi a különféle jelenetekből és élményekből adódtak. Ugyanolyan mohón tanul, mint kezdetben. Soha nem kell nógatni, hogy tanuljon. Sőt gyakran kénytelen vagyok erőszakkal abbahagyni vele egy példát vagy fogalmazást.

Mint mondtam, nem szorítkoztam egyetlen sajátos tanítási rendszerre sem. Viszont próbáltam növelni általános tájékozottságát és intelligenciáját, egyre szélesebben megismertetni a körülvevő dolgokkal, és könnyed, természetes viszonyba hozni az emberekkel.

Miss Sullivan 1891-es beszámolója

Az elmúlt három év alatt Helén továbbra is gyors haladást tett a nyelv elsajátításában. Van egy nagy előnye a nem fogyatékos gyerekekkel szemben: kívülről semmi sem vonja el a figyelmét tanulmányaitól.

De ez az előny magában foglalja a velejáró hátrányt is: a kelleténél erősebb értelmi foglalkoztatás veszélyét. Olyan az alkata, hogy lázas nyugtalanság tölti el, ha tudja, hogy van valami, amit nem ért. Soha nem volt hajlandó abbahagyni egy leckét, ha érezte, hogy valamit nem értett meg belőle. Ha azt ajánlom neki, hagyjon másnapra egy számtani problémát, így felel: „Azt gondolom, erősebbé fogja tenni az elmémet, ha most csinálom meg.”

Nemrég egyik este az illetékekről beszélgettünk. Helén azt akarta, hogy beszéljek neki erről. Azt mondtam: „Nem. Még nem tudod megérteni.” Egy percig nyugton maradt, azután élénken kérdezte: „Honnan tudja, hogy nem tudom megérteni? Jó felfogóképességem van! Emlékezzék, drága tanítóm, hogy a görög szülők nagyon törődtek a gyerekeikkel, hagyták, hogy bölcs szavakra hallgassanak, és azt gondolom, ők megértettek belőle valamit.” Úgy veszem észre, legjobb, ha nem mondom neki, hogy nem érti meg, különben majdnem biztosan felizgatja magát.

Nemrég próbáltam megmutatni neki, hogyan kell az építőköveiből tornyot építeni. A terv kicsit bonyolult volt, úgyhogy a legkisebb lökéstől leomlott az építmény. Egy idő múlva elvesztettem a bátorságomat, és azt mondtam: félek, hogy a torony nem fog megállni, de én majd megépítem neki. Ő azonban nem egyezett bele ebbe a tervbe. Eltökélte, hogy maga építi fel. Közel három órán át dolgozott, türelmesen összeszedve a kockákat, ha leomlottak, és újra kezdve, míg végül kitartását siker koronázta: a torony teljes nagyságában állt.

1889 októberéig nem tartottam jónak, hogy szabályos és rendszeres tanulásra korlátozzam Helént. Értelmi életének első két évében olyan volt, mint a gyermek idegen vidéken, ahol minden új és zavarba ejtő; és míg szerf nem tett a nyelv ismeretére, nem lehetett meghatározott oktatási folyamatban részesíteni.

Továbbá ezekben az években olyan nagy volt a kutató kedve, hogy akadályozta volna haladásában, ha az állandóan eszébe jutó kérdések megválaszolását a lecke végére halasztom. Minden valószínűség szerint elfelejtette volna a kérdést, és így veszendőbe ment volna egy jó alkalom, hogy megmagyarázzak neki valamit, ami

csakugyan érdekli. Ennélfogva mindig azt láttam a legjobbnak, hogy mindent akkor tanítsak meg, amikor tanítványomnak igénye volt a megismerésére, akár volt köze a tervezett leckéhez, akár nem. Kérdései gyakran messze eltérítettek az éppen szóban forgó tárgytól.

1889 októbere óta munkája rendszeresebb lett; szám-tant, földrajzot, állattant, növénytant és olvasást tanult.

Figyelemreméltó haladást mutat fel számtanban. Készségesen megmagyarázza a szorzás, összeadás, kivonás és osztás folyamatát, és úgy látszik, érti is a műveleteket. Majdnem befejezte Colburn fejszámolókönyvét; utoljára az áltörttekkel foglalkozott. Az írásbeli számolásban is jó munkát végzett. Olyan gyors a felfogása, hogy mikor egy példát adok, gyakran még le sem tudom írni a kérdést, máris mondja a helyes feleletet. Nem nagyon figyel a kérdés feladásának nyelvére, és ritkán áll meg, hogy megkérdezze ismeretlen szavak vagy mondatok jelentését, míg el nem készült munkájával. Egyszer, mikor egy kérdés nagyon megzavarta, azt ajánlottam, tegyünk egy sétát, utána talán megérti. Határozottan megrázta a fejét, és azt mondta: „Ellenségeim azt gondolnák, elmenekültem. Maradnom kell, és most kell meghódítanom őket.” És meg is tette.

Helénnek az utóbbi két évben tett értelmi haladását nevelése minden más ágánál világosabban mutatja a nyelv fölötti nagyobb uralma, valamint az a képessége, hogy a szavak használatában felismerjen választékosabb jelentésárnyalatokat is.

Egy nap sem telik el anélkül, hogy sok új szót ne tanulna, és ezek nem csupán tapintható és érzékelhető tárgyak nevei. Egyik nap például a következő szavak jelentését akarta tudni: *Tűnemény*, *egyezség*, *energia*, *másolat*, *rendkívüli*, *örökös* és *misztérium*. Ezek közül egyeseknek különböző jelentésfokozataik vannak, az egyszerűtől az elvont felé haladva. Reménytelen feladat lett volna megértetnem Helénnel a „misztérium” szó elvontabb jelentéseit, de könnyen megértette, hogy valami rejtettet, eltitkoltat jelent. Ha majd többre halad, ugyanolyan könnyen meg fogja érteni elvontabb jelentését, mint most az egyszerűbbet. Kezdetben minden tárgynál szükségképpen előfordulnak olyan szavak és kifejezések,

amelyeket a tanítvány csak akkor érthet meg kellően, ha már tekintélyes haladást tett. Mégis úgy gondoltam legjobbnak, ha továbbra is egyszerű meghatározásokat adok tanítványomnak: bár ezek talán kicsit homályosak és átmenetiek, egyik támogatni fogja a másikat, és ami ma homályos, holnap világossá válik.

Szabad és tevékeny lénynek tekintem tanítványomat, és saját önkéntes impulzusait tekintem legbiztosabb vezetőmnek. Mindig éppen úgy beszéltem Helénnel, mint ahogy egy látó és halló gyermekkel beszélnék, és ragaszkodtam hozzá, hogy mások ugyanígy tegyenek. Amikor valaki megkérdez: fogja-e érteni egyik-másik szót, mindig azt felelem: „Ne törődjék vele, megérti-e egy mondat minden egyes szavát, vagy nem. Ki fogja találni az új szavak jelentését a többi, már megértett szó összefüggéséből.”

Olvasnivalóját sohasem süketségére és vakságára való tekintettel válogattam meg. Mindig olyan könyveket olvas, mint amelyeket korabeli látó és halló gyermekek élvezettel olvasnak. Kezdetben természetesen szükséges volt, hogy a könyvben leírt dolgok ismerősek és érdekesek legyenek, a nyelv pedig tiszta és egyszerű. Világosan emlékszem arra, amikor először próbált elolvasni egy kis történetet. Már megtanulta a nyomtatott betűket, és egyideig azzal szórakozott, hogy egyszerű mondatokat alkotott papírszeletekből, amelyeken a szavak domborúan voltak nyomva; de ezek a mondatok nem álltak kapcsolatban egymással. Egy reggel egy egeret fogtunk. Minthogy így rendelkezésre állt egy eleven egér és egy eleven macska érdeklődésének fölkeltesére, eszembe jutott, hogy néhány mondatot egy kis történetbe foglalhatnék, és így új fogalmat adnék neki a nyelv használatáról. Tehát beraktam a keretbe a következő mondatokat, és odaadtam Helénnek: „A macska a dobozon van. Egy egér a dobozban van. A macska látja az egeret. A macska szeretné megenni az egeret. Ne hagyd, hogy a macska megfogja az egeret. A macska ihat tejet, az egér mehet süteményt.” Az „a” névelőt nem ismerte, és természetesen kérte, hogy magyarázzam meg. Haladásának ezen a fokán lehetetlen lett volna felvilágosítani a használatáról, tehát nem is próbáltam, hanem tovább vittem ujját a következő szóra, amelyet boldog mosollyal ismert fel. Mikor aztán rátettem a kezét a dobozon ülő

cicára, meglepetésében halkán felkiáltott, és a mondat többi része teljesen világossá vált előtte. Amikor elolvasta a második mondat szavait, megmutattam neki, hogy csakugyan van egy eger a dobozban. Ezután nagy érdeklődés kifejezésével vitte tovább ujját a következő sorra: „A macska látja az egeret.” Itt megtapogattattam vele a macskát, amint nézi az egeret. A kislány arckifejezése mutatta, hogy zavarban van. Figyelmét a következő sorra irányítottam, és bár csak a „macska, eszik, eger” szavakat ismerte, megragadta a gondolatot. Elhúzta a macskát, és a földre tette, ugyanakkor pedig betakarta a dobozt a kerettel. Amikor ezt olvasta: „Ne hagyd, hogy a macska megfogja az egeret”, felismerte a mondatban a tiltást, és úgy látszott, megérti, hogy a macskának nem szabad megfogni az egeret. „Megfog” és „hag” új szavak voltak. Az utolsó mondat szavait jól ismerte, és örült, mikor megengedtem, hogy meg is csinálja. Jelekkel értésemre adta, hogy más történetet is akar. Erre egy könyvet adtam neki, amelyben igen rövid történetek voltak a legelemibb stílusban. Ujjait végigfuttatta a sorokon, megtalálta az ismert szavakat, és találgatta a többinek a jelentését. Mindezt úgy csinálta, hogy a legmaradibb nevelőt is meggyőzte volna: egy kis süket gyermek, ha alkalma van rá, ugyanolyan könnyen és természetesen megtanul olvasni, mint nem fogyatékos gyermekek.

Meg vagyok győződve, hogy Helén jó angol tudását nagyrészt a könyvekkel való meghitt ismeretségének köszönheti. Gyakran két-három órát olvas egyfolytában, és még akkor is vonakodva teszi félre könyvét. Egy nap, amikor eljöttünk a könyvtárból, észrevettem, hogy komolyabb a szokottnál, és megkérdeztem az okát. „Arra gondolok, mennyivel bölcsebbek vagyunk mindig, mikor eljövünk innen, mint mikor idejövünk” — volt a felelet.

Mikor megkérdezték, miért szereti annyira a könyveket, egyszer így felelt: „Mert annyi minden érdekeset elmondanak olyan dolgokról, amelyeket nem láthatok, és sohasem fáradtak vagy türelmetlenek, mint az emberek. Újra meg újra elmondják nekem, amit tudni akarok.”

Dickens „Anglia története gyermekeknek” c. könyvének olvasása közben ehhez a mondathoz értünk: „A britek lelke mégsem tört meg.” Megkérdeztem, mit gondol, mit jelent ez. Így felelt: „Gondolom, azt jelenti, hogy

a derék britek nem veszítették el bátorságukat, mert a rómaiak annyi csatát nyertek, és annál jobban kívánták elűzni őket." Lehetetlen lett volna ebben a mondatban a szavak definícióját megadni neki; de megértette, mit akar mondani a szerző, és vissza tudta adni saját szavaival. A következő sorok még több sajátos kifejezést tartalmaznak: „Mikor Suetonius elhagyta az országot, rajtaütöttek csapatain, és visszafoglalták Anglesea szigetét.” Íme az ő értelmezése: „Azt jelenti, hogy amikor a római hadvezér elment, a britek kezdtek újra küzdeni; és mert a római katonáknak nem volt vezérük, hogy megmondja nekik, mit csináljanak, a britek legyőzték őket, és elvesztették a szigetet, amit elfoglaltak.”

Jobban szereti az értelmi, mint a kézi foglalkozást, és nem telik öröme a díszítő munkában, mint sok vak gyerekeknek; de buzgón csatlakozik hozzájuk mindenben, amit csinálnak. Megtanulta a Caligraph írógép használatát, és nagyon helyesen ír, de még nem gyorsan, hiszen nem egészen egy hónapos gyakorlata van.

Több mint két éve egy unokatestvére megtanította a Morse-ábécére úgy, hogy a pontokat és vonásokat ujjával a keze fejére rajzolta. Ha találkozik valakivel, aki ismeri a rendszert, élvezettel társalog vele így. Jó közlési módnak találom, amikor távolabb van tőlem, mert így lábdobbanásokkal tudok beszélni vele. Megérzi a rezgéseket, és megérti, mit mondok neki.

Egyesek azt remélték, hogy egy Helénhez hasonló nagy természeti adottságokkal rendelkező valaki, ha teljesen saját képességeire hagyjuk, fényt derít bizonyos lélektani kérdésekre, amelyeket Dr. Howe nem kutatott ki teljesen. Reményeiket azonban nem lehetett megvalósítani. Helén esetében éppúgy, mint Laura Bridgmanében elkerülhetetlen volt a csalódás. Lehetetlen úgy elszigetelni egy gyermeket a társadalom kellős közepén, hogy ne befolyásolja a körülvevők felfogása. Helén esetében ezt a célt nem lehetett volna elérni anélkül, hogy meg ne fosszuk a másokkal való érintkezéstől, ezt pedig természete feltétlenül megköveteli.

Akik Helén képességeinek gyors kibontakozását figyelték, azok előtt világosnak kellett lennie: kutató szellemét nem lehet tartósan visszatartani attól, hogy ne nyúljon az élet kimondhatatlan misztériumai után. De nagy gonddal ügyeltünk, hogy ne irányítsuk gondolatait

idő előtt olyan tárgyakra, amelyek minden emberi elmét zavarba ejtenek. A gyermekek mély kérdéseket tesznek fel, de gyakran sekélyes feleleteket kapnak, jobban mondván ilyen feleletekkel hellgattatják el őket.

„Honnan jöttem én?” és „Hová fogok menni, ha meghalok?” — kérdezte Helén nyolc éves korában. De nem elégítették ki azok a magyarázatok, amelyeket ebben az időben megérthetett. Csak arra kényszerítették, hogy csendben maradjon, míg értelme nem kezdi kifejteni magasabb képességeit, általánosítva azt a számtalan benyomást és eszmét, ami a könyvekből és napi élményeiből áradt bele. Elméje a dolgok okát kereste.

Amikor már kiterjedtebb lett a jelenségekről szerzett megfigyelése, szóincse pedig gazdagabb és választékosabb, úgyhogy világosan ki tudta fejezni saját eszméit és elgondolásait, és megértette mások gondolatait és élményeit is, akkor megismerkedett az emberi alkotóerő határával. Megértette, hogy valami nem emberi hatalomnak kellett teremtenie a földet, a napot és a sok jólismert természeti tárgyat.

Végül egy napon a nevét kérdezte annak a hatalomnak, amelynek létezését elméjében már fölfedezte.

Charles Kingsley „Görög hősök” c. könyvén át megismerkedett a görög istenek és istennők gyönyörű történeteivel, és különböző könyvekben találkoznia kellett az Isten, ég, lélek és sok hasonló kifejezéssel.

Sohasem kérdezte az ilyen szavak jelentését, megjegyzést sem tett rájuk, amikor előfordultak; és 1889 februárjáig senkisé sem beszélt neki Istenről. Ekkor egy kedves rokona, egyben komoly keresztény, próbált beszélni róla. De minthogy ez a hölgy nem a gyermek felfogóképességéhez mért szavakat használt, nem nagy benyomást tett rá. Amikor utána beszéltem vele, ezt mondta: „Valami nagyon mulatságos mondanivalóm van. A. azt mondja, Isten csinált engem és mindenki mást homokból. De ez biztosan tréfa. Én húsból és vérből és csontból vagyok, nem?” Itt látható elégtétellel vizsgálta meg a karját, jóízűen nevetve magában. Egy perc múlva folytatta: „A. azt mondja, Isten mindenütt van, és Ő egészen szeretet. De én nem gondolom, hogy egy személy szeretetből állhat. A szeretet csak valami a szívünkben. Aztán meg A. még valami nagyon nevetésgeset mond. Azt mondja, Ő (már mint Isten) az én ked-

ves apám. Nagyot nevettem, mert tudom, hogy az én apám Arthur Keller."

Megmagyaráztam neki, hogy még nem képes megérteni, amit mondtak, és így könnyen belátta, hogy jobb nem beszélni minderről, amíg nem lesz bölcsőbb.

Olvasmányai során találkozott az „Anyatermészet” kifejezéssel, és hosszú ideig ennek szokta tulajdonítani, amiről úgy érezte, meghaladja az ember erejét. Mikor egy növény növekedéséről beszélt, ezt mondta: „Anyatermészet küldi a napfényt és az esőt, hogy megnöveszse a fákat és a fűvet és a virágokat.” Az itt következő kivonat jegyzeteimből mutatja, milyen gondolatai voltak ebben az időben:

Helén kicsit komolynak látszott vacsora után. Mrs. H. megkérdezte, mire gondol. „Arra gondolok, mennyi dolga van a kedves Anyatermésznek tavasszal” — mondta. Mikor megkérdeztük, miért, ezt felelte: „Mert annyi gyermeke van, akikre gondot kell viselnie. Ő mindennek az anyja: a virágoké és fáké és szeleké.”

„Hogyan gondoskodik az Anyatermészet a virágokról?” — kérdeztem. „Elküldi a napfényt és esőt, hogy megnőjenek”, válaszolta Helén, és egy perc múlva hozzátette: „Úgy gondolom, a napfény a Természet meleg mosolya, és az esőcseppek a könnyei.”

Később ezt mondta: „Nem tudom, engem Anyatermészet csinált-e. Úgy gondolom, édesanyám a mennyből kapott, de nem tudom, hol van az a hely. Tudom, hogy a százszorszépek és árvácskák magokból erednek, amelyeket a földre tettek; de gyermekek nem a földből nőnek ki, ebben biztos vagyok. Soha nem láttam egy gyermeknövényt! De nem tudom elgondolni, ki csinálta Anyatermészetet. Tanító tudja? Én szeretem a gyönyörű tavaszt, mert a bimbózó fák és nyíló virágok és a gyenge zöld levelek örömmel töltik el a szívemet. Most ki kell mennem a kertembe. A százszorszépek és az árvácskák azt fogják gondolni, elfelejtettem őket.”

1890 májusa után teljesen nyilvánvaló volt számomra, hogy elérte azt a pontot, ahol lehetetlen elzárni előle mindennapos környezetének vallási meggyőződéseit. Valósággal elhalmozott kérdésekkel, amelyek természet-szerűen fakadtak élesedő értelméből.

Május elején a következő kérdéssorozatot írta fel írótlábjára:

„Szeretnék olyan dolgokról írni, amelyeket nem értek. Ki csinálta a földet és a tengereket és mindent? Mi teszi forróvá a napot? Hol voltam én, mielőtt édesanyához jöttem? Tudom, hogy a növények a földben levő magokból nőnek, de biztos vagyok benne, hogy az emberek nem így nőnek. Soha nem láttam egy gyermek-növényt. Kis madarak és csibék tojásból jönnek ki. Láttam őket. Mi volt a tojás, mielőtt tojás volt? Miért nem esik le a föld, mikor olyan nagyon nagy és súlyos? Mondjon el nekem valamit, amit Természetanya csinál. Olvashatom a Bibliának nevezett könyvet? Kérem, mondjon el kis tanítványának sok mindent, ha sok ideje van.”

Kételkedhet-e valaki e kérdések olvastán, hogy a gyermek, aki ilyeneket tud kérdezni, képes megérteni legalább elemi fokon a feleleteket is? Természetesen nem tudott volna megérteni olyan elvont dolgokat, amelyeket kérdéseinek teljes megválaszolása magában foglalt volna; de az ember egész élete nem más, mint állandó haladás az ilyen eszmék jelentésének és céljának megértésében.

Helén egész nevelése folyamán állandóan feltételeztem, hogy aminek a megismerésére vágyik, azt meg is tudja érteni. Ameddig nem ment végbe az elméjében olyan értelmi folyamat, amelyet a fenti kérdések mutatnak, érthetetlen lett volna számára minden magyarázatuk. Lehetetlen a természeti tünemények megmagyarázása az értelmi fejlődés és tevékenység olyan foka nélkül, amely megérti egy emberfölötti teremő erő szükségességét.

Miután sikerült megfogalmaznia az elméjében lassan megérlelődött gondolatokat, hirtelen mintha egész gondolkodását lefoglalták volna, és türelmetlenül várta mindennek a magyarázatát. Mikor nem sokkal a kérdések felírása után egy nagy földgömb előtt haladtunk el, megállt előtte, és azt kérdezte: „Ki csinálta az igit világot?” Ezt feleltem: „Senki sem tudja, hogyan keletkezett a föld, a nap és mindazok a világok, amelyeket csillagoknak hívunk. De elmondom neked, hogyan próbálták bölcs emberek elbeszélni az eredetüket és értelmezni a természet nagy és titokzatos erőit.”

Helén tudta, hogy a görögöknek sok istenük volt, akiknek különféle hatalmat tulajdonítottak, mert azt hit-

ték, hogy a nap, a villám és száz más természeti erő független és emberfölötti hatalom. De — mondtam neki — sok-sok gondolkodás és tanulás után az emberek arra, a hitre jutottak, hogy minden erő egyetlen hatalom megnyilvánulása, és ennek a hatalomnak az Isten nevet adták.

Pár percig nagy csendben volt, nyilván komolyan gondolkodott. Azután ezt kérdezte: „Ki csinálta Istent?” Kénytelen voltam kitérni kérdése elől, mert nem tudtam megmagyarázni neki egy önmagától való lény titkát. Mondhatom, sok nyughatatlan kérdése nálam sokkal bölcsebb embert is zavarba hozott volna. Íme egynéhány: „Miből csinálta Isten az új világokat? Honnét vette a talajt és a vizet és a magokat és az első állatokat?” „Hol van Isten? Láttá valaha Istent?” Elmondtam neki, hogy Isten mindenütt van, és ne úgy gondoljon rá, mint emberi személyre, hanem mint mindennek az életére, értelmére, lelkére. Félbeszakított: „Nem mindennek van élete. A szikláknak nincs életük, és azok nem tudnak gondolkodni.” Sokszor kell emlékeztetni, hogy végtelenül sok dolog van, amit a föld legbölcsebb embere sem képes megmagyarázni.

Semmiféle hitvallást vagy dogmát nem tanítottunk meg Helénnel, semmi vallási meggyőződést nem próbáltunk ráerőszakolni. Minthogy tökéletesen tudatában vagyok alkalmatlanságomnak azoknak a misztériumoknak megfelelő magyarázatára, amelyeket Isten, a lélek, a halhatatlanság neve rejt, tanítványom iránti köteleltség-érzetem mindig arra indított, hogy a lehető legkevesebbet mondjak a lelki dolgokról. Phillips Brooks püspök úr gyönyörűen elmagyarázta neki Isten atyását.

Eddig még nem engedtem meg neki, hogy olvassa a Bibliát, mert aligha teheti ezt még anélkül, hogy nagyon téves fogalmat ne kapna Isten tulajdonságairól. Egyszerű nyelven már beszéltem neki Jézus szépséges és segítségére kész életéről és kegyetlen haláláról. Ez az elbeszélés nagy hatást gyakorolt rá, mikor először hallotta.

Legközelebb ezt kérdezte társalgásunkkal kapcsolatban: „Miért nem ment el Jézus, hogy az ellenségei ne találhassák meg?” Jézus csodáit nagyon különösnek gondolta. Mikor elmondtam, hogy a tengeren ment tanítványaihoz, határozottan így szólt: „Nem azt jelenti, hogy

járt, hanem úszott.” Amikor arról beszéltem, hogy feltámasztotta a halottakat, nagy zavarba jött, és ezt mondta: „Nem tudtam, hogy az élet visszatérhet a halott testbe!”

Egy nap szomorúan mondta: „Én vak vagyok és süket. Ezért nem láthatom Istent.” Megtanítottam a láthatatlan szóra, és elmondtam, hogy Istent nem láthatjuk a szemünkkel, mert Ő lélek; de ha szívünk nagyon jó és nemes, akkor látjuk Őt, mert hasonlóbbak vagyunk hozzá.

Máskor ezt kérdezte: „Mi a lélek?” „Senkisem tudja — feleltem —, hogy a lélek milyen, de tudjuk, hogy nem a test, és hogy az a részünk, amely gondolkodik, szeret és remél, és amiről a keresztények hiszik, hogy tovább él a test halála után.” Azután megkérdeztem: „El tudod gondolni a lelkedet függetlenül a testedtől?” „Ő igen — felelte —, mert egy órája nagyon erősen gondoltam Mr. Anagnosra, és akkor az elmém — kijavította magát — a lelkem Athénben volt, de a testem itt a dologszobában.” Ebben a pillanatban mintha még egy gondolat villant volna át az elméjén, és hozzátette: „De Mr. Anagnos nem beszélt a lelkemmel.” Megmagyaráztam neki, hogy a lélek is láthatatlan, másszóval nincs látható formája. „De ha leírom, amit a lelkem gondol — mondta —, akkor látható lesz, és a szavak lesznek a teste.”

Hosszú idővel ezelőtt Helén ezt mondta nekem: „Szeretném, ha ezerhatyszáz évig élnék.” Mikor megkérdeztem, nem szeretne-e mindig élni egy gyönyörű országban, amelynek a neve mennyország, ez volt az első kérdése: „Hol a mennyország?” Meg kellett vallanom: nem tudom, de azt mondtam, talán az egyik csillagon. Egy perc múlva így szólt: „Elmenne előre, és elmondana nekem mindent róla?” Azután hozzátette: „Tuscumbia nagyon szép kis város.” Több mint egy év telt el, mielőtt ismét célzást tett a tárgyra, de amikor visszatért rá, számos és kitartó kérdést tett fel. Ezt kérdezte: „Hol a mennyország és mihez hasonlít? Miért nem tudunk annyit a mennyországról, mint amennyit idegen országokról?” Nagyon egyszerű nyelven elmondtam neki, hogy sok olyan hely lehet, amit mennyországnak hívunk, de a lényege szerint ez állapot: a szív vágyának beteljesedése, kívánságainak kielégülése, és a mennyország ott van, ahol elismerik a jót, hisznek benne és szeretik.

Nyilvánvaló rossz érzéssel riad vissza a haláltól. Nemrég megmutattak neki egy szarvast, amelyet a fivére ejtett el. Nagyon levert volt, és bánatosan kérdezte: „Miért kell mindennek meghalni, még a gyorslábú szarvasnak is?” Máskor ezt kérdezte: „Gondolja, hogy mindig sokkal boldogabbak lennénk, ha nem kellene meghalnunk?” Ezt mondtam: „Nem; mert ha nem lenne halál, világunkat hamarosan annyira ellepnék az élőlények, hogy senki sem élhetne rajta kényelmesen.” „De — mondta gyorsan Helén — azt gondolom, Isten csinálhatna még több világot is, éppen úgy, mint ahogy ezt csinálta.”

Mikor barátai beszéltek neki arról a nagy boldogságról, amely egy másik életben várja, rögtön ezt kérdezte: „Honnét tudja, ha még nem volt halott?”

Néha közönséges szavakat és szólásokat betű szerinti értelemben vesz. Ez mutatja, milyen szükséges meggyőződünk, hogy helyesen érti őket. Mikor nemrég azt mondták neki, hogy a magyarok született zenészek, meglepetten kérdezte: „Énekelnek, mikor megszülettek?” Mikor barátnője hozzátette, hogy egyes tanulóknak a fejében, akikkel Budapesten találkozott, több mint száz dalt volt, nevetve mondta: „Úgy gondolom, nagyon zajos lehet a fejük.” Hamar észreveszi a nevetségeset, és ahelyett hogy a képes beszéd komolyan megzavarná, sokszor jót mulat azon, hogy szószerint vette.

Minthogy azt mondtam neki, hogy a léleknek nincs alakja, nagyon megzavarták Dávid szavai: „Ő vezeti a lelkemet.” „Lába van neki? Tud járni? Vak?” — kérdezte, mert gondolatában a vezetés fogalma összekapcsolódott a vaksággal.

Mindabból, ami Helént zavarja és gyötri, semmi sem szerez neki annyi szomorúságot, mint a rossz létezésének és a belőle fakadó szenvedésnek az ismerete. Sokáig távol lehetett ezt tartani tőle, és viszonylag mindig könnyű lesz megóvni a bűnnel és gonosszággal való személyes kapcsolattól. Amint mindig világosabban megértette környezetének életét és élményeit, fokozatosan derengett föl elméjében, hogy van bűn, és hogy mekkora nyomorúság származik belőle. Megmagyaráztam neki a törvény és büntetés szükségességét. Nagyon nehéznek találta, hogy összeegyeztesse a rossznak a világban való jelenlétét Isten eszméjével.

Egy nap ezt kérdezte: „Isten mindig gondot visel ránk?” Igennel feleltem. „Akkor miért hagyta, hogy kishúgom ma reggel elessen és olyan csúnyán beüsse a fejét?” Máskor Isten hatalmáról és jóságáról kérdezősködött. Beszéltek neki egy rettenetes tengeri viharról, amelyben sok élet áldozatul esett. Ezt kérdezte: „Miért nem mentette meg Isten az embereket, ha Ő mindent meg tud tenni?”

Minthogy Helén mindig szerető barátok és a legnemesebb befolyás körében élt, értelmi megvilágosodásának legrégibb szakaszától készségesen tette a jót. Csalhatatlan ösztönnel tudja, mi a helyes, és örömmel teszi meg. Nem gondolja az egyik rossz cselekedetet ártalmatlannak, egy másikat jelentéktelennek, megint másikat szándéktalannak. Tiszta lelkének minden rossz egyformán utálatos.

FUGGELÉK

HELEN KELLER FELSZÓLALÁSA A SÜKETEK BESZÉD-
TANÍTÁSÁT PÁRTOLO TÁRSASÁG ÜLÉSÉN,
MT. AIRY, PHILADELPHIA, 1896. JÚL. 8.

Ha tudnák, micsoda örömet érzek, hogy beszélni tudok Önökhöz ma, akkor talán lenne valami fogalmuk a beszéd értékéről a süketek számára, és megértenék, miért óhajtom, hogy minden kis süket gyermek ezen a nagy világon alkalmat kapjon a beszéd megtanulására. Tudom, sokat mondtak és írtak erről a tárgyról, és igen nagy véleménykülönbség van a süketek tanítói között a beszédtanításra vonatkozólag. Nekem nagyon furcsa ez a véleménykülönbség. Nem tudom megérteni, hogy lehet, hogy valakit érdekel a nevelésünk, és mégsem értékeli, mekkora kielégülés, ha előszóval vagyunk képesek kifejezni gondolatainkat. Én állandóan használom a beszédet, és ki sem tudom mondani, mennyi gyönyörűséget szerez. Természetesen tudom, hogy idegenek sokszor nem egykönnyen értenek meg, de lassan majd ez is könnyebb lesz; s addig is megvan az a kimondhatatlan boldogságom, hogy tudom: családom és barátaim örülnek beszélőképességemnek. Kishúgom és pici öcsém szereti, ha történeteket mondok nekik hosszú nyári estéken, mikor otthon vagyok; édesanyám és tanítóm sokszor kér, olvassak nekik kedves könyveimből. Megvitatom a politikai helyzetet is drága apámmal, és olyan kielégítően döntjük el a magunk számára a legbonyolultabb kérdéseket, mintha csak látnék és hallanék. Látják tehát, micsoda áldás nekem a beszéd. Közelebbi és gyöngédebb viszonyba hoz azokkal, akiket szeretek, és lehetővé teszi számomra, hogy sok személy édes társaságát élvezhessem, akiktől teljesen el lennék vágva, ha nem tudnék beszélni.

Emlékszem arra az időre, amikor még nem tanultam meg beszélni: hogyan küszködtem gondolataim kifejezéséért a kézi ábécé segítségével; hogyan ütköztek gondolataim ujjaim hegyébe, mint szabadság után repeső kismadarak, — míg végül egy napon Miss Fuller szélesre tárta a börtön ajtaját, és kiengedte őket. Vajon ő is emlékszik-e rá, milyen türelmetlen örömmel tárták szét szárnyukat és repültek tova? Persze először nem volt könnyű

repülni. A beszéd szárnyak gyengék és töredezetek voltak, elvesztették mindazt a kecsességet és szépséget, amellyel egykor rendelkeztek; alapjában véve csak a repülés ösztöne maradt meg, de ez is valami volt. Soha nem tudunk beletörődni, hogy másszunk, ha magasba szeretnénk szállni. Mégis néha úgy tűnt, sohasem leszek képes úgy használni beszéd szárnyaimat, ahogyan Isten szándékában volt. Annyi nehézség merült fel az úton, annyi csüggesztő körülmény, — de én tovább igyekeztem, tudva, hogy türelem és kitartás végül is diadalmasodik. És miközben dolgoztam, a legszépségesebb légváraikat építgettem és álmodoztam. Legszebb álomom arról az időről szólt, amikor úgy fogok beszélni, mint más emberek. Az a gondolat: milyen öröm lesz édesanyjának, ha ismét hallja a hangomat, minden erőfeszítést megédesített, és minden kudarcot ösztönzéssé tett, hogy legközelebb még erősebben próbálkozzam. Azt szeretném tehát mondani a beszélő tanulóknak és tanítóiknak: Bátorság! Ne a mai nap kudarcaira gondoljatok, hanem a holnap lehetséges sikerére. Nehéz feladatot tűztetek magatok elé, de kitartással sikert arattok. És örömet fogtok találni az akadályok leküzdésében, gyönyörűséget abban, hogy göröngyös ösvényen kapaszkodtok fölfelé, — olyat, amelyet talán sose éltetek volna át, ha néha nem csúsznátok vissza, ha az út mindig sima és kellemes volna. Jusson eszetekbe: egyetlen erőfeszítés sem megy soha kárba, amit azért teszünk, hogy elérjünk valami nagy szépet. Valamikor, valahol, valahogyan meg fogjuk találni, amit keresünk. Beszélni fogunk, igen, és énekelni is — úgy, ahogyan Isten adta belénk a beszédet és éneket.

OPTIMIZMUS

Hitvallás

Tanítómnak,
Anne Mansfield Sullivannek
ajánlom.

I. Belső optimizmus

Ha szabadon választhatnánk meg körülményeinket, ha vállalkozásainkban a kívánság minden velejárót is magával hozna, akkor, azt hiszem, minden ember optimista lenne. Bizonyos, hogy legtöbbször közülünk a boldogságot tekintik minden földi cselekvés igazi céljának. A boldogság vágya egyaránt eltölti és éltetí a filozófust, a királyt és a kéményseprőt. Mindegy, szellemileg tompa, közép-szerű vagy nagytehetségű-e valaki, érzi, hogy a boldogság elvitathatatlan joga.

Sajátságos megfigyelni, milyen különböző az emberek elképzelése a boldogságról, és milyen furcsa helyeken keresik életüknek ezt az éltető forrását. Sokan a gazdagság felhalmozásában látják, mások a hatalom büszke érzésében, megint mások művészi és irodalmi teljesítményekben; egy párán saját lelkük vizsgálatában vagy az ismeretek és megismerés utáni törekvésben.

A legtöbb ember fizikai jóérzése és anyagi birtoka szerint méri boldogságát. Milyen boldogok lennének, ha elérnék a maguk elé tűzött látható célt! Ha viszont hiányzik ez vagy az az adomány vagy körülmény, akkor rendszeren boldogtalanok. Ha eszerint kellene mérni a boldogságot, akkor nekem, aki se nem látok, se nem hallok, minden okom megvolna, hogy kezemet ölbe téve egy sarokba húzódjam, és sírjak. És ha fogyatékoságaim ellenére boldog vagyok, ha boldogságérzésem olyan mélyen gyökerező, hogy valóságos hitvallás, elvileg olyan megalapozott, hogy életfilozófiává lesz, egyszóval ha optimista vagyok, akkor az optimizmus melletti tanúbizonyságomat érdemes meghallgatni. Mint amikor bűnösök egy gyülekezetben felállnak és tanúságot tesznek Isten jóságáról, úgy most hadd emelkedjek fel valaki, akit

az élet mostohalányának tekintenek, hogy vidám meggyőződéssel tanúskodjék: az élet jó.

Valamikor ismertem a szakadékot, ahol nem volt remény, ahol mindent sötétség övezett. Azután eljött a szeretet, és szabaddá tette lelkemet. Valamikor csak éjszákát ismertem és csendet. Most ismerem a reményt és az örömet. Valamikor háborogtam és őrlöngve ostromoltam a körülzáró falat. Most örülök abban a tudatban, hogy gondolkodhatom, cselekedhetem és elnyerhetem a mennyet. Életemből hiányzott a múlt és a jövő, a pesszimista azt mondaná, hogy a halál „forrón kíváncsi beteljesülés” lett volna számomra. De egy kis szó hullott a kezembe egy másik ember ujjáról, kitöltötte az addigi ürességet, és szívem ujjongva dobogott meg az elragadtatástól: élek! Az éjszaka elmenekült a gondolat napjára elől, és kitört belőlem a szeretet, öröm és reménység heves ismeretvágy formájában. Lehet-e pesszimista valaki, aki ilyen rabságból menekült meg, akit átborzongatott a szabadság gyönyörűsége érzése?

Első tapasztalatom tehát ugrást jelentett a rosszból a jóba. Akárhogy is igyekeznék, nem tudnám közelebbről megmagyarázni ezt a kiugrást a sötétből. Az előrelelendülés olyan mozgás, amely átmenet nélkül megkezdődik a szabadulás, a világosságba tett ugrás első pilanatában. A legelső értelmesen használt szóval megtanultam élni, gondolkodni, remélni. A sötétség nem foghat körül többé. Megpillantottam a partot, és most már abban a reményben élhetek, hogy el is érem.

Optimizmusom tehát nem valami értelmi alapot nélkülöző, jámbor elégedettség. Egyszer egy költő azt mondta, azért vagyok boldog, mert nem látom a mezítelen, rideg jelent, hanem szép álomban élek. Igaz, szép álomban élek; de ez az álom éppen a valóság, a jelen. Csak-hogy nem rideg, hanem meleg; nem mezítelen, hanem ezer áldással felruházott. A költő úgy gondolta, hogy a gonosz kegyetlen csalódásomra lesz. De éppen az szűkeség az öröm teljesebb megértéséhez. Csak a rosszal való érintkezés érezte meg velem az ellentét erejében, milyen szép az igazság, szeretet és jószág.

Hiba mindig a jót szemlélni, a rosszat pedig nem venni tudomásul, mert ezzel hanyaggá tesszük és így romlásba visszük az embereket. Van veszedelmes optimizmus is: a nemismerés és a közöny optimizmusa. Nem

elég kijelenteni, hogy a huszadik század az emberiség történelmében a legjobb kor, nem elég a földi gonosz elől a jó mennyei álmaiba menekülni. Hány jó, sikeres és elégedett ember látott körültekintve csupa jót, míg embertársaik millióit elkótyavetyélték és eladták, mint a barmot! Semmi kétség, sok kényelmes optimista mindenbe beavatkozó fanatikusnak tartotta Wilberforce-t, amikor teljes erejével a rabszolgák felszabadítására törekedett. Amíg még vannak sérelmek, amelyek hangosan kiáltanak orvoslásért, addig bizalmatlan vagyok ebben az országban az elhamarkodott optimizmus iránt: „Hurrá, nálunk rendben van minden! Ez a világ legnagyobb nemzete!” Ez fonák optimizmus. Homokra épült ház az olyan optimizmus, amely nem veszi figyelembe, hogy mibe kerül. Az embernek meg kell értenie a rosszat, meg kell ismernie a szomorúságot, mielőtt optimistának vallhatná magát, és elvárhatná, hogy mások megalapozottan ismerjék el ezt a belső meggyőződését.

En tudom, mi a rossz. Egyszer-kétszer viaskodtam vele, és egy ideig éreztem dermesztő hatását életemre. Ezért tapasztalatból állítom, hogy nincsenek döntő következményei, hanem csak egyfajta szellemi torna. Éppen azért vagyok annál igazabb optimista, mert érintkezésbe kerültem vele. Teljes meggyőződéssel kijelenthetem: az egyik legnagyobb áldás az a küzdelem, amelyet a gonosz tesz szükségessé. Ez tesz bennünket erős, türelmes, segítségére kész férfiakká és nőkké. Bevezet a dolgok lelkébe, és megtanít, hogy a világ ugyan tele van szenvedéssel, de tele van a szenvedés legyőzésével is. Az én optimizmusom tehát nem a rossz hiányából fakad, hanem abból az örvendező hitből, hogy a jó túlsúlyban van, és abból az elszánt akaratból, hogy mindig kéz a kézben dolgozzam vele, így segítve elő mind nagyobb uralmát. Igyekszem fokozni az Istentől kapott erőt, hogy mindenben és mindenkin a legjobbat lássam, és ezt a jót életem részévé tegyem. A világ szántóföldje tele a jó magvaival; de ha nem viszem át derült szemléletemet a gyakorlati életbe, nem vetem el saját földembe, egy szemernyi jót sem arathatok.

Optimizmusom így két világon alapul: önmagamon és a körülvevő életen. Azt követelem a világtól, hogy legyen jó — és lám, engedelmeskedik. Jónak állítom a világot — és a tények úgy rendeződnek, hogy állításom

túláradóan igaznak bizonyul. Kitérom lényem kapuját a jónak, és féltékenyen bezárom a rossz elől. Ennek a szépséges és makacs meggyőződésnek akkora az ereje, hogy érvényesül minden ellenkező befolyás ellenében. Soha nem csüggeszt el a jó hiánya. Semmiféle ellenérv nem tehet reménytelenné. Kétség és bizalmatlanság csak az ijedős képzelődés rémképei. Az állhatatos szív legyőzi, a nagy szellem túllépi őket.

Most, hogy főiskolai éveim befejezéshez közelednek, dobogó szívvel, derült várakozással tekintek előre: milyen tevékenységet tartogat számomra a jövő. Bármilyen korlátolt a világ munkájában való részem, értékessé teszi az a tény, hogy munka. Igen, a munka vágya és akarata máris optimizmus.

Két nemzedékkel ezelőtt vetette a világba Carlyle a munkáról szóló evangéliumát. A forradalmi álmodozók-nak, akik a boldogság légvárait építették, és ha ezeket a kikerülhetetlen viharok elsöpörték, pesszimistává váltak, az Endymion-, Alastor-, Werther-féle terméketlen figuráknak ez a skót paraszt — szintén az álmok embere, de a kemény, gyakorlati világban — hangos szóval oda kiáltotta munka-hitvallását: „Ne legyetek tovább kaosz, hanem világ! Alkossatok, alkossatok! Ha csak egy alkotás szánnalmas, végtelenül csekély töredékét is, de csináljátok meg, az Isten szerelmére! Ez a legnagyobb benned, hát ki vele! Fel, fel! Bármit tesz a kezed, tedd teljes erődből! Munkálkodjál, míg nappal van, mert eljön az éjszaka, amikor senki sem munkálkodhatik!”

Egyesek azt állították, hogy ez Carlyle menekülése volt a nyers valóságtól: az emberek földre szegezett szemmel gürcöljenek, fáradjanak, és így feledjék nyomorúságukat. Pedig nem ez a gondolata. „Ostoba! — kiáltja. — Benned magadban rejlik az eszmény, ugyanígy az akadály. Vetítsd ki az eszményt a szegényes, szánnalmas valóságba! Élj, gondolkozz, higgy és légy szabad!” Világos, mire gondol: hogy a munka, az alkotás életet hoz ki a káoszból, az egyedből világot, rendet alkot; a rend pedig optimizmus.

En is tudok alkotni, és minthogy fejemmel is, kezemmel is szívesen dolgozom, mindenek ellenére optimista vagyok. Mindig azt hittem, meghiúsul az a vágyam, hogy valami hasznosat vigyek végbe. De rájöttem: bár csak

kevés úton-módon tudom hasznosítani magam, az elem táruló munka mégis végtelen. Egy nyomorék a szőlő-hegy legvidámabb munkása lehet. Ha a többiek túl is tesznek rajta, a szőlő minden évben beérik a napban, és a súlyos, dús fürtök kezébe hajlanak. Darwin csak fél-óraig tudott dolgozni egyfolytában, mégis a sok szorgos félórában új filozófia alapját vetette meg. Vágyom valami nagy és nemes feladatot betölteni; de legfőbb kötelességem és örömöm az, hogy alacsony feladatokat is úgy kezeljek, mintha nagyok és nemesek lennének. Állandóan meggondolom, hogyan teljesíthetem legjobban a követelményeket, amelyeket minden egyes nap elem állít, és örülök, hogy mások meg tudják csinálni, amire én nem vagyok képes. Green, a történész * mondja: a világot nemcsak hőseinek hatalmas lökései viszik előre, hanem éppen így minden becsületes munkás vállvetett tologatása. Ez az egyetlen gondolat elég, hogy vezessen ebben a sötét nagyvilágban. Örülök a jónak, amit mások tesznek; mert tevékenységük kezeskedik számomra, hogy akár közreműködésemmel, akár anélkül biztosítva áll az igaz és a jó.

Bízom, és bármi történjék is, nem zavarja meg bizalmamat. Felismerem, hogy az a hatalom, amelyet valamennyien a legnagyobbnak tisztelünk — Rend, Sors, Világszellem, Természet, Isten —: jó. Felismerem ezt a hatalmat a napban, amely mindent növeszt és életben tart. Barátságot kötök ezzel a meghatározhatatlan erővel, és tüstént vidám és bátor leszek, mindenre kész, amit az ég rám mér. Ez az én optimizmusom hitvallása.

II. Külső optimizmus**

Az optimizmus tehát szilárd szívbeli meggyőződés. De ha kitekintek az életbe, akkor sem bukkanok vele ellentmondásra. A külvilág igazolja a jónak bennem

* John Richard Green élete és levelei. Kiadta Leslie Stephen.

** Ebben a fejezetben és a következőben többhelyütt bizonyos egyoldalúságot találunk, főleg a felhozott példák jellegében és értékelésében, ami a mai olvasó szemében talán furcsának vagy naívnak tűnhet. Figyelembe kell vennünk, hogy:

élő világát. A kollégiumban töltött egész idő alatt tanulmányaim a jó állandó fölfedezésében álltak. Az irodalomban, a filozófiában, a vallásban és a történelemben hitem erős tanút találok.

A filozófia egy süket és vak személy nagy betűkkel írott története. Szókratész beszélgetéseitől Platónon, Berkeleyn és Kanton át az emberi értelem erőfeszítései jellemzik, hogy megszabaduljon az anyagi világ terhetől, és tovarepüljön a tiszta eszme egyetemességébe. Egy süket és vak embernek különös jelentőségű lehet Platón eszményi világa. Nem az a valóságos valóság, amit lát-

a) Helén még alighogy kiszabadult fogyatékoságainak börtönéből. Természetes, hogy egyrészt mámorba ejtik tanulmányi felfedezései, másrészt elsősorban sorstársai szemszögéből nézi a világot, és igen nagyra tart mindent, ami értük történik.

b) Környezete a humanisztikus protestáns puritanizmus képviselője. Történelemszemlélete — pl. a kereszténység történetének leírásában — ennek bélyegét hordja.

c) Az az egyoldalú idealizmus, amellyel az emberiség jövőjét és főleg hazája szerepét látja, több forrásból ered: erős közösségi érzékből, de egyben a századforduló általános naívvul optimista szemléletéből is. Természetes, hogy ő sem tud kora fölé emelkedni. A két világháború után egészen más hangokat ütött meg. Egy 1950-es beszélgetésből idézünk: „A hidegháború néha elcsüggeszt. Mintha minden nemzet megőrült volna, egymást próbálják felülmúlni.” „De végre is még mindig hatalmunkban van, hogy fölébe emelkedjünk a képzelt vagy valóságos félelemnek, s vállunkra vegyük a sorstól kiszabott nagy terhet, nemcsak a magunk országáért, hanem az egész világ jóvoltáért. Ez az egyedüli Amerikához méltó rendeltetés.” — Különben hogy nem volt vak a hibák iránt sem, az egyes itteni kijelentéseiből is észrevehető.

A mondanivaló időtlen és az ő szájából oly megrendítően hangzó lényegét ezek az apróságok nem érintik.

Fejlődését különben ő maga így foglalta össze: „Idők írtával szeleburdi optimizmusom azzá a mélyebb hitté alakult, amely fölméri a világ rút tényeit, de remél a jobban, és kudarc esetén is tovább dolgozik érte.”

tok, hallotok és tapintotok, ezek csak tökéletlen megnyilvánulásai az ideának, az elvnek, a szellemnek; az idea az igazság, a többi árnykép.

Ha ez így van, akkor érzékeik teljes használatát élvező testvéreim semmi olyan valóságot nem ismernek, ami éppen úgy ne esnék az én megismerésem birodalmába. A filozófia a szellemnek tulajdonítja az előjogot, hogy meglássa az igazságot, és olyan birodalomba visz, ahol én, a vak nem különbözöm tőletek, látóktól. Amikor megtudtam Berkeleytől, hogy szemetek a tárgyak fordított képét fogadja magába, amelyet agyatok öntudatlanul korrigál, akkor gyanítani kezdtem, hogy a szem végtére is nem túlságosan megbízható eszköz, és úgy éreztem, egyenlő lettem másokkal. Örültem — nem azért, mert a többi embernek olyan csekély hasznára vannak az érzékek, hanem azért, mert Isten örök világában a szellem, a lélek a fő. Úgy tűnt, mintha ezt a filozófiát az én különös vigasztalásomra írták volna. Ezzel egyes modern filozófusok véleményéhez közeledek, akik nyilvánvalóan azon a nézeten vannak: azért teremtettek engem, hogy okulásokra iskolapéldát szolgáltassak! De egyéni tapasztalatom gyöngye hangja egy kicsit mégis csak összhangban van azzal a filozófiai tétellel, hogy a jó az egyedüli világ, és ez a világ szellemi világ. Továbbá olyan mindenség, amelyben a rend minden, ahol töretlen logikai lánc tartja össze a részeket, ahol a rendetlenség nemlét, ahol a rossz — mint Szent Ágoston állította — csalódás, vagyis semmi.

A filozófia jelentősége az én számomra nem csupán alapelveiben áll, hanem nagy fejtegetőinek szerencsés elszigeteltségében is. Ritkán voltak e világból valók, még ha — mint Platón és Leibniz — fejedelmi udvaraiban és szalonjaiban mozogtak is. Az élet nyüzsgése iránt süketek voltak, eltérítő és szétszóró változatossága iránt vakok. Egyedül, de nem sötétben ülve megtanulták, hogy mindent önmagukban találjanak meg. És ha még ott sem tudták megtalálni, folyvást élt bennük a bizalom, hogy majd amikor maguk mögött hagyják a földet és részeseülnek Isten bölcsességében, színről színre meglátják az igazságot. A nagy misztikusok egyedül éltek, vakon és süketen, de Istenben.

Megértem, hogyan tudott Spinoza mélyen és kiegyensúlyozottan boldog lenni, amikor kitaszított, szegény,

megvetett, zsidó és keresztény előtt egyformán gyanús volt. Nem mintha a jóságos emberiség velem valaha is így bánt volna, hanem mert az érzéki örömök világától való elszigeteltsége kicsit hasonlít az enyémhez. Ő magának a jónak a kedvéért szerette a jót. Mint sok más nagy szellem, elfogadta helyét a világban, és gyermekként egy magasabb hatalomra bízta magát, amelyről hitte, hogy dolgozik a kezével és uralkodik a lényén. Feltétlen bizalom töltötte el. Engem is. Úgy vélem, a mély, emelkedett optimizmus ebből az erős hitből fakad: Isten jelen van az egyénben. Nem mint a világmindenség távoli, megközelíthetetlen uralkodója, hanem nagyon közel mindegyikünkhöz; nemcsak a földön, a vizen és az égben található, hanem szívünk minden tiszta és nemes felbuzdulásában: „ő minden gondolat forrása és középpontja és egyetlen nyugvópontja.”

A filozófia így megtanít, hogy csak árnyakat látunk, csak rész szerint ismerünk, és hogy minden változik, de a szellem, a győzhetetlen szellem minden igazságot átfog, átkarolja a mindenséget teljes valójában, valósággá változtatja az árnyakat; a lármás változások csak pillanatoknak tűnnek az örök hallgatásban, vagy rövid útszakaszoknak a tökéletesülés végtelen pályáján, a rossz pedig csupán „megálló a jó felé vezető úton”. Kezemmel ugyan a mindenségnek csak parányi részét fogom át, de szellememmel látom az egészet, és gondolkodóképeségemmel fel tudom fogni áldásos kormányzó törvényei. Az a bizalom és hit, amelyet ezek az elképzelések belém öntenek, megtanít nyugodtan maradni a rám mért sorsban, s megóv a képzelődés kétségeitől és félelmétől. Valóban: boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek.

A világ minden nagy filozófusa szerette Istent és hitt az ember benső jóságában. A filozófia történetét ismerni annyi, mint tudni, hogy minden idők legkimagaslóbb gondolkodói, a törzsek és népek látnokai mind optimisták voltak.

A filozófia fejlődése az emberiség szellemi életének története. Kívüle terül el az események nagy tömege, amelyet történelemnek nevezünk. Ha ezt a tömeget tekintem, azt látom: ez is Isten útjai szerint ölt formát és alakot. Az ember története a haladás eposza. Mind a belső, mind a külső világban csodálatos összhangot pil-

lantok meg, diadalmas szimbolikát, amely elénk tárja emberinek és isteninek kapcsolatát, a tényekben megisméltató filozófia tanítását. Az emberiség történelmében mindenütt ott rejlik a jó szelleme, értelmet adva az egésznek.

A homályba vesző ősidőben látom, amint a vadember menekül a természetnek még uralma alá nem kerített erői elől, és engesztelni próbál természetfölötti lényeket, amelyek csupán babonás félelmének alkotásai. Változik a kép: látom, hogy emancipálódott ettől, civilizálódott. Nem imádja többé a tudatlanság kegyetlen istenségeit. Szenvedés árán megtanulta, hogy tetőt építsen feje fölé, megvédelmezze életét és otthonát, s állama fölé templomot emelt, amelyben a fény és dal vidám isteneit imádja. A szenvedésből igazságosságot tanult, az embertársával folytatott küzdelemből megkülönböztetést helyes és helytelen között, ami erkölcsi lénné teszi. Görögország zseniális szellemének birtokosa.

De Görögország nem volt tökéletes. Költői és vallási ideáljai magasan felülmúlták gyakorlatát; ezért elpusztult, hogy eszményei tovább élhessenek, jövőző korok megtermékenyítésére.

Róma is gazdag örökséget hagyott a világra. A történelem változó eseményein át hosszú korszakokon keresztül fonséges példaképként maradtak fenn törvényei és rendezett kormányzása. De elesett, amikor civilizációjának veleje és idege már nem népének szigorú és egyszerű jelleme volt.

Azután jöttek észak új nemzetei, és tartósabb társadalmat alapítottak. A görög és római társadalom alapját a nyomorult állapotba taszított rabszolga alkotta, aki „a mezőn és a műhelyben úgy dolgozott, mint az igába fogott ló: annál nyugodtabb, ha vak.” Az új társadalom alapja a szabad ember volt, aki harcolt, szántott, bíraskodott, és mindig nagyobb jelentőségre tett szert. Saját erejéből kikerült a pusztta törzsi rokonság állapotából, függetlenséget és önbizalmat fejlesztett ki, amelyet semmiféle ellenállás el nem pusztíthatott. Az emberiség lassú felemelkedésének története, a vadembertől a barbárságon és az önmaga felett megszerzett uralmon át a civilizációig, az optimizmus szellemének megtestesülése. Az új népek születésének órájától fogva minden század

jobb Európát látott, míg azután a világ fejlődése Amerikát követelte.

Tolsztoj nemrég azt mondta: Amerika, amely egykor a világ reménye volt, a Mammon bilincseiben hever. Tolsztoj és más európaiak nem értik meg az egyedülálló polgári küzdelmet, amely Amerikában folyik. Az a ropant feladat állt előtte, hogy asszimilálja a mindenfelől érkezett idegeneket és egy néppé forrassza össze, egységes nemzeti szellemmel. Jogunk van kérni: függesszék fel a kritikát mindaddig, míg az Egyesült Államok megmutatja, képes-e a föld odasereglett népeiből egy népet alkotni vagy sem. Londoni közgazdászokat megijeszt nem egészen 500 000 idegen jelenléte egy hatmilliós lakosságban, és komoly vitákat folytatnak a túlsok idegen veszélyéről. De mi az ő problémájuk New Yorkéhoz képest, amelynek 3 és fél millió lakosából csaknem másfél millió az idegen? Gondoljátok meg! Amerikai fővárosunk minden harmadik embere idegen. Amerika nagyságát csakis ezeken a számokon lehet mérni.

Igaz, Amerika nagyrészt anyagi problémák megoldásának szentelte magát — földet tört, bányákat nyitott, sivatagot öntözött, vasutakkal hálózta be a kontinenset. De mindezt újféléképpen csinálja, tanítva népét, minden ember rendelkezésére bocsátva az emberi ügyesség minden vívmányát. Ipari gazdagságát dolgozói képzésére fordítja: szakképzetlen embernek nincs helye az amerikai életben, mindenki szívvel-lélekkel járuljon az anyag leigázásához. Értsék meg, hogy Isten és az ő világa mindenkié.

Lehet, hogy Amerika mindamellettt önző, lehet, hogy még most is a Mammont imádja. De éppen úgy hazája a felebaráti szeretetnek is, mint a kereskedésnek. A közlekedés áradatában, zajos gyárak és égbenyúló áruházak oldalán ott látjuk az iskolát, könyvtárat, kórházat, parkot: népijóléti műveket, amelyek a gazdagságot elmúlthatatlan eszmékké alakítják. Nézzük, mit tett már Amerika, hogy enyhítse a szenvedést és a szerencsétleneket a társadalom hasznos tagjaivá tegye, — a vakok ujjait látóvá, a némák ajkát beszélővé és a gyengeelméjűek tompa szellemét elevenné tette; és még mondja valaki, hogy csupán a Mammont imádja! Amerikában az optimista bőven talál okot a jelenbe vetett bizalomra és a jövőbe vetett reménységre, és ezt a reményt, ezt a

bizalmat a föld minden nagy nemzetére ki lehet terjeszteni.

Ha korunkat összehasonlítjuk a múlttal, akkor a modern statisztikában a bízó, lendületes világoptimizmus szilárd alapját találjuk. A körülvevő kétség, nyugtalanság, anyagelvűség alatt egyre ott izzik, ott ég a szilárd hit a világ jobb életében. Ha ez ember a pesszimistát hallgatja, azt hiheti, a civilizáció a középkorban tetőpontra ért, s azóta egy lépést sem haladt előre. Az ilyen ember nincs tisztában vele, hogy a fejlődés haladása nem megszakítatlan menetelés: a világ

Majd célhoz ér, majd visszahull,
Így meggy feltartóztathatatlanul.

Nemrég olvastam valakinek a felszólalását, akinek tájékozottságát vakmerőség volna kétségbevonni.* Ebben a haladás egész sor bizonyítékát találok.

Az utolsó ötven év alatt a bűnözés alábbhagyott. Igaz, a mai helyzetjelentések a bűntények hosszabb listáját sorolják fel. De a mi statisztikáink teljesebb és pontosabbak, mint a korábbi időké. Azonkívül sok az olyan bűntény, amit egy fél századdal ezelőtt senki sem fogott volna fel annak. Ez mutatja, hogy a közösségi lelkiismeret érzékenyebb, mint valaha.

A bűnről való fogalmunk szigorúbb, büntetésünk tolyamata enyhébb és értelmesebb lett. A bosszú régi érzése nagymértékben eltűnt. Nem áll már a „szemet szemért, fogat fogért” elve. A gonosztevőt betegként kezelik. Nem csupán büntetésből zárják be, hanem mert fenyegető veszély a társadalomra nézve. Fogsága idején emberséges gonddal bánnak vele és megnevelik, hogy lelke kigyógyuljon a betegségből, és úgy adhassák újra vissza a társadalomnak, mint aki képes részt venni munkájában.

A felébredt és felvilágosodott közösségi lelkiismeret egy további jele az az igyekezet, hogy jobb lakásokkal lássák el a dolgozó osztályt. Jutott-e száz évvel ezelőtt valakinek is eszébe, hogy azzal törődjék, egészséges, célszerű vagy napos-e a szegények lakása? Ne felejtjük el, hogy a „régi jó időkben” egész országokat tett pusz-

* Carroll D. Wright felszólalása az unitáriusok értekezletén, 1903 szept.

tává a kolera és tífusz, és pestis dühöngött Európa nagyvárosaiban!

Dolgozó népünknek nemcsak jobb házai és munkahelyei vannak, hanem a munkaadók elismerik a dolgozóknak azt a jogát is, hogy többet keressenek, mint a pusztá létfenntartás bére. Modern ipari törekvéseink homályában, rohamos tempójában csak ködösen ismerjük fel, milyen elvek teszik az alapját ennek a küzdelemnek. Minden ember jogának elismerése az életre, szabadságra és boldogság utáni törekvésre, a kiengesztelődés szelleme, ahogyan Burke álmódott róla, az erős hajlandósága a gyengének teendő engedményekre, annak belátása, hogy vállalkozó jogait az alkalmazott jogai korlátozzák — mindebben az optimista korunk ismertetőjegyeit fedezi fel.

Egy másik jog, amelyet az állam minden ember sajátjával ismer el, az, hogy nevelésben részesüljön. Európa civilizált részeiben és Amerikában minden városnak, minden falunak megvannak az iskolái; nincs már kiváltságos osztály, amely egyedül férhet a tudományhoz, mert a legszegényebb munkás gyermekeinek is nyitva áll az iskola kapuja. A civilizált nemzetek közül az általános iskolázás kiűzi a műveletlenség sötét ellenségét.

A műveltség egyre szélesbedik, míg végül minden embert magába zár, és egyre mélyül, míg minden igazságot elér. A tanulók már nemcsak görögre, latinra és matematikára szorítkoznak, hanem természettudományokat is tanulnak; ezek pedig a költő álmait, a matematikusok elméletét és a közgazdász elképzelését átalakítják hajókká, kórházakká meg gépekké, amelyek segítségével egyetlen ügyes kéz ezernek a munkáját tudja elvégezni. Az egyetemi hallgatótól manapság nem azt kérdezik, megtanulta-e a nyelvtant. Vajon pusztá nyelvtani automata-e, tudományos tények száraz katalógusa, vagy emberré vált? Legnagyobb leckéje: birkózzék nagy közösségi kérdésekkel, tartsa szellemét befogadóképesen új eszméknek és az igazság új oldalainak, állítsa helyre azokat a finomabb eszményeket, amelyek elvesztek látókörünkől a külső javak hajszája közben, és mozgítsa elő az igazságot ember és ember között. Tanulja meg, hogy az emberi munkát lehet lóerővel, gépekkel és könyvekkel pótolni, de „a józan ész, türelem, becsületesség, bátorság helyébe nincsen pótlék”.

Ki vonhatja kétségbe a nevelés széleskörű kiterjedését és vívmányait, ha maga elé idézi, milyen egészen más a vakok és süketek helyzete, mint egy évszázaddal ezelőtt? Akkor babonás részvét tárgyai voltak, és a legalacsonyabb koldussorsban osztoztak. Mindenki reménytelennek tekintette esetüket, és ez a kilátás még mélyebb kétségbeesésbe döntötte őket. Maguk a vakok szemébe nevettek Haüy-nak, amikor ajánlkozott, hogy megtaníttja őket olvasni. Milyen szánalomraméltó a körülmények börtönében elsatnyult érzék, amely arra tanít, hogy semmi jót ne várjunk, és minden könnyítő kísérletet beteges agy termékének tartsunk! De napjainkban micsoda változás! Nézzük csak, hogyan sarjadnak, mintegy varázslásra, intézetek és kenyérkereső intézmények a vakok számára; nézzük, hány süketnéma tanult meg nemcsak olvasni és írni, hanem beszélni is; emlékezzünk, micsoda gyümölcsöket termett Dr. Howe hite és türelme azokban az erőfeszítésekben, ahogy a vakokat és süketeket mindenütt próbálják nevelni és a létküzdelemre felkészíteni! Csodálkoztok hát, hogy tele vagyok reménnyel és lelkesedéssel?

A nevelés legkiemelkedőbb eredménye a tolerancia. Régen az emberek harcoltak és meghaltak hitükért. De századokba telt, míg megértették, hogy a bátorságnak van másik fajtája is: az, amely elismeri testvérének meggyőződését és lelkiismereti jogait. A tolerancia minden közösség első alapelve: ez a szellem őrzi meg minden ember gondolatának legjavát. Árvíz és villám pusztítása, városok és templomok rombadőlése ellenséges természeti erők hatására mind nem fosztotta meg annyi nemes élettől és ösztönzéstől az emberiséget, mint amennyit a türelmetlenség pusztított el.

Csodálkozva és szomorúan térek vissza gondolatban a türelmetlenség és vakhit időire. Látom, amint Jézust megvető gúnnal fogadják és keresztre szegezik. Látom, hogyan üldözik, kínozzák és égetik el követőit. Visszahelyezkedem abba az időbe, amikor a középkor babonái ellen fellázadó finomabb szellemeket istentelenséggel vádolták és eltiporták. Nézem, hogyan vetették meg és üldözték halálra Izrael gyermekeit olyanok, akik szájjal kereszténynek vallják magukat; látom, amint országról országra, rejtekhelyről rejtekhelyre űzik őket, árulóként vádolják, megkorbácsolják, kigúnyolják; látom, amint a vértanúság fájdalmai között megvallják csodálatos áll-

hatatossággal őrzött hitüket. Ugyanaz a bigottság, amely elnyomta a zsidókat, tigrisként ront a makulátlanul tiszta életű szakadár keresztényekre, és kiirtja az albiakat meg a békés waldiakat, „akiknek csontjai szanaszét hevernek a zord hegyeken”. Majd látom, amint a felhők lassan eloszlanak, és hallom a tiltakozó kiáltást a vakhitűek ellen. A tolerancia keze megfékezi az inkvizitort, és a humanista a béke üzenetét hirdeti az üldözötteknek. A „Máglyára az eretnekekkel!” kiáltás helyett az emberek együttérzéssel tanulmányozzák az emberi lelket, és szívükbe új, áhítatos tisztelet költözik az iránt, amit nem látunk.

A testvériség eszméje ismét földereng a világon, mégpedig tágabb értelemben, mint egy szekta vagy egy hitfelekezet tagjainak szűk közössége. Nagyszívű gondolkodók, mint pl. Lessing, felszólítják a világot, mondja meg, mi hasonlít jobban Istenre: az egymással civakodó vallások gyűlölködése és késhegyig menő viaskodása, vagy nyájas összhang és kölcsönös segítségnyújtás. Az ember régi előítélete embertársa iránt meging és meghátrál egy nagylelkűbb érzület sugárzása előtt, amely nem akarja feláldozni az embert a formáknak, és nem kíván megfosztani másokat attól a meggyőződéstől és erőtől, amit saját hitükben találnak. Az egyik korszak eretneksége a következőben helyes hitté válik. A puszta toleranciát felváltja a testvériség érzése minden hitvallású és világnézetű őszinte ember között. Az optimista örül a katolikus és protestáns szívek szerető rokonszenvének. Jóleső kifejezése ennek a jó emberek általános tisztelete és meleg csodálata világszerte XIII. Leó iránt. A Channing és Emerson születésének századik évfordulóján lezajlott ünnepségek gyönyörű példái, hogyan adózik mindenféle felekezetű ember egy tiszta lélek emlékének.

Igy hát ha korunkat nézem, úgy találom, örülhetek, hogy világpolgár vagyok, és ha hazámra tekintek, úgy találom: amerikainak lenni annyit jelent, mint optimistának lenni. Ismerem azt a szerencsétlen és jogtalan eseményt, amely a mi zászlónk alatt történt a Fülöp-szigeteken,* de azon a véleményen vagyok, hogy a politika

* Célzás a Fülöp-szigetek elfoglalására és általában az amerikai-spanyol háborúra.

esetlegességeiben nem egyszer nem fejeződik ki a nép legjobb belátása. Julius Caesar történetében olvasom, hogy a polgárháborúk idején milliónyi békés pásztor és munkás élt, akik addig dolgoztak, amíg csak tudtak, utána elmenekültek a kevesektől vezetett hadsereg előnyomulása elől, vártak, míg a veszedelem elmúlt, és újból visszatértek, türelmes kézzel helyrehozni a károkat. A népek tehát türelmesek és becsületesek, míg vezetőik megmegbotlanak. Örülök, hogy a világban és ebben az országban újfajta hazafiságot látok, jobbat, mint amelyik ellenségének életére tör. Magasabb hazafiság ez, mint a csatatére. Ezreket indít, hogy életüket a szociális haladás szolgálatába állítsák; és minden erre áldozott élet egy lépéssel közelebb visz bennünket ahhoz a korhoz, amikor a búzamezőkből nem lesz többé csatamező. Tehát nem estem kétségbe, amikor a Fülöp-szigeti kegyetlen csatáról hallottam, mert tudtam: népünk szíve nem vett részt ebben a harcban, és a pusztító kezét végül is meg kell valakinek állítania.

III. Gyakorlati optimizmus

Minden világnézet próbaköve az életben való gyakorlati hatása. Ha igaz, hogy az optimizmus előbbre viszi a világot, a pesszimizmus pedig feltartóztatja, akkor a pesszimista filozófia terjesztése kész veszedelem. Aki azt hiszi, hogy a világban több a fájdalom, mint az öröm, és ki is fejezi ezt a szerencsétlen meggyőződését, csak a fájdalmat gyarapítja. Schopenhauer az emberi nem ellensége. Még ha komolyan hitte is, hogy ez a világ a legrosszabb minden lehető világ között, nem kellett volna közzétennie olyan tanítást, amely elrabolja az emberektől a kezdeményező erőt, hogy küzdjenek a fennálló körülmények ellen. Saját hibája volt, ha az élet követ adott neki kenyér helyett. Az élet jó talaj, és virulni fog rajta a jog, ha körmösen nyúlunk dolgunkhoz.

Ha megengedjük, hogy a pesszimizmus erőt vegyen kedélyünkön, akkor az egész élet fejetetejére áll, minden csak hiúság és a lélek gyötrelme. Az egyéni és társadalmi bomlásnak nincs más gyógyszere, mint a feledés és megsemmisülés. „Együnk-igyunk, vigadjunk, mert holnapra meghalunk!” — mondja a pesszimista. Ha pesszi-

mista szemszögből nézném életemet, elveszett ember lennék. Hiába tekintgetnék a világosság felé, amely nem száll szememre, hiába hallgatóznék a zene után, amely nem cseng fülemben, Éjjel-nappal sóhajtoznék, és soha nem lennék elégedett. Külön ülnék szörnyű magányban, félelem és kétségbeesés zsákmányaként. Minthogy azonban kötelességemnek tartom önmagam és mások iránt, hogy boldog legyek, megmenekülök ettől a minden testi fogatkozásnál rosszabb nyomorúságtól.

Szabad-e valakinek árnyékként vetíteni rá saját reménytelenségét és jóra való képtelenségét azok életkedvére, akik előjogként hordják terhüket? Az optimista nem eshet kétségbe, nem botolhat meg, mert tudja: ha eltér az útról, embertársát akadályozza. Ezért rendületlenül helytáll, és eszében tartja a hallgatás kötelességét. Elég minden szívnek a maga bánata. Az optimista megragadja a körülmények acélfogóit, és eszközül használja, hogy széttörje az útjába álló akadályokat. Úgy jár el, mintha egyedül tőle függne a menny megalapítása a földön.

Láttuk, hogy a legnagyobb filozófusok, az Ige kimonói, optimisták voltak. Optimisták a tettek és művek emberei is: az Ige cselekvői. Dr. Howe azért talált utat Laura Bridgman lelkéhez, mert kezdettől fogva élt benne a hit, hogy elérheti. Angol jogtudósok azt mondták: a süket és vak emberek a törvény szemében idióták. Gondoljátok most meg, hogyan jár el az optimista! Kétségbe von egy leszögezett jogi alapelvet; keresztülnéz a tompa, érzéketlen masszán, megpillantja mögötte a megköthető emberi lelket, és nyugodtan, határozottan szabadítására siet. Fáradozásai sikeresek. Értelmet teremt az értelmetlenségből, és bebizonyítja a törvénynek, hogy a süket és vak ember felelős lény.

Amikor Haüy ajánlkozott, hogy a vakokat olvasni tanítja, egyes pesszimisták kinevették örült vállalkozását. Ha nem hitte volna, hogy az ember szelleme hatalmasabb a tudatlanság bilincseinél, ha nem lett volna optimista, nem változtatta volna új szerszámokká a vakok ujjait. Egy pesszimista sem fedezte föl soha a csillagok titkait, nem vitorlázott a térkép előtt ismeretlen földre, nem nyitott új eget az emberi szellemnek. Szent Bernát oly mélyen optimista volt, hogy hitte: kétszázötven felvilágoso-

dott ember meg tudja világosítani a sötétséget, amely a keresztes hadjáratok korát elborította, és hitének fénye új nappalként virradt fel Nyugat-Európa fölött. Bosco János, az itáliai városok szegényeinek és elhagyottainak jötevője, szintén optimista volt, próféta, aki megértett és honfitársainak hirdetett egy még távoli isteni eszmét. Ha ki is nevették látomását, ha bolondnak hívták is, nyugodtan tovább munkálkodott, és keze munkájával tartott fenn egy lelencotthont. Lázás lelkesedésében megjósolta azt a csodálatos mozgalmat, amely munkájából keletkezik. Még azokban a napokban, amikor sem pénz, sem támogatója nem volt, lángoló képekben festette le az Olaszország egyik végétől a másikig terjedő, eljövendő ragyogó iskola- és kórházhálózatot. És még megérte a szaléziek társaságának megszervezését, prófétai optimizmusának megtestesülését. Amikor Dr. Séguin kijelentette, hogy lehetséges a gyengelméjűeket tanítani, az emberek újból csak nevettek, és elbizakodott okosságukban azt állították, ő maga sem más, mint gyengeelméjű. De a nemes optimista kitartott; és az ellenkező pesszimisták lassacskán belátták, hogy a lemosolygott emberből a világ egyik legnagyobb emberbarátja lett. Így hisz, így próbálkozik, így cselekszik az optimista. Mindig ragyogó napfényben áll. Egy napon bekövetkezik a csodálatos, a kimondhatatlan, bevilágítja életét, és ő boldogan fogadja. Lelke találkozik hozzá hasonlókkal, és vidám indulót dobol minden új felfedezésnek, minden új győzelemnek a nehézségek fölött, az emberi ismeretek és emberi boldogság minden gyarapodásának.

Úgy találtuk, hogy nagy filozófusaink és a cselekvés nagy férfiai optimisták. Éppen így optimisták voltak könyveikben és életükben legkiemelkedőbb íróink. Egy pesszimista sem tett szert soha tehetségéhez mért olvasótáborra, sok optimista író viszont tehetségét messze meghaladóan olvasnak és csodálnak, egyszerűen mert az élet napsütötte oldalait ecsetelik. Dickens, Lamb, Goldsmith, Irving, az összes közkedvelt és finom humorista optimista volt. A pesszimista Swiftnek ellenben soha nem volt annyi olvasója, mint óriási lángelméje érdemelte volna. Valóban, ha Swift most leszállna századunkba és összetalálkoznék Thackeray-vel, ez a nagylelkű optimista aligha szolgáltatna igazságot neki. Bár Omar Khayyám „Rubáiyát”-ja újabban eléggé elterjedt, sza-

bályként állíthatjuk fel: aki azt akarja, hogy meghallgassák, annak hívőnek kell lennie, és filozófiájában alapvetően optimistának. Korholhat, helyteleníthet és siránkozhat is közben, mint néha Carlyle és Ruskin, de műve alaphangjának az élet és a világ jó kifejlődésébe vetett hitnek kell lennie.

Shakespeare az optimisták fejedelme. Tragédiái az erkölcsi világrend megnyilvánulásai. A „Lear”-ben és „Hamlet”-ben előre tekint valami jobb felé; a darab végén megmarad valaki, hogy jóvátegye az igazságatlanságot helyreállítsa a társadalmat és újból felépítse az államot. Utolsó darabjai, „A vihar” és „Cymbeline” szép, szelíd optimizmust tükröznek, amely örömet leli a kiengesztelődésben és egyesülésben, és a külső és belső jó diadalára tör.

Ha Browning egy kicsit könnyebben olvasható lenne, bizonyára ő lenne a legnépszerűbb költő ebben a században. Vele érzem a túlárado lelkesedést, amellyel felkiált: „Ő jóságos, gigászi mosolya a barna, öreg földnek ezen az őszi reggelen!” És micsoda tevékenységre serkenti agyamat, amikor azt mondja: minthogy van tökéletlenség, kell lennie tökéletességnek is; a befejezett egésznek a befejezetlenségből kell származnia; a kudarc az idők teljességében bekövetkező diadal bizonyossága. Igen, azért van diszharmónia, hogy harmónia legyen; azért rombol a kín, hogy az egészség megújuljon; és én talán azért vagyok süket és vak, hogy más hasonló fogyatékoságban szenvedők tökéletesebb értelemben láthassanak és hallhassanak! Browningtól megtanulom, hogy semmi jó nem megy veszendőbe, és ez könnyebbé teszi, hogy helyesen vagy hibázva, de nekimenjek az életnek, hogy a legjobbat tegyem, amit ismerek, és hogy ne féljek. Szívem büszkén visszhangozza buzdítását, hogy örömmel rójuk le az életnek a fájdalom, sötétség és hideg adóját. Vegyék föl terheteket, Isten adománya az — és viseljétek nagyylelkűen!

Hogy az író áthatóan hallassa szavát, ahhoz optimistának kell lennie. Hangja gyakran csak életéből meríti erejét és jelentőségét. Stevenson élete már halála után tíz évre hagyománnyá vált; elfoglalta helyét a hősök között, ő, a legmerészebb irodalmár Johnson és Lamb óta. Emlékszem egy órára, amikor elveszítettem bátorságomat, és csaknem megtántorodtam. Napokig kínlódtam

egy feladaton, ahogy sem tudtam megoldani. Zavarom közepén elolvastam Stevenson egy tanulmányát, s az az érzésem támadt, mintha kiránduláson lennék napsütésben, ahelyett, hogy egy nehéz feladaton csüggedezem. Újult erővel ismét nekiáltam, és szinte észre sem vettem, máris sikerült. Azóta még sokszor vallottam kudarcot, de soha többé nem éreztem magam olyan levertnek, mint mielőtt ez az erős prédikátor „mosolygó arccal” megleckéztetett.

Olvasson az ember Schopenhauert és Omart, akkor lassacskán éppen olyan üresnek és sivárnak fogja találni a világot, mint ők. Ha viszont Green „Angol történelmé”-t olvassuk, úgy tűnik, hogy a világ csupa hősből áll. Sosem tudtam, miért hat rám Green történelme olyan erőteljesen és izgatóan, akárcsak egy regény, míg egyszer el nem olvastam az életrajzát. Csak akkor értettem meg, hogyan változtatta fürgé képzelete az élet kemény, csupasz tényeit új, eleven álmokká. Amikor feleségével még ahhoz is szegény volt, hogy befűtsön, a hideg kandalló előtt üldögélt, és azt képzelte, jótékony tűz pattog benne. „Fogjátok kordába gondolataitokat — mondta —, üzzétek el a komorakat, és hívjátok elő a derülteket. Mélyebb bölcsesség rejlik abban, hogy néha becsukjuk a szemünket, mint tucatfilozófusaitok megengednék.”

Minden optimista előmozdítja és gyorsítja a haladást, viszont minden pesszimista megállítaná a világot. A pesszimizmus következménye a nemzet életében ugyanaz, mint az egyénében. Megöli azt az igyekezetet, amely az embereket a szegénység, tudatlanság és bűnözés elleni harcra sürgeti, és kiszárítja az öröm minden forrását a világban. Képzeletben elhagyom azt az országot, amely fölemeli a szegényeket, és Indiába látogatok, a fatalizmus alvilágába, ahol háromszáz millió embernek alig nevezhető emberi lény tudatlanságba és nyomorba süllyedt, és még egyre mélyebbre süllyed a mocsárba. Miért ilyenek? Mert évezredekig filozófiájuk áldozatai voltak, amely azt tanítja: az ember olyan, mint a fű, a fű pedig elszárad, és nem lesz többé semmi zöld a földön. Árnyékban gubbasztanak, és hagyják, hogy elnyomják őket a körülmények, amelyeken úrrá kellene lenniök, míg már nem is emberek többé, hanem dróton rángatott bábuk egy színjátékban, amelyek táncolnak és hajladoznak, ha meghúzzák őket. Egy rövidke óra, és

eljön a halál, lesöpri őket a sírba; helyüket más bábok foglalják el „papírmásé szenvedélyeikkel és vágyaikkal”, s így folyik tovább a mutatóvány századról századra.

Menjetek Indiába, és nézzétek, milyen civilizáció fejlődik ki, ha egy nemzetből hiányzik a haladásba vetett hit, és a sötétség isteneinek veti magát alá! A brahmanizmus befolyása elnyomta a tehetséget és becsvágyat. Ott nincs barátja a szegényeknek, védelmezője az apátlanoknak és özvegyeknek. A betegeket nem ápolják. A vakok nem tudják, hogyan láthatnának, sem a süketek, hogyan hallhatnának; otthagyják őket az útszélen, hogy meghaljanak. Indiában bűn vakokat és süketeket tanítani, mert fogyatékoságaikat úgy tekintik, mint korábbi életükben elkövetett bűneik büntetését. Ha e fatalisztikus tanok közt születtem volna, akkor még ma is sötétben ülnék, életem még pusztaság lenne, nem közlekedhetnék benne a gondolat karavánjai szellemem és a külvilág között.

A hinduk hisznek a tűrésben, de az ellenállásban nem; ezért idegenek igázták le őket. Történelmük Babilon történelmének megismétlődése. Egy nép tört be viharként messziről, senki nem botladozott, nem aludt, nem szunynyadt, hanem elpusztították az országot, és elvették lakóinak botját és támaszát, a kenyér és a víz minden támaszát, az uralkodót, a harcost, a bírót, a prófétát, a bölcsét és a vént, és senkisem szabadította meg őket. Valóban, szerencsétlenség azok öröksége, akik szomorkodva, leverten vándorolnak ezen a ragyogó, lélekgyönyörködtető földön, vakok szépségére, süketek zenéjére, akik a rosszat jónak mondják és a jót rossznak, sötétségnek nevezik a világosságot és világosságnak a sötétséget.*

Mit törődnek a brahminokkal és Omár fiaival Nyugat napbarnított gyermekei, akik Dakota síkságáról a világot táplálják? „El a filozófiáttal — mondanák a hinduknak —, amely már ezer éve halott! Tekintetek friss szemmel a valóságba és a életbe! Hordjátok el Brahmá-ítokat és torz bálványaitokat, és nézzetek szorgosan körül a fenntartó Visnu után!”

* Vö. Iz 3,1-2; 5,20.26-27.

Az optimizmus a tökéletességre vezető hit. Semmit sem tehetünk remény nélkül. Amikor elődeink megvetették az amerikai közösség alapját, mi más erősítette őket feladatukban, mint az előttük lebegő szabad közösség képe? A rejtőző vadakkal teli, hófödte vadon fölött a hideg, barátságtalan égbolton ott világított az ígélet szivárványa. Feléje fordították arcukat azzal a hittel, amely hegyeket hord le, völgyeket tölt ki, folyókat hidal át, és megviszi a civilizációt a föld legvégső hatáira. Bár ezek a pionírok nem építhették azt, ami a szemük előtt lebegett, a héberek példájára, mégis ők adták a mintáját mindannak, ami máig legtartósabb országunkban. Elhozták a vadonba a gondolkodó értelmet, a nyomtatott könyvet, az önkormányzat mélyen gyökerező vágyát és az angol közjogot, amely egyformán ítél meg királyt és alattvalót, a törvényt, amelyen egész társadalmi berendezkedésünk nyugszik.

Jellemző, hogy ennek a törvénynek az alapja optimista. A latin államokban a bíraskodás pesszimiztikus vélelemből indul ki. A vádlottat bűnösnek tartják, míg ártatlansága be nem bizonyul. Angliában és az Egyesült Államokban az előfeltétel optimista: a vádlottat ártatlannak tekintik, míg csak bűne tagadhatatlanná nem válik. Azt mondják, a mi rendszerünkben sok gonosztevért felmentenek; de bizonyára jobb így, mint ha sok ártatlannak szenvednie kellene. A pesszimista így kiált: „Az emberben nincsen maradandó jó! Minden állandó veszteséget szenved, és végül káoszba torkollik az egész. Ha megvolt valaha a jó eszméje a rossz dolgokban, tehetetlen volt, és a világ rohamosan tart romlása felé.” De íme, e két oly józan, gyakorlati, törvénytisztelő nemzetnek a jogrendszere föltételezi az emberben a jót, és a rosszról kíván bizonyítékot.

Az optimizmus a tökéletességre vezető hit. A világ prófétáit bizalom lelkesítette, különben zászlójuk védtelenül, egymagában állt volna a csatamezőn. Tolsztoj kritikáinak erejét gyengíti, hogy pesszimizták. Ha Amerika hibáit világosan látva mégis hitte volna, hogy képes legyőzni őket, népünk talán ösztönzést merít bírálatából. De reménytelen prófétáknak hátat fordít a világ. Szívebben hallgat egy Emersonra, aki számot vet a nép legjobb tulajdonságaival, és csak azokat a hibákat támadja, amelyeket senki sem menthet ki vagy tagadhat.

Hallgat az erős férfira, Lincolnre, aki nem ingadozik a kétség, a nyugtalanság és szükség idején. Látja a messze távolban az eredményt, és egy nemzetet ihlet szilárd, remény elleni reményével. A kétségbeesés éjszakájába belekiáltja: „Minden rendben!”, és ezek merítenek megnyugvást bizalmából. Ha ilyen ember korhol és mutat rá egy hibára, akkor engedelmeskedik a nemzet, és szava mélyen hatol az emberek fülébe; de az örökös jeremiádok siralmai süket fülre találnak.

Üjságainknak is észben kellene ezt tartaniok. A sajtó a modern világ szószéke, és sok függ attól, milyen szónokok hágnak fel rá. Hogy az igazságtalan rendszabályok elleni tiltakozása hatásos legyen, ahhoz a prédikáció textusának 99 napon át vidámnak és fölemelőnek kellene lennie, hogy azután a századik napon százszor erősebben harsanhasson fel a korholás hangja. Ez volt Lincoln módszere. Ismerte az embereket, hitt bennük, és hitét a nagy többség igazságérzekére és bölcsességére alapozta. Amikor nyers és szűkszavú stílusában kijelentette: „Nem tehetitek állandóan bolonddá az egész népet”, ezzel egy nagy alapelvet mondott ki: az emberi természetbe vetett hit tanítását.

A prófétát mindig tiszteletben tartják, kivéve ha pesszimista. Izaiás elragadtatott jövődölései sokkal inkább hozzájárultak, hogy Izrael száműzöttei visszatértek hazájukba, mint Jeremiás siralmai, hogy megszabaduljanak a gonoszok kezéből.

Karácsonykor nem éppen arra emlékeznek-e az emberek, hogy Krisztus a jó prófétájaként jött el? Örvendező optimizmusa olyan, mint a víz a lázas ajakra; legmagasztosabb kifejezése a nyolc boldogság. Krisztus azért uralkodott századokon át a nyugati világban, mert optimista. Tizenkilenc évszázadon keresztül nézett a kereszténység az ő tündöklő arcába, és érezte, hogy minden összeműködik a jóra. Szent Pál is olyan hitet tanított, amely túllát a legkeményebb viszontagságokon, a menny végtelen látóhatáráig, ahol minden korlát lehull a tökéletes ismeret világossága előtt. Ha vakon születettek, keressétek a sötétség kincseit! Értékesebbek Ófir aranyánál. Mik azok? Szeretet, jóság, igazság, remény. Drágábbak, mint rubin és zafír.

A Jézus hozta és Pál hirdette üzenet a béke és az értelem üzenete, az eszmébe, nem a dolgokba, a szere-

tetbe, nem a hódításokba vetett hit. Optimista az, aki látja, hogy az emberek tetteit nem osztagok és hadseregek irányítják, hanem erkölcsi erők; hogy Nagy Sándor és Napoleon hódításai kevésbé tartósak, mint Newton, Galilei és Szent Ágoston zajtalan világhódítása. Az eszmék hatalmasabbak, mint tűz és kard. Zaj nélkül terjednek országról országra; az emberiség kivonul, betakarítja a gazdag aratást, és hálát ad Istennek. A harcos teljesítménye viszont olyan, mint sátorvárosa: „ma tábor, holnap minden leomlott és eltűnt, csak néhány gödör és szalmakupac marad.” Ez volt Jézus evangéliuma két évezreddel ezelőtt. Karácsony az optimizmus ünnepe.

Igaz, még vannak legyőzetlen nagy bajok, és az optimista nem vak ezek iránt, de mégis tele van reménységgel. Kishitűségnek nincs helye hitvallásában, mert hisz Isten múlhatatlan igazságosságában és az ember méltóságában. A történelem mutatja az emberiség diadalmas emelkedését. Minden megrekedés a haladás során csak szünet volt egy-egy hatalmas előre vivő ugrás előtt. Az idő nem fordult ki sarkaiból. Ha leomlott egy-egy templom, amelyben imádkoztunk, újakat építettünk a megszentelt talajon, tágasabbakat, tiszteletreméltóbbakat az összeomlottaknál. Ha hiányzik belőlünk őseinknek néhány hősi testi tulajdonsága, pótoltuk lelki nemességgel, amely mellőzi a bosszút és beköti a legyőzöttek sebeit. Az emberiség minden eddigi vívmánya a mienk, sőt még több: ábrándjai világos valóságokká lettek számunkra. Ezen nyugszik reményünk és szilárd hitünk.

Minthogy az igazi és komoly optimizmus napfényében élek, képzeletem „még dicsőségesebb diadalmakat fest elém a jövő felhőfüggönyén”. Az egymással ellenkező rendszerek és erők szilaj, kavargó küzdelméből lassan egy ragyogóbb szellemi korszakot látok fölmerülni — olyat, amelyben nem lesz többé Anglia, Franciaország, Németország, Amerika, ez vagy amaz a nép, hanem csak egy család, az emberi nem; egy törvény, a béke; egy szükséglet, a harmónia; egy eszköz, a munka; egy felvigyázó, Isten.

Ha még egyszer megkísérelném megfogalmazni az optimista hitvallását, körülbelül ezt mondanám: „Hiszek Istenben, hiszek az emberben, hiszek a szellem hatalmában. Hiszem, hogy szent kötelességünk bátorítani magunkat és másokat, s megtartóztatni nyelvünket minden

boldogtalan szótól Isten világa ellen, mert senkinek sincs joga panaszkodni arra a világmindenségre, amelyet Isten jónak teremtett és ezernyi ember jónak igyekezett megtartani. Hiszem: úgy kellene cselekednünk, hogy inkább közeledjünk ahhoz a korszakhoz, amikor senki sem él kedve szerint, míg a másik szenved.” Ezek hitem cikkelyei. És még valami van, amitől minden függ: ezt a hitet meg kell őrizni minden reá törő vihar ellenében, és elvvé tenni a szerencsétlenség és szenvedés idején. Az optimizmus: összhang az ember lelke és Isten Lelke között. Isten Lelke azt mondja nekünk, hogy az Ő művei jók.

